

PT 1085

revista arhivelor

ANUL LVII

VOL. XLII

Nr.

1

1980.

P. 2 / 80

CUPRINS

DOCUMENTELE ZILELOR NOASTRE	
OMAGIU FIERBINTE, ÎNALTA CINSTIRE	
IUBITULUI CONDUCĂTOR AL PARTIDU-	
LUI ȘI STATULUI NOSTRU	
M. MUȘAT — Gîndirea științifică profund creatoare a Se-	
cretarului general al partidului cu privire la istoria pa-	10
triei și a partidului	
I. ARDELEANU — 1965—1980, ani de mărețe înfăptuiri ale	14
construcției socialismului	
2050 DE ANI DELA CREAREA PRIMULUI	
STAT DAC CENTRALIZAT ȘI ÎNDEPENDENT	
M. VOICULESCU — Autori antici despre luptele dacilor pen-	
tru libertate și patrie	18
STUDII ȘI COMUNICĂRI	
G. IONESCU — Dovezi noi privind vechimea și continuitatea	
românilor pe valea Bîsca Chiojdului	33
V. BOBOCESCU — Lupta P.C.R. împotriva fascismului în	
timpul alegerilor parlamentare din decembrie 1937 (I)	37
TEORIE ȘI PRACTICĂ ARHIVISTICĂ	
E. DIMA — Documente imprimare	44
P. CONSTANTINESCU, V. SORESCU — Abordarea sistemică	
a metodelor de înmagazinare și regăsire a informațiilor	47
F. OPREA — Cercetări privind restaurarea pergamentelor și	
legăturilor din piele	56
LEGISLAȚIE	
P. ENDRE — Aspecte ale experienței Consiliului popular ju-	
dețean Covasna în munca de arhivă	59
D. BLĂNARU — Preocupări ale consiliilor populare din ju-	
dețul Vaslui pentru aplicarea actelor normative în activitatea	60
de arhivă	
ACHIZIȚII NOI	
N. CHIPURICI — Documente inedite din sec. al XVI-lea la	
F.A.S. Mehedinți	64
V. CĂPILNEAN — Scrisori inedite ale lui George Barițiu	
în arhivele maramureșene	68
DOCUMENTE	
CR. FENEȘAN — Un izvor osman referitor la expediția lui	
Osman Pașa în Țara Românească (1593)	75
A. ANDONE, M. SPIRIDONEANU — Documente ale familiei	
Bonaparte	84
N. MOCIOIU — Documente inedite privind activitatea lui	
Ioan Murgescu	96
E. BANȚEA — Perspectivele războiului din 1939—1945 în vizi-	
unea unor foruri de ocupație naziste din Balcani	102
ȘTIINȚE AUXILIARE	
A. C. HALICHIAȘ — Observații pe marginea latinei de redac-	
ție românească a documentelor din sec. al XVI-lea	109
INSTRUMENTE DE LUCRU	
N. TRANDAFIRESCU — Glosar de cuvinte grecești (III B)	114
PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII	
I. PUȘCAȘ — Arhiva episcopiei catolice de Oradea (II)	123
VIATA ȘTIINȚIFICĂ	
*** — Opinii privind arhivele economice	130
C. POPESCU, S. VĂTAFU-GĂITAN — Primul seminar de	
paleografie și diplomatică slavă de pe lângă CIBAL (Sofia,	136
10—25 septembrie 1979)	
CRONICA	
E. GHEORGHE — Acțiuni organizate de Arhivele Statului în	
cadrul Săptămîinii Internaționale a Arhivelor	138
M. TUDORICĂ, E. GHEORGHE — Consfătuiri cu cititorii „Re-	
vistei Arhivelor” la Pitești și Slatina	139

CONSILIUL DE CONDUCERE :

Vasile Arimia — președinte, Dan
Berindei, Ioana Burlacu, Iulian Cârțană,
Costin Feneșan, Elena Gheorghe,
Mihail Guboglu, Viorica Hostiuc,
Ștefan Hurmuzache, Dumitru Ivănescu,
Corneliu Lungu, Alexandru Matei,
Nicolae Mocioiu, Mircea Mușat
Maria Pirvulescu, Emilia Poștăriță,
Ioan Pușcaș, Ioan Ranca, Traian
Rus, Maria Soveja, Mioara Tudorică

COLEGIUL DE REDACȚIE :

Vasile Arimia, Ioana Burlacu,
Costin Feneșan, Elena Gheorghe,
Viorica Hostiuc, Ștefan Hurmuzache —
redactor șef, Corneliu Lungu, Mircea
Mușat, Mioara Tudorică

Redactor : Mioara TUDORICĂ

Secretar de redacție :

Elena GHEORGHE

PI 1085

DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

April 22 V

Revista Arhivelor

Anul LVII
Vol. XLII

JURĂMÎNTUL PREȘEDINTELUI ROMÂNIEI

Eu, adunându-mă cu credința patriei, cu conștiința că am fost ales pentru
o sarcină importantă, mă angajez să îndeplinesc cu onoare și integritate toate
sarcinile care îmi vor fi încredințate de popor, pentru edificarea socialismului și
consolidarea Republicii Socialiste România.

Eu, adunându-mă cu credința patriei, cu conștiința că am fost ales pentru
o sarcină importantă, mă angajez să îndeplinesc cu onoare și integritate toate
sarcinile care îmi vor fi încredințate de popor, pentru edificarea socialismului și
consolidarea Republicii Socialiste România.

Eu, adunându-mă cu credința patriei, cu conștiința că am fost ales pentru
o sarcină importantă, mă angajez să îndeplinesc cu onoare și integritate toate
sarcinile care îmi vor fi încredințate de popor, pentru edificarea socialismului și
consolidarea Republicii Socialiste România.

BUCUREȘTI, 1980

Nr. 1

JURĂMÎNTUL PREȘEDINTELUI REPUBLICII

„Jur să slujesc cu credință patria, să acționez cu fermitate pentru apărarea independenței, suveranității și integrității țării, pentru bunăstarea și fericirea întregului popor, pentru edificarea socialismului și comunismului în Republica Socialistă România !

Jur să respect și să apăr Constituția și legile țării, să fac totul pentru aplicarea consecventă a principiilor democrației socialiste, pentru afirmarea în viața societății a normelor eticii și echității socialiste !

Jur să promovez neabătut politica externă de prietenie și alianță cu toate țările socialiste, de colaborare cu toate națiunile lumii, fără deosebire de orînduire socială, pe baza deplinei egalități în drepturi, de solidaritate cu forțele revoluționare, progresiste de pretutindeni, de pace și prietenie între popoare !

Jur că îmi voi face întotdeauna datoria cu cinste și devotament pentru strălucirea și măreția națiunii noastre socialiste, a Republicii Socialiste România !”

MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ L-A REALES PE TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU ÎN FUNCȚIA SUPREMĂ DE PREȘEDINTE AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Discursul solemn al președintelui Nicolae Ceaușescu

Stimate tovarășe președinte al Marii Adunări Naționale,

Stimate tovarășe și stimați tovarășii deputați,

De la înalta tribună a primei sesiuni a noii legislaturi a Marii Adunări Naționale, adresez cele mai vii și călduroase mulțumiri clasei muncitoare, țăranimii, intelectualității, tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, întregului nostru popor, pentru încrederea acordată Partidului Comunist Român, Frontului Democrației și Unității Socialiste prin votul de la 9 martie. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Am început prin a adresa primele cuvinte minunatului nostru popor, pentru că el reprezintă forța, cheazășia victoriei socialismului, a independenței naționale, victoriei comunismului în România. (*Aplauze puternice*). Lui, poporului, trebuie să-i închinăm întotdeauna întreaga noastră activitate. (*Aplauze puternice*).

Doresc, de asemenea, să exprim cele mai alese și călduroase mulțumiri Comitetului Central al partidului, Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, Marii Adunări Naționale pentru realegerea mea ca președinte al Republicii Socialiste România. (*Aplauze puternice*).

Alegând deputații Marii Adunări Naționale și ai consiliilor populare, întregul nostru popor și-a exprimat deplina azeziune la politica internă și externă a partidului, precum și hotărârea neabătută de înfăptuire a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, de ridicare a patriei noastre pe noi culmi de civilizație, voința fermă de a acționa pentru întărirea continuă a forței economice, a independenței și suveranității României, pentru colaborare, destindere, independență și pace în întreaga lume (*Aplauze puternice, îndelungate*).

În cincinalul pe care îl încheiem în acest an am obținut realizări remarcabile în dezvoltarea economico-socială a patriei, în ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului, în progresul general al societății noastre socialiste.

Activitatea noii legislaturi a Marii Adunări Naționale coincide cu noua etapă de dezvoltare a României pe baza Programului partidului și a hotărârilor Congresului al XII-lea.

Trebuie să facem totul pentru realizarea unei noi calități în toate domeniile de activitate, și în primul rând pentru o calitate nouă a muncii și vieții întregului nostru popor. (*Vii și puternice aplauze*). În centrul activității partidului și statului, a întregului popor trebuie să stea dezvoltarea tot mai puternică a forțelor de producție și perfecționarea continuă a relațiilor sociale, asigurând astfel trecerea de la stadiul de țară în curs de dezvoltare la acela de țară mediu dezvoltată.

În conformitate cu hotărârile Congresului al XII-lea, este necesar să dezvoltăm mai puternic baza de materii prime și energetică a țării, să înfăptuim o nouă revoluție agrară prin perfecționarea organizării și creșterea puternică a producției agricole. Realizarea Programului partidului și a hotărârilor Congresului al XII-lea impune dezvoltarea mai puternică a științei, învățămîntului și culturii, afirmarea celor mai noi cuceriri ale cunoașterii umane în toate sectoarele vieții economico-sociale.

Este necesar să acționăm cu toată hotărârea pentru înfăptuirea noului mecanism economic și organizarea întregii activități pe baza autoconducerii muncitorești și autogestiuunii. În acest cadru, trebuie să punem un accent deosebit pe creșterea eficienței activității economice, asigurând o înaltă productivitate a muncii, o rentabilitate superioară și sporirea pe această bază a bogăției naționale, a venitului național — condiția progresului neîntrerupt și multilateral al societății noastre, a ridicării continue a nivelului de trai material și spiritual al poporului.

O atenție deosebită vom acorda dezvoltării relațiilor economice internaționale, extinderii colaborării cu țările din C.A.E.R., cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, precum și cu statele capitaliste dezvoltate, participării active a României la diviziunea internațională a muncii, la schimbul de valori pe plan mondial. Se impune să facem totul pentru extinderea și mai puternică a cooperării în producție, pentru valorificarea superi-

oară a materiilor prime și muncii poporului nostru, pentru un comerț internațional echilibrat, bazat pe egalitate și avantaj reciproc.

În strînsă concordanță cu hotărârile Congresului al XII-lea, cu întreaga politică a partidului, vom face totul, odată cu dezvoltarea forțelor de producție și creșterea avuției naționale, pentru ridicarea pe toate planurile a nivelului de viață material și spiritual al oamenilor muncii, al tuturor cetățenilor țării — obiectiv esențial al edificării societății socialiste multilateral dezvoltate în România. *(Aplauze puternice).*

Noua etapă de dezvoltare a patriei noastre socialiste impune perfecționarea continuă a planificării și conducerii societății, participarea directă și tot mai activă a maselor populare la conducerea tuturor sectoarelor de activitate. Să facem astfel încît democrația noastră socialistă să-și afirme cu putere superioritatea și să demonstreze că numai în condițiile socialismului poporul poate fi cu adevărat liber, stăpîn pe destinele sale, își poate făuri în mod conștient propriul său viitor. *(Aplauze puternice, îndelungate).*

Sarcini importante revin în următorii ani Marii Adunări Naționale în perfecționarea cadrului juridic al societății noastre, în așezarea pe baze noi, democratice a relațiilor sociale, a normelor de conviețuire între oameni. Trebuie să facem astfel ca legile ce vor fi adoptate de Marea Adunare Națională să constituie expresia voinței întregului nostru popor, asigurînd ordinea, disciplina, deplina unitate de acțiune a națiunii noastre în întreaga viață economico-socială. *(Vii aplauze).*

În scopul întăririi controlului și dezvoltării democrației, este necesar să introducem regula ca anual guvernul să raporteze Marii Adunări Naționale despre activitatea sa în realizarea planului de dezvoltare economico-socială, în îndeplinirea întregii politici interne și externe a țării. Totodată, comisiile Marii Adunări Naționale vor trebui să intensifice controlul asupra activității ministerelor și altor organisme guvernamentale. Se impune să fie îmbunătățită activitatea Consiliului de Stat în desfășurarea întregii activități între sesiunile Marii Adunări Naționale, în asigurarea aplicării ferme a legilor statului în toate domeniile. În conducerea unitară a întregii activități economico-sociale, sarcini importante revin guvernului, care trebuie să asigure îndeplinirea neabătută a prevederilor planului de stat. Întărirea răspunderii în buna gospodărire a țării, în aplicarea neabătută a noului mecanism economic.

Este necesar să se acționeze cu toată hotărîrea împotriva manifestărilor de birocrație și formalism, pentru buna organizare a muncii, întărirea controlului, punîndu-se un accent deosebit pe îndrumarea concretă a activității unităților economice, sociale la fața locului. Se impun măsuri mai hotărîte în vederea unei mai bune funcționări a consiliilor de conducere

colectivă, a ministerelor și celorlalte organisme centrale, odată cu creșterea răspunderii directe a fiecăruia în realizarea sarcinilor încredințate.

Așa cum am menționat în cuvîntarea de la marea adunare populară consacrată alegerilor, vom acționa neabătut pentru perfecționarea activității justiției și a organelor Ministerului de Interne, în vederea aplicării cu strictețe în viață a legilor, întăririi legalității socialiste, veghind ca cei ce încalcă ordinea și normele de conviețuire ale societății noastre să răspundă în fața poporului și a organelor sale legale și, totodată, asigurînd deplina legalitate, astfel ca nimeni să nu poată fi pedepsit pe nedrept.

Doresc și cu acest prilej să asigur Marea Adunare Națională, întregul nostru popor că vom acorda întreaga atenție întăririi capacității de apărare a țării, dotării și pregătirii corespunzătoare a armatei noastre, precum și pregătirii gărzilor muncitorești, a detașamentelor militare ale tineretului, a întregului popor, pentru apărarea cuceririlor revoluționare, a independenței și suveranității patriei. *(Vii și puternice aplauze).*

Vom acționa neabătut pentru întărirea unității de muncă și luptă a întregului popor în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste.

Vom îndeplini și în continuare, neabătut, politica națională revoluționară marxist-leninistă de deplină egalitate în drepturi între toți cetățenii patriei, fără deosebire de naționalitate.

În același timp, vom intensifica activitatea de ridicare a nivelului de cunoștințe profesionale, tehnice și științifice ale maselor, de educare politico-culturală a oamenilor muncii, de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului. *(Aplauze puternice).*

Avem de îndeplinit un program de largă perspectivă pentru viitorul patriei noastre socialiste. Minunatul nostru popor, sub conducerea partidului comunist, a demonstrat marea sa forță creatoare, hotărîrea neabătută de a-și făuri un viitor nou, liber. Realizarea noii etape de dezvoltare a patriei cere eforturi susținute, unirea tuturor forțelor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate. Sintem pe deplin conștienți că în cincinalul viitor va trebui să învingem multe greutăți în ascensiunea, pe drumuri nestrăbătute, spre înaltele piscuri ale civilizației comuniste. *(Aplauze puternice).* Nu trebuie să uităm nici un moment că tot ce am cucerit și îndeplinit în dezvoltarea socialistă a României este rezultatul luptei revoluționare, al muncii pline de avînt a maselor largi populare, sub conducerea comuniștilor. Realizarea Programului partidului, a hotărîrilor Congresului al XII-lea necesită spirit revoluționar, luptă hotărîtă împotriva a tot ceea ce este vechi și perimat, promovarea fermă și neabătută a noului, devotament și

răspundere fără limită față de interesele patriei, ale poporului, ale cauzei socialismului și comunismului. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Stimate tovarășe și stimați tovarăși deputați,

Noua legislatură a Marii Adunări Naționale își începe activitatea în împrejurări internaționale deosebit de grave. Accentuarea încordării internaționale, ca rezultat al politicii imperialiste de forță și dictat, de reimpărțire a sferelor de influență, pune în pericol cauza destinderii, păcii și independenței naționale a popoarelor.

Este adevărat, în confruntarea dintre cele două tendințe fundamentale din viața internațională, forțele progresiste, antiimperialiste au obținut și obțin succese importante în lupta împotriva vechii politici imperialiste de dominație și dictat. De aceea, în ciuda încordării actuale, privim cu încredere viitorul de pace și independență al popoarelor. (*Aplauze puternice*). Tocmai de aceea este necesar ca, în actuala situație internațională încordată, să se întărească unitatea, solidaritatea și colaborarea acestor forțe, a popoarelor care doresc să trăiască libere și independente, să fie stăpâne pe destinele lor, în scopul de a opri accentuarea încordării internaționale și de a asigura continuarea politicii de destindere, colaborare, pace și dezvoltare independentă a tuturor națiunilor. Nu există misiune mai nobilă, de mai înaltă răspundere politică și umanistă, decât aceea de a face totul pentru asigurarea păcii și independenței popoarelor. (*Vii și puternice aplauze*).

În conformitate cu Directivele Congresului al XII-lea al partidului, vom acționa neabătut pentru întărirea relațiilor cu toate țările socialiste, a solidarității active în lupta pentru triumful cauzei socialismului, independenței și păcii. În acest cadru — așa cum am subliniat și la Congresul al XII-lea al partidului — vom pune un accent deosebit pe relațiile cu vecinii noștri, deoarece aceasta are o importanță deosebită pentru construcția socialistă, pentru întreaga dezvoltare a patriei noastre, a țărilor noastre socialiste, a păcii și colaborării. (*Vii și puternice aplauze*).

În același timp, vom extinde relațiile cu țările în curs de dezvoltare — ca o latură a luptei împotriva politicii imperialiste și colonialiste, pentru lichidarea subdezvoltării și pentru o nouă ordine internațională. Vom dezvolta, de asemenea, în continuare relațiile cu statele capitaliste dezvoltate, cu toate țările lumii, fără deosebire de orinduire socială. La baza tuturor relațiilor internaționale vom așeza permanent principiile deplinei egalități în drepturi, ale respectului independenței, suveranității și neamestecului în treburile interne, ale intrajutorării reciproc avantajoase, precum și renunțarea la forță sau la amenințarea cu forța, respectarea dreptului fiecărui popor de a fi deplin stăpîn pe destinele sale. (*Aplauze puternice*).

Mai mult ca oricând, în actualele împrejurări internaționale se impune să întărim colaborarea cu toate statele participante la Conferința de la Helsinki, în vederea pregătirii temeinice a reuniunii de la Madrid din toamna acestui an, pentru a da un nou impuls înfăptuirii securității, colaborării, destinderii și păcii în Europa și în întreaga lume. Pe prim plan trebuie să se pună realizarea dezangajării militare, a dezarmării — condiția sine qua non a securității și păcii.

Vom acționa neabătut pentru extinderea colaborării în Balcani, ca parte inseparabilă a securității și păcii în Europa și în întreaga lume.

Ținând seama de importanța reuniunii de la Madrid din acest an, considerăm necesar ca Marea Adunare Națională să își intensifice contactele cu parlamentele din celelalte țări pentru pregătirea temeinică a acestei reuniuni. În acest sens se impune intensificarea activității comisiei speciale a Marii Adunări Naționale consacrată securității, colaborării, independenței naționale și păcii în Europa.

O atenție deosebită va trebui să acordăm în următorii ani luptei pentru dezarmare, și în primul rînd pentru dezarmarea nucleară.

Pentru țările europene, problema dezarmării are o însemnătate deosebită, ținînd seama că pe acest continent sînt concentrate cele mai puternice forțe militare, armamente, inclusiv armamentul nuclear. Pentru noi, popoarele europene, problema amplasării de noi rachete nucleare distrugătoare este nu o chestiune teoretică, ci o problemă vitală, de viață, pentru că aceste rachete vor lovi toate țările europene, și de o parte, și de alta. Iată de ce trebuie să spunem un NU hotărît amplasării de noi rachete în Europa, să facem totul pentru anularea sau, cel puțin, aminarea aplicării hotărîrilor N.A.T.O. și pentru începerea tratativelor, renunțîndu-se definitiv la dezvoltarea arsenalului de rachete în Europa. Aceasta este o problemă de viață pentru toate statele Europei. (*Aplauze*).

Se poate spune că deceniul 80 este hotărîtor pentru realizarea dezarmării, pentru trecerea de la politica înarmărilor la o politică reală, de dezarmare, care să asigure un echilibru corespunzător al forțelor, însă prin reducerea substanțială a înarmărilor, și în primul rînd a înarmării nucleare. Sînt cunoscute propunerile României în acest sens. Considerăm că ele sînt de foarte mare actualitate și va trebui să acționăm neabătut pentru promovarea acestei politici. Ținînd seama de importanța problemelor dezarmării, consider, de asemenea, necesar să se constituie o comisie specială a Marii Adunări Naționale care să acționeze, în colaborare cu reprezentanții parlamentelor din alte țări, în direcția realizării acestui deziderat vital al întregii omeniri. Să facem totul pentru ca minunatele cuceriri ale științei, ale cunoașterii, ale geniului uman să servească bunăstarea, fericirea, independența popoarelor; trebuie să se înțeleagă faptul că

primul drept al omului este acela de a trăi în pace și liniște. Dacă vorbim de drepturile omului, să facem astfel încît să se renunțe la armamentul nuclear de distrugere a omului, la armele de distrugere în masă. Să se respecte drepturile omului la viață, drepturile popoarelor la independență și pace. (*Aplauze puternice; se scandează „Ceașescu — pace!”*). Pentru a preîntîmpina eventualele critici, vreau să menționez că noi înțelegem faptul că drepturile omului sînt foarte largi. Există, astfel, dreptul la muncă, dreptul de a nu fi asuprit și exploatat, precum și alte multe drepturi. Dar se pune întrebarea: dacă va acționa armamentul nuclear, cine se va mai ocupa de realizarea acestor drepturi?! De aceea trebuie să pornim de la dreptul fundamental al omului — acela de a trăi liber, de a trăi în pace. Numai astfel fiecare națiune, fiecare popor, fiecare societate își vor putea rezolva problemele așa cum consideră că e mai bine, numai astfel se vor putea asigura dezvoltarea socială și materială, o viață demnă și liberă a popoarelor, prietenia și egalitatea între toate națiunile. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Ca țară socialistă în curs de dezvoltare, România va întări conlucrarea și solidaritatea cu țările în curs de dezvoltare, pentru pregătirea temeinică a sesiunii speciale a Organizației Națiunilor Unite din toamna acestui an, consacrată noii ordini economice internaționale. Vom acționa neabătut pentru intensificarea colaborării multilaterale cu țările în curs de dezvoltare, în scopul dezvoltării lor de sine stătătoare, prin forțe proprii, pe calea progresului și civilizației.

Complexitatea realității mondiale contemporane cere participarea, pe baza deplinei egalități în drepturi, a tuturor statelor la soluționarea problemelor internaționale. În acest cadru, considerăm că este de datoria țărilor mici și mijlocii să participe mai activ la viața internațională. Totodată, acordăm o mare însemnatate mișcării țărilor nealiniate în asigurarea continuării politicii de destindere, independență și pace.

Un rol important revine Organizației Națiunilor Unite, altor organisme internaționale, în democratizarea relațiilor dintre state, în participarea la soluționarea problemelor a tuturor țărilor, în rezolvarea pe calea tratativelor pașnice a tuturor problemelor litigioase dintre state.

În acest sens, considerăm necesar să se realizeze un acord internațional cu privire la soluționarea, în cadrul Organizației Națiunilor Unite, a tuturor diferendelor ce se ivesc între state, cu obligația tuturor membrilor Organizației Națiunilor Unite de a nu recurge în nici o împrejurare la forță, de a se adresa Națiunilor Unite cînd se ivesc conflicte sau divergențe și de a căuta soluții numai și numai pe calea tratativelor.

Viața demonstrează cu putere că masele populare, popoarele au rolul determinant în înfăptuirea unei noi politici internaționale. De

aceea, se impune să intensificăm colaborarea și solidaritatea internațională cu toate forțele progresiste și antiimperialiste, cu toate popoarele lumii care se pronunță pentru destindere, independență națională și pace. Avem ferma convingere că stă în puterea popoarelor ca, acționînd unite, să oprească accentuarea încordării internaționale, să asigure soluționarea pe calea tratativelor politice a problemelor litigioase, să înfăptuiască politica de destindere, pace și colaborare în întreaga lume. (*Vii și puternice aplauze*).

De la înalta tribună a Marii Adunări Naționale asigurăm prietenii noștri de pretutindeni, toate statele și popoarele lumii: că România socialistă nu va precupeți nici un efort pentru a contribui la destindere, la respectul independenței naționale și realizarea idealurilor de pace ale întregii omeniri, la înfăptuirea unei lumi mai drepte și mai bune, în care fiecare națiune să se simtă deplin egală și liberă. (*Vii aplauze*).

Stimate tovarășe și stimați tovarăși deputați,

În încheiere, aș dori să exprim convingerea că toți deputații Marii Adunări Naționale vor acționa cu cea mai înaltă răspundere pentru a-și îndeplini misiunea încredințată, pentru a răspunde prin fapte încrederii acordate de masele populare, că vor pune toată energia, competența și elanul revoluționar în slujba înfăptuirii neabătute a Programului partidului, a politicii interne și externe a României socialiste. (*Aplauze puternice*).

În ce mă privește, doresc să asigur Marea Adunare Națională, partidul, întregul nostru popor că nu voi precupeți nimic pentru îndeplinirea cu succes a hotărîrilor Congresului al XII-lea, pentru triumful socialismului și comunismului în România, pentru întărirea independenței și suveranității patriei, pentru politica de colaborare și prietenie cu țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. Vă asigur pe dumneavoastră, partidul și întregul popor că nu există nimic mai de preț pentru mine decît interesele poporului, cauza socialismului și comunismului, a prieteniei și păcii între popoarele lumii. Și îmi voi consacra toate forțele, viața — dacă va fi necesar — acestor idealuri, libertăți, socialismului, păcii! (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Avem un minunat trecut de luptă. În acest an sărbătorim 2050 de ani de la formarea primului stat centralizat. Poporul nostru s-a format și dezvoltat în luptă, înfruntînd multe greutăți. Niciodată însă nu s-a plecat, niciodată n-a renunțat la ceea ce este al său; el și-a păstrat glia, și-a păstrat felul său de a fi, moștenit din moși strămoși. Avem datorită sacră de a face să dăinuiească veșnic acest fel de a fi al poporului nostru — omenia, mîndria și sentimentul demnității naționale, dragostea de pace, prietenia cu toate popoarele, hotărîrea de a fi egal cu toate celelalte na-

țiuni. Să facem totul ca aceste sentimente și virtuți, aceste caracteristici formate de-a lungul secolelor să se dezvolte în trăsături tot mai puternice ale națiunii noastre! Aceasta ne dă tărie, ne dă încredere în viitorul veșnic al poporului nostru! (*Aplauze puternice, îndelungate; se scandează „Ceașescu și poporul!”*).

De la înalta tribună a Marii Adunări Naționale, adresez, încă o dată, întregului nostru popor chemarea înflăcărată de a întări tot mai puternic unitatea în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, sub conducerea Partidului Comunist Român — forța politică conducătoare a societății noastre — asigurând ridicarea patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație.

Vă adresez dumneavoastră, tovarăși deputați, urarea de succes în întreaga activitate închinată patriei, partidului, poporului, socialismului și păcii. (*Vii și puternice aplauze*).

Închei cu urarea cea mai călduroasă adresată poporului nostru de a obține tot ceea ce

își dorește, de a înfăptui neabătut societatea socialistă multilateral dezvoltată și comunismul în România. Îi urez realizarea dorințelor de independență, bunăstare, fericire și sănătate! (*Aplauze și urale puternice*).

Trăiască unitatea de nezdruccinat a întregului nostru popor în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste!

Trăiască patria noastră liberă și independentă — Republica Socialistă România!

Trăiască veșnic poporul român!

(*Aplauze și urale prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu — România, stima noastră și mindria!”*, „Ceașescu și poporul!”). Într-o atmosferă de înălțător entuziasm, toți cei prezenți în sală se ridică în picioare și ovationează puternic pentru secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceașescu).

Telegrame adresate tovarăşului Nicolae Ceauşescu

Mult iubite şi stimate
tovarăşe NICOLAE CEAUŞESCU,

Guvernul Republicii Socialiste România, alături de întreaga naţiune, îşi exprimă cele mai alese sentimente de satisfacţie şi bucurie pentru reînvestirea dumneavoastră, într-o entuziasă unanimitate, de către Marea Adunare Naţională, în funcţia supremă de preşedinte al Republicii Socialiste România.

Înalta investitură constituie o nouă şi grăitoare dovadă a dragostei şi căldurii cu care vă înconjoară întregul nostru partid şi popor, al căror fiu strălucit sînteţi şi pe care le conduceţi cu deosebită înţelepciune şi cutezanţă revoluţionară spre împlinirea marilor idealuri de progres şi prosperitate, de independenţă şi suveranitate naţională, pentru înfăptuirea socialismului şi comunismului pe pămîntul României.

Activitatea dumneavoastră neobosită şi dinamică, gîndul şi fapta revoluţionară dedicate, cu un devotament desăvîrşit, făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră, spiritul cutezător, de exigenţă şi responsabilitate comunistă pe care l-aţi imprimat întregii societăţi, înaltul umanism şi grija deosebită pe care le manifestaţi pentru dezvoltarea personalităţii umane, pentru întărirea prestigiului ţării în lume, v-au atras stima profundă şi deosebită preţuire a tuturor cetăţenilor patriei.

Realegerea dumneavoastră ca preşedinte al ţării reprezintă un eveniment cu profunde semnificaţii în istoria patriei noastre, care coincide în mod fericit cu împlinirea unui deceniu şi jumătate de cînd vă aflaţi în fruntea partidului, cîrmuind cu sîrguinţă şi fermitate comunistă, într-un spirit profund novator şi revoluţionar, destinele poporului în procesul complex al dezvoltării economico-sociale, de edificare a unei politici de pace şi colaborare internaţională a României. O dezvoltare şi modernizare fără precedent au cunoscut în această perioadă forţele de producţie, care au determinat profunde prefaceri revoluţionare în structura economică şi socială a ţării; a crescut impetuos venitul naţional şi — pe această bază — nivelul de trai, material şi spiritual, al întregii naţiuni; s-au dezvoltat puternic ştiinţa, cultura, învăţămîntul; s-au perfecţionat relaţiile de producţie, afirmîndu-se plener raporturi noi, de echitate, între toţi membrii societăţii; a cunoscut valenţe noi, superioare, democraţia socialistă, prin participarea largă a oamenilor muncii, fără deosebire de naţionalitate, la elaborarea şi înfăptuirea întregii politici interne şi externe a partidului şi statului.

Sub conducerea înţeleaptă şi clarvăzătoare a partidului nostru comunist, a Comitetului său

Central, a dumneavoastră, mult stimată şi iubite tovarăşe Nicolae Ceauşescu, în aceşti ani glorioşi, care reprezintă perioada cea mai bogată şi fertilă din istoria ţării, a avut loc o puternică înflorire a tuturor domeniilor de activitate, a întregii noastre societăţi.

Rezultat al voinţei unanime a poporului român, expresie a năzuinţei fierbinţi a marelui de oameni ai muncii spre o viaţă mereu mai bună, demnă şi liberă, prezenţa dumneavoastră în fruntea partidului şi statului nostru reprezintă garanţia continuării strălucite a politicii interne şi externe a României din ultimii 15 ani, a înfăptuirii neabătute a Programului partidului, a hotărîrilor istorice ale Congresului al XII-lea, care deschid noi perspective de progres şi prosperitate ţării şi, în acelaşi timp, creşterii continue a prestigiului României pe arena mondială, prin înfăptuirea unei politici de pace, prietenie şi colaborare cu toate naţiunile lumii.

Guvernul Republicii Socialiste România se angajează şi vă asigură pe dumneavoastră personal, tovarăşe preşedinte Nicolae Ceauşescu, că va acţiona cu fermitate şi energie pentru înfăptuirea obiectivelor economico-sociale ale anului 1980, pentru pregătirea corespunzătoare a cincinalului 1981—1985. Antrenînd şi mai puternic forţele creatoare ale naţiunii, vom acţiona cu hotărîre pentru dezvoltarea, în continuare, în ritm susţinut a industriei şi agriculturii, a tuturor ramurilor producţiei materiale, prin afirmarea puternică a revoluţiei tehnico-ştiinţifice în toate domeniile de activitate, realizarea programului de investiţii, pentru trecerea la o nouă calitate, superioară, în întreaga viaţă economico-socială şi asigurarea condiţiilor de creştere continuă a bunăstării şi fericirii poporului.

Guvernul vă milita şi în viitor cu fermitate pentru înfăptuirea politicii externe a partidului şi statului nostru, politică ce răspunde intereselor fundamentale ale poporului român, cauzei socialismului, progresului şi păcii în lume.

În aceste momente de înaltă solemnitate pe care le trăiesc toţi fiii patriei — români, maghiari, germani şi de alte naţionalităţi — şi pe care istoria le va înscrie cu litere de aur în rîndul celor mai glorioase pagini ale sale, Guvernul Republicii Socialiste România vă aduce un fierbinte omagiu şi vă urează viaţă lungă şi în deplină sănătate pentru a conduce cu aceeaşi vigoare şi clarviziune destinele poporului român spre orizonturile luminoase ale societăţii socialiste multilateral dezvoltate, pentru continua înălţare a României pe noi trepte de civilizaţie şi progres.

GUVERNUL
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Mult iubite și stimate
tovarășe NICOLAE CEAUȘESCU

Împreună cu toți fiii acestui milenar pământ românesc, cadrele Ministerului de Interne, cu inimile pline de emoție și mândrie patriotică, trăiesc intens în aceste momente solemne uriașa bucurie și satisfacție nemărginită a realegerii dumneavoastră — fiul cel mai stimat și iubit al țării — în înalta funcție de președinte al Republicii Socialiste România.

Vă simțim profund recunoscători, scumpe tovarășe Nicolae Ceaușescu, că cei cincisprezece ani de când, prin voința unanimă a întregii națiuni, vă aflați la cîrma partidului și a statului, se înscriu ca perioada cea mai fertilă și mai bogată în înfăptuiri din istoria poporului român, purtînd pecetea de aur a geniului dumneavoastră creator, a activității înțelepte, clarvăzătoare și pline de dăruire, pătrunse de fierbinte patriotism și umanism revoluționar, de înaltă principialitate și responsabilitate pentru destinele patriei, pentru pacea și colaborarea între toate popoarele lumii.

Reinvestirea dumneavoastră în funcția supremă a statului constituie cea mai puternică

garanție a îndeplinirii cu consecvență a istoricelor hotărâri adoptate de Congresul al XII-lea al partidului, a continuității mersului nostru înainte, victorios, al României pe calea civilizației socialiste și comuniste, a măreției și strălucirii patriei noastre libere și demne.

Cu prilejul acestui eveniment istoric cu profunde semnificații pentru viitorul luminos al națiunii române, vă rugăm, mult iubite și stimate tovarășe președinte al Republicii Socialiste România, comandant suprem al forțelor armate, să primiți cele mai calde și respectuoase urări de succes deplin în nobila dumneavoastră misiune, multă sănătate și putere de muncă, împreună cu legămîntul nostru solemn de a face totul pentru apărarea cu abnegație și credință nestrămutată a cuceririlor revoluționare ale poporului, a independenței, suveranității și integrității scumpei noastre patrii.

CONSILIUL DE CONDUCERE
AL MINISTERULUI DE INTERNE

Martie 1980

CONSILIUL DE STAT AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

NICOLAE CEAUȘESCU, președintele Republicii Socialiste România, președintele Consiliului de Stat.

Vicepreședinții Consiliului de Stat

ȘTEFAN VOITEC
GHEORGHE RĂDULESCU
IOSIF KOVACS
MARIA CIOCAN
PETRU ENACHE

Membrii Consiliului de Stat

Ioan Anton
Constantin Arseni
Ioana Bratu
Silviu Curticeanu
Tamara Dobrin
Eduard Eisenburger
Alexandrina Găinușe
Virginia Gemescu
Ștefania Ionescu
Mihalache Mărgean

Gheorghe Mihoc
Vasile Milea
Ferdinand Nagy
Marin Nedelcu
Gheorghe Pană
Gheorghe Petrescu
Ion Popescu-Puțuri
Vasile Vilcu
Elena Vlăduc

GUVERNUL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

ILIE VERDEȚ
— prim-ministru

ELENA CEAUȘESCU
— prim viceprim-ministru

GHEORGHE OPREA
— prim viceprim-ministru

ION DINCA
— prim viceprim-ministru

Cornel Burtică — viceprim-ministru, ministrul comerțului exterior și cooperării economice internaționale

Nicolae Constantin — viceprim-ministru, președintele Comitetului de Stat al Planificării

Cornelia Filipaș — viceprim-ministru

Janos Fazekas — viceprim-ministru

Paul Niculescu — viceprim-ministru, ministrul finanțelor

Ion Pășan — viceprim-ministru, ministrul aprovizionării tehnico-materiale și controlului gospodăririi fondurilor fixe

Ion Ioniță — viceprim-ministru

Virgil Trofin — viceprim-ministru, ministrul minelor, petrolului și geologiei

Angelo Miculescu — viceprim-ministru, ministrul agriculturii și industriei alimentare

Ștefan Andrei — ministrul afacerilor externe

Constantin Olteanu — ministrul apărării naționale

George Homoštean — ministrul de interne

Nicolae Agachi — ministrul industriei metalurgice

Ion Avram — ministrul industriei construcțiilor de mașini

Gheorghe Caranfil — ministrul industriei chimice

Gheorghe Cioară — ministrul energiei electrice

Dumitru Popa — ministrul construcțiilor industriale

Vasile Bulucea — ministrul transporturilor și telecomunicațiilor

Ioan Florea — ministrul economiei forestiere și materialelor de construcții

Lina Ciobanu — ministrul industriei ușoare

Ana Mureșan — ministrul comerțului interior

Emil Bobu — ministrul muncii

Aneta Spornic — ministrul educației și învățământului

Emil Drăgănescu — ministrul turismului și sportului

Eugen Proca — ministrul sănătății

Ion Ceterchi — ministrul justiției

Ion Ursu — prim-vicepreședinte al Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie

Suzana Gâdea — președintele Consiliului Culturii și Educației Socialiste

Ludovic Fazekas — președintele Comitetului pentru Problemele Consiliilor Populare

Gheorghe Gaston Marin — președintele Comitetului de Stat pentru Prețuri

Ion Iliescu — președintele Consiliului Național al Apelor

Cornel Mihulecea — președintele Comitetului de Stat pentru Energia Nucleară

Richard Winter — ministru secretar de stat la Ministerul Aprovizionării Tehnico-Materiale și Controlului Gospodăririi Fondurilor Fixe

Aurel Duma — ministru secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe

Tudor Postelnicu — ministru secretar de stat la Ministerul de Interne și șef al Departamentului Securității Statului

Alexandru Mărgăritescu — ministru secretar de stat la Ministerul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale, șef al Departamentului Cooperării Economice Internaționale

Dumitru Bejan — ministru secretar de stat la Ministerul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale

Petre Preoteasa — ministru secretar de stat, prim-vicepreședinte al Comitetului de Stat al Planificării

Gheorghe Petrescu — ministru secretar de stat la Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini

Ion Stănescu — ministru secretar de stat la Ministerul Construcțiilor Industriale

Maxim Berghianu — ministru secretar de stat la Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, șef al Departamentului Industriei Alimentare

Mihai Florescu — ministru secretar de stat la Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie

Cornel Onescu — prim-vicepreședinte al Comitetului pentru Problemele Consiliilor Populare

Mihai Marinescu — prim-vicepreședinte al Consiliului Organizării Economico-Sociale

Marin Vasile — președintele Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție

Pantelimon Găvănescu — primul secretar al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist, ministru pentru problemele tineretului

OMAGIU FIERBINTE, ÎNALTĂ CINSTIRE IUBITULUI CONDUCĂTOR AL PARTIDULUI ȘI STATULUI NOSTRU

GÎNDIREA ȘTIINȚIFICĂ, PROFUND CREATOARE A SECRETARULUI GENERAL AL PARTIDULUI CU PRIVIRE LA ISTORIA PATRIEI ȘI A PARTIDULUI

MIRCEA MUȘAT

În vastul program al prezentului și viitorului patriei noastre deschis de cel de al XII-lea forum al comuniștilor, al întregului popor român se încorporează dialectic, într-o continuitate ascendentă, titanică, munca teoretică și practică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului. Gîndirea lui de înaltă ținută științifică, adînc creatoare, generatoare a marii epoei a muncii a făcut ca acest ultim deceniu și jumătate să se contureze în conștiința noastră ca perioada cea mai fertilă, cea mai bogată în înfăptuiri din întreaga istorie a României. Sînt ani de grandioase ctitorii de gînd și fapte mărețe, purtînd amprenta puternică a pasiunii și competenței, a gîndirii, cutezanței și crezului revoluționar al celui mai iubit fiu al națiunii noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Gîndul și fapta lui constituie substanța fundamentală a documentelor de partid care au determinat dezvoltarea accelerată a bazei tehnico-materiale a socialismului, domeniul hotărîtor al progresului societății și al înfloririi națiunii, temelie de grănit a suveranității și independenței României.

Istoria, această carte de căpătîi a fiecărei națiuni, cum o definea marele revoluționar Nicolae Bălcescu, a ocupat întotdeauna un loc aparte în gîndirea, acțiunea și fapta poporului român. În virtutea ei, poporul și-a deslușit sensul devenirii istorice, și-a fundamentat drepturile lui în vatra strămoșească, și-a apărât și dezvoltat comorile culturii materiale și spirituale. Pentru a sluji adevărul, marii cărturari ai neamului au trudit cu mintea, inima și pana pentru apărarea drepturilor imprescriptibile ale poporului lor, s-au jertfit marii conducători de țară și de oști, au luptat masele de țirgoveți, orașeni și țărani, care cu o mină pe plug și cu alta pe sabie și-au apărât, în decursul veacurilor, ființa națională și glia strămoșească.

Dar niciodată istoria nu s-a ridicat la adevăratele ei valențe de știință a studierii societății, niciodată momentele fundamentale, definitorii ale devenirii noastre nu au fost evocate, nu au căpătat asemenea dimensiuni, nici-

odată istoria nu a slujit mai bine ca mijloc de cunoaștere și apropiere între popoare și națiuni ca în ultimii cincisprezece ani, cînd prin gîndirea și opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu ea a pătruns în patrimoniul național al marilor realizări de azi.

Nu există moment de seamă al istoriei noastre naționale din timpuri imemorabile și pînă în prezent asupra căruia secretarul general al partidului să nu-și fi spus cuvîntul realist, cugetat și autorizat. Cu cutezanța gîndirii sale științifice, profund revoluționare asupra evoluției societății omenești, a spiritului său creator în pătrunderea celor mai complexe probleme ale devenirii noastre istorice, a viziunii sale asupra cursului legității istorice fundamentat pe baza materialismului dialectic, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aplecat asupra istoriei noastre naționale, i-a deslușit permanențele și i-a studiat drepturile, i-a detașat și i-a valorificat marile sensuri confirmînd noi dimensiuni relației dialectice de nedespărțit — trecut-prezent-viitor. „Cunoscînd istoria glorioasă a poporului nostru, luptele și sacrificiile înaintașilor noștri, strădaniile lor în perfecționarea creației materiale și spirituale — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — învățăm să prețuim și să iubim mai mult, mai profund cuceririle prezentului, să facem totul pentru a le dezvolta, pentru a făuri istoria nouă a patriei noastre, istoria socialismului“.

Pornind de la adevărul istoric conform căruia contemporaneitatea unei națiuni reprezintă sinteza majoră a trecutului său, iar viitorul ei își are rădăcinile puternice numai în realizările prezentului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a dat științei istorice perspectiva dialectică revoluționară a interdependenței și conexiunii evenimentelor. Cu dragostea de patrie și popor ce l-a caracterizat din frageda tinerețe, cu respectul cuvenit față de înaintașii noștri, ancorat cu întreaga sa făptură în realitățile prezentului și cu gîndul responsabil la viitorul țării, secretarul general se adresa tinerei generații cu minunatele cuvinte evocatoare: „Avem un trecut cu care ne putem mîndri. În condiții grele, poporul nostru și-a păstrat ființa națională. În această parte a lumii el a fost un factor de progres și civilizație, și-a adus contribuția la mersul înainte, pe calea unei vieți mai bune. Iată de ce noi, comuniștii, cîstînd pe cei care în trecut și-au dat viața pentru fericirea poporului, tragem din lupta lor învățăminte pentru prezentul pe care-l făurim și, totodată, pentru a pune bazele viitorului, educăm tineretul în spiritul dragostei și respectului față de lupta și munca înaintașilor. Numai așa tineretul nostru va învăța să ducă mai departe ceea ce au făurit înaintașii, ceea ce făurește generația de astăzi, să păstreze ca lumina ochilor și să întărească independența și suveranitatea patriei noastre“.

Pentru știința noastră istorică exemplul tovarășului Nicolae Ceaușescu și indemnul său de a scrie istoria așa cum a fost ea, nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, a constituit o călăuză și un îndreptar care a făcut și va face din știința istoriei o știință a adevărului și respectului față de toate popoarele, o oglindă a recunoașterii de sine a fiecărui popor.

În opera magistrală a tovarășului Nicolae Ceaușescu n-au fost omise umbrele, eșecurile, limitele privind unele evenimente sau personalități istorice, dar, în același timp, au fost înălțate la cotele lor reale trăsăturile definițiilor, momentele fundamentale care au durat temelia trainică a istoriei naționale, începînd cu originea și vechimea poporului român, cu autonomia sa în vatra străbună a Daciei, cu tradiția statală de la care vom sărbători peste puțin timp 2050 de ani, continuînd cu luptele înaintașilor pentru păstrarea ființei naționale, a independenței și unității de stat, cu bătăliile sociale și de clasă conduse de partidul comunistilor pentru înfăptuirea revoluției și construcției socialiste, pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Într-o asemenea succesiune a veacurilor, istoria a gravat tradiția, a fundamentat prezentul și a prospectat viitorul.

Într-o asemenea continuitate neîntreruptă, istoria a dat țării, la vremuri noi, oameni noi, oamenii epocii lor, care se contopesc cu marile momente ale istoriei naționale și în același timp personifică lupta maselor largi populare, ale poporului, adevăratul făuritor de istorie. În această galerie a marilor conducători de țară și de oști, se află și puternica personalitate a Președintelui Nicolae Ceaușescu. Înțelepciunea de milenii, îmbogățită prin experiența secolelor de luptă pentru păstrarea ființei naționale și a gliei străbune, a conferit poporului român capacitatea de a-și alege omul de glorie la vreme de glorie. Alegîndu-l pe tovarășul Nicolae Ceaușescu pentru a-i conduce destinele, poporul nostru urmează omul care a învățat din tradiția istoriei și a făurit istorie, omul a cărui viață se contopește într-un tot cu istoria contemporană a țării, cu mărețee ei realizări de bunuri materiale și spirituale, cu viitorul României.

Prin gîndirea și pana tovarășului Nicolae Ceaușescu întruchipată în vasta sa operă teoretică istoria și-a redescoperit valențele de știință revoluționară a societății, și-a pus în lumină gloria și demnitatea trecutului, și-a descris, într-o viziune largă, orizontul cercetărilor științifice, spre contemporaneitate și viitor, în spiritul materialismului dialectic și istoric.

În opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, istoria românilor este istoria unui popor statornic, plămădit unitar în vatra străbună a Daciei, care și-a urmat făgașul propriu de acțiune și manifestare, de cultură materială și spirituală sedentară, a zămislit valori originale și trainice intrate de mult în patrimoniul culturii universale. Așa cum arată tovarășul

Nicolae Ceaușescu, „*de milenii aici s-a născut poporul nostru și aici a trăit, a înfrînt multe greutăți, dar și-a păstrat ființa, și-a dezvoltat-o pînă la nivelul de astăzi al națiunii noastre socialiste*“.

Cu atașamentul său nețărmurit față de istoria poporului nostru, secretarul general al partidului a pus în evidență continuitatea neîntreruptă a poporului nostru pe aceste plaiuri, lupta lui pentru unitate și independență, afirmînd că: „*De la formarea statului dac centralizat, de la epoca înfloritoare a societății dacice a lui Decebal și apoi de-a lungul a două milenii de existență pînă în ziua de azi poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele pentru a-și apăra ființa proprie, entitatea națională și de stat*“. Cu gîndul la aceste realități, în recenta cuvîntare la Congresul educației și învățămîntului, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată: „*Prin esența sa istoria este o știință revoluționară. De aceea și istoricii trebuie să militeze de pe poziții revoluționare și să dea o ripostă fermă, științifică, materialist-dialectică acelor încercări ale unor istorici de peste hotare care se străduiesc — în neputința, și nu vreau să-i jignesc, dar poate unii în neștiința lor — de a demonstra că pe aceste meleaguri a fost un vid. Vidul nu pe aceste meleaguri a fost, ci, poate, în conștiința acestor istorici, care servind interese străine de națiunile și popoarele lor, lucrînd în interesul politicii imperialiste de dominație, încearcă în continuare, ca și în trecut, să învrăjbească și să dezbine oamenii muncii de diferite naționalități*“.

Pe temelia unității de civilizație, a unității etnice și lingvistice a geto-dacilor s-a clădit, în urmă cu 2050 de ani, statul dac centralizat și independent, făurit sub conducerea lui Burebista — unul din marile edificii statale ale lumii antice — ceea ce a asigurat cadrul politic unitar al dezvoltării poporului geto-dac. Cucerirea romană, care — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „ca orice cucerire, a avut și urmări tragice pentru poporul dac“, nu a însemnat sfîrșitul acestei unități, dispariția poporului dac, nici chiar pe teritoriul Daciei intrat sub stăpînirea lor. După cum se știe, acest teritoriu reprezenta doar o treime din vechea Dacie.

Odată cu evacuarea provinciei de la nord de Dunăre de către administrația imperială, retrasă în Dacia aureliană de la sudul fluviului, dacii pînă atunci crotopii, împreună cu daci liberi, și-au reunit forțele, și-au refăcut unitatea statală, făcînd față singuri vitregiilor pe care furtunile timpului le-au interpus în cale. Unitatea și continuitatea neabătută a poporului nostru în vatra strămoșească nu a putut fi cîntită nici în înclătarea cu valurile populațiilor migratoare. Ea s-a fundat pe țaria și seta de libertate a unui popor de aceeași origine, de aceeași limbă și spiritualitate și cu aceleași năzuințe. „*În ciuda migrațiilor, desfășurate pe o epocă destul de îndelungată* — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — *poporul român și-a păstrat ființa, specificul,*

afirmându-se prin forța și superioritatea felului său de viață și de gândire.

Cu o deosebită forță de evocare este reflectată în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu ideea privind admirabila capacitate a poporului nostru de a se opune ferm și eficace năvălitorilor prădalnici și cotropitorilor, de a depăși momentele de vitregie și de cumpănă pe care istoria le-a iscat în această parte a Europei. „*Vicisitudinile, suferințele — remarcă tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu au ingenunchiat poporul român, dimpotrivă, l-au oțelit, i-au călit voința și dârzenia, i-au sporit dragostea de țară, i-au întărit hotărîrea de a nu ceda în fața nici unei greutăți, de a nu pregeta în fața nici unei jertfe pentru apărarea gliei. Stau mărturie rezistența opusă de neînfricării Dromichaites, Burebista și Decebal în fața cotropitorilor, de viteji voievozi, precum Gelu, Glad, Menumorut, Litovoi în fața expansiunii unor puternice forțe ale timpului, marile bătălii purtate de renumiți domnitori, ca Basarab I, Bogdan I, Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Tepeș, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Ion Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul, în timpul cărora țările române s-au apărut pe sine, constituind, în același timp, pavăza înaintată a continentului în fața puhoiului otoman și salvagărdin astfel atît propria independență, cît și cuceririle civilizației europene grav amenințate.*” Această rezistență — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — a permis țărilor române să-și păstreze autonomia statală. Tratatete de alianțe politice, legăturile economice și culturale stabilite cu statele vecine sau mai îndepărtate, cu imperiile otoman, habsburgic și țarist au reconfirmat de-a lungul vremurilor puterea suverană a domnitorilor români, dreptul țărilor române de a se cîrmui după propriile legi și întocmiri. O expresie deosebit de elocventă a acestei realități o constituie și vechile tratate, denumite Capitulații, încheiate cu Poarta, în al căror conținut glăsuiește țaria de acțiune a poporului român, luciditatea sa politică, evaluarea înțeleaptă a situației internaționale. „*Spre deosebire de celelalte popoare din bazinul dunărean, care fuseseră integrate Imperiului otoman sau Imperiului habsburgic — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — poporul român a reușit să-și păstreze autonomia statală. Ca urmare a hotărîrii cu care și-a apărut patria, poporul nostru a reușit să încheie cu Imperiul otoman, încă din vremea lui Mircea cel Bătrîn, tratate care prevedeau obligația Porții de a respecta organizarea țării și a nu se amesteca în treburile sale interne, și chiar angajamentul de a apăra țara împotriva atacurilor străine.*” Acest statut — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — „*a asigurat condiții pentru un progres mai intens al forțelor de producție, pentru apariția noilor relații capitaliste, precum și pentru întărirea conștiinței unității naționale și desfășurarea luptei în vederea făuririi statului unitar deplin suveran.*”

Ca un simbol al dreptului istoric de a trăi liber și independent în vatra strămoșească, po-

porul român a reușit să înfăptuiască actul cel mai strălucit al evului mediu românesc, realizînd, acum 380 de ani, sub domnia lui Mihai Vodă Viteazul, prima unire politică a Țărilor române în hotarele ce cuprindeau cea mai mare parte a teritoriului vechii Dacii. După realizarea acestui act politic, Mihai Viteazul se intitulă în hrisoavele sale cu îndreptățită demnitate: „*...domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei.*” Deși realizarea unirii Țărilor române sub domnia lui Mihai Viteazul a fost de scurtă durată, ea a rămas o prezentă vie în cugetarea și simțirea atît a contemporanilor, cît și a urmașilor săi. „*...ideea unirii țărilor românești — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc implantate în inșiși singele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor!*”

Luptele seculare purtate de poporul nostru și-au găsit materializarea în punerea bazelor statului național modern în 1859 și desăvîșirea acestuia în 1918, în cucerirea independenței depline și a suveranității naționale în 1877. Astfel în concepția secretarului general al partidului marile mișcări pentru dreptate socială și națională din veacul al XIX-lea — revoluția din 1821, revoluția română de la 1848, Unirea Principatelor, cucerirea independenței de stat depline — reprezintă tot atîtea coloane puternice de susținere a edificiului național al poporului român împlinit în memorabilul an 1918. Ele au marcat, după cum se relevă în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, intrarea țării pe făgașul dezvoltării moderne, precum și apariția pe scena istoriei, odată cu burghezia, a clasei muncitoare, forța cea mai avansată, mai revoluționară a societății românești, port-drapelul marilor idealuri ale celor ce muncesc, al luptei pentru eliberare socială și națională, pentru consolidarea națiunii române, pentru înfăptuirea societății lipsite de exploatare.

Îmbinînd viziunea materialist-dialectică și istorică asupra marilor evenimente ale trecutului nostru, gîndirea critică, revoluționară, spiritul creator, tovarășul Nicolae Ceaușescu a formulat adevărul de necontestat că „*întreaga istorie a țării demonstrează că poporul muncitor, forțele sale revoluționare, progresiste și patriotice au înfăptuit toate marile transformări revoluționare, au asigurat mersul înainte al societății noastre. Toate momentele importante din viața patriei noastre sînt legate de lupta maselor, a întregului popor — motorul progresului social, adevăratul făuritor al istoriei României.*”

Înfăptuirea unității naționale a avut o înfrîngere profundă, pozitivă asupra întregii evoluții economice, politice și sociale a țării, a creat condiții pentru dezvoltarea forțelor progresiste ale societății, pentru intensificarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, a stimulat puternic lupta împotriva exploatării și asupririi. Formarea statului național unitar, năzuința se-

culară a poporului român, rezultat al luptei hotărâte a maselor populare, a reprezentat o adevărată piatră de hotar în dezvoltarea României moderne. „Acest moment epocal din istoria poporului nostru — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a deschis noi perspective, atât dezvoltării forțelor de producție, științei și culturii, cât și afirmării poporului nostru, a aspirațiilor sale de progres, a voinței sale de pace, a hotărârii de a-și făuri o viață demnă, de a trăi în prietenie și colaborare cu vecinii săi, cu toate popoarele lumii”.

Pentru știința noastră istorică, reprezintă un model strălucit concluziile desprinse de tovarășul Nicolae Ceaușescu în ceea ce privește judecata critică și pătrunderea adevăratelor dimensiuni ale istoriei mișcării muncitorești revoluționare, democratice, a Partidului Comunist Român, integrarea ei în viața economică și social-politică a țării, analiza evenimentelor și personalităților politice prin prisma clasei căreia i-au aparținut și pe care au slujit-o.

În anii luptei pentru revoluția și construcția socialismului, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a dezvoltat bogatele tradiții de luptă ale poporului nostru, a dat conceptelor de apărare a patriei, independenței și suveranității naționale o fundamentare teoretică profund științifică. El a evidențiat în primul rând faptul că a existat o strinsă unitate între socialism și patriotism care înseamnă preocuparea pentru eliberarea și bunăstarea propriului popor. Astfel, apreciind că dezvoltarea fiecărui stat pe baza principiilor independenței și suveranității naționale este o cerință obiectivă și universal valabilă, tovarășul Nicolae Ceaușescu preciza: „A avea o preocupare pentru asigurarea unei vieți demne, independente, a unui popor nu poate fi numai specific românesc; este o preocupare a tuturor acelor care doresc, într-adevăr, să servească interesele poporului și interesele progresului umanității”.

Partidul Comunist Român, pornind de la unitatea dialectică, indisolubilă, care există între sarcinile naționale și cele internaționale ale clasei muncitoare, ale statului socialist, promovează în lume o politică de pace și concurență cu toate țările. România dezvoltă relații de prietenie și colaborare cu toate țările socialiste de care este legată prin interese, aspirații și țeluri fundamentale comune — întărește continuu solidaritatea cu tinerele state independente, cu țările în curs de dezvoltare, cu statele nealinate, promovează, pe baza principiilor coexistenței pașnice, raporturi largi de cooperare cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orinduire socială. „Ceea ce realizăm în România, ceea ce ne propunem pentru viitor — subliniază secretarul general al partidului nostru — servește, în primul rând, poporului nostru, ridicării sale la un nivel tot mai înalt de dezvoltare socialistă, de bunăstare. În același timp, realizările noastre constituie și o contribuție la cauza socialismului, la întărirea sistemului socialist mondial, la creșterea prestigiului socia-

lismului în lume. Deci, **INDEPLININDU-NE ÎNDATORIRILE NAȚIONALE, NE ÎNDEPLINIM, TOTODATĂ, ȘI ÎNDATORIRILE INTERNAȚIONALE, CONTRIBUIM LA CAUZA GENERALĂ A PROGRESULUI SOCIAL**”.

Aplicind adevărurile universal-valabile la condițiile social-istorice concrete din România, pornind de la cerințele mersului nostru înainte, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus o contribuție inestimabilă la fundamentarea și elaborarea a noi teze și concepte cu privire la numeroase probleme de bază ale conducerii țării, ale făuririi societății socialiste multilaterale dezvoltate și înaintării spre comunism, care și-au găsit concretizarea în vasta operă teoretică și în marea Cartă a națiunii noastre — Programul Partidului Comunist Român. Vasta activitate pe care secretarul general al partidului o desfășoară pe tărîmul gândirii social-politice, al generalizării teoretice a practicii revoluționare — ni-l înfățișează ca un erudit om de știință, recunoscut nu numai în țară, ci și pe plan mondial — care a îmbogățit cu noi idei, teze și concluzii tezaurul socialismului științific, patrimoniul cunoașterii și creației istorice a epocii noastre.

Întreaga analiză și interpretare a istoriei înregistrează prin gândirea tovarășului Nicolae Ceaușescu — model de aplicare creatoare a concepției materialismului dialectic și istoric — o contribuție de înalt prestigiu în direcția abordărilor științifice creatoare, novatoare, constituind din acest punct de vedere un exemplu pentru toți acei care vor să facă din istorie o carte a demnității fiecărui popor, un mijloc de cunoaștere și bună înțelegere între toate națiunile lumii. Subliniind acest fapt, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „Departee de a constitui o investigație du caracter strict documentar a trecutului, istoria este și trebuie să fie, în bună măsură, așa cum confirmă viața, și o știință a prezentului. Ea oferă concluzii și învățăminte despre marile procese de dezvoltări societății, ale existenței popoarelor de-a lungul timpului, punind în evidență atât ceea ce a fost valoros, progresist și a servit mersului înainte al societății, cât și piedicile ridicate de-a curmezisul evoluției și care au costat scump umanitatea, au întârziat progresul unor națiuni. Rezultatele derderărilor istorice — relevă secretarul general al partidului — sint de natură să ajute omenirea contemporană să înțeleagă mai bine legile obiective care guvernează societatea, necesitatea de a acționa în spiritul cerințelor progresului. De asemenea, istoria este chemată să sprijine, prin concluziile sale, perfecționarea organizării societății de azi, relațiile dintre state și națiuni, concurența pașnică dintre toate popoarele planetei noastre”.

Referindu-se la sarcinile ce revin frontului istoric, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „Istoricii noștri trebuie să acționeze de pe poziții materialist-dialectice și istorice, de pe poziții științifice, pornind de la necesitatea de-

monstrării nu atît a continuității sau necontinuității poporului român, pentru că milenile demonstrează fără tăgadă acest lucru și orice săpături fac arheologii scot la iveală că pe aceste meleaguri, și nu în altă parte, sînt osemintele strămoșilor strămoșilor strămoșilor noștri. Ei trebuie să demonstreze că popoarele, care în decursul istoriei s-au așezat și conviețuiesc laolaltă, trebuie să găsească calea de a asigura lichidarea cu desăvîrșire a oricăror urme ale politicii claselor dominante, burghezo-moșierești, ale politicii imperialiste de dezbinare a popoarelor și să servească interesele prieteniei, înfrățirii, luptei comune a națiunilor din sud-estul Europei pentru libertate, pentru independență, pentru socialism și comunism".

În opera și personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu se proiectează valorile unei tumultuoase istorii multimilenare a poporului român. De gîndirea sa chibzuită și de activitatea sa clocotitoare se leagă marile realizări, înnoirile fundamentale ce au făcut din ultimii cinci-sprezece ani, perioada cea mai fertilă, cea mai bogată și fructuoasă din întreaga istorie a țării, prestigiul fără precedent de care se bucură azi România pe toate meridianele planetei noastre.

1965 — 1980 ANI DE MĂREȚE ÎNFĂPTUIRI ALE CONSTRUCȚIEI SOCIALISMULUI

ION ARDELEANU

În România socialistă datorită capacității Partidului Comunist Român de a descifra cerințele progresului și de a concentra ca într-un focar interesele întregii națiuni, și-au găsit o trainică împlinire idealurile pentru care au luptat clasa muncitoare, forțele revoluționare, progresiste, cei mai buni fii ai poporului. Aceste idealuri au devenit certitudini prin instaurarea puterii revoluționar-democratice, prin triumful deplin al socialismului și trecerea la edificarea societății socialiste multilaterale dezvoltate, prin uriașele înnoiri economico-sociale care au schimbat radical înfățișarea întregii țări în ultimul deceniu și jumătate.

Alegerea la 22 martie 1965 a tovarășului Nicolae Ceaușescu în cea mai înaltă funcție de partid, a constituit o expresie vie a profunde încrederi de care s-a bucurat și se bucură în rîndurile tuturor comunistilor români, ale întregii noastre națiuni, deschizînd perioada cea mai fertilă și mai bogată în realizări din întreaga dezvoltare a României.

Ales în fruntea partidului într-un moment cînd țara trecea la consolidarea noii orînduirii sociale, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus o contribuție remarcabilă în acest sens, iar

apoi a desfășurat o activitate cu totul laborioasă pentru fundamentarea și transpunerea eficientă în practică a strategiei înfăptuirii societății socialiste multilaterale dezvoltate pe pămîntul românesc.

În vasta perspectivă deschisă de cel de al 12-lea Forum al comunistilor se încorporează dialectic, într-o continuitate ascendentă, titanică muncă a secretarului general al partidului, gîndirea lui științifică, adînc creatoare, generatoare a marii epoci a muncii care a făcut ca acest ultim deceniu și jumătate să se contureze în conștiința noastră ca perioada cea mai fertilă, cea mai bogată în înfăptuiri.

Caracterul sistematic, cutezanța și profundul umanism al concepției sînt exprimate cu toată claritatea de însăși formularea de bază dată de secretarul general al partidului etapei făuririi societății socialiste multilaterale dezvoltate: „Esența acestei etape rezidă în: construirea unei economii avansate, înzestrarea cu o industrie modernă și o agricultură intensivă de înalt randament; desfășurarea pe un front larg a activității științifice, a instrucției publice și a efortului pentru ridicarea nivelului cultural al maselor, creșterea continuă a bunăstării materiale și spirituale a oamenilor muncii de la orașe și sate; înfăptuirea repartiției bunurilor produse în societate în spiritul dreptății și echității socialiste; perfecționarea relațiilor de producție, a organizării societății; realizarea cadrului organizatoric care să permită participarea largă a maselor populare, a fiecărui cetățean la viața publică, la rezolvarea treburilor obștești; lărgirea libertăților publice, dezvoltarea democrației socialiste".

Suflul cu totul nou, deschis de Congresele al IX-lea și al X-lea ale partidului, amplificat energetic de cel de-al XI-lea Congres se întru-chipează și mai amplu în mărețele obiective hotărîte de cel de-al XII-lea Congres, ca un salt calitativ într-o etapă istorică nouă, etapă în care România va deveni o țară socialistă mediu dezvoltată.

Întreaga dezvoltare economico-socială a țării în ultimii cinci-sprezece ani, avîntul pe care l-a cunoscut construcția socialistă poartă amprenta gîndirii de mare profunzime, de puternică cutezanță și originalitate a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Reprezentînd aplicarea în cel mai autentic spirit creator, a concepției materialismului dialectic și istoric la realitățile țării noastre și ale lumii contemporane, opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu este impresionantă prin multilateralitatea sa. Practic, nu există domeniu major al științelor sociale — de la economia politică și economia concretă, pînă la filozofie, știința conducerii societății sau istorie — în care gîndirea sa curajoasă, novatoare, potrivnică închistărilor dogmatice, să nu fi adus teze și puncte de vedere originale, să nu fi înscris contribuții de inestimabilă valoare principală și practică, îmbogățind necontenit teoria revoluționară, înarmînd partidul, întregul popor cu orientări limpezi privind construcția socialistă în România.

Realizările în domeniul producției industriale al cărui volum se prelină să crească pe întreg acest cincinal cu 70% într-un ritm mediu anual de 11%, superior prevederilor inițiale, unul dintre cele mai înalte ritmuri de creștere înregistrate în lume¹, vor face ca la sfârșitul acestui an producția noastră industrială să fie de peste 53² de ori mai mare decât cea realizată în anul 1938 și de 30 de ori mai mare decât în anul 1950, anul în care s-a trecut la înfăptuirea primului plan cincinal.

Gîndul și fapta secretarului general al partidului se regăsesc în orientarea hotărîtă a operei de industrializare spre dezvoltarea ramurilor și subramurilor de vîrf, purtătoare ale progresului tehnic — electronica, mecanica fină, petrochimia, industria mașinilor-unelte — în modernizarea tuturor ramurilor economiei pe baza celor mai noi cuceriri ale revoluției tehnico-științifice. Noul stil de muncă, dinamic, bazat pe dialogul permanent între conducerea de partid și masele de oameni ai muncii, constituie arcul de boltă de o excepțională amplitudine al ultimilor 15 ani. Roadele lui sînt evidente peste tot.

Disponem astăzi de o puternică bază materială, fondurile fixe ale economiei naționale reprezentînd circa 1.800 de miliarde lei, din care peste 60% sînt puse în funcțiune în ultimul deceniu³. În 1985, așa cum se prevede în hotărîrile celui de-al XII-lea Congres al partidului, fondurile fixe totale vor ajunge la 3.000 de miliarde lei, fiecare locuitor al țării fiind de fapt atunci proprietar al unor mijloace fixe în valoare de circa 120 mii de lei⁴.

Sînt, acești ani ai împlinirii noastre, maratorii traducerii în viață a politicii partidului, a gîndirii secretarului său general de repartizare rațională, într-o concepție unitară și armonioasă, a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, asigurînd egalitatea în drepturi a tuturor fiilor patriei, crearea condițiilor ca toți cetățenii țării, români, maghiari, germani și de alte naționalități — să participe deopotrivă la întreaga viață politică, economică, socială. Dacă în anul 1965 numai Capitala și trei județe realizau o producție industrială de 10 miliarde lei, în acest an, în toate județele s-au creat capacități pentru realizarea acestui nivel. În 24 de județe se va asigura o producție industrială de peste 15 miliarde lei⁵. Intensificarea acestui proces a fost însoțită de extinderea numărului localităților urbane; ca urmare, ponderea populației orășenești în totalul populației este acum de 52%, față de 33,7% în 1965⁶. Ritmul înalt de creștere al industriei a asigurat, între altele, mijloacele materiale pentru mecanizarea, extinderea chimizării și a lucrărilor de îmbunătățiri funciare, introducerea pe scară largă a metodelor și tehnologiilor

de tip industrial, accentuarea ritmului de profilare, concentrare și specializare a producției agricole, aplicarea pe scară largă în toate ramurile a cuceririlor științei. Crearea consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste la inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, s-a înscris ca un important pas în direcția valorificării la un nivel superior, într-o concepție unitară, a întregului potențial productiv al agriculturii; a capacității creatoare a țărănimii. Este meritul partidului nostru, a contribuției secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a fi deschis drumuri noi dezvoltării accelerate a acestei ramuri de bază a economiei noastre, pregătind, în lumina hotărîrilor celui de-al XII-lea Congres al partidului, un salt calitativ și în acest domeniu în cincinalul următor.

Însemnate realizări s-au obținut în agricultură, asigurîndu-se o creștere a producției medii anuale de circa 5 milioane tone cereale, 2 milioane tone sfeclă de zahăr și peste un milion tone legume mai mare față de cincinalul 1971—1975⁷. Au sporit, de asemenea, efectivele de animale precum și producția animalieră. Producția globală a agriculturii depășește în acest cincinal cu peste 30 la sută nivelul cincinalului trecut, asigurînd îmbunătățirea continuă a aprovizionării populației cu produse agroindustriale și a industriei cu materii prime.

O mare amploare au cunoscut investițiile. În perioada 1976—1980 se realizează lucrări de investiții în valoare de circa 970 miliarde lei, practic egale cu volumul total al investițiilor din cele 3 cincinale precedente⁸.

În conformitate cu obiectivele stabilite de Congresele partidului, s-a acționat hotărît pentru afirmarea largă a cuceririlor revoluției tehnico-științifice în toate domeniile de activitate. Ca urmare a legării tot mai strînse a cercetării de cerințele concrete ale economiei, a crescut rolul științei în promovarea progresului tehnic; cercetarea națională asigură, în actualul cincinal, circa 90 la sută din tehnologiile și materialele noi puse în fabricație⁹. Totodată, au fost extinse cercetările fundamentale de perspectivă — în matematică, fizică, chimie, biologie, științele tehnice.

În concepția secretarului general al partidului, creșterea, modernizarea și intensificarea mai departe a economiei sînt privite ca o acțiune interdependentă a unor factori fundamentali care determină o calitate superioară a activității economice. Între acești factori în primul plan se situează afirmarea cu putere a revoluției științifice-tehnice în toate domeniile de activitate, creșterea rolului științei în modernizarea economiei naționale. Într-adevăr, numai prin realizarea unei economii moderne, de înalt nivel tehnic, de mare productivitate și eficiență, numai prin legarea tot mai strînsă a cercetării de producție și stimularea creației științifice și tehnice, numai prin scurtarea ciclului cercetare-proiectare-produție și sporirea vitezei de răspîndire a progresului tehnico-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Edit. politică, București, 1979, p. 9

² Idem, p. 10

³ Idem, p. 14

⁴ Idem, p. 38—39

⁵ Idem, p. 12

⁶ Ibidem

⁷ Idem, p. 10

⁸ Ibidem

⁹ Idem, p. 12

științific în interiorul fiecărei ramuri, deceniul următor va putea deveni cu adevărat deceniul științei, tehnicii, calității și eficienței. Sint ideile ce și-au găsit o strălucită materializare în Programul directivă de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și de introducere a progresului tehnic în perioada 1981—1990 și direcțiile principale până în anul 2000, adoptat de Congresul al XII-lea al partidului.

Reprezentând aplicarea, în cel mai autentic spirit creator, a concepției materialismului dialectic și istoric la realitățile țării noastre și ale lumii contemporane, opera teoretică și practică a secretarului general al Partidului este impresionantă prin multilateralitatea și adâncimea sa. Practic nu există domeniu major al științelor sociale — de la economia politică și economia concretă până la filozofie, științele conducerii societății sau istorice — în care pătrunderea sa curajoasă, novatoare, potrivnică închistărilor dogmatice, să nu fi produs teze și sinteze originale, să nu fi înscris contribuții de substanță și valoare principală și practică, îmbogățind necontenit teoria revoluționară, înarmând partidul, întregul popor cu orientări limpezi privind construcția socialistă în România.

Succese importante s-au obținut în domeniul învățămîntului și pregătirii cadrelor, încheindu-se în linii mari procesul de organizare și așezare pe baze noi a școlii de toate gradele.

Ca urmare a dezvoltării economiei naționale, volumul comerțului exterior a crescut într-un ritm mediu anual de peste 15 la sută, amplificându-se relațiile comerciale și de cooperare cu toate țările socialiste, cu statele în curs de dezvoltare, cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii fără deosebire de orînduire socială.

Dezvoltarea în ritm înalt a producției materiale și sporirea mai accentuată a eficienței economice au făcut ca venitul național să devanseze dinamica produsului social, crescînd pe întregul actual plan cincinal cu 64 la sută¹⁰. Comparativ cu anul 1938, venitul național va fi în 1980 de 16 ori mai mare¹¹; avuția națională a țării a crescut în anii construcției socialiste de circa 7,6 ori¹². Dispunem astăzi de o puternică bază tehnico-materială, fondurile fixe ale economiei naționale reprezentînd circa 1.800 de miliarde lei, din care peste 60 la sută puse în funcțiune în ultimul deceniu și jumătate¹³.

Justețea gândirii politice a partidului, orientările ferme ale tovarășului Nicolae Ceaușescu de acumulare și repartizare a unei însemnate părți din venitul național pentru fondul de dezvoltare, pentru investiții este o opțiune de o înaltă responsabilitate patriotică pentru prezent și viitorul națiunii — condiție esențială a apropierii României, într-un timp cît mai scurt, de nivelul țărilor avansate economic ale lumii. Pe această bază trainică a dezvoltării

economice impetuoase a crescut substanțial nivelul de trai al poporului, preocuparea fundamentală a partidului nostru.

Viața a demonstrat justețea politicii partidului nostru de industrializare socialistă, factorul determinant al lichidării inapoierei economice, al dezvoltării întregii economii, al creșterii bunăstării poporului, al întăririi independenței și suveranității naționale, al înaintării sigure pe drumul progresului și civilizației.

Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român a adoptat Directivele privind dezvoltarea economico-socială a țării în cincinalul 1981—1985; Programul-directivă de cercetare și dezvoltare în domeniul energiei și Programul-directivă de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducere a progresului tehnic, pe perioada 1981—1990 și direcțiile principale până în anul 2000; Programul-directivă de dezvoltare economico-socială a României în profil teritorial și Programul-directivă de creștere a nivelului de trai și de ridicare a calității vieții, pe perioada 1981—1985. Directivele Congresului al XII-lea prevăd ca, în viitorul deceniu, România să devină independentă din punct de vedere al combustibilului și energiei, fapt de excepțională însemnătate pentru dezvoltarea economică independentă și suverană a țării.

Elaborate la inițiativa, sub îndrumarea și cu inestimabila contribuție a tovarășului Nicolae Ceaușescu, purtînd amprenta spiritului său revoluționar, a concepției sale științifice și realiste profund originale și novatoare, proprii personalității secretarului general al Partidului Comunist Român, aceste documente cuprind un amplu și însuflețitor program de activitate pentru întregul nostru partid și popor, pentru dezvoltarea viitoare a României, deschizînd marelui țării noastre, în înfăptuirea Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism.

România socialistă este astăzi o țară în plin progres, cu o economie dinamică, ale cărei ramuri și subramuri moderne sînt capabile să valorifice tot mai eficient resursele naturale și capacitatea creatoare a poporului. S-au dezvoltat puternic știința, învățămîntul și cultura. Cunoaște o continuă creștere bunăstarea întregului popor.

După cum arată documentele Congresului al XII-lea al P.C.R., în cincinalul 1981—1985, România va depăși stadiul de țară socialistă mediu dezvoltată. Aceasta presupune dezvoltarea și mai puternică a bazei tehnico-materiale a societății, creșterea substanțială a venitului național, ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului, perfecționarea relațiilor sociale, lărgirea continuă a democrației socialiste, a participării active și conștiente a maselor populare, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului popor la conducerea societății, la făurirea propriului viitor, liber și fe-

¹⁰ Idem, p. 13

¹¹ Ibidem

¹² Ibidem

¹³ Idem

ricit. În deceniul 1981—1990 se va asigura realizarea în linii mari a sarcinilor făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, patria noastră pășind ferm spre înfăptuirea celei mai înaintate orânduiri sociale, societatea comunistă.

O amplă dezvoltare, fără precedent cunoaște democrația societății noastre, ce se exprimă în esență în actul politic major care permite fiecărui om al muncii, fără deosebire de naționalitate să devie un factor activ în luarea deciziilor la toate nivelele vieții noastre sociale și politice. „Concepția noastră despre democrație — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — pornește de la necesitatea asigurării depline a egalității între oameni, a realizării unor relații economice și sociale echitabile care să permită fiecărui cetățean să ducă o viață demnă, de la accesul liber la învățământ, cultură, știință, la posibilitatea participării directe a oamenilor fără deosebire de naționalitate — și în primul rînd al maselor muncitoare — la conducerea societății. Numai o asemenea abordare practică a democrației poate asigura afirmarea pleneră a personalității umane, corespunde cauzei descătușării omului care să fie cu adevărat liber, stăpîn pe destinele sale“. Și cadrele și formele de conducere instituționalizate și consultarea permanentă a conducerii de partid și de stat cu masele de oameni ai muncii în toate problemele complicate și de mare răspundere ale construcției socialiste sau ale politicii externe, și desăvîșirea acestui sistem prin crearea recentă din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu a organizațiilor proprii ale Frontului democrației și unității socialiste — vin să dea măsura reală a unei democrații de o înaltă calitate, creatoare, demonstrînd unitatea de nezdruccinat a marii familii a României socialiste“. Această unitate constituie unul din factorii esențiali ai accelerării progresului material și spiritual al poporului, cheazăuînd împlinirea aspirațiilor sale cele mai înalte. Omul, înflorirea multilaterală a personalității sale — scopul de căpetenie al politicii partidului, urcă astfel nemăsurat spre demnitate, capătă conștiința propriei valori și libertăți, se transformă pe el însuși în efortul demerit al propriei autoperfecționări și deveniri.

România se înalță astăzi între statele lumii ca o țară a demnității, a progresului, a libertății și democrației, ilustrînd prin faptele și împlinirile sale forța pe care o dobîndește un popor stăpîn pe destinele sale. Datorită succesei interne, precum și politicii sale externe principiale și constructive, România se bucură astăzi de un prestigiu în lume fără precedent în întreaga sa istorie. De la România de odinioară, aservită economic și dominată politic de diferitele mari puteri, s-a ajuns la Republica Socialistă România de astăzi, liberă, independentă și înfloritoare, cu o înaltă autoritate și prieteni pe toate meridianele, respectată

și apreciată cu căldură pentru contribuția pe care o aduce la instaurarea unor noi relații între state și a unei noi ordini economice și politice internaționale, pentru prezența sa deosebit de activă și dinamică, pentru cuvîntul său chibzuit și realist în soluționarea problemelor mondiale în conformitate cu năzuințele popoarelor dornice de pace și libertate.

La baza raporturilor cu toate statele, țara noastră situează ferm principiile deplinei egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, neamsecului în treburile interne, renunțării la forță și la amenințarea cu forța — principii care se bucură de o largă recunoaștere pe arena mondială, ca singurele pe baza cărora se pot dezvolta o colaborare fructuoasă între națiuni, un climat de pace și securitate internațională.

Întreaga politică internă și externă a țării noastre poartă amprenta puternicei personalități a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, al cărui rol determinant, esențial, în elaborarea obiectivelor dezvoltării noastre economico-sociale asigură organizarea și conducerea științifică a întregii activități de aplicare în viață a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Consecvența și fermitatea cu care tovarășul Nicolae Ceaușescu promovează interesele poporului român, ale României socialiste, ale cauzei progresului, socialismului, păcii și înțelgerii între popoare, profunda cunoaștere a evenimentelor, relațiilor și fenomenelor internaționale, vastul dialog cu conducătorii de stat și de guvern de pe toate continentele, cu șefii de partid, cu reprezentanții ai celor mai diferite forțe politice, forța de analiză a secretarului general al partidului și capacitatea sa de a formula, pe baze științifice, concluziile și opțiunile cele mai adecvate în vederea acțiunii practice — toate acestea au asigurat politicii externe a României socialiste o largă putere de înfrîngere, o creștere fără precedent a prestigiului și stimei de care se bucură astăzi țara noastră în lume. Pe bună dreptate, spre mîndria întregului nostru partid, a întregului nostru popor, tovarășul Nicolae Ceaușescu este considerat ca una dintre cele mai proeminente personalități, unul dintre marii conducători politici ai epocii contemporane.

Unitatea și coeziunea întregului popor, a tuturor fiilor țării, fără deosebire de naționalitate, în jurul încercatei forțe politice călăuzitoare — Partidul Comunist Român, în frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu — constituie izvorul forței și trăinicie de nezdruccinat a orînduirii noastre, garanția apărării și consolidării libertății, independenței și suveranității patriei, a cuceririlor revoluționare obținute prin lupta și munca întregului popor, cheazăia unor noi și minunate victorii pe calea socialismului și comunismului.

2050 DE ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT

AUTORI ANTICI DESPRE LUPTLE DACILOR PENTRU LIBERTATE ȘI PATRIE

Opera istorică a lui Dio Cassius constituie o sursă de primă valoare pentru cunoașterea unor realități din istoria poporului nostru într-o perioadă de supremă încordare — războaiele dacice — caracterizată de un contemporan al evenimentelor, Dion Chrysostomos, ca luptă pentru libertate și patrie împotriva romanilor care se înfruntau pentru putere și stăpânire (Discursuri, XII, 20).

Editarea de curind a unui prim volum din *Istoria romană* a lui Dio Cassius reprezintă un eveniment pentru cultura noastră istorică, avându-se în vedere că edițiile anterioare scoase peste hotare au fost de mult epuizate,

iar în țara noastră ele se mai găsesc doar în marile biblioteci¹.

Excerpte ample din această literatură istorică, precum și din lucrările altor autori antici de limbă latină și greacă, au mai apărut acum 15 ani în primul volum din *Izvoarele privind istoria României*² — intitulată pe contrapagină *Fontes ad Historiam Dacoromaniae pertinentes*, iar ulterior *Fontes Historiae Dacoromaniae*³ —

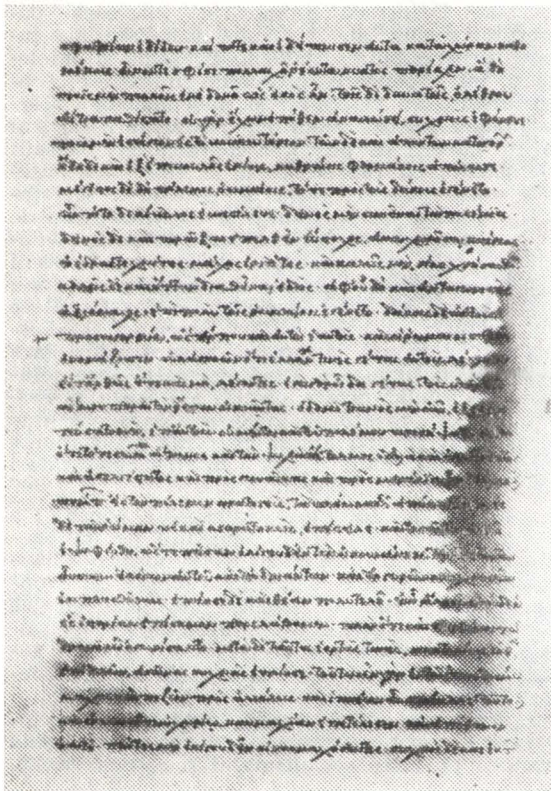

Fig. 1

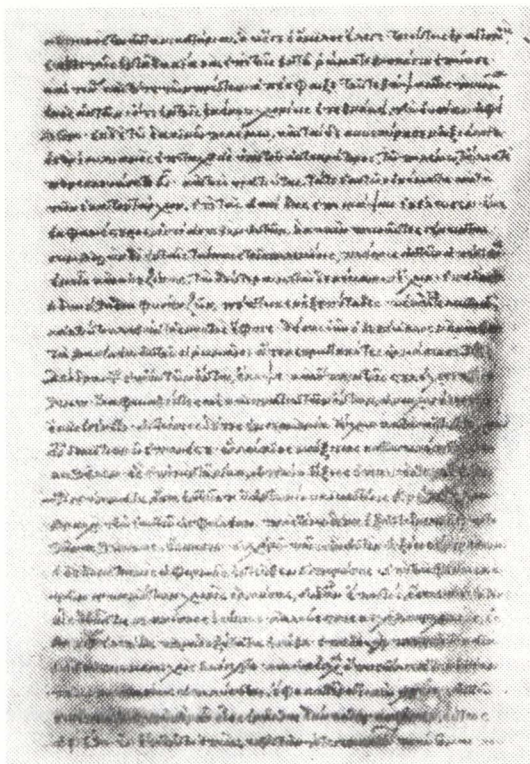

Fig. 2

¹ Cassius Dio, *Istoria Romană*, I, Studiu introductiv de prof. univ. dr. Gh. Ștefan, traducere și note de conf. univ. dr. A. Platkowski, (Cluj, 1973); *Cassii Dionis Cocceiani Historiarum Romanorum quae supersunt* edidit Ursulus Philippus Boissevain, vol. I-V, Weidmann, Berlin, 1895-1931.

² *Izvoarele privind istoria României*, I, De la Hesiod la Itinerarul lui Antoninus, comit. de red. VI. Iliescu, Virgil Popescu, Gh. Ștefan, Edit. Acad. R.P.R., București, 1964 (textul lui Dio Cassius la pp. 668-707) (abr. FHDR I).

³ *Izvoarele Istoriei României — Fontes Historiae Dacoromaniae*, II, Autori de la anul 300 pînă la anul 1000, publ. de H. Mihaescu, Gh. Ștefan, R. Hincu, VI. Iliescu, Virgil Popescu, Edit. Acad. R. S. România, București, 1970 (abr. FHDR II); *idem*, III, Scriitori bizantini (sec. XI-XIV), publ. de Al. Elian și N. S. Tanașoca, Edit. Acad. R. S. România, București, 1975 (abr. FHDR III).

1996年 12月 26日 星期一

[illegible]

Fig. 3

10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532

Fig. 5

[illegible]

Fig. 4

[illegible]

Fig. 6

lucrări de erudiție clasică, dar, datorită tirajelor reduse, ajunse să nu mai fie la îndemina decât a specialiștilor. Autorii acestor volume au selectat textele în funcție de referirile la istoria daco-geților ca aparținând la familia tracilor, începând din cele mai vechi timpuri — de la Hesiod, secolul al VIII-lea î.e.n., și până la scriitorii bizantini din secolul al XIV-lea, urmînd să apară și alt material provenind de la scriitorii de după această dată și de la care s-au păstrat manuscrise sau există ediții.

Dio Cassius tratează evenimente cuprinse cu precădere între războaiele din timpul lui Domitian și cele duse de Traian împotriva dacilor. Alte evenimente, dispersate în timp, preced și succed pe cele care constituie baza textelor care interesează istoria poporului nostru, dar ele se completează cu știrile furnizate de alți autori antici. Se creează astfel o amplă frescă prin care se ilustrează ideea de bază a acțiunilor întreprinse de cele două tabere intrate în conflict încă dinainte de Burebista — explicată de Dio Chrysostomos — și între care nu s-au întrerupt ostilitățile o dată cu înfrîngerea lui Decebal, considerat ca ultimul rege dac: dacii liberi au exercitat în permanență presiuni asupra romanilor, sprijinind luptele interne ale celorlalți daci, ajunși sub *jugul dominator* al noii ordini-stăpîniri — *pax romana*. Nenumărate sînt informațiile autorilor antici

de limbă latină sau greacă privind această luptă permanentă pentru libertate a dacilor dintre granițele Daciei așa cum a ajuns să fie cunoscută pe timpul lui Burebista — din Moavia și pînă la Olbia și Boristene, din Carpații Păduroși și pînă la Balcani și la Apollonia pontică. Știrile se referă direct la *daci* (menționați sub acest nume de Trogus Pompeius în descrierea unor evenimente de pe vremea lui Oroles, cca. 200 î.e.n.) sau, indirect, sub numele de *geți*, *moesi*, ba chiar *traci*, iar după cucerirea Daciei de către romani, cei din afara acestui teritoriu fiind înțelși sub numele de *costoboci* (și *saboci*), *carpi* și chiar sub entitatea mixtă de *carpodaci* (Zosimos, *Istorie Contemporană*, IV, 34, în anul 381 e.n.).

Colecția de microfilme Franța de la Direcția generală a Arhivelor Statului din București îmbogățește fondul documentar al istoriografiei românești cu un număr de manuscrise bizantine care contribuie la crearea posibilității unui contact direct cu textele originale existente, în acest caz, în Franța — la Biblioteca Națională din Paris —, deci inaccesibile unui mare număr de cercetători. Deși, în majoritatea lor, aceste texte sînt publicate, edițiile au ajuns rarități prin faptul că au apărut de mult și în străinătate, deci la noi în țară se află într-un tiraj extrem de redus față de cerințele informației documentare. Pe de

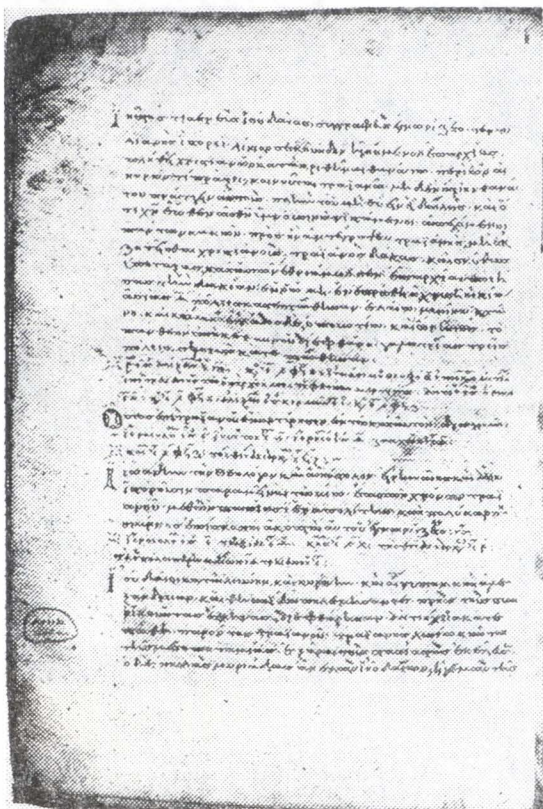

Fig. 11

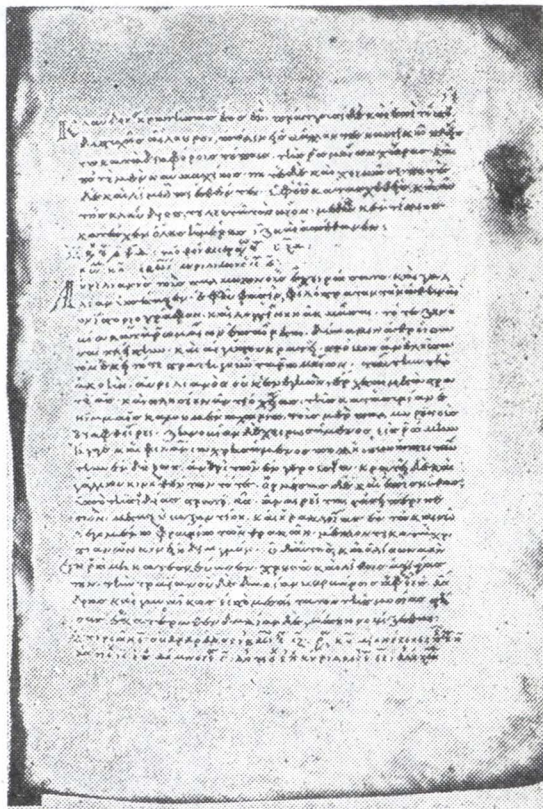

Fig. 12

altă parte, edițiile critice folosesc nu numai originalul, ci și diverse copii ale aceluiași original, prin urmare, concentrând materialul, numai cu greu se poate extrage textul specific al unui anume manuscris — de multe ori, textul unificând diferite manuscrise, nu se poate în mod practic, releva contribuția fiecărui manuscris în parte. Așa este cazul manuscrisului lui Ioannes Xiphilinos, al *Istoriei Romei* a lui Dio Cassius. Alcătuind manuscrisul la cererea lui Mihail Dukas, împărat bizantin (1067—1078), autorul a evitat să prezinte pe larg scenele conflagrației armate dintre daci și romani, unele pasaje din original fiind succint rezumate, iar altele pur și simplu eludate din considerente pur subiective⁴. Din volumul de 187 fol., numai 4 file cuprind aproximativ cursiv și complet textul corespunzător din opera lui Dio Cassius, așa cum apare ea în fragmentele editate de *Izvoare* (FHDR), alte 3 încadrând doar un număr redus de rinduri de text din fila respectivă.

Manuscrisul grec de la Biblioteca Națională din Paris, provenind de la St. Germain des Prés, intitulat *Epitome tes Diwnos tou Nikaeus Romaike Istoria ensintemen Iwannes o Xifilinos, periehousamen arhiās Kaisarwn eikosipente. apo Pompeiōu Magnou meihri*

*Alexandrou tou Mamaia*⁵, redă pasaje din cărțile 67, 68 și 71 structurate nu totdeauna identic cu textele editate, așa cum au fost restaurate de editori pe baza diverselor manuscrise și excerpte antice. Astfel, LXVIII, 6, 1—3 este structurat diferit de textul din FHDR (text lipsă sau modificat), din LXVIII, 8 la Xiphilin apar numai primele două paragrafe, 4—7 fiind omise, deși textul din manuscris este intermitent (f. 121r29-30—121v1-20), fragmentul din cartea LXVIII, 9, 1—3 este de asemenea omis, în manuscris urmează direct LXVIII, 10, 1—3 (f. 121v20-30—122r1-8), iar LXVIII, 11, 3 urmează mai departe, sărind-se peste paragrafele 1 și 2 (f. 122r8-15). Cartea LXVIII, 12, 1—5 are o structurare rezumativă: pct. 1 este complet redat, 2—3 — cu unele modificări de text, pct. 4 este redat doar printr-o propoziție, iar peste pct. 5 se sare pur și simplu. Complete sînt capitolele privind construirea podului de peste Dunăre (LXVIII, 13, 1—6) și lupta din preajma Sarmisegetuzei, sinuciderea lui Decebal, prada de război și aducerea de coloniști (LXVIII, 14, 1—5). Fragmentare sînt știrile furnizate și de LXVIII, 15, 1 (serbările de la Roma), (pct. 2 lipsește), 3 (privitor la diverse lucrări ale lui Traian) apare numai la Xiphilin, LXVIII, 16, 3 (despre for și

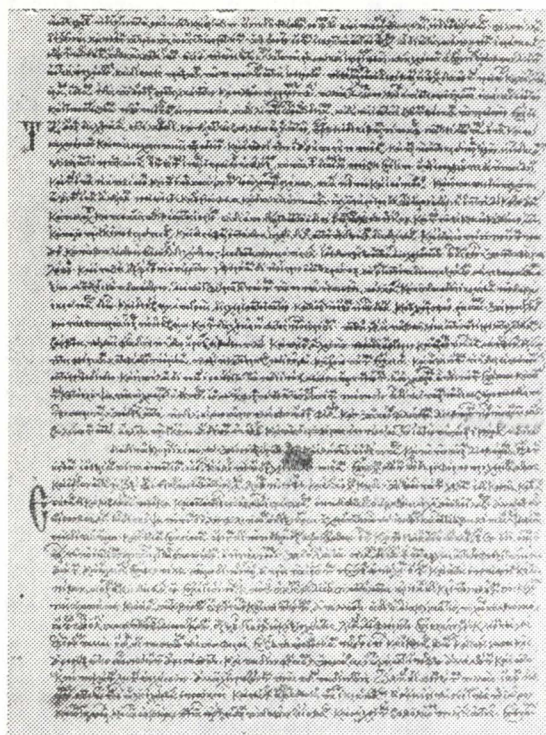

Fig. 13

⁴ U. Ph. Boissevain, în prefața la *Cassii Dionis Cocceiani Historiarum Romanorum quae supersunt*, Berlin, 1895—1901, vol. II, p. I—XXVI; vol. III, p. III—X și 187—201, note.

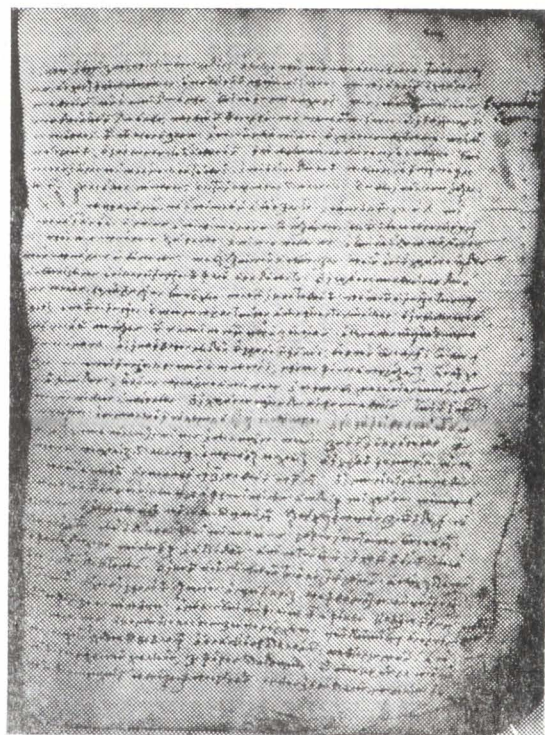

Fig. 14

⁵ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Franța, Biblioteca Națională Paris, Departamentul de manuscrise, Fond Grec 320, *Dionis Cassii Historiae Romaniae epitome*, auctore Joanne Xiphilin, XV s., hîrtie, 187 fol., rola 258, c. 172—362

columnă), LXVIII, 23, 1—2 (titlul de „Optimus” acordat lui Traian și despre instruirea soldaților romani) și LXXI, 3, 1 (luptele lui Marcus cu iazigii și marcomanii între 166—180).

Despre daci și luptele lor pentru apărarea integrității teritoriale a patriei lor au scris mulți autori antici. Numai cei care au scris referitor la această temă sînt în număr de 66 — istorici, geografi, prozatori și poeți — dintre care 37 de limbă latină, iar 29 de limbă greacă. De la Cicero și Cezar pînă la Kekaumenos și Ioan Zonaras — primii trăind în prima jumătate a sec. I e.n., iar ceilalți doi în ultimul sfert al veacului al XI-lea și în prima jumătate a celui de al XII-lea —, toți și-au adus contribuția la crearea edificiului de informație documentară cu privire la daci. Lui Cezar îi revine meritul ca în ale sale *De bello Galico commentarii*, scrise între anii 58—51 e.n., să-i amintească primul cu acest nume. Îl urmează Cicero în ale sale *Scrisori către Atticus* dintre anii 68—44 e.n., dar Trogus Pompeius, deși își scrie a sa *Istorie a lui Filip* în primele decenii ale erei noastre, amintește un fapt care cronologic se referă la un timp mult împins în urmă (cca. 200 e.n.). În același fel, și alți autori antici, deși scriu mult mai tîrziu despre evenimentele privitoare la daci, completează tabloul cronologic cu fapte cuprinse între 200 e.n. și 381 e.n. cînd dacii par a fi amintiți pentru ultima oară în istoriografia cunoscută pînă acum.

Sintetizînd principalele date documentare structurate altfel decît prin cronologia autorilor și operelor lor — așa cum apar ele în cele trei volume ale FHDR —, evenimentele istorice grupează extrasele din autorii antici și bizantini în funcție de datele certe sau probabile cînd au avut loc potrivit cu consemnarea lor inițială sau cu preluările ulterioare care, uneori nu sînt mecanice, ci îmbogățite cu fapte noi — cum procedează adesea Iordanes (Iornandes) în *Cronica universală* și, mai ales, în a sa *Istorie a Goților* (Getica) scrise la jumătatea secolului al VI-lea.

I. c. 200 e.n. — Dacii lui Oroles atacă pe bastarni.

II. 109—6 e.n. Minucius atacă pe scordisci și pe daci.

III. 74 e.n. — Curio ajunge la Dunăre

IV. 72—71 e.n. — Lucullus învinge pe geți și cucerește cetățile grecești de la Pontus Euxinus.

V. 60 e.n. — Burebista atacă pe celți nimicind pe boiții și pe tauriscii conduși de Critasiros.

VI. 55 e.n. — Burebista cucerește orașul Boristene și unele cetăți pontice pînă la Apollonia.

VII. 48 e.n. — Solia lui Acornion din Dionysopolis trimis de Burebista la Cn. Pompeius; participarea dinastilor daci și geți la războiul civil.

VIII. în. 44 e.n. — Cezar pregătește atacul împotriva dacilor (geților) lui Burebista și împotriva parților.

IX. 44 e.n. — Antoniu trimite împotriva Italiei armata destinată să înfrunte pe geți.

X. după 44 e.n. — Dezmembrarea statului dac.

XI. 44—31 e.n. — Dacii acordă ajutor ineficient lui Antoniu.

XII. 29 e.n. Augustus oprește incursiunile lui Cotiso.

XIII. 10—9 e.n. — Vinnicius pătrunde adînc în Dacia.

XIV. după 8 e.n. — Năvăliri ale autohtonilor asupra cetății Tomis: Lentulus învinge pe daci; Aelius Catus strămută geți în Tracia.

XV. 26 e.n. — Independența geților și în timpul lui Tiberiu.

XVI. 69—70 e.n. — Războiul civil în Italia și atacuri ale daco-geților asupra Moesiei.

XVII. 83—89 e.n. — Războaiele cu dacii lui Diurpaneus și Decebal pe timpul lui Domitian; Tettius Iulianus la Tapae; tratatul cu Decebal.

XVIII. 98—101 e.n. — Pregătiri de război ale lui Traian și Decebal.

XIX. Autori antici despre Traian.

XX. 101—102 e.n. — Primul război dacic.

XXI. 105—106 e.n. — Al doilea război dacic.

XXII. — Evenimente și fapte de după înfrîngerea dacilor:

a) — Prada de război;

b) — Serbările de la Roma; forumul și columnă;

c) — Transformarea Daciei în provincie romană;

d) — Colonizarea; orașe de coloniști;

e) — Lucrări ale lui Traian; întemeierea de orașe în Balcani și Moesia;

f) — Domnia lui Traian și ecouri peste timp;

g) — Traian ca oștean și generalii lui;

XXIII. — Intenția lui Hadrian de a părăsi Dacia.

XXIV. — Pierderea Daciei sub Gallienus.

XXV. — Părăsirea Daciei sub Aurelian.

XXVI. 117 e.n. — Revolte ale neamurilor supuse de Traian.

XXVII. 143 e.n. — Lupte cu dacii liberi.

XXVIII. 170 e.n. — Costobocii ajung pînă în Grecia.

XXIX. 180 e.n. — Sabinianus luptă cu dacii liberi din afara granițelor provinciei romane; Marcus duce lupte cu iazigii și marcomanii (între 166 și 180 e.n.).

XXX. 184 e.n. — Alburnus și Niger duc lupte cu dacii liberi.

XXXI. 214 e.n. — Dacringii pustiesc o parte din Dacia romană.

XXXII. 235—6 e.n. — Lupte cu dacii liberi și cu iazigii.

XXXIII. 245—7 e.n. — Filip Arabul luptă împotriva carpilor.

XXXIV. — 251 e.n. — Lupta de la Abrittus (Razgrad) cu carpii.

XXXV. 253—68 e.n. — Năvăliri ale goților pe timpul lui Gallienus.

XXXVI. 270—80 e.n. — *idem*, pe timpul lui Aurelian.

XXXVII. 287 e.n. — „Dacia restabilită” sub Aurelian.

XXXVIII. 332 e.n. — Reluarea ținuturilor ocupate de Traian.

XXXIX. 381 e.n. — Theodosius respinge pe carpodaci.

Știrile provenind de la Dio Cassius se referă pentru prima dată la ajutorul dacilor acordat lui Antoniu (LI, 22, 8; în anii 44—31 i.e.n. — pct. XI) și merg pînă la informația despre dacrangii (în alte mss. dacia) care pustiesc o parte din Dacia romană (LXXVIII, 27, 5; anul 214 e.n. — pct. XXXI). Rezumatele lui Xiphilin însă încep doar cu expedițiile lui Domițian (LXVII, 6, 1—3 și 10, 1—3; anii 83—89 e.n. — pct. XVII) și, parcurgînd evenimentele dintre 101—102 și 105—106 e.n. (LXVIII, 6, 1—3; 16, 3 și 23, 1—2 — pct. XX—XXII e), ajung fragmentar pînă la luptele cu iazigii și marcomanii între 166—180 e.n. (LXXI, 3, 1; pct. XXIX)⁶.

Printre manuscrisele aflate sub formă de microfilm la Arhivele Statului București — provenind din aceeași sursă — se află și cel al lui Ioan Zonaras, un alt rezumator al *Istoriei Rome* a lui Dio Cassius, dar autorul bizantin din sec. al XII-lea merge cu știrile istorice pînă în 1118 (primele 21 de cărți ale *Istoriei Rome* sînt cunoscute, îndeosebi din epitomele acestui rezumator). Zonaras face o succintă prezentare a evenimentelor dintre 101—106 într-un stil propriu, curgător, deși urmează îndeaproape textul lui Dio Cassius (*Cronica*, XI, 21 — pct. XXII c — tratează știrile din LXVIII, 7, 5—14, 5; pct. XX—XXII a)⁷.

Știri izolate referitoare la evenimentele descrise de Cassius se mai întîlnesc și în manuscrisul *Culegeri de cronici* a lui Georgios Syncellus: pct. XXII c — Traian învinge pe daci și scîi, triumfă împotriva lor și face Dacia provincie romană; pct. XXV — Aurelian lasă Dacia lui Traian pe mîinile barbarilor și așază bărbății și femeile în partea mai de mijloc a Moesiei, precum și pct. XXXIV privitor la bătălia de la Abrittus (251 e.n.), pasaj redat după Dexip, autor din a doua jumătate a sec. al III-lea⁸. Manuscrisul lui Theophanes Confessor, autor contemporan cu Georgios Syncellus, rezumă în *Cronografie*, sub anul 6093 (601), știrea despre „calea lui Traian” (pct. XXII e) care trecea peste Dunăre și Balcani spre Phi-

lippopolis (cunoscută sub numele de „pasul lui Traian”), știre redată mai amplu la scriitorul din sec. al VII-lea Teofilact Simocata, în *Istorie*, VIII, 4⁹.

Evenimentele descrise de Dio Cassius își află o ilustrare sui-generis în reprezentările reliefate de pe Columna Traiană. O seamă de istorici români și străini¹⁰ au dat diverse interpretări scenelor figurate cu mult talent pe columna ridicată de Traian în 113 e.n. în Forumul construit de el tot atunci (LXVIII, 16, 3; pct. XXII b)¹¹. Există o oarecare corespondență între știrile furnizate de *Istoria Romană* și unele figurări de pe columnă bazate probabil pe date din *Comentariile lui Traian* din a sa *De bello Dacico* — după modelul ilustrului său înaintaș, Cezar — din care s-a păstrat doar pasajul din Priscian, VI, 13 (pct. XX) referitor la itinerarul coloanei de trupe conduse de însuși Traian prin Berzobis și Aizis spre Tapae. Astfel, scenele I—III (reprezentînd posturi la frontiera dunăreană și un bastion — probabil Viminacium) corespund fragmentului LXVIII, 6, 1 din *Istoria Romană*; scena IV (pod de vase) cu (LXVIII, 8, ...), privind trecerea Dunării de către romani; VII (barbarul căzut de pe catir) pare a ilustra pasajul LXVIII, 8, 1 (solii cu mesajul scris); XVIII (prizonier dac) și XXIII (bătălie, probabil la Tapae) cu LXVIII, 8, 2; scenele XXXI—XLVII se referă la o schimbare tactică a lui Decebal, după unii autori o diversiune a dacilor și a aliaților lor în Moesia, bătălia decisivă dîndu-se în zona actualei Adamclisi¹² — se relevă astfel o corespondență între scena XXXVIII de pe Columnă (reprezentînd o luptă de noapte în preajma unei tabere alcătuită din care) și metopele XXI, XXXIV și XXXVII de pe Monumentul de la Adamclisi — Tropaeum Traiani; scena XL figurează singurul roman rănit de pe columnă, iar XLV — femeii dăce jertfînd un prizonier roman. Alte metope nu amintesc direct un pasaj din Dio Cassius, de aceea se și presupune de alți istorici că diversiunea nici nu a avut loc, deși LXVIII, 8, 2 vorbește de un monument închinat romanilor căzuți, de o bazilică — cum este cea de la Adamclisi — și de obligativitatea de a se aduce anual jertfe în cinstea căzuților. Or, în zona Daciei centrale nu există un atare monument demn de a fi relevat de autorul *Istoriei Rome*. În plus, metopa XLIX îl înfățișează pe Traian însoțit de o personalitate apropiată, care poate fi acel Maximus Laberius căruia i se luase prizonier unul din liberti (Pliniu cel Tânăr. Scris. către Traian, 74, 1) și care luase captivă pe sora lui

⁶ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Franța (Bibl. Naț. Paris, Fond Grec 320, ff. 114v, 116v, 120v—124r, 134v) rola 258, c. 289a, 290a, 294a—297b, 309a.

⁷ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Franța (Bibl. Naț. Paris, Fond Grec Coislîn 137, f. 29v 2—23) rola 238 I, c. 63.

⁸ *Ibidem*, (Bibl. Naț. Paris, Fond Grec Coislîn 133, f. 32v 9—11, f. 54r 28—30 și f. 48r 11—22) rola 237, c. 41a, 62b (și 56b); v. și *ibidem*, Fond Grec 1711, f. 207, r. 29—30, ff. 222, 35—39 — 223 1—2; rola 229, c. 116, 124.

⁹ *Ibidem* (Bibl. Naț. Paris, Fond M. O. 12, ms. 1711, f. 308v 39—40 — 309r 1—37) rola 229, c. 206a.

¹⁰ Dalcoviciu H., *Dacii*, Edit. Enciclopedică Română, București, 1972; MacKendrick Paul, *Pietrele Dacilor vorbesc*, trad. de H. F. Popescu, Edit. Șt. și Enciclop., București, 1978.

¹¹ Inscriptie dedicată lui Traian, pe Columnă, la Dalcoviciu H., *op. cit.*, pp. 335—336.

¹² Vulpe R., *Dion Cassius et la campagne de Trajan en Mésie inférieure*, în *Studia Thracologica*, de ac. autor, Edit. Acad. R. S. România, București, 1976, pp. 234—265.

Decebal (LXVIII, 9, 4) forțându-l astfel să accepte condițiile de pace impuse de romani. De altfel, pe Columnă mai este o scenă în care sînt înfățișați călăreți daci respinși și înecîndu-se în valurile Dunării. Pe baza metopelor se caută chiar să se identifice aliații lui Decebal care au participat la luptele din Moesia în iarna anului 101–102¹³.

O solie a lui Decebal redată în scena LVI (LXVIII, 8, 3) nu este în măsură să împiedice înaintarea celei de a doua coloane, cavaleria mazăre a lui Q. Lusius — scena XLIV, de la o luptă (probabil din zona Petrosenilor) desfășurată și cu ajutorul prăștișilor din Balear — scena LXVI, căci în LXXII se reprezintă ultima scenă de luptă corp la corp, fapte relatate în (LXVIII, 9, 3) — fragment omis de Xiphilin. LXVIII, 8, 6 (și (LXVIII, 9, 1–3)) vorbește de o nouă solie la care este prezent și Decebal, fapt ilustrat în scena LXXVI — se acceptă condițiile impuse: dacii se retrag din teritoriul ocupat de romani, se dărîmă cetăți etc.¹⁴.

Nerespectîndu-se condițiile de pace din 102, se reîncep ostilitățile. Scena XCIX reprezintă sosirea lui Traian la Drobeta pe podul recent construit (LXVIII, 13, 1–6). O scenă în plus, menită să sugereze și timpul de plină vară cînd încep ostilitățile este CIX, în care romanii sînt înfățișați secerînd și adunîndu-și provizii. Scena CXX redă asediul capitalei (LXVIII, 14, 1), împărțirea ultimelor rezerve de apă și scena ilustrînd imensele sacrificii aduse de luptătorii daci, de la mic pînă la mare, — un bătrîn oștean ștergîndu-și ochii plînsi cu o margine de togă, plîns stîrnit de moartea unui tînăr luptător dac, probabil fecior de al lui, pe care îl ține în brațe — un fel de „Pietă dăcică”. Jertfele umane sînt sugerate și de un dac coborît la locul de veci. Descoperirea tezaurului dacic și prada de război luată de romani (LXVIII, 14, 4–5) este figurată în scena CXXXVIII. Decebal se retrage în munți, dar este ajuns din urmă și, pierzînd nădejdea de a mai recupera ceva, se sinucide (LXVIII, 14, 2) — scena CXLV, eveniment figurat și pe stela funerară a lui Tiberius Claudius Maximus care istorisește că l-a prins pe Decebal și i-a dus capul (lui Traian) la *Ranisstorum*¹⁵. Una din scenele finale ale Columnei Traiane reprezintă bejenia populației din fața romanilor care hăituiesc, încercuiesc, atacă și capturează rămășițele armatei dace, sau, după părerea lui H. Daicoviciu, se redă strămutarea dacilor de la munte la șes (LXVIII, 14, 3).

Culegerea de excerpte prezintă textele în traducerea unor specialiști în limbile clasice. De aceea ele pot servi, în general, oricărui cercetător, textele originalelor — pe fiecare pagină cu soț, din stînga, în cele trei volume ale FHDR — putînd ajuta la precizări de amănunt. Dar se știe că redarea tipografică a originalilor nu totdeauna corespunde cu imaginea

grafică a manuscriselor, în special a celor latine care abundă în abrevieri, iar cele grecești îndeosebi prin semne diacritice, accente și punctuație diferită de cele din textul tipărit. Și diferențierile grafologice, de duct, pot crea dificultăți în transcrierea textelor manuscrise, așa numitele „lecțiuni” putînd varia de la un editor la altul.

Nici setul de excerpte aci alăturat nu este lipsit de asemenea particularități. De aceea, pentru excerptele pentru care la Arhivele Statului din București există microfilme după manuscrisele originale sau copii, se alătură fotografia filei (respectiv cadrului de microfilm) pentru compararea contextului original cu traducerea sa aici alăturată.

Dintre „lecțiunile” renumite printre specialiști prin confuziile la care dau naștere, se relevă, în primul rînd, *Scholia* 16 (comentariul) la *Icaromenip* al lui Lucian, care, la rîndul lui, citează din Criton, *Getica*, 2, lucrare astăzi pierdută: *ws te to pan ethnos eis tessarakonta peristenai andros* — FHDR 'încît tot neamul (geților) ajunsese la vreo patruzeci de bărbați'. Lectura specialiștilor contemporani nu lasă nici un dubiu, deși informația în sine este absurdă — nu se poate nimici un neam ca al geților pînă într-atît, încît să nu rămînă decît patruzeci de inși, fie ei chiar și numai capi de familie, deci mai avînd pe lîngă ei și soțiile și cite cîțiva copii, plus niște bătrîni. Annotatorul la FHDR se mulțumește să constate că scholiastul a putut reda astfel o altă cifră pe care n-a înțeles-o și nici nu și-a pus problema s-o remedieze. În acest caz, se plutește în domeniul ipotezelor. Strabon, în *Geografia* sa, VII, 3, 12, spune: *ikanoi d'omws eisin eti kai nyn stellein tettaras myriadas* — 'totuși ei sînt încă în stare astăzi să trimită la luptă patruzeci de mii de oameni' (de oameni este adăugat de traducători). Fie Criton a folosit un text al lui Strabon care în pasajul respectiv nu era pe deplin lizibil, fie scholiastul sau alt copist a alterat textul, cert este că între informația lui Strabon, de la începutul sec. I e.n., și Criton, contemporan cu înfrîngerea dacilor, există o oarecare legătură: *eti (kai) nyn* a fost probabil înțeles ca *pan ethnos, tessarakonta* îl redă pe *tettaras* (-tt- se redă și prin -ss-, cf. Assy — Attar), *peri-* — a fost citit în loc de *myri-*, -adas (din *myriadas*) ca *andras, iar peristenai* corupînd pe *stellein...* *myri(adas)*. Sînt explicabile astfel de coruperi ale textului în cazul în care acesta nu este lizibil.

O altă curiozitate antică o prezintă inserția lui Sextus Aurelius Victor, în *Despre împărați*, 13, 2: *domitis in provinciam Dacorum pileatis (s)atisque nationibus, Decibalo rege ac Sardonio* — 'transformînd într-o provincie romană pe daci, care purtau „pileus”, și numeroase neamuri, precum și pe regele Decebal, ca și pe sardonii', cum propune FHDR.

Nu reenumerăm diversele lecțiuni ale editorilor acestui text, ele sînt redată în nota din FHDR, II, 23, iar despre acest lucru s-a vor-

¹³ Idem, *op. cit.*, pp. 199–233.

¹⁴ Daicoviciu H., *op. cit.*, p. 354.

¹⁵ Idem, *ibidem*, p. 364, fig. 76.

bit destul și în literatura istorică de la noi¹⁴. Relevăm doar că traducerea românească din FHDR este inexactă, spunând că „Traian” „a transformat în provincie romană pe daci, ...pe Decebal și pe sardonii” (adaosul *romană* aparține traducătorilor și este superfluu, iar indivizii, singulari sau chiar în masă — dacia pileași, sacii sau sardonii — nu pot fi transformați în *provincie romană*, ci cel mult teritoriile care le aparțineau înainte de înfrângerea lor de către romani). De altfel, „*Dacorum*” nu este un acuzativ, „*domitis in provinciam*” (de la *vinco*, -ere) are semnificația, în acest caz, de „aducând la supunere, sub ascultare”. În acord cu ablativul plural „*domitis*” se află substantivul „*nationibus*” în accepțiunea largă de „neamuri, ginte, triburi”, substantiv care, la rîndul său, își impune acordul gramatical cuvintelor „*pileatis*” și „*satis*” legate prin copulativul „-que, iar toate își subordonează genitivul plural „*Dacorum*”. Astfel, pentru prima parte a frazei se obține traducerea „fiind aduse sub ascultare mulțimile de „pileatus” și „satus” ale dacilor...”. În mod asemănător se comportă și ablativale singulare acordate și de această dată cu pluralul „*domitis*” — Decibalo rege ac Sardonio. Prin urmare, întreaga frază sună astfel: „fiind aduse (aduși) sub ascultare multe (mulți) pileatus și satus, regele Decebal și Sardonius”.

Rămîn totuși trei necunoscute: X — *pileatus*, Y — *satus*, Z — *Sardonius*.

În ceea ce privește termenul de *pileatus* lucrurile par a fi lămurite (însăși traducerea din FHDR sugerează interpretarea „care purtau „pileus”, explicînd în notă „un fel de căciulă” (FHDR, II, 23), acoperămint capilar pe care-l purtau nobilii daci (v. Columna, *passim*; me-topa LI de pe Tropaeum Traiani); Iordanes, citînd un pasaj din Dio Cassius, necunoscut astăzi, îi caracterizează astfel în *Getica*, 39: (Dio Cassius) *dicit primum Tarabosteseos, deinde vocatos Pilleatos hos, qui inter eos generosi extabant, ex quibus eis et reges et sacerdotes ordinabantur*” (Dio Cassius) spune că acei dintre ei care erau de neam s-au numit la început Tarabostes, iar apoi Pilleati: dintre dinșii se alegeau regii și preoții” (FHDR, II, 413). Termenii Tarabostus și Pilleatus se succed, pîrînd a fi sinonime din care primul totuși iese din uz, pe cînd cel de al doilea se impune recent, dar Tarabostus ca „*maior terrae*” — „mai mare peste un domeniu, peste o țară” își transmite sensul de „*pater patriae*” noului termen de Pilleatus, dar nu se face aluzie la nici o căciulă, semnul exterior al nobleței nefiind esențial.

Însuși Dio Cassius spune că: *tenikauta o Dekebalos presbeis pempas tous aristous tw n piloforwn* — „în acest timp, Decebal a trimis soli pe cei mai buni (dintre) pilofori (= pileași)” (LXVIII, 8, 3), iar Petrus Patricius, reluînd pasajul, declară laconic: *presbeis*

epempse piloforous — „soli trimise (pe) pilofori”. Pasajul LXVIII, 9, 1, inexistent la Xiphilin, restructurază textul precedent tot al lui Dio Cassius: *epepomfei men kai protes ettes presbeis tw n piloforwn tous aristous* — „a trimis soli, chiar înainte de a înfrînge, pe cei mai buni dintre pileași”. Rezultă că piloforii-pileași erau diferențiați între „cei mai buni” și alte categorii de „buni”, „mai puțin buni” etc.

De altfel, Petrus Patricius, în *Istorii*, 5, precizează: *outoi gar eisi par'autois oi timiwteroi. proteron gar kometas epempe(n), eutelesterous dokountas par'autois einai* — „Aceștia sînt la ei oamenii cei mai onorați. Trimisese comaii mai înainte. Aceștia se bucură de mai puțină trecere la ei” (FHDR, I, 689), „aceștia au la ei mai multă trecere. Mai înainte îi trimisese (lui Traian) soli cu plete, care sînt socotiți oameni de rînd” (FHDR, II, 487). Se observă la traducători oscilația între folosirea exoticelelor nume de pileat și comat și traducerea „după înțeles” — „cei care purtau pileum” și „cei care purtau plete”. Deci, o nouă diferențiere: daci care poartă pileum, dar nu au plete, iar alții au plete, dar umblă fără căciuli, înfruntînd cu stoicism aprigele ierni hiperboreene.

În ceea ce privește ultima parte a frazei: *domitis... Decibalo rege ac Sardonio* se poate presupune că între 105—106 rolul pe care îl avea Vezinas în 88 e.n. cînd a avut loc bătălia de la Tapae condusă de Tettius Iulianus îl juca de această dată Sardonius, preot și sacerdot, sfetnic al lui Decebal, care, ca și precedentul, „venea, ca demnitate, îndată după Decebal” (LXVII, 10, 2).

În felul acesta, Dacia apare reprezentată prin masa de „pileatus” și „satus” (probabil și „comitus”), rege și preotul său.

Pentru înțelegerea a ceea ce reprezintă pileași și comaii-sași trebuie să se reexamineze alte pasaje care prezintă obscurități la scriitorii antici. Un punct de plecare îl poate constitui textul lui Dio Cassius — LXVIII, 14, 3: *kai poleis en aute o Traianos katukisen* — „Traian stabili în ea (în Dacia) orașe de coloniști” (traducătorii din FHDR au redat cam liber textul grecesc: „și orașele din ea (din Dacia) Traian le organiză”). Eutropius, în *Scurta istorie*, VIII, 6, 2 stabilește o nouă dimensiune: *copias hominum trastulerat ad agros et urbes colendas* — „adusese o mulțime foarte mare de oameni pentru popularea orașelor și cultivarea ogoarelor”. În acest fel, *ad... colendas* capătă două înțelesuri — „populare” și „cultivare”. Dar, ținînd seama de caracterul conținutului noțional diferit al celor două componente legate prin „et” — orașe și ogoare, conjuncția vorbind totuși de o oarecare omogenitate a celor două substantive, ar putea fi vorba de opoziția tipică, datînd din străvechi timpuri, *dintre oraș și sat* („ogor” puțînd prin sinecdochă să înlocuiască termenul de „sat”). Retraducînd pasajul respectiv prin „adusese mulți oameni pentru îngrijirea (administrarea, supravegherea) satelor și orașelor”, *ad... colendas* poate corespunde grecescului *katukisen* din textul lui Dio Cassius. Mai departe, același Eutropius, în cap. IX, 15, 1, spune că: *abduc-*

¹⁴ Vulpe R., *Les Bures alliés de Décébale dans la première guerre dacique de Trajan*, în „*Studia Thracologica*”, Edit. Acad. R. S. România, București, 1976, p. 231 și notele 84—85

tosque Romanos ex urbibus et agris Daciae, in media Moesia collocavit — 'Romanii pe care i-a scos de pe ogoarele și din orașele Daciei i-a așezat în partea de mijloc a Moesiei', adică 'romani aduși din orașele și satele Daciei' (traducătorii FHDR au inversat nejustificat termenii).

Lexiconul Suidas (II, 2), reluind pasajul, îl prezintă într-un mod interesant: *exagagnoun taus ekeis Rumaious apwksimenous ek te twn polewn kai twn agrwn in mese te Mysia kathidryse* — 'Luind deci pe romanii colonizați acolo, din orașe și din sate, i-a așezat în Moesia centrală'. Trecind peste termenul de „colonizați” care nu se justifică prin contextul grecesc care aici are semnificația de 'strămutați de acolo', cei doi termeni opozați „din orașe și sate” sînt redați printr-un termen grecesc propriu o polis și unul impropriu pentru o așezare omenească — o agros, cîmp, ogor⁵, ca și în textele latinești (interesantă este totuși traducerea lui în FHDR prin „sat”). Pentru ambele limbi primul termen are o semnificație certă de 'oraș', cel de al doilea însă cu sensul de 'sat' nu este întîlnit.

Că semnificația lui *katwksisen* și *ad... colendas* se îndreaptă spre 'administrare', ne convinge și Iordanes, în *Faptele Romanilor*, 217: *evocatis ex inde legionibus in Mysia collocavit* — 'rechemînd de acolo legiunile, le-a așezat în Moesia', chiar dacă *Scriitorii istoriei împăraților*, Aurel., 39, 7 zic că: *abductos ex ea populos in Moesia collocavit* — 'Populațiile pe care le-a scos dintr-însa le-a așezat în Moesia', fapt care nu este de crezut la traducătorii FHDR, căci *populos* nu are semnificația contemporană nouă, ci reprezintă un termen privind o mulțime sinonim cu *copias hominum* de la Eutropius. Că nu este vorba de populații ne-o spun chiar acești scriitori: *sublato exercitu et provincialibus reliquit* — 'a retras armata și pe provinciali', adică numai pe cei care administrau și apărau Dacia. (De *colonii* propriu zise vorbește doar Sextus Aurelius Victor: *ac deductae coloniarum pleraeque* — 'și au fost înființate multe colonii', adică este singurul loc în care se justifică termenul dat).

Scriitorii antici recurgeau adesea la „indigenarea” unor termeni „exotici” mai mult sau mai puțin înțeleși de ei fie formal, prin structura lor fonetică, fie noțional, adică prin apropierea de termenii existenți în propria lor limbă, creînd „etimologii” aparte. Sînt cunoscute multe asemenea neînțelegeri ca: Pontus Euxinus (*usque Pontico mari* la Sextus Aurelius Victor, traducerea FHDR dînd 'de la marea Neagră' (!); numele diferitelor zeiități din afara spațiului latino-grec „traduse” — sinonimele *Bacchus* 'pater agrarum' — Dionysos — Liber Pater 'idem', sau chiar „titluri” romane „traduse”, calchiate în grecește (la Strabon — o *Sebastos Kaisar* 'împăratul August', la Appian *epi tou Sebastou* 'sub August', dar la Dio Cassius (LXVIII, 10, 2) — *en te agora tou Aougoustou* 'în Forul lui August'); însă unele instituții, ca Senatul, sînt traduse: *es te boulleuterion* (LXVIII, 8, 7) sau *es to syndrion*

(LXVIII, 10, 1), idem și la Zonaras. În aceste cazuri se consideră probabil identitatea dintre instituțiile similare din cele două țări. (Ar mai fi demnă de amintit sinonimia lui Herodot: *para Zalmoxin daimona. oi de autwn ton auton touton onomazzousi Gebeleizin*. — 'la zeul Zalmoxis. Unii din ei îi mai spun și Gebeleizis')*. Deci așa numitele realii (termeni specifici poporului despre care vorbește autorul grec sau latin) sînt fie calchiate în sensul unei etimologizări interpretative: *pileatus* — *piloforos*, fie traduse pe baza sensului aproximativ intuit de autorul antic: *sat* redat în latinește prin *sat(i)us* = *ager*, iar pe grecește o *agros*. Dacă acest termen: *sat* (dacic) reiese din contextul logic (opoziția „oraș—sat” = așezare (urbană) — (așezare lingă) ogoare, rezultă că primul termen ar trebui să se redea un cuvînt dacic cu sensul de 'oraș', nu neapărat fortificat. Acesta ar fi păstrat în redarea relativă de către antici: Pir — bor — (-dava), gr. *pil(o)for(os)*; cf. toponime păstrate: Verpol(ea) (lingă Tg. Siret), Virvoru, Bilbor etc. În aceeași ordine de idei, *pileatus* — *piloforos* (cf. Bospor — Bosfor) ar avea înțelesul de „părat”, „bărat”, în care primul segment are înțelesul de 'adunare, mulțime' (cf. expresia: „s-au strîns toți în pâr” sau „de-a fir a pâr” 'de la singular la multiplu', deci 'în amănunțime'; v. și lat. *forum*, gr. *agora*). Or, cum orașele antice (ca și satele devălmașe de mai tirziu) erau conduse de sfatul „oamenilor buni și bătrîni” care constituiau „bărația” (= frăția, oricare dintre membrii sfatului „păraților” era un „părat” (cf. *palatinus*, în evul mediu; gr. *palation* 'palat' (= domeniu, stăpînie; castel). (Apropierea de latinescul *imperator* este doar formală, noțional însă cei doi termeni sînt distanțați: „părații” din basmele noastre, existînd dinainte de imperatorii romani, au o altă funcționalitate decît ei). S-ar părea că afirmația lui Dio Cassius o *Dekebalos presbeis pempsas tous aristous twn piloforwn* își găsește explicația prin faptul că soli a putut trimite pe cei mai de seamă dintre membrii sfatului său alcătuit din „oameni buni și bătrîni” — *părați* (pileați sau pilofoři, care mai înainte se numeau tarabostes). De asemenea, de la Petrus Patricius aflînd că *proteron gar kometas epempen, eutelesteros dokountas par'autoi einai*, se deduce că acești *kometas*, indiferent dacă erau sau nu pletosi, se bucurau de mai puțină trecere la ei (adică la daci), ei nefăcînd parte din sfatul orașelor, dar nici nu se poate afirma hotărît, ca în FHDR, I că „sînt socotiți oameni de rînd”. Doar aceștia erau „comes” — comați (= formație ca *părați*), deci de un rang mai scăzut, dar deținători de bunuri materiale (în orice caz, cel puțin o parcelă de „choma” (gr. *hwma*) radical identic cu cel din gr. *hwra* 'țară', dacic *tara-* (în *tarabosta* 'pater patriae'; cf. titlul *Burebista* 'domnul țării', 'stăpînul lumii' — termen în care se regăsește „pâr” 'lume', 'mulțime', 'popor' (= popăr). De altfel,

* Istorie, IV, 94; ambii termeni au sensul „mare stăpin al lumii”

nici autorii antici nu au transcris acest nume în același fel: Strabon îl redă fie prin *Boirebistas*, fie prin *Byrebistas*, iar Iordanes chiar îl modifică potrivit cu evoluția ulterioară a limbii: *Buruista*. (Fie -oi-, fie -y-, fie, mai târziu, -u-) (cu pierderea lui -b- intervocalic, prin momentul intermediar -v- ca în *Ariovist*; Xiphilin transcrie de câteva ori *Dekeualos*, *Oualens*, *Ouezinas* (= *Vezinas*); trebuie să se țină seama și de corespondența fonetică *r/l* dintre grupuri de limbi înrudite: *columbus* — *porumb*, *saltus* — *sărat* (cf. germ. *Saltz*), fenomen caracteristic limbilor vechi; despre *k/p* se știe din *aqua* — *apa*, termeni paraleli care nu au fost împrumutați de nici una din cele două limbi).

„Sat-ii“, probabil lucrători ai ogoarelor pe care le dețineau ca membri ai unor obștii sătești, în proprietate devălmașă, își trag numele, într-o limbă satem, din *chat-*, *chot-*, 'colibă', 'casă'; cf. *hotar* 'limită a unui mic domeniu (agrar)'; cf. și (mold.) *cotună* (cătun) : *Cotilău*, *Chotin*; (ard.) *cut(a)* : *Șomouta*, *Sascut*.

Pileatii-pilofori (părații) ca soli ai regelui aveau un comportament puțin diferit de cel pe care îl adopta regele când ajunge în situația de a-și prezenta singur solia.

În ceea ce-l privește pe Decebal, Dio Cassius spune că *pros te ton Traianon elthwn kai es ten gen peswn kai proskynesas auton kai ta opla aporrripsas* — 'Merse la Traian, căzu la pământ spre a i se închina și azvîrli armele' (LXVIII, 8, 3), iar Petrus Patricius modifică puțin procedura: *ta opla erripsen epi autou kai eis ten gen peswn prosekynese* — 'a aruncat armele în fața sa, a căzut la pământ și i s-a închinat' (ceea ce este totuși mai rațional decît întîi să cadă și apoi să arunce armele). Și opoziția dintre *spre a* și *și* din cele două texte de asemenea crează o diferență de protocol. Zonaras redă mai succint, însă descrie un comportament mai plin de demnitate pentru un rege, chiar și în fața unui imperator învingător: *kai pros ton autokratora elthwn es oudas kataklitheis autw prosekynesen* — 'Venind la împărat i s-a închinat, plecîndu-se pînă la pământ' (adică 'adînc': *es oudas* și nu *es ten gen*).

Părații-pileai însă mai adaugă protocolului, pe lângă căderea la pământ, împreunarea mîinilor (la spate) în semn de supunere, în felul captivilor, după ce depun armele (lîngă ei, în fața lor sau stîvîndu-le), care arme, după prezentarea soliei, și le iau înapoi. Și aici autorii antici prezintă diferit desfășurarea faptelor. Dio Cassius (LXIII, 9, 2) zice: *kai ekeinoi ta te opla ripsantes kai eautous es ten gen katabalontes* — 'Aceștia azvîrliră armele și se aruncară la pământ'. Petrus Patricius susține că *ekeinoi de elthontes epi tou Traianou erripsan kai ta opla kai tas heiras opisthen desantes en aitmalwhwn taxei* — 'Venind aceia la Traian au aruncat armele (FHDR I : aruncară la pământ armele) și și-au împreunat mîinile la spate în felul prizonierilor de război (FHDR I : își legară mîinile la spate în felul captivilor)'. Iar tot Petrus Patricius, vorbind de o altă solie a lui Decebal, zice că : *autoi omoiws tas*

heiras edesan ws en aitmalwtwn taxei 'Acestia și-au împreunat de asemenea mîinile la spate (?) în felul prizonierilor de război'.

Dio Cassius amplifică protocolul unei alte solii a lui Decebal (LXVIII, 10, 1) : *ta te opla katathentes synepsan tas heiras en aitmalwtwn shemati... ta opla apelabon* — 'Ei puseră armele jos, își legară mîinile în felul prinșilor de război... și-și luară înapoi armele'. Zonaras redă mai elegant pasajul : *ta opla apothemenoi kai tas heiras synapsantes en aitmalwtwn shemati... ta opla apelabon* — 'depunînd armele și împreunîndu-și mîinile în felul prizonierilor... din nou și-au luat armele'.

Rezumînd faptele — legarea propriilor mîini este destul de greu de realizat, iar dacă-și legau unul altuia mîinile, tot ar fi rămas unul cu mîinile nelegate, cu atît mai mult, cu cît numai într-o situație apare termenul *opisthen* 'îndărăt, dinapoi; la spate' (la Petrus Patricius, în *Istoriei*, 5). Aruncarea sau căderea (cu fața) la pământ este o exagerare, aceasta fiind doar o adîncă înclinare către pământ, o prosternare, chiar și pînă un genunchi la pământ, cum procedează păratul-pileat din solia reprezentată pe Columnă (scena LXXIV), deci o înclinare (închinare) corespunzînd cu mîndria înnăscută a dacilor (de altfel, *prosekynesas auton* redă fidel termenul „prosternîndu-se“, fără tautologia „pînă la pământ“ conținută în termen).

Dacă acesta este protocolul soliei regale și al celei de părați, nu știm nimic despre cel al soliilor purtate de comaiți-comiți notabili.

Și unele traduceri în românește sînt echi-voce: Pliniu cel Tânăr în *Scris. VIII*, 4, 2 : *Dices... pulsum etiam vita regem nihil desperantem* — 'Vei cînta... un rege... izgonit chiar din viață, fără să fi pierdut niciodată nădejdea', dar Zonaras este de părere contrarie : *kai o Dekebalos apogonous dieheirisato eauton* — 'pierzînd orice nădejde, și-a făcut singur seama', autorul bizantin rezumînd textul lui Dio Cassius (LXVIII, 14, 3) : *Dekebalos de us kai to basileion autou kai e hwra kaleilepto sympasa kai autw ekindyneuen aiwnai, diehresato eauton* — 'cînd a văzut Decebal că scaunul lui de domnie și toată țara sînt în mîinile dușmanului, că el însuși este în primejdie să fie luat prizonier, își curmă zilele'.

Între textul lui Xiphilin și textul editat în FHDR apare o diferență inexplicabilă prin ceea ce cunoaștem asupra manuscriselor operei lui Dio Cassius. În LXVIII, 10, 2 se vorbește despre Traian că împărțea dreptate în Forul lui August, alături sub porticul Liviei : *en te stoa te Liouia unomasmene*, dar în manuscrisul lui Xiphilin stă scris : *en te stoa te Ioulia unomasmene*. Deși porticul Liviei este mai cunoscut, nu există îndreptățire să se modifice denumirea porticului Iuliei (sau al familiei Iulia). În Meyers *Grosses Konversations=Lexikon*, ed. VI, Bibliographisches Institut, Leipzig-Wien, 1908, vol. 17, la pag. 71 se dă o hartă a Forum-urilor din Roma antică și de pe Palatin, unde Forum magnum este despărțit de Basilica Iulia prin Via Sacra pe care

sînt situate mai multe edificii ale Iuliilor : Porticus Julia, Rostra Julia, Aedes Divi Iulii.

★

Culegerea de excerpte din autori antici privind luptele dacilor pentru independența și apărarea patriei lor prezintă numai textul în românește așa cum apare el în FHDR I—III, urmînd ca cititorul să se adreseze acestei ediții pentru compararea cu textul original editat indeosebi după alte ediții mai vechi. Textul de bază al *Istoriei Romane* a lui Dio Cassius se dă după manuscrisul aflat sub formă de microfilm la Arhivele Statului București. (Sînt fotografiate doar acele file care au legătură directă cu tematica propusă, fotografiile fiind însoțite de cota de la instituția de unde a fost microfilmată manuscrisul și de cota de pe microfilmul aflat la Arh. St. Buc.). Celelalte texte au fost selectate pentru completarea tabloului general al faptelor strămoșilor noștri daci, de asemenea în contingentă cu tematica propusă ; au fotografii doar cele care se găsesc pe microfilme la Arh. St. Buc.

MIRCEA VOICULESCU

IOAN XIPHILIN, REZUMATE (la ISTORIA ROMANĂ — DIO CASSIUS).

LXVII, 6, 1. Cel mai însemnat război de atunci al romanilor a fost cel împotriva dacilor, asupra cărora, în vremea aceea, domnea Decebal [Duras, care domnise mai înainte, lăsase lui Decebal de bună voie domnia pentru că era] foarte priceput la planurile de război și iscusit în înfăptuirea lor, știind să aleagă prilejul pentru a-l ataca pe dușman și a se retrage la timp. Dibaci în a întinde curse, era bun luptător și se pricepea să folosească izbinda, dar și să iasă cu bine dintr-o înfrîngere. Din această pricină a fost multă vreme un dușman de temut pentru romani. 2. Eu îi numesc daci pe oamenii pomeniți mai sus, cum își spun ei înșiși și cum le zic și romanii, măcar că știu bine că unii dintre greci îi numesc geți, fie pe drept, fie pe nedrept. Căci eu îmi dau bine seama că geții locuiesc dincolo de Haemus, de-a lungul Istrului. 3. Domițian a pornit cu oaste împotriva lor, dar puțin îi păsa de război ; el zăbovi într-un oraș din Moesia și se dădu pradă desfrîului, cum îi era obiceiul. Într-adevăr, nu numai că nu era în stare să îndure osteneli și era fără curaj, dar se arăta cu totul lipsit de friu și de rușine față de femei și față de băieții tineri. Trimetea la război în locul său pe alți conducători de oști și de cele mai multe ori nu izbutea.

LXVII, 10, 1. În vremea războiului dacic s-au întîmplat următoarele evenimente vrednice de a fi pomenite. Iulianus, rînduit de împărat cu conducerea războiului, printre alte măsuri bune, luă și pe aceea de a-i obliga pe soldați să scrie pe scuturi numele lor și ale centurionilor, pentru a se deosebi mai lesne de cei ce se vor arăta viteji de cei cu purtare mișelească. Și dînd lupta cu dușmanii la Tapae¹, măcelări pe cei mai mulți dintre ei. 2. Între dușmani se afla și Vezinas, care venea ca demnitate, îndată după Decebal ; pentru că nu putea scăpa cu fuga, el se trînti la pămînt, ca și cum ar fi murit ; și astfel rămase nebagat în seamă, iar în timpul nopții a fugit. 3. Decebal se temu ca romanii victorioși să nu pornească spre capitala lui ; de aceea tăie copacii din preajma lor [la o oarecare înălțime] și puse arme pe trunchiuri, pentru ca dușmanii să creadă că sînt soldați și să se retragă înspăimîntați, ceea ce s-a și întîmplat.

¹ În anul 88 e.n., în regiunea Porților-de-Fier ale Transilvaniei
R. 258, c. 290a ; f. 116v, 5—17 ; FHDR, I, 685—687 (Fig. 2)

LXVIII, 6, 1. După ce zăbovi un timp la Roma, Traian porni cu oaste împotriva dacilor — cugeta la cele săvîrșite de aceștia și era copleșit cînd se gîdea la sumele de bani pe care romanii trebuia să le plătească în fiecare an ; vedea apoi că puterea și îngimfarea dacilor sporesc neconținut. 2. Cînd află de expediția lui, Decebal fu cuprins de spaimă, căci înțelegea bine că mai înainte biruise nu pe romani, ci pe Domițian, iar de data aceasta va trebui să lupte cu romanii și cu împăratul Traian. 3. Acesta era un om cu totul deosebit, mai ales prin dreptatea și bărbăția sa, precum și prin simplitatea moravurilor sale ; avea un trup vinjos (începuse să domnească la vîrsta de patruzeci și doi de ani) și înfrunța toate greutățile cot la cot cu ceilalți, iar cu sufletul era la înălțime, deoarece nici nu se lăsa purtat de îndrăzneala tineretii, dar nici împiedicat de bătrînețe...

R. 258, c. 294ab ; ff. 120v, 18—30 — 121r, 1 ; FHDR I, 687 (Fig. 3, 4)

LXVIII, 7, 5. De aceea Decebal se temea [de Traian] pe bună dreptate...

R. 258, c. 294b ; f. 121r, 28—29 ; FHDR I, 687 (Fig. 4)

LXVIII, 8, 1. Cînd Traian a pornit împotriva dacilor și se apropia de Tapae¹, locul unde barbarii își aveau tabăra, i se aduse o

¹ Cele două coloane trecute de Traian peste Dunăre — pe la Lederata și pe la Dierna — se îndreptau spre Tibiscum

Arh. St. Buc., colecția Microfilme Franța, Rola 258, c. 289a ; Bibl. Naț. Paris, Fond Grec 320, f. 114v, 7—20 ; FHDR, I, 683 (Fig. 1)

ciupercă mare pe care era scris cu litere latine că atît ceilalți aliați, cît și burii sfătuiesc pe Traian să se întoarcă și să facă pace. 2. Dar Traian dădu lupta cu ei, își văzu răniți pe mulți dintre ai săi și ucise mulți dușmani². Deoarece îi lipseau bandajele, se zice că nu și-a cruțat nici propriile sale veșminte, ci le-a tăiat fișii; apoi a poruncit să se ridice un altar³ soldaților căzuți în luptă și să li se aducă în fiecare an jertfă pentru morți.

² Bătălia s-a dat probabil în Moesia (Dobrogea) în urma unei diversioni a lui Decebal și a aliaților săi.
³ Monumentul este probabil cel de la Adamclisi. R. 258, c. 294b—295a; ff. 121r, 29—30—121v, 1—9 FHDR I, 687 (Fig. 4, 5)

LXVIII, 8, 3. ...a început să urce pe înălțimi, ocupînd cu mari primejdii colină după colină, și să se apropie de capitala dacilor. Lusius i-a atacat din altă parte; el ucise mulți dușmani și prinse vii un număr și mai mare. [4] În acest timp, Decebal a trimis soli pe cei mai buni pileați și se ruga de împărat. prin mijlocirea lor: nimic mai mult decît că este gata să încheie pace în condițiile impuse 5. și anume: să dea înapoi armele, mașinile de război și pe constructorii acestor mașini, să predea pe dezertori, să distrugă întăriturile și să se retragă din teritoriul cucerit [de romani], ba încă să-i socotească dușmani sau prieteni ai săi pe cei ai romanilor; să nu mai primească nici un fugar, nici să nu mai ia în slujba lui vre un oștean din Imperiul roman (căci Decebal atrăgea la sine prin momeli pe foarte mulți oameni viteji). De nevoie el primi aceste condiții; merse la Traian, căzu la pămînt spre a i se închina și azvîrlî armele. Despre toate acestea [Traian] trimise solie [Senatului și se întoarse] în Italia.

R. 258, c. 295a; f. 121v, 14—20, FHDR I, 689—691 (Fig. 5)

LXVIII, 10, 1. Trimișii lui Decebal fură aduși în Senat. Ei puseră armele jos, își legară mîinile în felul prinșilor de război și rostiră citeva cuvinte de implorare. În chipul acesta îi înduplecară la pace [pe senatori] și-i luară armele înapoi. 2. Traian își sărbătorî triumful și fu numit „Dacicul“. Dădu lupte de gladiatori în teatru (căci îi făceau plăcere) și readuse pe scenă actori de pantomimă (era îndrăgostit de unul dintre aceștia, Pylades); deși iubea faptele de arme nu se îngrijea mai puțin de celelalte și de împărțirea dreptății. El prezida judecățile cînd în Forul lui August, cînd sub porticul numit al Liviei¹, adesea și în alte părți. 3. Dar cînd i s-a anunțat că în multe privințe Decebal nu respectă tratatul, ci își pregătește arme, primește fugari, reface întăriturile, trimite soli la vecini și adu-

ce pagube celor ce mai înainte nu se înțelegeau cu el, iar iazigilor le-a smuls un ținut (pe care, după aceea, deși ei îl cereau, Traian nu-l mai dădu înapoi), 4. senatul decretă că Decebal este din nou vrăjmaș, iar Traian însuși, fără să lase conducerea altor generali, porni din nou cu război împotriva aceluia.

LXVIII, 11, [1—2'] ... 3. Prin forță Decebal n-a izbutit. Dar era cît pe aci să-l ucidă pe Traian prin vicleșug, întinzîndu-i o cursă. Trimise în Moesia cîțiva dezertori ca să încerce să-l omoare, întrucît se putea ajunge ușor la el. Atunci, din cauza nevoilor războiului, prima fără excepție pe oricine voia să-i vorbească. Oamenii aceia nu au putut însă să-i ducă la îndeplinire planul, fiindcă unul din ei a fost bănuit și prins. Supus la cazne, a dat în vileag întreaga urzeală.

¹ 1—2, lipsă la Xiphilin
R. 258, c. 295a; f. 122r 8—15; FHDR I, 691—693 (Fig. 6)

LXVIII, 12, 1¹. Atunci Decebal chemă la dînsul pe Longinus comandantul unei legiuni, a cărui dirzenie o simțise în luptele purtate cu el și, după ce-l convinse să vină, cu gînd să-l facă să i se supună, îl prinse și-l întrebă de față cu alții despre planurile lui Traian. Pentru că nu voia să mărturisească nimic, îl ținu sub pază, dar nelegat. 2. [Decebal] trimise apoi [un sol] la Traian și ceru acestuia împăcarea în schimbul [eliberării] lui Longinus și să-i plătească cheltuielile de război. [Traian] răspunse cu vorbe îndoielnice prin care voia să arate că nici nu-l prețuiește prea mult pe Longinus, dar nici prea puțin — că nici nu dorea să-l piardă, dar nici să-l scape cu sacrificii prea mari. 3. Decebal mai stătea în cumpănă, neștiind ce să facă. Dar între timp Longinus își făcu rost de otravă, [cu ajutorul unui libert de al său; și făgădui (lui Decebal) că are să-l împace cu Traian, pentru ca regele să nu bănuiască de loc ce are în gînd și să nu i se pună o pază prea aspră; Longinus scrisese o scrisoare plină de rugămînti și o dădu libertului să o ducă lui Traian, spre a putea să rămînă nestînjinit. 4. După ce libertul plecă, Longinus] bău otravă [în timpul nopții] și muri. [După această întîmplare, Decebal ceru lui Traian pe libert făgăduind să-i dea în schimb trupul lui Longinus și zece prizonieri. Și trimise îndată un centurion prins împreună cu Longinus, spre a aduce la îndeplinire cele cerute. 5. Traian află de la acesta tot ceea ce se petrecuse cu Longinus. Dar nu-i trimise înapoi lui Decebal nici pe acela, și nu-i dădu nici pe libert, socotind că viața libertului este mai de preț pentru demnitatea imperiului, decît înmormîntarea lui Longinus].

¹ Iulia, la Xiphilin
R. 258, c. 295ab; ff. 121v, 20—30 — 122r, 1—8; FHDR I, 691 (Fig. 5, 6)

¹ Text prescurtat la Xiphilin; în paranteze, text după FHDR
R. 258, c. 295b; f. 122r, 15—26; FHDR I, 693 (Fig. 6)

LXVIII, 13, 1. Traian construiește peste Istru un pod de piatră, pentru care nu știu cum să-l admire de îndată. Minunate sînt și celelalte construcții ale lui Traian, dar acestea sînt mai presus de acelea. Stilpii, din piatră în patru muchii, sînt în număr de douăzeci; înălțimea este de o sută cincizeci de picioare, în afară de temelie, iar lățimea — de șaiszeci. 2. Ei se află, unul față de altul, la o distanță de o sută șaptezeci de picioare și sînt uniți printr-o boltă. Cum să nu ne mirăm de cheltuiala făcută pentru acești stilpi? Nu trebuie oare să ne uimească și felul meșteșugit în care a fost așezat în mijlocul fluviului fiecare stîlp, într-o apă plină de vârtejuri, într-un pămînt nămolos, de vreme ce cursul apei nu poate fi abătut? 3. Am arătat lățimea fluviului, nu pentru că ar curge numai cu această lățime — căci pe parcurs se lățește de două ori și de trei ori pe atît —, ci pentru că acolo este locul cel mai îngust și cel mai potrivit pentru construirea unui pod. 4. Cu cît spațiul se îngustează mai mult aici — deoarece apa coboară dintr-o întindere largă pentru a intra din nou în alta și mai mare — cu atît se face mai năvalnică și mai adîncă. Încît și împrejurarea aceasta se adaugă la dificultatea construirii podului. 5. Concepția mărească a lui Traian se vedește și din aceste lucrări. Astăzi însă podul nu folosește la nimic, căci nu mai există decît stilpii, iar pe deasupra lor nu se mai poate trece: ai zice că au fost făcuți numai ca să facă dovada că firii omenești nimic nu-i este cu neputință. 6. Traian se temea că după ce îngheață Istrul, să nu se pornească război împotriva romanilor rămași dincolo și construie acest pod, pentru ca transportul să se facă cu ușurință peste el. Dimpotrivă, lui Hadrian îi fu teamă că barbarii vor birui străjile acestuia și vor avea trecere lesnicioasă spre Moesia; de aceea distruse partea de deasupra.

R. 258, c. 295b—296a; ff. 122r, 26—30 — 122v, 1—24; FHDR I, 693—695 (Fig. 6—7)

LXVIII, 14, 1. Traian trecu Istrul pe acest pod; și a purtat războiul mai mult cu chibzuială decît cu înfocare, biruindu-l pe daci după îndelungi și grele strădani. El însuși dădu multe dovezi de pricepere la comandă și de vitejie, iar oștenii trecură împreună cu dînsul prin multe primejdii și dădura dovadă de vrednicie. 2. Un călăreț, greu lovit, fu scos din luptă în nădejdea că va mai putea fi salvat. Dar simțind el că nu se mai vindecă, se repezi din cort (căci rana nu-l istovise de tot) și se întoarse la postul său, prăbușindu-se fără suflare, după ce a săvîrșit fapte mărețe. 3. Cînd a văzut Decebal că scaunul lui de domnie și toată țara sînt în mîinile dușmanului, că el însuși este în primejdie să fie luat prizonier, își curmă zilele. Capul său fu dus la Roma. În felul acesta Dacia ajunsese sub ascultarea romanilor și Traian stabili în ea orașe de coloniști. 4. Fură descoperite și comorile lui Decebal,

deși se aflau ascunse sub riul Sargetia, din apropierea capitalei sale. Căci [Decebal] abătuse riul cu ajutorul unor prizonieri și săpase acolo o groapă. Pusese în ea o mulțime de argint și de aur, precum și alte lucruri foarte prețioase — mai ales dintre cele care suportau umezeala —, așezase peste ele pietre și îngrămădise pămînt, iar după aceea aduseseră riul din nou în albia lui. 5. Tot cu oamenii acela [Decebal] pusese în siguranță, în niște peșteri, veșminte și alte lucruri la fel. După ce făcu toate acestea, îi măcelări, ca să nu dea nimic pe față. Dar Bicilis, un tovarăș al său care cunoscuse cele întimplate, fu luat prizonier și dădu în vileag toate acestea.

R. 258, c. 296ab; ff. 122v, 24—30 — 123r, 1—16; FHDR I, 695—697 (Fig. 7—8)

LXVIII, 15, 1. După întoarcerea la Roma, veni ră la Traian nenumărate solii din partea altor barbari și de la inzi. El dădu spectacole de o sută și douăzeci și trei de zile, în cursul cărora au fost ucise cam unsprezece mii de animale sălbatice și domestice. Au luptat zece mii de gladiatori.

3. De asemenea, în această vreme, Traian construiește drumuri de piatră prin mlaștinile pomptiene, cu clădiri pe margini și cu poduri mărețe. Topește toată moneda deteriorată.¹

¹ Pct. 2 lipsă la Xiphilin
R. 258, c. 296b; f. 123r, 19—25, FHDR I, 697 (Fig. 8)

LXVIII, 16, 3. Întemeie biblioteci și ridică în for o columnă foarte mare, atît [spre a-l sluji] ca mormînt, cît și ca o dovadă de măreție a lucrărilor din for. Căci tot locul acela fusese muntos, iar el îl săpă atît cît se înalță columnă și în felul acesta făcu o piață netedă.¹

¹ La Xiphilin, restul textului nu se referă la tema dată deci nu figurează nici în FHDR
R. 258, c. 297a; f. 123v, 16—20; FHDR I, 697 (Fig. 9)

LXVIII, 23, 1. Între multe alte onoruri votate de senat pentru el, a fost și epitetul de Optimus, adică „Cel mai bun”. El mergea întotdeauna pe jos, împreună cu întreaga lui oștire, își ținea soldații în bună rînduială la orice marș și-i așeza cînd într-un fel, cînd într-altul. Iar riurile le trecea pe jos, ca și aceia. 2. Uneori răspindea știri înșelătoare prin cercetași, pentru ca soldații să se deprindă cu tactica și să fie pregătiți și neînfricați pentru toate...¹

¹ Aici se încheie, de fapt, materialul furnizat de manuscrisul „Rezumatelor” lui Xiphilin, pasajul de la f. 134v, 2—6 din cartea LXXI, 3, 1 (R. 258, c. 309a) referindu-se la operațiunile militare ale lui Marc Antoniu Filosoful împotriva iazigilor și marcomanilor (Fig. 10)

★

IOAN ZONARAS, CRONICA

XI, 21. [...] A pornit deci cu război împotriva dacilor, pe care ionienii îi numesc „dakoi”, după cum spune Apian în cartea a douăzeci și treia a Istoriei romane, nemădormind să le dea banii pe care îi luau anual și voind să-i pedepsească pentru faptele lor. Așadar, Decebal, care îi cîrmea pe daci, aflînd de expediția inițiată de Traian împotriva neamului său, s-a temut, căci știa că bărbatul este foarte priceput în treburile militare. Și încingîndu-se lupta între ei, romanii au ucis mulți dușmani, dar nu mai puțini dintre ai lor au fost răniți. Atît de mulți răniți erau încît lipsind feșele pentru bandaje, Traian nu și-a cruțat nici propria sa haină. Iar după ce, cu greutate, a cucerit culmile și a ajuns aproape de capitala lor, Decebal a trimis soli, promițînd că va preda și armele și mașinile și pe meșteri și că va face tot ce i se va cere; și venind la împărat i s-a închinat, plecîndu-se pînă la pămînt. Traian, plecînd apoi în Italia, i-a luat cu el și pe solii lui Decebal. Aceștia au fost introduși în senat și, depunînd armele și împreunîndu-și mîinile în felul prizonierilor, au spus și au cerut cu rugăminți multe lucruri. Și astfel, după ce au căpătat tratate, din nou și-au luat armele. Iar Traian a primit onorurile triumfului și a fost numit *Dacicus*. Și din pricina războiului nu a neglijat celelalte treburi și nu a făcut mai puțin dreptate, ci în multe locuri și adeseori a judecat de pe tribună.

Cînd i s-a dat veste că Decebal din nou se răzvrătește și nu respectă tratatele, iarăși a pornit cu război împotriva lui. Decebal, fiindu-i inferior în forță, s-a pregătit cu grijă să-l învingă prin înșelăciune. Și știind că Traian este un om binevoitor și că primește pe cel ce vrea să stea de vorbă cu el, a trimis niște preținși dezertori care, de va fi cu puțință, să-l ucidă. Dar unul dintre ei a fost bănuit și prins și, supus cercetărilor, a mărturisit taina. Împăratul, după ce a construit un pod peste Istru, lucrare mai presus de orice admirație și cu neputință de descris, a trecut fluviul pe acest pod și i-a înfrînt pe daci, cu greu și înfruntînd primejdii, dar i-a înfrînt. Și Decebal, pierzînd orice nădejde, și-a făcut singur seama. Și de atunci neamul dacilor și țara lor au devenit supuse romanilor. Și a găsit și tezaurul lui Decebal, deși această descoperire era greu de făcut. Căci bărbatul, după ce abătuse din albia sa un rîu care curgea prin apropierea capitalei sale, săpase adînc foarte în pămîntul peste care trecea apa și așezase în groapă foarte mult aur și încă și mai mult argint și alte lucruri de preț care nu sînt distruse de umezeală și a acoperit cu lespezi groapa și a pus deasupra pămînt și prundiș și astfel din nou a readus apa în albia de mai înainte. Și într-o peșteră depusesese multe lucruri. A făcut acestea nefîind

nimeni altcineva de față decît prizonierii care lucrau în acest scop; iar după ascundere [a bogățiilor] i-a ucis pe prizonieri ca să nu dezvăluiască cele făcute de ei. Dar unul dintre prietenii lui Decebal, avînd și el cunoștință de [locul unde se afla] tezaurul, l-a arătat.

★

GEORGIOS SYNCELLUS, CULEGERE DE CRONOGRAFE

Traian a învins pe daci și pe sciți, a triumfat împotriva lor și a făcut Dacia provincie romană.

Arh. St. Buc., colecția Microfilme Franța, R. 237, c. 41a; Bibl. Naț. Paris, Fond Coislîn 133, f. 32v, 9—11; FHDR II, 589 (Fig. 11)

Aurelian... a lăsat Dacia lui Traian pe mîinile barbarilor și a așezat bărbații și femeile în partea cea mai de mijloc a Moesiei, numită Dacia Mediterranea¹.

¹ Informație preluată de la Eutropius, Scurtă istorie, IX, 15, 1: „Deoarece toată Illyria și Moesia erau devastate, și nu mai spera să o poată păstra, el a golit provincia Dacia, pe care o crease Traian dincolo de Dunăre. Romanii pe care i-a scos de pe ogoarele și din orașele Daciei i-a așezat în partea de mijloc a Moesiei. Și astfel provincia Dacia este acum în dreapta Dunării, pe cînd înainte fusese în stînga ei”. (Vrînd să salveze prestigiul roman și totodată să nu diminueze figura lui Aurelian, care este lăudat de autor că a restabilit imperiul — el a restabilit puterea romană în vechile ei hotare — IX, 13, 1 FHDR, II, 39) —, Eutropius „lărgeste” operația de evacuare a Daciei și crează astfel iluzia unei evacuări totale, la fel cum sub Traian se vorbește de o colonizare integrală a Daciei — VIII, 6, 2. (FHDR, II, 37)

R. 237, c. 62b; Bibl. Naț. Paris, Fond Coislîn 133, f. 54r, 28—30; FHDR II, 589 (Fig. 12)

★

THEOPHANES CONFESSOR, CRONOGRAFIA

(Anul 6093, 601). ... Comentiolus... se duse la Novae și căută cercetași să-l ducă pe calea împăratului Traian. Un bătrîn, care o cunoștea, îi spuse că aceasta este foarte anevoioasă și impracticabilă de mulți ani, apoi se mai împotriveau, pe deasupra, și iarna, munții înalți și zăpada. Dar Comentiolus nu ascultă de cuvintele bătrînului și porni pe drumul acesta. Se ivi un ger grozav, îngheț mare și pieriră mulți romani, precum și majoritatea vitelor de povară. Și cu greu ajunseră la Philippopolis. ...¹

¹ Calea lui Traian ducea peste Dunăre și Balcani la Philippopolis. Amintirea acestui drum s-a păstrat în Pasul lui Traian. Autorul preia informația de la Theophilact Simocate, Istorie, VIII, 1 (FHDR II, 549—551) și o rezumă dînd-o în același timp

Arh. St. Buc., colecția Microfilme Franța, R. 229, c. 206b; Bibl. Naț. Paris, Fond M. O. 12, 1711; f. 309a, 26—32; FHDR II, 615 (Fig. 14)

Arh. St. Buc., colecția Microfilme Franța, R. 238 I, c. 63; Bibl. Naț. Paris, Fond Coislîn 137, f. 29v, 2—23; FHDR III, 193—195 (Fig. 13)

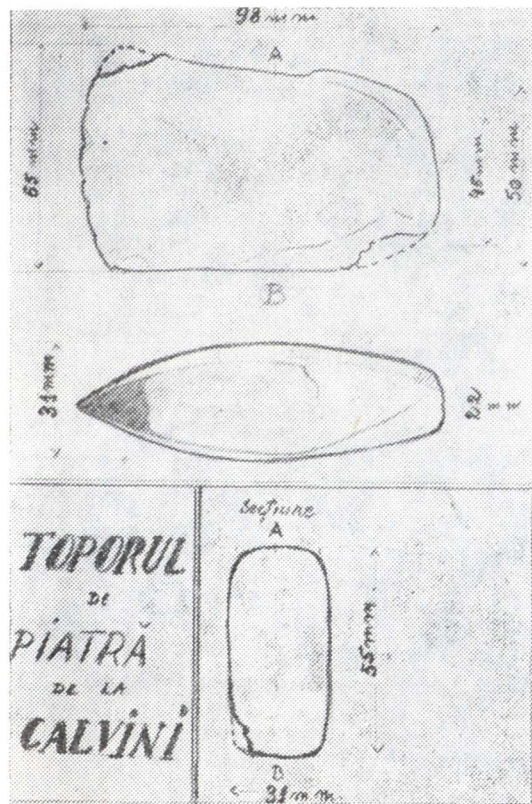
DOVEZI NOI PRIVIND VECHIMEA ŞI CONTINUITATEA ROMÂNILOR PE VALEA BISCA-CHIOJDULUI

GION IONESCU

Despre vechimea aşezărilor umane de pe valea Bisca Chiojdului s-a mai scris. Începuturile acestora ar fi situate, în timp, cam cu 35—40 de secole î.e.n. dacă nu şi mai mult. Condiţiilor de mediu, care au favorizat stabilirea omului în zonă, li s-au adăugat dovezile arheologice, printre care cele două topoare de aramă, unul aflat la Calvini¹, de tip Aiuşd şi altul la Cătina², de tip Jászladány.

Acestor dovezi vin să li se alăture altele, ce vor fi prezentate în rândurile care urmează, cu menirea să întărească amintita concluzie. Trebuie reţinut de la început că noile piese arheologice au tăria, nu numai de a confirma vechimea satelor biscene, ci, mai ales, să demonstreze continuitatea şi permanenţa locuirii lor.

★

Topor de piatră șlefuită descoperit la Biscenii de Sus

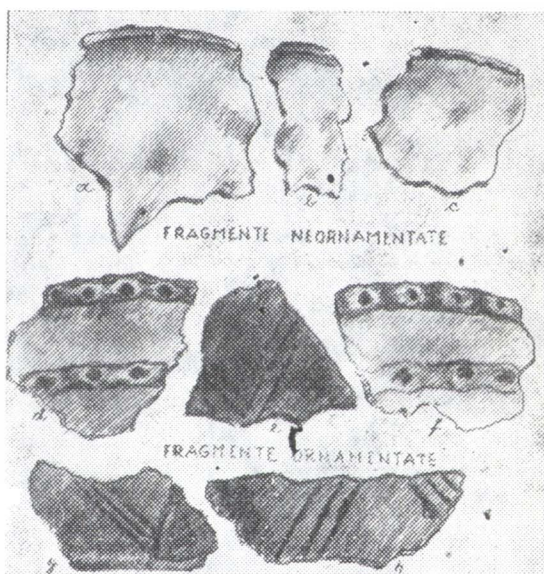
Primul obiect este toporul de piatră șlefuită, neperforat, descoperit la Biscenii de Sus, de către săteanul cooperator Dumitru I. Popescu-Mustătea, în brazdele răsturnate de plug în țarina de pe malul iazului.

Toporul are 96—98 mm lungime. Lățimea lui măsoară cam 65 mm la tăiş (leafă), iar la partea opusă 45—50 mm. Grosimea atinge 31 mm în punctul cel mai bombat și 20—22 mm la capătul opus tăişului.

Faptul că nu are orificiu de înmănușare, dar dispune de o secțiune transversală dreptunghiulară, sugerează că ar proveni de pe la sfârșitul epipaleoliticului. Deci ar fi cu mult mai vechi decât cele două topoare de aramă³. Dar astfel de topoare s-au folosit pînă tîrziu în epoca bronzului chiar⁴, avînd, așa dar, o coexistență de folosire netăgăduită cu celelalte două.

Este remarcabilă finețea șlefuirii sale și culoarea galbenă-brună, peste care patina vremii a presărat puncte negricioase.

O asemenea sculă de piatră șlefuită, putea fi folosită, fie prin simpla apucare cu mina, ca răzuș sau ca topor, fie prin înmănușarea la o coadă de lemn, ce i se alătura legată în

Ceramică de tip Monteoru

¹ Gion Ionescu, *Toporul de aramă de la Calvini*, în *Muzeul, studiul și cercetări de istorie locală*, Buzău, 1978, p. 10—12.

² I. Nestor, *Hache en cuire à double tranchant trouvée en Valachie*, în „Dacia”, s.v., V—VI, 1963, p. 135.

³ Const. C. și Dinu C. Giurescu, *Istoria României*, vol. I, Edit. științifică și enciclopedică, 1975, București, p. 21.

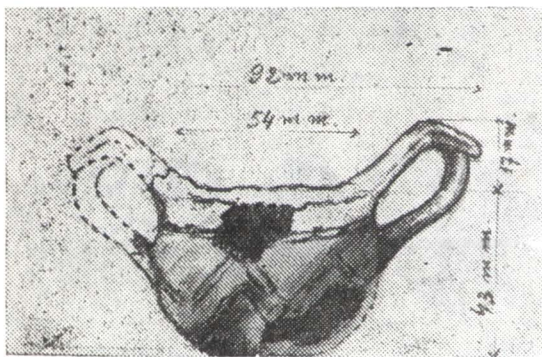
⁴ Eugen Comșa, *Date despre unelte de piatră șlefuită*.

cruciș cu o fișie textilă sau piele. Negreșit că în cea de a doua ipostază, randamentul în muncă era mai mare. Au mai fost și alte moduri de îngemănare a cozii, dar forma toporului în speță permitea numai pe cea indicată. Cît despre folosire, topoarele de acest fel au putut fi utilizate ca unealtă de lucru la prelucrarea lemnului și în subsidiar ca armă, fie de vînătoare, fie de luptă între oameni.

Roca din care a fost prelucrat este de natură sedimentară detritică, consolidată și formată prin cimentarea granulelor de nisip cuarțos⁵. Este o gresie în care s-a produs o impregnare puternică de bioxid de siliciu, datorită presiunilor uriașe la care a fost supus materialul în timpul frământărilor terestre din oligocen⁶. Presiunile au reușit să producă ceea ce este numit de geologi un accident silicos sau anomalie silicioasă. Caracteristicile rocii în speță este finețea nisipului, ceea ce o apropie de așa zisele plite⁷. În plus presiunile și cantitatea de bioxid de siliciu i-au conferit o duritate care o apropie de silex (cremene)⁸.

Viiturile Biscii Chiojdului cară, adeseori spre vîrsare bucăți cu mult mai mari de gresie. Este suficient să nu se uite că acest rîu traversează cei doi pînteni paleogeni de fliș, Neholăși-Homorici și Lopătari-Vălenii de Munte⁹. El ferăstruiește de altfel și alte zone de gresii dure.

În felul acesta se poate admite că toporul este de proveniență locală, atît ca material brut, cît și ca operă de prelucrare.

Ceșcuță cu două toarte

ltă din epoca neolitică și din epoca bronzului de pe teritoriul României, în „SCIV”, 1972, tom 23, p. 250 și 253

⁵ N. Mihailescu și colabor., *Lexicon geologie-geografie-mine-petrol*, I, Edit. tehnică, București, 1975, p. 609

⁶ O perioadă care a durat aproximativ 16 milioane de ani. Vezi N. Mihailescu, *op. cit.*, vol. II, p. 263

⁷ N. Mihailescu, *op. cit.*, I, p. 379

⁸ Examenul petrografic la microscop și încadrarea rocii au fost efectuate cu deosebită amabilitate de către profesorul universitar Dan Rădulescu de la Facultatea de geologie-geografie din București

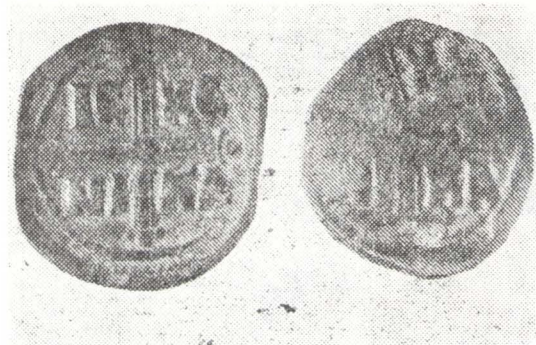
⁹ N. Mihailescu, *Geografia fizică a României*, Edit. Acad. R. S. România, București, 1969, p. 191 și 198 (schita) și Gr. Posea și colab. *Județul Buzău*, Edit. științifică, București, 1971, p. 15

Dintre cele 20—25 fragmente de ceramică, aflate de locuitorul Constantin Coman din satul Calvini, pe un loc al său din vechea siliște a satului și anume în apropierea izvorului Perelor, au fost remarcate opt, care prezintă anumite particularități caracteristice.

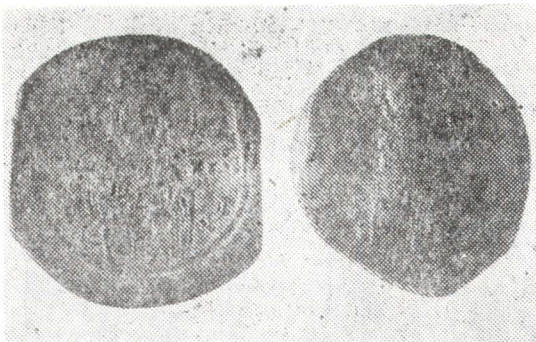
Trei dintre ele (a, b, c) sînt lipsite total de decor¹⁰. Pe alte fragmente (e, g și h) s-a practicat prin zgîriere (incizare), probabil cu un capăt de pieptene, un grup de trei linii paralele în zig-zag. Două fragmente (d, f) sînt decorate cu briie în relief, iar în acestea s-au produs gropițe sau alveole cu un virf tare și rotunjit. Ele au același briu decorativ și pe marginea deschiderii vasului, în jurul gurii.

Toate acestea sînt lucrate dintr-o pastă cenușie deschisă, cu excepția celor ce poartă decorul în zig-zag (e, g, h) a căror pastă este cenușie-neagră.

Atît pasta, cît și decorul, arată că fragmentele de ceramică de la Calvini aparțin culturii Monteoru. Complexul arheologic, care a dat numele său acestei culturi, se află tot în județul Buzău, cam la 20—30 km spre sud-est de Calvini. O astfel de mică depărtare explică răspîndirea ei din centrul Monteoru către valea Bisca Chiojdului.

Monede bizantine de bronz (avers)

Monede bizantine de bronz (revers)

¹⁰ În fotografie a, b, c, din rîndul de sus

S-a stabilit că această cultură Monteoru este una dintre „cele mai vechi și mai importante culturi ale epocii bronzului în țara noastră”¹².

Cele două fragmente lipsite de decor se pare că aparțin celei mai vechi faze a culturii Monteoru¹³. Chiar fragmentele rindurilor inferioare din fotografie fac parte din vase grosolane cu suprafața grunjoasă, cu denivelări ce se simt la pipăit, ceea ce le situează cam în același timp.

Acestei faze vechi îi aparține și ceșcuța cu două toarte suprainălțate și terminate în șea. Această ceșcuță, găsită de același locuitor, are o desfășurare a toartelor pe orizontală de aproximativ 92 mm iar diametrul ceșcuței propriu-zise este numai de 54 mm și, în sfârșit, înălțimea de 43 mm. Toartele îi depășesc înălțimea cu 17 mm. Ceasca este spartă în două locuri și are o toartă lipsă. Ea a fost lucrată cu mina și prezintă din această cauză, multe neregularități.

În decor se observă o linie incizată, paralelă cu șanțul gîtului dinspre deschidere și zig-zaguri din cite două linii paralele pe partea balonată.

Ca utilizare se presupune că a fost un vas jucărie sau de ofrandă, întrucît are o capacitate atît de mică.

Aspectul de ansamblu, după cum se observă și pe fotografie, este asemănător cu vasul prezentat în recentul album buzoiian¹⁴ și cu cel notat sub nr. 5 în articolul citat mai înainte¹⁵. După aspectul de amănunt însă, pare a fi mai vechi decît acestea două.

Creatorii și purtătorii acestei culturi sînt neîndoios tracii, care își marcasează deja existența la începutul mileniului al doilea î.e.n.

Dintre aceștia, grupul de triburi care se dezvoltaseră pe teritoriul țării noastre erau getodacii¹⁶, era „un grup social bine individualizat din punct de vedere cultural... legat de cultura și civilizația greacă” și s-a distins prin așezări fortificate și o clasă de războinici care „au asigurat acestei uniuni tribale rezistența de-a lungul întregii epoci a bronzului, constituind unul din grupele principale ale tracilor nord-dunăreni”¹⁷.

Cea de a treia categorie de materiale arheologice de la Calvinii o formează monedele, în total patru bucăți. S-au găsit mai multe, însă încredințate fiind unor persoane de rea credință n-au mai fost restituite.

Două din aceste monede și anume cele mai vechi, sînt denarii romani de argint. Primul, în ordinea vechimii, a fost bătut în monetăria

imperială de la Lugdunum¹⁸. Pe avers este reprezentat capul descoperit în profil spre dreapta al împăratului Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus (63 î.e.n.—14 e.n.). În partea din stînga a cîmpului s-a scris în relief din turnare numele împăratului „AUGUSTUS” iar în cea din dreapta „DIVI.F.” Cîmpul este închis în cerc de un șirag de puncte perlate.

În exterior prezintă bavuri neregulate ce au excedat la matriță.

Pe revers este reliefat un taur gata de luptă, simbol al puterii, sub care s-a scris grupul „IMP.X”.

Greutatea monedei este de 3,78 grame, iar diametrul 18—20 mm.

Cel de al doilea denar prezintă pe avers capul încununat de laur și în profil spre dreapta al lui Tiberiu Flavius Vespasianus, împărat roman între 69—79 e.n. și întemeietor al dinastiei Flaviilor¹⁹. E mai uzat decît primul.

Pe cîmpul din jurul capului s-a scris în relief, bine înțeles prin stațulare, „IMP. CAES. VESP. AVG. P. M. Cos. III”.

Pe revers este reprezentată zeița Victoria, îndreptîndu-se către un piedestal, probabil un trofeu sau un vas pentru jertfă. Zeița ține în mîini cite o frunză de palmier.

Pe cîmpul din jurul zeiței s-a scris „VICTORIA AVGVSTI”²⁰.

Moneda cîntărește 3,11 grame, iar diametrul are 17—19 mm.

Ambele aceste monede, fiind anterioare părăsirii Daciei de către trupele romane, nu comportă discuții asupra apariției lor pe pămîntul românesc și nici despre purtătorii lor romani sau daci.

O precizare se impune însă. Comuna Calvinii, fiind așezată pe calea de rocadă dintre valea Buzăului și Teleajenului, nu departe de Drăjna de Sus, unde s-a ridicat între cele două războaie daco-romane un castru²¹, explică în suficientă măsură apariția lor la Calvinii. Mai pot fi amintite și monedele descoperite la Chiojd de Bîsca, în aval de Calvinii, la 12 km.²²

Cei doi denari au fost încredințați autorului acestei comunicări de către locuitorul Gheorghe Ilie Șerban (Șerbănescu) din satul Calvinii, cu aproximativ 10 ani în urmă. După declarația acestuia, monedele au fost găsite pe cînd taluza rigola din sudul șoselei, chiar în fața casei sale.

Celelalte două monede, care aparțin profesorului Romeo Gh. Grosu de la școala generală din Calvinii, sînt identice, din aceeași emisiune anonimă, dintre anii 1042—1050²³.

¹² Eugenia Zaharia, *Stațiunea arheologică de la Sărata Monteoru, în Studii și cercetări de istorie buzoiiană*, Buzău, 1973, p. 17—29

¹³ Ibidem, p. 20

¹⁴ * * * *Județul Buzău (Album)*, București, 1978, imaginea nr. 19

¹⁵ Eugenia Zaharia, *op. cit.*, p. 18

¹⁶ Const. C. și Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 28

¹⁷ Eugenia Zaharia, *op. cit.*, p. 25. Autoarea lucrării citate a avut amabilitatea de a studia și încadra fragmentele descrise în această comunicare

¹⁸ Harold Mattingly, M. A., *The roman imperial coinage*, vol. I, London, 1968, p. 88, rubrica 327

¹⁹ D. M. Pippidi și colabor. *Dicționar de istorie veche românească*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 610

²⁰ H. Mattingly, *op. cit.*, vol. II, p. 20, rubrica 20

²¹ Gh. Ștefan, *Le champ romain de Drăjna-de-Sus, în „Dacia”, s.v., XI—XII, 1945—1947, p. 115—144*

²² C. Rîpeanu, N. Simache, *Contribuții la monografia comunei Starchiojd, t. a., Ploiești, p. 3*

²³ Philip Grierson, *Dumbarton-Oaks catalogues bizantine coins*, vol. III, Washington, 1973

²⁴ *La grande encyclopédie*, XII, Paris, p. 1155

Sint monede bizantine de bronz, cântărind 11,16 grame și respectiv 10,82 grame. Excesul de compoziție a făcut ca la presare să rămână bavuri late și groase, atât de mari, încât a fost nevoie să fie apoi tăiate cu dalta.

Pe avers este reprezentat, în trei sferturi din înălțime Christ, din față, îmbrăcat în himation²⁴ și tunică²⁵. O aură nimbă de cruce îi înconjoară capul. Mina dreaptă, în care ține un glob, este ridicată prin fața corpului pentru a binecuvînta. În mina stîngă, îndoită de la cot, ține colțul himationului și o carte pe coperta căreia sint imprimate pătrățele cu cite o perla în centru.

În cîmp, grupele de litere IS. și HS (Iisus Hristos) au fost reliefate în dreptul umerilor, iar între aureolă și marginea monedei, s-a scris cuvîntul „Emmanoil” cu litere grecești.

Pe revers, apare crucea tipic bizantină, care împarte cîmpul în patru sferturi. În axele celor patru brate, ca și în lungul circumferinței care închide cîmpul, se disting aceleași șiraguri de puncte perlate. În fiecare sfert al cercului s-a stanțat cite unul din grupurile de litere „Is”, „Hs”, „Ni”, „Ka”, adică Iisus Hristos Regele Iudeilor²⁶.

Pe bună dreptate a scris profesorul universitar Constantin Preda că „monedele bizantine aflate la nord de Dunăre ridică probleme majore de ordin istoric”²⁷. Mai întîi de toate, ele erau și sint deci, în perspectiva istoriei, consecința inerentă a raporturilor ce se păstrează între imperiul bizantin și populația autohtonă din nordul Dunării. Însă numărul lor mic și faptul că multe dintre ele s-au descoperit izolate sau chiar singulare, întocmai ca cele de la Calvinii, demonstrează că circulația lor a fost mai puțin activă, dată fiind conjunctura politică a vremii.

Ținînd cont de perioada lor de apariție, în jurul anului 1050, populația nord-dunăreană era hărțuită pe atunci de pecenegi. Chiar în vremea apariției monedelor de la Calvinii, pecenegii au fost bătuți de frații lor turci, cumanii, și împinși la sud de Dunăre²⁸.

Ambele neamuri erau crescătoare de vite și păstori, lipsite de stabilitate, pentru a fi și agricultori. În schimb, populația străromână, deși supusă ocupației pecenego-cumane, era o populație stabilă avînd strînse legături tradiționale cu imperiul bizantin. Ea era producătoare de bunuri, mai ales agro-alimentare, cu care se realiza procesul de schimb cu bizantinii.

Așa încît, cei ce au purtat aceste monede au fost neîndoios tocmai străromânii autohtoni,

ca unii ce purtau înseși firele schimbului și comerțului cu imperiul²⁹. În același timp monedele bizantine aflate aici, constituie încă o dovadă a continuității românilor în vatra strămoșească.

Résumé

L'article présente de nouvelles preuves qui attestent l'ancienneté des établissements humains dans la vallée de Bisca Chiojdului, en même temps que la continuité et la permanence de son habitation.

Puisque ces témoignages autant archéologiques que numismatiques ont été découverts par hasard, dans la localité nommée Calvinii, l'auteur s'emploie à les décrire scientifiquement afin de les rendre connus aux spécialistes. Il s'agit, d'abord, d'une hache en pierre polie, qui n'est pas perforée; découverte à Bîscenii de Sus, elle date, d'après l'auteur, depuis la fin de l'épîpaléolithique. On a trouvé aussi plusieurs fragments de céramique et une petite tasse à deux anses très hautes et terminées en forme de selle. Tous ces objets font partie de la culture de type Monteoru, propre à l'époque du bronze, dont les créateurs furent les thraces parmi lesquels on y comptait aussi les gëto-daces. Les quatre monnaies découvertes à Calvinii sont représentées par deux deniers romains d'argent datant d'une période qui précède l'abandon de la Dacie par les romains, ainsi que par deux autres en bronze, celles-là byzantines, appartenant à une émission du XI-ème siècle.

La présence de tous ces vestiges atteste la continuité au foyer ancestral de l'habitation roumaine qui résista aux vicissitudes du premier millénaire de notre ère.

Précis

The article offers fresh evidence of the century-old existence of human settlements in the Bisca Chiojdului valley as well as of the continuity and permanence of inhabitants there.

Since these archaeological and numismatic items were fortuitously discovered in the locality of Calvinii, the author describes them scientifically, so that experts may get acquainted with. First he marks the description of an unperforated ax of polished stone, unearthed at Bîscenii de Sus, considering it as dating back to the end of the epîpaléolithic age. Then, he describes several fragments of pottery and a small cup with two high vertical saddle-shaped handles, all of them belonging to the bronze culture of Monteoru type, manufactured by Thracians, who also included the Gëto-Dacians. Two of the four coins brought to light at Calvinii are Roman silver denarii dated from the period before the

²⁴ Himationul era un vestmint din categoria „epîblemata” ca un fel de mantie dreptunghiulară. Unul dintre colțuri se prindea de un umăr, se trecea prin spate și apoi peste celălalt umăr, prin față și era reținut pe piept cu brațul care se folosea mai puțin.

Nu avea minci, miștile ieșeau pe sub valurile himationului.

²⁵ Philip Grierson, *op. cit.*, p. 681

²⁶ C. Preda, *Circulația monedelor bizantine în regiunea carpato-dunăreană*, în „S.C.I.V.” tom 23, 1972, p. 377

²⁷ Const. C. și Dinu Glurescu, *op. cit.*, p. 197

²⁸ C. Preda, *op. cit.*, p. 392

Romans left Dacia and the other two are Byzantine, made of bronze, issued in the 11th century. They attest to the continuity of the Romanians' habitation of the ancient hearth, despite the vicissitudes in the 1st millennium A.D.

LUPTA P.C.R. IMPOTRIVA FASCISMULUI ÎN TIMPUL ALEGERILOR PARLAMENTARE DIN DECEMBRIE 1937. (I)

VASILE BOBOCESCU

Anii 1933—1937 au reprezentat una dintre cele mai bogate perioade din activitatea Partidului Comunist Român. În acești ani, P.C.R. a obținut succese remarcabile în mobilizarea maselor populare, a tuturor organizațiilor democratice și a unor partide și grupări politice burgheze, precum și a unor personalități proeminente ale vieții politice și culturale ale vremii, împotriva pericolului fascismului intern și extern și a războiului, pentru apărarea independenței naționale în fața acțiunilor agresive ale statelor fasciste și revizioniste.

Sub conducerea și organizarea P.C.R. au activat în acești ani numeroase organizații democratice antifasciste — Liga Muncii, Comitetul Național Antifascist, Comitetul Antifascist al Tineretului, Frontul Studentesc Democrat, Blocul Democratic, Madoszul, Comitetul Român al Reuniunii Universale pentru Pace, Uniunea Democratică și altele —, s-au organizat ample demonstrații și manifestații populare antifasciste, care au culminat cu puternica demonstrație din Capitală din 31 mai 1936, la care au participat peste 100.000 de cetățeni, și s-a înregistrat victoria forțelor populare și democratice în alegerile parlamentare parțiale din județele Hunedoara și Mehedinți din 18 februarie 1936, precum și cu prilejul alegerilor comunale și județene din anul 1937.

Personalități proeminente ale vieții politice și cultural-științifice — dr. N. Lupu, Nicolae Titulescu, Grigore Iunian, Nicolae Iorga, Grigore Filipescu, Dem. Dobrescu, Mihail Ghelemeanu, Mihail Ralea, Petre Andrei, Mihail Sadoveanu, dr. Gh. Marinescu și alții — sub influența și îndrumarea P.C.R., au luat atitudine fermă împotriva pericolului fascismului intern și extern, au condamnat politica revizionistă a statelor fasciste, s-au pronunțat pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale a țării și și-au exprimat solidaritatea cu lupta popoarelor căzute victime agresivității fasciste. Din inițiativa P.C.R., au apărut în acești ani numeroase ziare și publicații antifasciste, iar în presa democratică a vremii s-au publicat articole vehemente în dreptate împotriva primejdiei fascismului in-

tern și extern, pentru mobilizarea maselor la lupta pentru apărarea hotarelor țării.

P.C.R. a realizat o serie de acțiuni în comun, împotriva fascismului, cu socialiștii, social-democrații și membrii organizației patriotice „Frontul Plugarilor”, precum și cu o serie de partide și grupări politice burgheze de stînga, ce s-au situat pe poziții antifasciste (Partidul Țărănesc — Dr. N. Lupu; Partidul Radical Țărănesc, prezidat de Gr. Iunian; Partidul Conservator, condus de Gr. Filipescu; Partidul Țărănesc Democrat — C. Stere; Partidul Naționalist Democrat, prof. Nicolae Iorga; gruparea țărănistă a lui Dem. Dobrescu etc.). Chiar în sinul partidelor burgheze — P.N.L. și P.N.T. — personalități de seamă (Armand Călinescu, Virgil Madgearu, Pan. Halipa, Octav Livezeanu, Victor Iamandi, Petre Ghiață etc.) s-au situat pe poziții antigardiste și împotriva penetrației hitleriste în sud-estul Europei. Sub presiunea curentului de opinie antifascist, președinții celor două partide P.N.T. și P.N.L. — Ion Mihalache și Constantin I. C. Brătianu, au luat poziție împotriva acțiunilor agresive ale Gărzii de Fier și a politicii expansioniste a statelor fasciste și revizioniste.

La acțiunile întreprinse împotriva pericolului fascist și pentru apărarea independenței țării, precum și la cele îndreptate împotriva exploatarei capitaliste și pentru îmbunătățirea condițiilor de viață, apărarea și lărgirea libertăților cetățenești, muncitorii au participat, indiferent de partidul din care făceau parte. În acești ani, a activat o singură organizație sindicală — Confederația Generală a Muncii.

Masele populare ale naționalităților conlocuitoare maghiari, germani, evrei, turci, sirbi, polonezi, ucrainieni etc. — s-au ridicat, alături de români, la lupta împotriva pericolului fascismului intern și extern și s-au pronunțat pentru apărarea integrității teritoriale a țării, împotriva acțiunilor revizioniste ale statelor fasciste.

Prejudicii grave a adus luptei forțelor democratice și antifasciste ale poporului român, liderul național-țărănist, Iuliu Maniu, care, deși era adeptul sistemului parlamentar burghez și al orientării politicii externe a României către Anglia, Franța și Statele Unite ale Americii, al consolidării sistemului de alianțe realizat în cadrul Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice, a încheiat, în cursul anului 1937, o înțelegere de colaborare cu partidul fascist, pronazist „Totul pentru țară”, condus de C. Z. Codreanu.

I. ACȚIUNI ÎNTEPRINSE ÎN SECRET DE IULIU MANIU PENTRU A REALIZA O COLABORARE CU ORGANIZAȚIA LEGIONARĂ

Reprezentînd interesele unei părți din burghezia și moșierimea română, Iuliu Maniu era nemulțumit de menținerea de către regele Carol al II-lea a unui timp prea îndelungat la putere, a guvernului liberal prezidat de Gheorghe Tătăreanu și de preponderența elementelor țărăniste, în frunte cu Ion Mihalache.

che, Virgil Madgearu, Pan. Halipa, Armand Călinescu, N. Costăchescu, Virgil Potârcă, Dr. N. Lupu și alții în conducerea partidului. Totodată, el era nemulțumit și de faptul că după trecerea sa în esecul politic și alegerea lui Ion Mihalache, în noiembrie 1933, ca președinte al partidului, avusese loc, în urma îndepărtării grupării de dreapta, profasciste a lui Alexandru Vaida-Voevod din partid, care s-a constituit, în primăvara anului 1934 în „Frontul Românesc”, și a reîntregirii național-tărăniștilor cu Partidul Tărănesc prezidat de Dr. N. Lupu, o orientare a Partidului Național Tărănesc spre centru-stînga și consolidarea grupării de stînga, în fruntea căreia se aflau Dem. Dobrescu, Mihail Ralea, Petre Andrei, Demostene Botez, Mihail Ghelmegeanu, Octav Livezeanu și alții.

În numeroase organizații ale Partidului Național Tărănesc din Capitală și din mediul rural, mai ales în Oltenia și Muntenia, care numărau numeroși muncitori, țărani și intelectuali, avusese loc un proces de radicalizare a membrilor acestora, care cereau tot mai insistent îndepărtarea din partid a elementelor conservatoare, reacționare și revenirea la programul partidului de la sfîrșitul anului 1918. Ca urmare a muncii desfășurate de comuniști, organizațiile național-tărăniște s-au situat, în anii 1934—1937, pe poziții antifasciste, au participat la acțiunile de masă îndreptate împotriva pericolului fascismului intern și extern și au răspuns pozitiv propunerilor de unire a tuturor forțelor democratice într-un front popular, lansate de către P.C.R. Chiar organele informative și polițienesci burheze constatarea cu îngrijorare pătrunderea comuniștilor în organizațiile național-tărăniște din mediul rural, mai ales din Oltenia.

Întărirea aripii de stînga din P.N.T. și mai ales situarea majorității membrilor acestui partid pe poziții antifasciste nu era privită favorabil de către Iuliu Maniu și adepții săi, precum și de cercurile palatului. Formarea unui guvern național-tărănesc, prezidat de Ion Mihalache, sprijinit de forțele democratice antifasciste conduse de P.C.R., ar fi dus la consolidarea aripii țărăniște din Partidul Național Tărănesc, fapt ce ar fi primejduit interesele politice ale lui Iuliu Maniu, ar fi dus la micșorarea numărului adepților săi și la scăderea corpului său electoral. Pentru a opri astfel de evoluție, nefavorabilă intereselor sale politice, Iuliu Maniu s-a orientat spre o colaborare cu forțele politice reacționare, de dreapta, fasciste, intrînd în tratative secrete atît cu conducătorul organizației legionare, C. Z. Codreanu, cît și cu Gheorghe Brătianu, președintele Partidului Liberal, și cu C. Argetoianu, șeful organizației Uniunea Agrară.

După procesul Gărzii de Fier din martie 1934, în care a apărut ca martor, alături de alți politicieni burhezi, Iuliu Maniu a întreprins strîns legături, prin nepotul său Zaharia Boilă, directorul ziarului „România Nouă”, cu conducătorii mișcării legionare.

Purtător de cuvînt al lui Iuliu Maniu, Zaharia Boilă, a publicat în ziarul său, sub nu-

mele de Dr. George Ohăbeanu, numeroase articole elogioase la adresa organizației legionare și a Italiei fasciste.

La începutul lunii martie 1937, organele de siguranță au interceptat demersurile întreprinse de Iuliu Maniu, prin căpitanul legionar Emil Șiancu de a stabili un contact direct cu conducătorul organizației legionare.¹ În același timp, Corneliu Zelea Codreanu, nemulțumit de colaborarea sa cu Alexandru Vaida-Voevod, care era, un susținător activ al camarilei și al regelui Carol al II-lea, l-a căutat, la rîndul său, pe Iuliu Maniu, cunoscut ca adversar al planurilor palatului, în vederea realizării unei înțelegeri.²

Peste cîteva zile, la 11 martie 1937, a avut loc o nouă întîlnire la București, în casa inginerului Ionică, între Zaharia Boilă, delegat de Iuliu Maniu, și C. Z. Codreanu. Cu această ocazie s-a discutat posibilitatea unei colaborări în lupta contra regelui Carol al II-lea, iar C. Z. Codreanu și-a exprimat dorința de a avea o întîlnire secretă cu Iuliu Maniu.³

Deoarece relațiile dintre organizația legionară și regele Carol al II-lea se înrăutățiseră grav din luna februarie 1937*, C. Z. Codreanu, temîndu-se că ar putea fi asasinat, a declarat lui Zaharia Boilă, în timpul acestei întîlniri tainice, că a lăsat în testamentul său politic poruncă ca, în acest caz, de dispariție a sa, legionarii să meargă la Iuliu Maniu.

La 13 aprilie 1937, Iuliu Maniu a primit în audiență o delegație de studenți legionari, reprezentînd toate centrele universitare din țară, trimisă din partea lui Corneliu Zelea Codreanu „spre a fi sfătuiți în orientarea politică a mișcării legionare”⁴.

A doua zi după întrevăderea cu Zaharia Boilă, C. Z. Codreanu, obsedat de gîndul că ar putea fi suprimat de organele polițienesci, din ordinul regelui Carol al II-lea, a dat ordin, în mod confidențial, celorlalți frunțași gardiști ca „în cazul cînd el va dispăre în lupta pe care o crede inevitabilă între mișcarea legionară, pe de o parte și cercurile din jurul palatului pe de altă parte, atunci toate organizațiile legionare să se orienteze spre dl. Maniu, singurul om cu prestigiu capabil să refacă demnitatea națională grav știrbită...”⁵ „In-

¹ Arhiva Ministerului de Interne (în continuare Arh. M. I.), fond O., dosar 110.237, vol. 11, f. 113

² Ibidem

³ Arhiva Institutului de Studii Istorice și Social Politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare Arh. I.S.I.S.P.), fond nr. 6, dosar 113, Declarațiile lui Zaharia Boilă, f. 301—302

⁴ Pompiliu Pop Mureșan, *Adevărul despre Iuliu Maniu*, București, 1946, p. 124

⁵ Arh. M. I. fond O., dosar 110.237, vol. 11, f. 235

* În cursul lunii februarie 1937, la Malaxa, a avut loc o întîlnire, în secret, între regele Carol al II-lea și C. Z. Codreanu. Cu acest prilej, regele i-a mărturisit lui Codreanu că „simpatizează mult cu mișcarea legionară și că are de gînd să demită guvernul Tărănesc, să înlăture din mecanismul politic partidele, să inaugureze o guvernare absolutistă, personală, bazată pe mișcarea legionară”. În vederea realizării acestor obiective, Carol al II-lea i-a cerut conducătorului Gărzii de Fier să consimtă ca (e) regele să fie proclamat căpitanul mișcării legionare, iar C. Z. Codreanu, să accepte numirea sa ca locotenent și șef al

diferent de ce vă deosebește ca ideologie — preciza C. Z. Codreanu în continuare — acest om (Iuliu Maniu — n.n.) este cel mai luminat și cel mai corect. Ar fi groaznic să rămâneți cadou în brațele unor oameni artificial apropiați de ideologia noastră (e vorba de Partidul Național Creștin, condus de A. C. Cuza și Octavian Goga, și Frontul Românesc, prezidat de Alexandru Vaida-Voevod. — n.n.) dar necinstiți sufletește, incorecți. Această hotărâre rămâne pentru voi putere de testament”.⁶ Desfășurarea ulterioară a evenimentelor a adeverit că majoritatea legionarilor a urmat poruncile lui Codreanu, înscriindu-se chiar în rândurile Partidului Național Tărănesc după 23 August 1944.

În scrisoarea din 26 iulie 1937 către profesorul Apostolescu din Oradea, C. Z. Codreanu, nemulțumit de colaborarea cu Alexandru Vaida-Voevod, care era adept al camarilei regale și susținător al planurilor dictatoriale ale lui Carol al II-lea, arăta că este nevoit să-și „caute aliați cu care să se poată apăra împotriva forțelor care vor să extermine întreaga mișcare legionară”.⁷ Acest colaborator de nădejde și l-a găsit într-adevăr în persoana lui Iuliu Maniu.

Pentru a crea o atmosferă favorabilă colaborării cu Iuliu Maniu în rândurile legionarilor, conducerea U.N.S.C.R., aflată sub influența Gărzii de Fier, a hotărât sărbătorirea liderului național-tărănesc în vara anului 1937. În același timp, conducerea Gărzii de Fier a trimis o delegație de studenți legionari pentru a-l întâmpina pe Iuliu Maniu la sosirea sa din străinătate.⁸

Punerea bazelor colaborării dintre C. Z. Codreanu și Iuliu Maniu nu însemna nicidecum că Garda de Fier era de acord cu formarea unui eventual guvern național-tărănist, prezidat de Ion Mihalache, în care elementele antigardiste să aibe un rol predominant. În acest sens, C. Z. Codreanu declara că în cazul în care va fi adus la guvern Partidul Național Tărănesc, în frunte cu Armand Călinescu și Virgil Madgearu, legionarii „vor declara război pe viață și moarte acestui regim, ajungând până la vărsări de sânge”.⁹

Fiind adeptul cuceririi puterii politice prin forță C. Z. Codreanu declara în consfătuirea sa cu unii fruntași legionari, din luna septembrie 1937, că „mișcarea legionară niciodată nu va putea ajunge la putere pe cale evolutivă (parlamentară — n.n.), cucerind alegerile, oricât s-ar pregăti în acest sens”, ci „numai prin forță creînd statul legionar”.¹⁰ În scrisoarea trimisă către studenții fasciști italieni,

guvernului. Bineînțeles, Codreanu, care urmărea instaurarea statului totalitar și bazându-se pe evoluția situației internaționale în favoarea statelor fasciste, a refuzat propunerea regelui Carol al II-lea, care era legat prea strâns de Anglia și Franța. (Arh. I.S.I.S.F., fond nr. 6, dosar 113, Declarațiile lui Zaharia Boilă, f. 303)

⁶ Pompiliu Pop Mureșan, *op. cit.*, p. 123

⁷ Arh. M. I., fond O., dosar 110.237, vol. 10, f. 221—222

⁸ Ibidem, f. 34—35

⁹ Ibidem vol. 9, f. 204, 230—231

¹⁰ Ibidem vol. 11, f. 55

la 14 martie 1937, C. Z. Codreanu menționa că „România va deveni neîntârziat o Românie legionară”.¹¹

După înapoierea sa din străinătate, Iuliu Maniu a fost vizitat, în a doua jumătate a lunii august 1937, de comandantul legionar Emil Siancu. Din discuțiile purtate cu fruntașul politic transilvănean, Siancu și-a format convingerea că „Maniu este hotărât să revină la șefia Partidului Național Tărănesc, însă în prealabil așteaptă uzarea tuturor acelor frunțași din partid care-i erau adversari, aceasta pentru ca luînd șefia să poată în voie a-și aplica tactica sa”.¹² Totodată Siancu a ajuns la concluzia că în eventualitatea în care Iuliu Maniu „ar ajunge la șefia Partidului Național Tărănesc s-ar putea stabili o colaborare între partidul „Totul pentru țară” și Maniu în ceea ce privește punctele comune pe care le au asupra problemelor așa-zise constituționale”.¹³ (E vorba de acțiunea întreprinsă împotriva camarilei și a lui Carol al II-lea, care intrase în conflict cu organizația legionară, subordonată tot mai mult intereselor celui de-al treilea Reich — n.n.).

Pe baza informațiilor aduse la cunoștință de căpitanul legionar Emil Siancu, privind dorința lui Iuliu Maniu de a conlucra cu organizația legionară, Corneliu Zelea Codreanu s-a declarat de acord, în ședința din 12 septembrie 1937 cu inspectorii regionali ai mișcării legionare, de a stabili o strînsă colaborare între gruparea sa politică și P.N.T., cu prilejul viitoarei campanii electorale ce se apropia. Stabilindu-și cu acest prilej și tactica față de Partidul Național Tărănesc, Corneliu Zelea Codreanu a declarat că statornicirea unor raporturi de colaborare cu Iuliu Maniu nu înseamnă că organizația legionară își va modifica poziția față de fruntașii național-tărăniști cunoscuți ca adversari ai Gărzii de Fier. În acest sens el preciza că în județele unde organizațiile Partidului Național Tărănesc erau conduse de către adversari ai Gărzii de Fier, ca Virgil Madgearu, Armand Călinescu și Dr. N. Lupu, „mișcarea legionară să fie astfel pregătită încît să poată face față chiar cu violența în alegerile generale”, pentru a contracara pe acești fruntași politici.¹⁴ Dimpotrivă, șefilor legionari care conduceau regiuni și județe, în care mișcarea legionară era în raporturi bune cu fruntașii național-tărăniști, adică cu adepții lui I. Maniu, C. Z. Codreanu le-a recomandat ca „în propaganda ce o desfășoară să caute a evita conflictele cu acești național-tărăniști și chiar să se ferească a-i critica pentru a nu prejudicia raporturile bune pe care le are astăzi mișcarea legionară cu d-l Maniu”.¹⁵

Tot cu prilejul acestei ședințe, C. Z. Codreanu a mai precizat că este ferm convins că

¹¹ Ibidem

¹² Ibidem, fond, Dir. Generală a Poliției, 1937, Dosar privind politica lui Iuliu Maniu, fascicula 1, vol. 16, f. 1

¹³ Ibidem, f. 2

¹⁴ Ibidem, fond O., dosar 110.237, vol. 9, f. 125

¹⁵ Ibidem, f. 126

Maniu va prelua în curînd președinția P.N.T. și că acest partid sub conducerea sa „va abandona tot ce este putred și înstrăinat și se va îndrepta pe o linie ideologică democratică, dar și naționalist-constituționalistă, astfel că s-ar putea la un moment dat să se ajungă chiar la o colaborare între mișcarea legionară și Partidul Național Tărănesc transformat de dl. Maniu”.¹⁶

La scurt timp după întrevvedere cu căpitulul legionar Emil Siancu, adepții lui Maniu au început acțiunea de subminare împotriva așa-zisei politici „duplicitare” a lui Ion Mihalache, pentru a împiedica formarea unui guvern național-tărănesc prezidat de fostul conducător al Partidului Tărănesc, pentru a-l determina să plece de la președinția P.N.T. și a-l readuce în fruntea partidului pe Iuliu Maniu. În cercurile fruntașilor maniști din Capitală, se discuta, la începutul lui octombrie 1937, că Iuliu Maniu și partizanii săi „vor face opoziție unei eventuale formule de guvern național-tărănist prezidat de dl. Mihalache, pe motiv că un asemenea guvern ar fi chemat să guverneze contrar vederilor constituționaliste ale dl. Maniu”.¹⁷

Urmărind să-l submineze pe Ion Mihalache, Iuliu Maniu a refuzat să participe la sedința conducerii P.N.T. din 20 octombrie 1937, cu care ocazie s-a discutat problema succesiunii guvernului. Adepții lui Maniu din București s-au întrunit în seara aceleiași zile într-o consfătuire. Ei au ajuns la concluzia că Ion Mihalache nu va putea veni la putere fără sprijinul grupării intransigenților din P.N.T. (gruparea național-tărănistă din Transilvania, condusă de I. Maniu). Neprimind sprijinul maniștilor, I. Mihalache, estimau ei, va fi nevoit să se retragă de la șefia partidului, care va reveni în mod automat lui Iuliu Maniu ce va redresa partidul și-l va aduce la putere prin voința întregii națiuni.

Într-o nouă consfătuire secretă, ce a avut loc în zilele de 22—23 octombrie 1937, adepții lui Maniu din Capitală au stabilit să nu acorde nici un sprijin politic lui I. Mihalache, dacă acesta acceptă să formeze un guvern național-tărănesc, trecînd peste condițiile ce i-au fost puse de către fostul președinte al P.N.T.

Cu prilejul consfăturii din 4 noiembrie 1937 de la Cluj, ținută în casa lui Romulus Boilă, cu fruntașii național-tărăniști transilvăneni, Iuliu Maniu și-a definit obiectivele și tactica pentru alegerile parlamentare ce se apropiau. Astfel, el a stabilit că este necesar ca cel puțin două treimi din deputații ce vor fi aleși în Transilvania să fie din rîndurile partizanilor săi politici. Deputații maniști, ce vor fi aleși în parlament, vor trebui să colaboreze în cadrul acestei instituții cu cei ai fostei Gărzi de Fier, cu care „încheiasă o prealabilă înțelegere asupra atacurilor ce vor în-

cepe”. Pentru perfectarea acestei înțelegeri cu Garda de Fier, Iuliu Maniu l-a desemnat pe Ionel Pop, care se bucura de simpatie în rîndurile legionarilor.

Unul dintre obiectivele înțelegerii și colaborării ce se preconizau a se realiza cu Garda de Fier, îl constituia și faptul că Iuliu Maniu urmărea să torpileze și să lovească în gruparea țărănistă din P.N.T., îndeosebi în Ion Mihalache, care, în cazul că ar veni la putere, s-ar consolida și mai mult, în dauna grupării naționaliste.

În situația că Ion Mihalache, conform prevederilor Constituției țării, va fi chemat să formeze un guvern național-tărănesc, în locul celui liberal, grupul parlamentar manist, ajutat de gardiști, nu-i va acorda sprijinul necesar și-l va obliga să respingă toate condițiile ce i-au fost puse partidului de către regele Carol al II-lea.

Pentru a teroriza pe fruntașii aripii țărăniste din P.N.T. ce se situau pe poziții anti-gardiste și ostile Germaniei hitleriste, precum și pentru a împiedica formarea unui guvern național-tărănist prezidat de Ion Mihalache, conducerea mișcării legionare a hotărît, cu prilejul consfăturii din 11 noiembrie 1937, să trimită doi delegați (Alexandru Constant și Nicolae Totu) la Armand Călinescu și Virgil Madgearu cu amenințarea că „în cazul cînd va veni la putere Partidul Național Tărănesc, dacă veți îndrăzni să luați vre-o măsură care să atingă libera desfășurare a activității mișcării legionare sau se va atinge de vreunul din luptătorii ei, o veți plăti cu viața voastră și nu numai voi, dar și urmașii voștri din neam în neam”.¹⁸

II. CONDAMNAREA DE CĂTRE PARTIDELE ȘI GRUPĂRILE POLITICE NEFASCISTE, DE OPINIA PUBLICĂ DIN ȚARĂ A PACTULUI DE „NEAGRESIUNE”, ÎNCHEIAT DE IULIU MANIU CU ORGANIZAȚIA LEGIONARĂ

Intrucît trecuseră patru ani de la alegerile generale din toamna anului 1933, la începutul lunii noiembrie 1937, regele Carol al II-lea a început consultările pentru constituirea unui guvern. La 12 noiembrie 1937, regele a primit în audiență pe I. Mihalache, președintele P.N.T., cerîndu-i ca în 24 de ore să comunice dacă poate realiza o colaborare cu Vaida în vederea constituirii unui guvern național-tărănesc. Lipsa de unitate din conducerea P.N.T. și mai ales opoziția lui I. Maniu față de condițiile puse de Carol al II-lea, l-au determinat pe Mihalache să nu se angajeze în nici un fel față de rege.

Pe deasupra rivalităților personale cu gruparea „intransigenților” condusă de I. Maniu, P.N.T. trebuia să țină seama și de angajamentele luate în fața maselor de unii fruntași ai partidului din aripa de stînga în toila alegerilor comunale și municipale, cînd Dr. N. Lu-

¹⁶ Ibidem, fond Dir. Generală a Poliției, 1937, dosar privind politica lui Iuliu Maniu, fascicula 1, vol. 16, f. 41.

¹⁷ Ibidem

¹⁸ Arh. M. I., fond O., dosar 110.237, vol. 10, f. 106—107

pu a luat atitudine fățișă împotriva grupării de dreapta, prohitleriste „Frontul Românesc” condusă de Alexandru Vaida-Voevod.¹⁹ În seara aceleiași zile I. Mihalache a convocat Biroul P.N.T. care a respins colaborarea cu Vaida.

În audiența din 13 noiembrie 1937, regele Carol al II-lea l-a însărcinat oficial pe I. Mihalache cu formarea guvernului cu condiția „sine qua non” a includerii lui Vaida-Voevod, ca titular al Ministerului de Interne, care trebuia să constituie „o cheazășie pentru grupările naționaliste”.²⁰ De asemenea, regele, care fusese informat de către Siguranța generală despre poziția lui I. Maniu privind formarea unui guvern național-tărănist prezidat de I. Mihalache, i-a cerut acestuia cuprinderea în guvern și a unor membri ai camarilei, printre care și prefectul Poliției Capitalei, Gabriel Marinescu.

Dîndu-și seama de substratul condițiilor puse de rege, Delegația Permanentă a P.N.T. a respins colaborarea cu Vaida-Voevod și, ca urmare, la 15 noiembrie 1937, I. Mihalache și-a depus mandatul.

Imediat, regele, care intuise desfășurarea evenimentelor, pe baza informațiilor comunicate de Siguranța generală, l-a însărcinat cu formarea guvernului tot pe Gheorghe Tătărăscu, care și-a prezentat demisia la 14 noiembrie 1937. În noul guvern, camarila regală și-a introdus la Ministerul de Interne pe omul său de încredere, Richard Franasovici, om lipsit de fermitate. La sugestia regelui, Gh. Tătărăscu a încheiat un cartel electoral* cu „Frontul Românesc”, ceea ce dădea guvernului o orientare vădită spre dreapta, care să creeze un climat favorabil instaurării dictaturii regale.

Încheierea cartelului electoral cu „nașul” Gărzii de Fier — Alex. Vaida-Voevod —, care-și făcuse din lozinca diversionistă „Numerus Valahicus” punctul central al programului „Frontului Românesc”, a fost primită cu nemulțumire de către masa membrilor de rînd ai P.N.T., ostili ideologiei fasciste și penetrației hitleriste în sus-estul Europei. Chiar unii dintre fruntașii Partidului Național Liberal s-au opus acestui cartel. Astfel, continuînd atitudinea sa de adversitate față de organizațiile fasciste și profasciste, șeful organizației liberale din Iași, fostul subsecretar de stat la Ministerul de Interne, Victor Iamandi, a refuzat să primească pe lista liberală candidatul vaidist²¹, iar organizația liberală din județul Neamț, în frunte cu N. Guranda, a respins „din capul locului în unanimitate” cartelul încheiat de guvern.²² De asemenea, adversitatea a numeroase organizații P.N.L., s-a manifestat și împotriva cartelului electoral încheiat de Gheorghe Tătărăscu cu sașii lui Fabricius.

Prin menținerea la putere a guvernului Tătărăscu, regele a înmormînat sistemul rotativ guvernamental, făcînd un nou pas spre instituirea unei guvernări personale. Aceasta a dezlănțuit profunde nemulțumiri și frămîntări în masele populare, precum și în diferite cercuri politice bughezo-moșierești. Noul cabinet a început, totodată, să fie supus unor atacuri din partea mișcării fasciste, și în primul rînd, a Gărzii de Fier, care își vedea periclitată propriile planuri dictatoriale.

În fața eșecului înregistrat de I. Mihalache în tentativa de a crea un guvern național-tărănesc, conform unei înțelegeri anterioare, la 23 noiembrie 1937, șefia P.N.T. a fost preluată de I. Maniu.²³ Prima manifestare politică a lui Maniu ca președinte al partidului, a fost oficializarea legăturilor cu șeful Gărzii de Fier, Corneliu Zelea Codreanu, și materializarea lor într-un pact de „neagresiune”, încheiat la 25 noiembrie 1937. La semnarea acestui pact au mai participat Gheorghe Brătianu, președintele Partidului Liberal, de orientare de dreapta și prohitleristă, și Constantin Argetoianu, conducătorul „Uniunii Agrare”, grupare politică reacționară și profascistă.

Pactul de „neagresiune” încheiat cu Garda de Fier fusese însuși și pregătit cu mult timp înainte de către Iuliu Maniu. De asemenea, el a fost acceptat, temporar, și de către Ion Mihalache care însă, la începutul anului 1938, i-a cerut lui Iuliu Maniu întreruperea legăturilor cu organizația legionară.

Înțelegerea și colaborarea între I. Maniu și Garda de Fier a fost mult mai largă decît ceea ce s-a adus la cunoștința membrilor P.N.T. și a opiniei publice din țară, depășind conținutul pactului de „neagresiune”, încheiat sub pretextul „apărării libertății” și al „asigurării corectitudinii alegerilor”, al coalizării întregii opoziții într-un puternic front împotriva guvernului Tătărăscu, care se transformase într-un guvern personal al regelui. Obiectivele acestei colaborări au fost mult mai profunde decît cele înscrise în pactul de „neagresiune”. Acesta a fost însoțit de o serie de acorduri și înțelegeri cu organizația legionară, cu caracter secret, care nu au fost date publicității și a căror bază fusese pusă încă înainte de preluarea președinției P.N.T. de către I. Maniu. Spre exemplu, s-a stabilit înțelegerea ca la alegerile pentru Senat, P.N.T. și Garda de Fier să depună o listă comună. După alegeri, P.N.T. urma să se bucure și de sprijinul organizației legionare în formarea unui guvern prezidat de I. Maniu.

În cea de a treia întrevvedere dintre Maniu și Codreanu din seara zilei de 25 noiembrie 1937, ținută în casa Dr. Dumitru Gerota și care a durat trei ore, s-a stabilit ca, în caz de dizolvare a partidului „Totul pentru țară” de către guvern, P.N.T. să se retragă din alegeri

¹⁹ Arhiva Centrală a C.C. al P.C.B., fond nr. 1, dosar 210, f. 293

²⁰ Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, dosar 8.623, f. 2806

²¹ „Lumea Românească”, an. I, din 8 decembrie 1937

²² „Înainte” — Piatra Neamț, din 26 decembrie 1937

²³ „Dreptatea”, an. XI, nr. 3007, din 25 noiembrie 1937

* La acest cartel electoral au mai aderat Partidul Naționalist Democrat, prezidat de prof. Nicolae Iorga și sașii conduși de Fabricius

și să înceapă lupta comună de masă (cu Garda de Fier — n.n.), contra guvernului”.²⁴

Chiar Codreanu afirma către ceilalți conducători ai mișcării legionare că colaborarea și alianța cu I. Maniu, după alegeri, va trebui continuată sub noi aspecte. În consfătuirea din 18 decembrie 1937, el a precizat că „pactul de neagresiune încheiat pentru alegeri va duce la o colaborare cu dl. Maniu și Gh. Brătianu și după alegeri în ce privește problema constituțională”.²⁵

Pactul de „neagresiune” prin caracterul său și prin înțelegerile secrete de colaborare între Maniu și Codreanu, ce l-au însoțit, care-i dădeau aspectul unei alianțe politice, a avut grave consecințe politice pentru țară, cu urmări negative pentru soarta forțelor democratice și antifasciste, pentru destinele poporului român. Prin pactul de „neagresiune”, conducătorii reacționari ai P.N.T. au „dat un certificat de legitimitate mișcării legionare”,²⁶ au recunoscut Garda de Fier ca o forță politică aptă de guvernământ, acordându-i girul lor politic.

I. Maniu însuși și-a definit astfel acțiunea sa de încheiere a pactului de „neagresiune”: „eu prin această acțiune a mea față de legionari urmăream două lucruri, pe care le-am atins. În primul rând, să trintesc în alegeri pe d-nul Tătăreanu, în al doilea rând, să scot la suprafață acele forțe care pînă atunci lucrau subteran, în mod ascuns, din întuneric și deci să ne putem cunoaște”.²⁷

Acest pact a deschis mișcării legionare cele mai largi posibilități propagandistice, dîndu-i posibilitatea să se prezinte în alegeri cu girul politic al celui mai mare partid burghez de opoziție, fost de mai multe ori la cîrmă țării. „Tot trecutul de crime și asasinate al lui Codreanu precum și al întregii mișcări (legionare — n.n.) se găsi, deodată — arăta Lucrețiu Pătrășcanu — absolvit de orice oprobriu”.²⁸

Pactul de „neagresiune” și declarațiile lui Maniu la Cluj au constituit o încurajare pentru legionari care, în atmosfera politică creată la sfîrșitul anului 1937, au pornit la o largă ofensivă, nutrinde speranța că, de astădată, în urma alegerilor, vor reuși să pună mina pe putere, deși pînă acum această posibilitate li se părea irealizabilă, exclusă.

În cursul campaniei electorale, agresivitatea Gărzii de Fier a crescut și mai mult. Pentru a-și impune candidații și a obține voturile alegătorilor, pe lîngă o demagogie deșănțată, ea a recurs la teroare și violență, la amenințarea cu revolverul.

Résumé

Dans son étude, divisé en deux parties qui seront publiées séparément, l'auteur dévoile à base de documents d'archive inédits les liaisons secrètes qui se sont établies entre Iuliu Maniu, personnalité marquante du Parti national-paysan, et Corneliu Zelea Codreanu, chef du parti „Tout pour la patrie” et promoteur de la politique visant à instaurer la dictature fasciste en Roumanie et à orienter celle-ci à l'extérieur vers les états gouvernés par des régimes fascistes et révisionnistes. Les deux leaders envisageaient l'établissement d'une coopération entre le PNP et la Garde de Fer orientée contre le roi Charles II, mais ayant pour but surtout d'empêcher la formation d'un cabinet national-paysan présidé par Ion Mihalache, soutenu par les forces démocratiques et antifascistes dirigées par le PCR, parce que cette formule aurait pu conduire à l'affermissement de l'aile paysanne et de la gauche au sein du parti.

Quand Iuliu Maniu fut revenu à la tête du parti après l'échec enregistré par Ion Mihalache dans sa tentative de former un cabinet national-paysan, le 25 novembre 1937 fut conclut entre le PNP et l'organisation légionnaire le pacte de „non-agression”, auquel adhèrent le Parti libéral-géogiste et l'Union agraire dirigée par C. Argetoianu. Suivi par toute une série d'accords et d'ententes secrètes qui lui donnaient le caractère d'une alliance politique entre I. Maniu et C. Z. Codreanu, ce pacte a eu de graves conséquences pour les destins du pays, contribuant à semer la discorde au sein des forces démocratiques et non-fascistes et déroutant le corps électoral pendant les élections parlementaires du 20 décembre 1937. Il eut en même temps la signification d'une caution morale et politique accordée par I. Maniu à l'organisation légionnaire, qui redoubla ses efforts pour accaparer par la force le pouvoir politique et pour modifier le système des alliances extérieures créé dans le but de garantir le statu-quo territorial de la Roumanie.

Le pacte de „non-agression” a provoqué de puissantes réactions négatives au milieu de l'opinion publique du pays, des critiques violentes de la part de certains leaders du PNP, PNL, PRT et des organisations démocratiques, étant repoussé par la plupart des organisations nationale-paysannes de la Capitale et de la province. Une position ferme à ce sujet adopta le PCR, la force politique la plus active et combative de la lutte antifasciste, qui, par son militant Lucrețiu Pătrășcanu, a adressé une „Lettre ouverte à I. Maniu” demandant d'une façon catégorique au nouveau président du PNP de rompre l'alliance avec l'organisation légionnaire, de dénoncer le pacte de „non-agression” et d'agir pour rassembler tout les partis non-fascistes dans un vaste front national démocratique. Il lui était demandé aussi de désavouer les déclarations réitérées par Codreanu en faveur d'une politique extérieure et militaire à coté des états révisionnistes.

²⁴ Arh. M. I., fond O., dosar 110.237, vol. 10, f. 68

²⁵ Ibidem, vol. 12, f. 258

²⁶ Ion Gheorghe, *Calea României spre statul satelit*, p. 18

²⁷ *Procesul marii trădări naționale*, București, 1946, p. 220

²⁸ Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, Ediția a IV-a, București, 1946, p. 81

Animé par le désir d'empêcher le triomphe des forces fascistes et faisant preuve d'une haute intelligence de la gravité du moment que vivait le peuple roumain, le PCR donnât à ses membres et sympathisants l'indication de voter pour ceux des candidats, même proposée par le PNL ou le PNP, qui auraient plus de chances à faire échouer la liste des candidats fascistes.

En dépit de la division que la myopie de Maniu semât au milieu des forces non-fascistes et démocratiques pendant les élections parlementaires générales de décembre 1937, le PCR réussit quand même à développer chez les masses populaires un état d'esprit hostile aux légionnaires, à les rendre conscientes du péril fasciste qui menaçait autant à l'intérieur qu'à l'extérieur et à empêcher l'avènement au pouvoir de l'organisation légionnaire.

Précis

In this survey that is to be published in two parts, the author, based on some unpublished records, points out the secret links established between Iuliu Maniu, the leader of "Partidul Național-Tărănesc" (National Peasant Party) and Corneliu Zelea-Codreanu, the leader of the party "Totul pentru țară" (All for the country) who acted for the setting up of the fascist dictatorship and Romania's joining to fascist-revisionist States. The two leaders intended to establish a co-operation between the National-Peasant Party and the Iron Guard directed against king Charles II and particularly against hindering the setting up of a National-Peasant Government presided by Ion Mihalache, who was supported by the democratic and antifascist forces led by the Romanian Communist Party, solution which would led to the consolidation of the peasant wing and of the left group of this party.

After Iuliu Maniu's coming again to the presidency of the party as a result of Ion Mihalache's failure in setting up a National-Peasant Government, the „non-aggression“ pact between the National-Peasant Party and the Iron Guard, to which joined the Liberal Party and the Agrarian Union led by Constantin Argetoianu, was concluded on 25 November 1937.

This pact together with a lot of agreements and secret conventions which gave it the cha-

racter of a political alliance between Iuliu Maniu and Corneliu Zelea Codreanu had serious consequences for Romania's fate, contributing to the disagreement among democratic and anti-fascist forces and to the confusion of the electoral body on the occasion of the parliamentary elections of 20 December 1937.

It represented also, a political and moral endorsement granted by Maniu to the Iron Guard which intensified its actions for taking by force the political power and for altering the system of alliances set up on the external plan in order to guarantee the Romanian territorial "statu-quo".

The "non-aggression" pact raised negative reactions among the Romanian public opinion as well as a violent criticism on the part of some outstanding leaders of National-Peasant Party, National Liberal Party, Radical Peasant Party and democratic organizations and it was rejected by most of the national-peasant organisations both from Bucharest and all the country. A firm attitude towards the pact was adopted by the Romanian Communist Party, the most active and combative force of the anti-fascist struggle, that by militant Lucrețiu Pătrășcanu addressed "an open letter to Iuliu Maniu" by which he categorically asked the new president of the National-Peasant Party to deny the alliance with the Iron Guard, to denounce the "non-aggression" pact and to act for joining all the non-fascist party in a large national-democratic front. As well, Maniu was asked to reject Codreanu's reiterated statements as regards foreign policy and to militate at the side of the anti-revisionist States.

Wanting to hinder the fascist forces victory, the Romanian Communist Party, proving a particular understanding of the difficult moment the Romanian people was passing that time, indicated to their members and sympathizers to vote in elections for either a national-liberal or national-peasant candidate who would have been more chances to overcome the fascist candidates.

Despite the division of the non-fascist and democratic forces on the occasion of the general parliamentary elections of December 1937 as a result of Maniu's short-sighted action, the Romanian Communist Party, however, succeeded to develop among the popular masses an attitude directed against the Iron Guard, in order to make them understand the domestic and foreign fascist danger and to impede the advancement to power of the Iron Guard.

TEORIE ȘI PRACTICĂ ARHIVISTICĂ

DOCUMENTE IMPRIMATE *

ELENA DIMA

CHESTIUNI GENERALE

Multă vreme bibliografia a considerat documentele imprimate drept produse efemere ale tiparului, acordând un rol primordial cărților și periodicelor. Și într-adevăr proclamațiile, apelurile, ordonanțele sau comunicatele, pamfletele, versurile ocazionale, memoriile și protestele, prospectele, circularele sau instrucțiunile, programele de învățămînt, programele și afișele de teatru, de concerte sau de alte manifestări artistice, au în contemporaneitatea existenței lor o funcție limitată. Ele aveau drept scop să anunțe, oficial sau neoficial, fie o măsură care trebuia îndeplinită, fie o eveniment deosebit care avea loc sau erau numai simplă reclamă. Timpul le dă însă valoare de document, ele reflectînd în modul cel mai direct multiplele aspecte ale vieții politice, sociale, economice și culturale, îndeplinind astfel îndatoririle pe care azi le îndeplinesc buletinele oficiale și presa.

Cu toate acestea, și astăzi apar documente de diverse feluri: afișe, apeluri, programe de spectacole, circulare sau instrucțiuni care au drept scop aducerea la cunoștință a diferitelor măsuri de ordin administrativ, economic, social sau cultural.

Multe dintre documentele imprimate au caracter mobilizator, se adresează direct maselor, populației, într-un limbaj propriu epocii respective și sînt destinate a circula în mod rapid.

Ele au caracter propagandistic și urmăresc captarea atenției colectivității spre cunoașterea anumitor evenimente.

Documentele imprimate cuprind deseori imagini grafice expresive, importante pentru istorie, însemne ale diferitelor grupări și categorii sociale sau imagini cu valoare artistică. Sînt împodobite cu chenare colorate, litere ornate, iar în afișele electorale apar portretele candidaților și semnele partidelor în numele cărora candidează.

Exprimînd grija autorităților pentru validare, ele poartă ca mijloace de autentificare, semnături, ștampile, antete. Ca aspect exterior, documentele imprimate se individualizează de celelalte, în primul rînd prin titlatură. Titlul este scris cu majuscule și de cele mai multe ori în culori care atrag atenția. În redarea conținutului se folosește corpul de literă mare pentru a fi lizibil și pe înțelesul tuturor. Unele dintre ele conțin una sau două file, iar cînd au mai multe file și se broșează luînd aspectul publicației intră în domeniul cărților.

*N.R. Materialul reprezintă un subcapitol al *Tratatului de arhivistică*, aflat în curs de elaborare și supus dezbaterii arhiviștilor

Ca suport grafic, se tipăresc pe pergament, mătase sau hirtie și sînt de formate diferite. Cele difuzate clandestin sînt de format mic, iar celelalte ajung pînă la forma ziarului de astăzi.

Formulînd o definiție a documentelor imprimate se poate spune că acestea sînt documentele multiplicare de o administrație sau un creator oarecare de arhivă, oricare ar fi procedeul folosit, cu condiția ca această multiplicare să fie făcută de creator în exercitarea activității sale obișnuite, făcîndu-se distincție între documentele imprimate și imprimatele din arhive, ceea ce exclude mai cu seamă textele multiplicare pentru diverse servicii.

Dacă documentele imprimate apărute înainte de primele publicații periodice aveau o valoare politică imediată, astăzi ele reprezintă cu certitudine documente de reală valoare istorică.

Datorită caracterului lor trecător și accidental, documentele imprimate au o existență scurtă, devenind cu trecerea timpului, datorită epuizării lor, adevărate rarități bibliografice, iar punerea lor în valoare întîmpină numeroase dificultăți. Fără acestea însă, orizontul bibliografic al unei epoci ar fi cu totul incomplet, dacă nu s-ar înregistra exhaustiv producția ei tipografică.

Și arhiviștii au neglijat documentele imprimate, considerîndu-le mai degrabă ca fiind destinate bibliotecilor decît arhivelor. Vreme îndelungată s-a legat noțiunea de originalitate de forma manuscrisă, dar documentele imprimate și manuscrisele sînt de aceeași natură, diferă doar aspectul lor exterior.

De-a lungul anilor s-a adunat în arhive și biblioteci un volum imens de documente imprimate, care au devenit astăzi surse de primă mîna, incontestabile izvoare de cercetare și scriere a istoriei.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea, eruditul englez, F. Campbell în lucrarea „Teoria bibliografiei naționale și internaționale” apărută la Londra în anul 1896, declara, în definiția sa privind documentele imprimate, că ele sînt prin excelență literatură inaccesibilă. O astfel de părere este astăzi cu totul depășită deoarece documentele imprimate evidente în inventare, îndrumătoare, ghiduri și cataloage de fonduri, sînt puse la dispoziția cercetătorilor care studiază aspectele politice, sociale, economice și culturale ale țării pe diferite perioade istorice.

Problema documentelor imprimate s-a discutat pentru prima dată într-un cadru organizat la cea de a XII-a Conferință internațională a Mesei Rotunde a Arhivelor de la Ierusalim din august-septembrie 1970¹.

Din lucrările prezentate a reieșit faptul că, în majoritatea țărilor, documentele imprimate

¹ Les Archives imprimées, in *Actes des onzième et douzième conférences internationales de la Table Ronde des Archives*, Paris, f.a., p. 104-112

nu sînt tratate separat, nu există servicii speciale care să se ocupe de acestea, iar colectarea lor intră în obligațiile Arhivelor Statului.

În ceea ce privește componența acestora, ele se împart în două categorii :

1. Publicațiile oficiale, guvernamentale sau administrative, prezentate în colecții continue și destinate difuzării la public (de exemplu : jurnalele oficiale, buletinele statistice etc.) ;

2. Documentele imprimate constituite pentru uzul său intern de către o administrație, care nu le asigură decît o difuzare limitată (de exemplu : circularele, instrucțiunile, rapoartele etc.).

În ceea ce privește locul de depozitare, părerile sînt împărțite între biblioteci și arhive. Ca regulă generală, cînd documentele imprimate sînt luate în sensul restrîns ca publicații oficiale ce formează colecții destinate unei răspîndiri largi în mijlocul publicului, ele sînt asimilate cu cărțile și li se acceptă o depozitare legală. Această depozitare este cel mai adesea rezervată bibliotecilor, dar intrate prin preluări, achiziții și donații în arhive, documentele imprimate sînt păstrate, prelucrate și folosite la fel ca toate celelalte materiale de arhivă.

Din punct de vedere al termenelor de păstrare acestea sînt asimilate exact cu documentele manuscrise pe care le însoțesc.

Se întîmplă destul de rar ca arhivele să înființeze o secție specială destinată prelucrării documentelor imprimate, prelucrarea acestora fiind incredintată fie arhiviștilor, fie bibliotecarilor. Ele sînt tratate cînd ca niște cărți, clasate și inventariate după titlu, potrivit criteriilor bibliotecilor, cînd ca niște documente obișnuite potrivit criteriilor arhivelor, iar în ceea ce privește instrumentele de evidență, documentele imprimate sînt prevăzute cu instrumente de lucru care se prezintă cel mai adesea sub formă de fișiere sau de inventare ca și pentru celelalte documente.

În arhivele din țara noastră, potrivit legislației arhivistice în vigoare, documentele imprimate — jurnale, chemări, proclamații, afișe, manifeste, circulare, instrucțiuni etc. fac parte din Fondul Arhivistice Național al Republicii Socialiste România².

Incontestabile izvoare de cercetare, documentele imprimate au însoțit toate evenimentele mari ale istoriei țării și poporului român, înlesnind atunci cunoașterea evenimentelor și judecarea acum, prin prisma trecerii anilor, a faptelor celor care se aflau la cîrma statului.

Manifestul este o declarație solemnă, cu conținut de program, prin care șeful statului, guvernul, un partid politic, o grupare literară, își fac cunoscute în mod public profesiunea de credință și intențiile pentru viitor. Textul manifestului are conținut politic și este răspîndit pentru a determina acțiuni imediate.

O netăgăduită mărturie rămîne pentru noi ordinul guvernului Transilvaniei tipărit la Sibiu la 23 noiembrie 1784, prin care se face cunoscut că, potrivit rezoluției personale a împăratului Iosif al II-lea, s-a instituit un premiu de 300 de galbeni pentru cei ce-i vor prinde pe capii răscoalei țărănilor români, Horea, Cloșca și Crișan. Acesta a apărut în limbile română, germană și maghiară, pentru a fi cunoscut de toți locuitorii comitatelor și orașelor unde ei s-ar fi putut ascunde³.

Edificator pentru documentele imprimate din prima jumătate a secolului al XIX-lea, este pateticul manifest adresat grecilor, românilor, bulgarilor și albanezilor, manifest ce ilustrează avîntul revoluționar al mișcării de eliberare națională din jurul anului 1821.

Proclamația — manifest prin care se aduce la cunoștința publică un fapt de mare importanță, este un document tipărit cu un profund caracter agitatoric. Fie că s-a folosit pe mătase sau pe alt suport grafic, ea se adresează direct, în împrejurări de însemnătate specială, tuturor cetățenilor țării.

O mărturie documentară tipărită o constituie Proclamația dată de Tudor Vladimirescu în martie 1821, prin care cere tuturor contribuabililor să recunoască „vremelniceasca stăpînire” și să-și plătească dările curente, numai ostașii ce-l urmează să fie scutiți⁴.

Pe întreg teritoriul românesc, în timpul revoluției de la 1848, s-a dus o acțiune susținută și organizată de lămurire a maselor prin răspîndirea de proclamații și manifeste, ceea ce dovedește existența unui însemnat număr de asemenea documente imprimate, dintre care cel mai important este Proclamația de la Izlaz.

La 11/23 decembrie 1861, domnitorul Alexandru Ioan Cuza, dădea o proclamație către românii din ambele principate, aducîndu-le la cunoștință faptul că Unirea era îndeplinită.

Anul 1877, anul cuceririi independenței de stat a României, anul răscoalei din 1907, anul creării statului național unitar român independent 1918, cele două războaie mondiale, memorabilul an 1944, sînt evenimente din care au izvorit nenumărate documente imprimate, manifeste, apeluri, circulare, anunțuri, care, deși nu erau în număr mare, se difuzau totuși cu o mare ușurință, aducînd vestile la îndemîna publicului.

În 28 august și 21 septembrie 1944 au apărut Apelurile C.C. al P.C.R., apeluri ce au fost reproduse în același timp și în presa centrală.

DOCUMENTE PARȚIAL IMPRIMATE

În fondurile Arhivelor Statului se află un mare număr de documente parțial imprimate, documente ce întregesc prin existența lor conținutul colecției din care fac parte.

² Decretul 472/1971 privind Fondul Arhivistice Național al R. S. România, devenit Legea nr. 20/1972, publicată în B. O. p. I, nr. 131 din 31.10.1974

³ Arh. St. Cluj, fond Primăria orașului Bistrița, gr. II, fasc. 420, f. 37—39

⁴ C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, București, 1971, p. 497

Acestea pot fi, acte de stare civilă, de studii, diplome de ranguri civile și militare, actele de numire în diferite funcții, invitațiile la congrese și conferințe, manifestări politice, științifice, culturale, artistice, banchete, legitimații, cărți de vizită, cărnete de membru, permise de călătorie, documente de identitate etc.

Documentele parțial imprimate sînt prevăzute cu spații libere, care se completează cu nume de persoane sau de locuri, cu numele organului administrativ căruia i se adresează. Asemenea documente se găsesc în număr mare în fondurile personale și familiale.

În ceea ce privește proveniența, documentele parțial imprimate s-au preluat odată cu arhiva, s-au donat sau achiziționat. Ele se păstrează în fonduri de arhivă sau colecții, întregind documentația respectivă.

În ceea ce privește prelucrarea, ele urmează același regim cu al celorlalte documente.

În aceeași categorie a documentelor parțial imprimate intră și tipizatele (inventare topografice, acte de primire, state de plată, cereri tip) care au fost preluate odată cu arhiva organizației ce le-a creat în procesul muncii, fiind însoțite de celelalte documente ale fondului. În epoca modernă a istoriei României, se constată o diversificare a tuturor tipurilor de documente parțial imprimate care tind din ce în ce mai mult să devină suportul material al colecțiilor arhivistice.

PRELUCRAREA DOCUMENTELOR IMPRIMATE

Afît în Direcția generală a Arhivelor Statului cît și la filialele sale nu există compartimente de muncă separate care să se ocupe de prelucrarea documentelor imprimate. Făcînd parte din diverse fonduri ordonarea, inventarierea, selecționarea, evidența, păstrarea și folosirea lor se face conform instrucțiunilor arhivistice elaborate de Direcția generală a Arhivelor Statului. La fel se procedează și cu documentele imprimate din fondurile și colecțiile particulare.

Arhivele Statului, care nu beneficiază de regimul depozitului legal, primesc o parte din documentele imprimate emise de instituții centrale și locale.

Astăzi, conform legii depozitului legal, toate editurile au obligația de a depune la biblioteca națională orice publicație care apare și odată cu aceasta și documente imprimate, iar Arhivele Statului le parvin documente imprimate în mai mică măsură și mai mult în timpător.

Cu toate că la arhive nu există un serviciu special însărcinat cu prelucrarea documentelor imprimate, aceasta se face de către unitățile Arhivelor Statului deținătoare, odată cu fondul respectiv. Documentele imprimate cuprinse în dosare se păstrează în cadrul fondului așa cum au fost constituite de creator, potrivit principiului integrității fondului.

Colecțiile separate de jurnale oficiale, buletine, bugete, rapoarte etc. constituite de instituții și depuse de acestea la Arhivele Statu-

lui în cadrul predărilor făcute, se pot da spre păstrare la biblioteca documentară a unităților Arhivelor Statului respective, intrînd în evidența obișnuită a acestora. La fondul de arhivă se face mențiunea despre predarea la bibliotecă.

În cazul în care, asemenea documente imprimate se găsesc în fondurile de arhivă în mai multe exemplare, în procesul selecționării, un exemplar de asemenea va intra în biblioteca documentară a unității. În biblioteca documentară a Direcției generale a Arhivelor Statului se află documente imprimate începînd cu prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

Documentele imprimate din biblioteca documentară a Direcției generale a Arhivelor Statului organizează în colecție aparte au un inventar separat și, ca mod de păstrare, se utilizează cutiile numerotate cu cifre romane, iar documentele din interiorul cutiei sînt numerotate cu cifre arabe. Cota este constituită din numărul cutiei și numărul de ordine al documentului din cadrul cutiei respective. Pentru aceste documente, biblioteca întocmește cataloage tematice și cronologice. În Arhivele Statului din Iași, se păstrează de asemenea separat o bogată colecție de documente imprimate începînd cu secolul al XVIII-lea pînă în anul 1948, fiind prelucrată conform instrucțiunilor arhivistice în vigoare. Ca instrument de informare se află inventarul care cuprinde un scurt rezumat al acestora, data tipăririi și proveniența lor.

Bibliotecile mari din rețeaua culturii, care beneficiază de legea depozitului legal și primesc toate documentele imprimate care apar în țara noastră, utilizează procedeul prelucrării în grup, scurtînd astfel calea de acces a cercetătorului spre sursa de informații.

În cadrul Arhivelor Statului, fie că se păstrează în fondul de documente, fie că se păstrează în bibliotecă, existența documentelor imprimate nu a creat o problemă specială.

Pentru aceasta nu există nici un serviciu special care să se ocupe de prelucrarea lor, scopul urmărit de arhive fiind acela ca aceste documente să fie cunoscute și studiate de cercetători în scopuri științifice și practice.

În ansamblul izvoarelor noastre istorice, documentele imprimate sînt surse autentice care dau posibilitatea urmăririi evoluției în timp a diferitelor evenimente. Ele au o bivalență informațională: una strict documentară, ca element complementar al documentului de arhivă, precum și o excepțională valoare bibliografică. Din acest punct de vedere, documentele imprimate exprimă evoluția fondului național de imprimate iar prin structura lor specifică (format, caractere tipografice, inițiale, gravuri etc.) reprezintă un moment semnificativ din istoria tiparului însuși.

Deși în contemporaneitatea lor, documentele imprimate sînt în general considerate drept publicații efemere, prin faptul că ele înregistrează cele mai diverse fenomene sociale, economice, politice, culturale, cu trecerea timpului, pe măsură ce devin din ce în ce mai rare, valoarea lor informativă sporește, fiind simi-

lare din acest punct de vedere cu documentele în sine.

Multă vreme specialiștii au ignorat aceste izvoare, ele rămânând ascunse și celor care, prin disciplina lor, erau direct interesați să le cunoască.

Pornind de la multipla valoare a documentelor imprimate, credem că este necesar ca atât arhiviștii, în procesul de prelucrare a colecțiilor, cit și cercetătorii, în munca lor de depistare și înregistrare a faptelor istorice, să semnaleze alături de conținutul lor documentar și datele existenței lor materiale care vor putea fi folosite multilateral în lucrările de evocare a trecutului, oferind o bază de informare pentru un larg cerc de probleme.

ABORDAREA SISTEMICĂ A METODELOR DE ÎNMAGAZINARE ȘI REGĂSIRE A INFORMAȚIILOR *

PAUL CONSTANTINESCU
VALENTIN SORESCU

CONCEPTUL DE INFORMAȚIE ȘI ȘTIINȚELE INFORMAȚIEI

Conceptul de „informație” a focalizat o mare parte din eforturile oamenilor de știință din ultimele decenii, la fel cum la rindul lor, conceptele de „materie” (substanță) și „energie” au dominat viața științifică a epocilor trecute¹.

Dacă teoria generală a sistemelor sau știința sistemelor a apărut în deceniul al 6-lea, ca urmare a lucrărilor lui L. Bertalanffy, L. Zadeh și C. Desoer, dezvoltarea într-o concepție sistemică a științelor informației cu teoriile particulare ale sistemelor și anume cibernetica, teoria informației și informatica este marcată de anul 1948.

Fiecare din aceste discipline se ocupă de studiul unui anumit aspect al informației. Astfel, după cum o definește Norbert Wiener, *cibernetica* este „știința comenzi și comunicației în mașini și organisme vii” și se ocupă

de studiul abstract al sistemelor de naturi diferite, urmărind circulația informației (sub formă de semnale) pentru conducerea acestor sisteme, în scopul optimizării lor². Practic, cibernetica poate fi aplicată în orice domeniu: tehnică, economie, biologie, medicină, învățământ ș.a.

În mesajul adresat de Președintele R. S. România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la cel de al 3-lea Congres de cibernetică și sisteme, se precizează: „Cibernetica joacă în zilele noastre un rol tot mai important în conducerea științifică a proceselor de producție, a vieții economice, în ușurarea omului și sporirea productivității sociale, în progresul general al societății umane”.

Cuantificarea în unități de informație (biți) a acestei „circulații” a informației, pentru a fi percepută de simțurile noastre, a fost posibilă prin utilizarea elementelor teoriei informației³.

Deoarece prin orice informație se reduce gradul de dezordine, de necunoaștere, micșorând entropia sistemului studiat, noțiunea de „informație” a devenit aproape același lucru cu entropia negativă sau „negentropia”. Formula care definește cantitatea de informație a fost stabilită de C. E. Shannon⁴. Noțiunea de entropie a fost preluată de acesta din termodinamică sub formă de entropie a unui cimp de probabilitate finit, care constituie măsura gradului de nedeterminare a unui cimp de probabilitate dat.

De fapt, Louis de Broglie sesizează că „rodnică apropiere dintre teoria informației și termodinamică este cea mai frumoasă și mai importantă dintre ideile sugerate de cibernetică”.

Definiția matematică este următoarea:

Se numește entropie a cimpului de probabilitate finit A , și o vom nota $H_n(A_n)$, expresia:

$$H_n(A_n) = H_n(p_1, \dots, p_n) = - \sum_{k=1}^n p_k \log_2 p_k$$

în care:

$A_1, \dots, A_n$ — evenimente elementare

$p_1, \dots, p_n$ — probabilitatea de realizare a evenimentelor elementare

A — cimp de probabilitate finit

Din formulă reiese clar faptul că entropia informațională H asociată producerii unor evenimente K ($K=1, \dots, n$) este funcție numai de probabilitatea (apriorică) de apariție a acestor evenimente (p_k). Întrucât conținutul acestel definiții este pur probabilistic, a fost necesară, pentru a caracteriza și sensul informa-

¹ N. Wiener, *Cibernetica*, București, Edit. științifică, 1966.

² V. Soreescu, *Sisteme de înmagazinare și regăsire a informațiilor cu ajutorul calculatorului electronic*, București, INID, 1973.

³ C. E. Shannon, W. Weaver, *The mathematical Theory of Communication*, University of Illinois Press, Illinois, 1949.

* N.R. Datorită activității uriașe pe care o desfășoară ca urmare a creșterii în progresie geometrică a cantităților de arhive create de societatea noastră în plină dezvoltare și a cerințelor cercetării acestor izvoare ca experiență socială, depusă, necesară fundamentării experienței sociale viitoare, precum și datorită cercetării cu privire la trecutul istoric al poporului român, Arhivele Statului utilizează tot mai mult informatica.

Având în vedere întreaga problemă pe care o ridică utilizarea informaticii și necesitatea perfecționării pregătirii profesionale a arhiviștilor pentru a opera cu această știință și cu tehnicile moderne la care apelează informatica, Revista Arhivelor va publica o serie de articole folositoare înțelegerii limbajului acesteia și aplicării ei în activitatea arhivistică.

⁴ Ed. Nicolau, *Omul informațional*, Edit. Junimea, Iași, 1971.

țiilor, crearea unei teorii semantice a informației.

Dacă *teoria informației* se ocupă de studii cantitativ al surselor și al sistemelor de transmisie a informațiilor în scopul determinării cantității de informație vehiculată, *informatica*, cea de a treia știință a informației, mai recentă decât primele două, are ca obiect procesul de informare științifică, tehnică, economică, în cursul căruia informația trece de la producător la utilizator, în vederea raportării și elaborării deciziilor, precum și studiul sistemului informațional în cadrul căruia se desfășoară acest proces. Ea se ocupă, astfel, de aspectul calitativ și cantitativ al informației, formind distincția între informațiile științifice, tehnice, economice, militare, statistice ș.a.

Informatica poate fi considerată în strânsă interdependență cu teoria comunicării, informarea reprezentând un caz specific al procesului de comunicare. Insuși conceptul de „comunicare” reprezintă o categorie a cărei vechime se confundă cu cea a omeniilor, istoria umanității putând fi bine descrisă prin istoria mijloacelor de comunicare. Diferitele ramuri ale comunicării s-au conturat aparte numai ca urmare a diviziunii sociale a muncii, precum și a noilor concepții despre lume și societate.

De la cele mai vechi reprezentări ale gândirii umane a apărut necesitatea de a fixa pe un suport oarecare ideile abstracte, cunoștințele și ideile generate de oameni, cu scopul de a le comunica atât în cadrul aceleiași generații, cât mai ales, de la o generație la alta. Este descrierea unui sistem, de exemplu, din viața socială.

Ca știință a automatizării unor activități, informatica cuprinde o mare varietate de domenii, dintre care amintim: inteligența artificială, programarea automată, teoria deciziilor, traducerea automată, recunoașterea formelor (pattern recognition), sistemele instruibile, utilizarea calculatoarelor electronice în sistemele informaționale, robotica etc. Pentru rezolvarea unor asemenea probleme complexe, informatica face apel la o serie întreagă de științe și tehnici moderne: cercetări operaționale, teoria sistemelor, logica matematică, lingvistică, știința calculatoarelor, tehnica de calcul, teoria clasificărilor și, bineînțeles, cibernetica și teoria informației.

Ca ramură importantă a informaticii, informatica documentară prezintă trei laturi distincte de activitate:

● *activitatea de cercetare științifică*, fundamentală, aplicativă și cu caracter tehnologic, în scopul explicării fenomenelor și a clasificării legilor care guvernează procesele de generare, transfer și utilizare a informațiilor;

● *activitatea de proiectare și dezvoltare*, cuprinzând operațiile de realizare practică a sistemelor moderne de informare, inclusiv introducerea tehnicii de calcul;

● *activitatea productivă*, de informare științifică și tehnică, cuprinzând operațiile de

colectare, înmagazinare, prelucrare, regăsire și difuzare a informațiilor.

2. SISTEM CIBERNETIC

Prin *sistem* înțelegem o mulțime de elemente având relații endogene (între elemente) și exogene (cu mediul înconjurător), ca atare un ansamblu de elemente structurat prin intermediul relațiilor, ale cărui părți se află în puternică interdependență și în dependență cu mediul înconjurător, elementele cît și relațiile endogene sau exogene avînd un caracter dinamic, existența și funcționalitatea sistemului fiind subordonată unui scop.

Pentru a putea caracteriza noțiunea de sistem este necesar să punem în evidență următoarele lui componente:

- a) mulțimea de elemente;
- b) relațiile endogene între elemente;
- c) relațiile exogene (intrări și ieșiri în și din sistem);
- d) caracterul variabil în timp (procesual) al elementelor și relațiilor;
- e) scopul, finalitatea sistemului.

În exemplul de sistem informațional, elementele sistemului sînt oamenii și elementele materiale de reflectare a realității, gîndirea, cunoștințele, mijloacele informaționale, care intră în relații între ele și cu mediul înconjurător și au un caracter dinamic, complex, iar sistemul are un scop bine definit, servind ca instrument (machetă, model al întreprinderii) pentru conducere.

Întreprinderile, instituțiile — ca exemple de sistem — satisfac cele cinci laturi ale definiției. Relațiile dintre oameni și materii, materiale, utilaje, produse, mijloace financiare, informaționale sînt atât interne sistemului cît și relații cu mediul înconjurător, scopul sistemului fiind de a presta servicii, de a fabrica produse ș.a.

Pentru descrierea unui sistem și a evoluției sale se asociază starea sistemului care este un șir de variabile, de care depinde comportarea sistemului, ca atare un vector ale cărui componente permit cunoașterea stării sistemului în orice moment.

Starea sistemului este constituită din variabile de intrare, de ieșire, de comandă. Ca atare, folosind aceste variabile se pot asocia sistemului ecuații de stare care permit studiul și sinteza unor clase de sisteme.

Prin sistem cibernetic (fig. 1) înțelegem un sistem avînd cel puțin o buclă de reglaj (feedback) prin care se aplică de la ieșirea sistemului un semnal la intrarea acestuia unde un mecanism de comparație (Urmărire-Control) permite ca rezultatul compunerii semnalului de la ieșire cu cel de la intrare să fie transmis blocului de decizie în funcție de semnalul primit se aplică procesului pentru reglarea acestuia, semnalul de la ieșire aplicîndu-se din nou la intrare ș.a.m.d.

3. SISTEM INFORMAȚIONAL-INFORMATIC

Sistemul informațional descris ca un ansamblu de resurse, circuite și procese informaționale, constituie, de peste 20 de ani, o problemă complexă de studiu, integrată în teoria generală a sistemelor — în vederea definirii conceptului de informație — pentru care existența multitudinii de tipuri (de informații) menține încă numeroase descrieri particulare, pentru diferite clase de fenomene care sînt sau contradictorii sau încă slab convergente spre un concept general.

Considerăm că studiul tot mai aprofundat al diferitelor tipuri de informații (socială, științifică, tehnică, economică etc.) va putea întări convergența numeroaselor definiții ale informației spre concepte mai generale, pe măsura integrării în aceste studii a mecanismelor și sistemelor, printr-o cercetare pluridisciplinară, prin care și în care sînt utilizate informațiile.

Din acest punct de vedere, în prezenta lucrare se întreprinde un studiu al dialecticii sistem informațional — sistem informatic și al tipurilor de informații din cadrul acestora, pentru a se ajunge la o definiție unitară a sistemului informațional/informatic și la prezentarea utilității acestei definiții.

Imaginea practic comună care există în ce privește sistemul informațional, ca ansamblu de elemente (resurse umane, materiale, energetice) avînd relații complexe între ele (adesea contradictorii) și cu mediul înconjurător, atît elementele cît și relațiile avînd caracter dinamic subordonat scopului sistemului (cărui îi este subsistemul sistemul informațional), descrie corect realitatea dar nu satisface în măsură suficientă necesitățile de studiu ale sistemului informațional.

Subordonarea scopului sistemului informațional scopului sistemului obiect (întreprindere, instituție, centrală, ramură, teritoriu) deși reală, nu asigură, din punct de vedere metodologic, posibilitățile de tratare sistematică, formală, a acestuia.

În vederea formalizării, care în mod natural se însoțește cu raționalizarea și tipizarea elementelor din structura sistemului informațional/informatic, vom defini sistemul informațional ca mai sus, dar asociindu-i ca scop „modelarea conducerii și a procesului condus”, definiție care ne permite să specificăm această clasă de sisteme (informaționale/informactice) mai bine și să avansăm pe calea formalizării lor.

Sistemul informatic este un sistem informațional în care mecanizarea și automatizarea resurselor, circuitelor și proceselor (ca atare a mijloacelor, metodelor și procedurilor pentru colectarea, înregistrarea, înmagazinarea, prelucrarea, transmiterea, regăsirea și utilizarea datelor și informațiilor pentru pregătirea și luarea deciziilor) au un caracter preponderent.

Sistemele de conducere cu mijloace de prelucrare automată a datelor prevăzute în Hotărîrea C.C. al P.C.R., din aprilie 1972, cu

privire la perfecționarea Sistemului informațional economico-social, introducerea sistemelor de conducere cu mijloace de prelucrare automată a datelor și dotarea economiei naționale cu tehnică de calcul în perioada 1971—1980, sînt :

- a) — sisteme funcționale la nivelul economiei naționale :
 - sistemul planificării economiei naționale ;
 - sistemul aprovizionării tehnico-materiale ;
 - sistemul statistic contabil ;
 - sistemul financiar bancar ;
 - sistemul documentării științifice, tehnice și economice ;
- b) — sisteme funcționale de conducere operativă a unor activități :
 - sistemul energiei electrice ;
 - sistemul transporturilor ;
 - sistemul comerțului exterior și cooperării internaționale ;
 - sistemul comerțului interior și prestațiilor de servicii pentru populație ;
- c) — sisteme de conducere pe ramuri economice :
 - sistemul de culegerea, prelucrarea și furnizarea datelor și informațiilor pentru conducerea operativă a activității din ramură ;
- d) — sisteme pentru conducerea teritorială :
 - sisteme de culegerea, prelucrarea și furnizarea datelor și informațiilor pentru conducerea operativă a economiei județelor, pentru elaborarea propunerilor de dezvoltare în perspectivă a acestora ;
- e) — sisteme funcționale speciale :
 - sisteme avînd ca sferă de cuprindere problemele activității organelor și organizațiilor de partid, a organizațiilor obștești precum și a sectoarelor speciale ;
- f) — sisteme de conducere operativă :
 - sisteme de conducere operativă a activității din unitățile economice (planificare, programare, lansare și urmărire producție, activități de aprovizionare, desfacere, financiar-contabil și personal).

4. SISTEM DE INMAGAZINARE ȘI REGĂSIRE A INFORMAȚIILOR

În general, în informarea documentară, sistemele informaționale au ca atribuții principale înmagazinarea și regăsirea informațiilor, fiind — de aceea — denumite : sisteme de înmagazinare și regăsire a informațiilor.

Schema de principiu a unui sistem de înmagazinare și regăsire a informațiilor (SIRI), prezentată în figura 2, scoate în evidență activitățile ce au loc în cadrul acestui tip de sisteme. De la diferite surse de informații (alte sisteme informaționale sau procese informaționale), informațiile sînt colectate prin diferite mijloace, urmează operația de codifi-

care în vederea transmiterii și apoi operația de transmitere la distanță a informațiilor în vederea prelucrării acestora de către un calculator electronic. În cadrul centrului de calcul, calculatorul, după decodificare, face convertirea informațiilor într-o formă interpretabilă în vederea introducerii informațiilor în sistemul de prelucrare și memorare (de obicei pe medii magnetice).

Operația de extragere a informațiilor presupune regăsirea unor informații memorate sau obținerea unor rezultate din datele introduse în sistem. Aceste rezultate sînt codificate și apoi transmise către utilizator unde are loc o decodificare, în vederea difuzării lor la beneficiari. Decodificarea se face de terminalul de la beneficiar, dacă transmiterea datelor se face direct către acesta.

Se impune diferențierea unui SIRI față de sistemele de prelucrare a datelor (SPAD). Această diferențiere nu este însă de natură cantitativă (deoarece ambele sisteme pot dispune de cantități enorme de date și informații memorate), ci calitativă; astfel, în timp ce un SPAD are ca scop memorarea, înlocuirea, modificarea, adăugarea sau retragerea de date în fișiere, în cadrul unui SIRI principalele operații sînt înmagazinarea informațiilor în memoria informațională și regăsirea acestora cînd este nevoie.

De asemenea, o altă deosebire între cele două tipuri de sisteme constă în modul de extragere a informațiilor din memorie. La un SPAD, extragerea datelor din memorie se face prin identificarea prealabilă a locației de memorie care conține acea dată (identificarea adresei); la un SIRI problema se pune în sens invers: în urma comparației dintre o cerere de informare și informația înmagazinată în memorie, se furnizează adresele acestor locații care conțin informații ce satisfac criteriul de regăsire, rezumatele sau textul integral al documentului (înregistrării).

În sfîrșit, un alt element interesant este faptul că la un SPAD, cele mai frecvente operații de prelucrare sînt cele aritmetice pe cînd la un SIRI sînt mai frecvente operațiile logice de verificare a satisfacerii concordanței dintre cererea de informare și informațiile memorate, acesta fiind de fapt unul dintre cele mai simple cazuri de recunoaștere a „formelor”.

5. FUNCȚIUNILE SISTEMELOR DE INMAGAZINARE ȘI REGĂSIRE A INFORMAȚIILOR

Principalele funcțiuni ale unui SIRI se pot grupa în cadrul a trei tipuri de activități:

a) activități de transfer sau comunicarea cu mediul exterior al sistemului, care cuprind intrarea documentelor în sistem (prin funcțiunea de colectare) și ieșirea produselor și serviciilor documentare ca răspunsuri ale sistemului (prin funcțiunea de difuzare și utilizare);

b) activități de prelucrare, care includ prelucrarea analitică a documentelor și a cererilor de informare (funcțiunea de analiză și sistematizare) și prelucrarea sintactică a informațiilor regăsite din memoria informațională (funcțiunea de sinteză);

c) activități de exploatare cuprinzînd înmagazinarea (funcțiunea de înregistrare, înmagazinare) și regăsirea (funcțiunea de regăsire, transmitere) a informațiilor, pe purtători convenabili.

TABELUL Nr 1

TIPUL ACTIVITĂȚII	FUNCȚIUNEA	ELEMENTE VEHICULATE
TRANSFER intrare-ieșire	Colectare	Surse de informații
	Difuzare-utilizare	Produse și servicii (pe suporti convenționali)
PRELUCRARE	Prelucrare analitică (Analiză și sistematizarea)	Informații extrase din surse sau din cereri de informare
	Prelucrare sintactică (Sinteză)	Informații regăsite din memoria informațională
	Înregistrare Înmagazinare	Informațiile pe purtători convenabili
EXPLOATARE	Regăsire transmitere	

Se vor prezenta succint aceste funcțiuni, respectînd ordinea fluxului tehnologic al unui SIRI.

5.1. Colectarea este funcțiunea prin care sistemul se alimentează cu „materie primă”: documente-sursă (cărți, articole de revistă, brevete de invenții, standarde, prospecte, rapoarte de cercetare, tehnologii, date statistice, nomenclatoare, legi etc.) și cereri de informare.

Este necesar să existe o concordanță în ceea ce privește conținutul tematic al documentelor colectate și subiectele cercetărilor de informații, pentru ca sistemul să poată satisface — în condiții cît mai bune — necesitățile de informare ale beneficiarilor săi.

5.2. Analiza și sistematizarea au ca scop extragerea informațiilor din documentele sursă și a cererilor de informare, finalizîndu-se prin întocmirea fișelor de analiză. Aceste formulare cuprind informații bibliografice, documentare sau factice, în funcție de produsele și serviciile pe care sistemul și-a propus să le difuzeze selectiv sau retrospectiv.

Informațiile bibliografice sînt destinate identificării sumare a documentelor și conțin datele bibliografice ale documentului însoțite de o clasificare (CZU sau oarecare) și, eventual, de un rezuman sau o adnotare.

Informațiile documentare conțin „modelul de regăsire” care exprimă conținutul semantic al

documentului în termenii limbajului documentar al sistemului.

Limbajul documentar sau limbajul de regăsire a informațiilor este un sistem semantic formalizat, conceput anume pentru analiza documentelor și este constituit dintr-o listă de simboluri elementare (alfabetul limbajului) și un set de reguli de formare, de transformare și de interpretare.

Structura limbajului documentar poate fi ierarhizată, cum este în cazul clasificării zecimale universale sau combinatorie, structură înțilnită la limbajele de tip vocabular sau de tip descriptor.

Informațiile factice sînt ansambluri de date și informații extrase din cuprinsul documentului, care, din punctul de vedere al conținutului semantic, pe profilul de interes al beneficiarului, pot înlocui documentele sursă din care provin.

Importanța funcției de analiză rezidă mai ales în faptul că, odată terminat acest proces, documentele-sursă și cererile de informare încetează a mai exista din punctul de vedere al „regăsirii informațiilor”; în sistem vor exista numai modelele de regăsire ale documentelor și ale cererilor de informare. Deci, în funcție de corectitudinea operației de analiză, de modul cum au fost concepute „modelele”, ne putem aștepta la o funcționare bună a sistemului în cadrul activităților ulterioare.

5.3. Înregistrarea și înmagazinarea informațiilor cuprinde două operații distincte: convertirea informațiilor din fișele de analiză pe purtători de informații convenabili prelucrării ulterioare și organizarea memoriei informaționale pe medii suport adecvate.

Prin purtători „convenabili” se înțeleg acele suporturi de informații care sînt compatibile cu echipamentul din dotarea sistemului respectiv: cartele perforate, discheti, microfise, microfilme, alte medii magnetice etc.

Această convertire a intrărilor, din limbajul natural în „limbaj-mașină” este absolut necesar pentru realizarea conlucrării om-mașină în cadrul aceluiași sistem.

Memoria informațională conține pe un anumit suport; fișe sau cartele perforate, discheti, casete, benzi sau discuri magnetice etc., informațiile obținute în cursul analizei fiind ordonate într-un anumit mod pentru a asigura regăsirea rapidă și cu parametrii optimi (de identificare și precizie) a informațiilor.

5.4. Regăsirea informațiilor are ca scop extragerea, pe baza unor „strategii de selecție”, din memoria informațională, a acelor informații care sînt considerate relevante în raport cu conținutul cererii de informare.

Problema cheie a regăsirii o constituie „criteriul concordanței semantice” dintre modelul de regăsire al documentului și caracteristica de regăsire a cererii de informare.

Un proces de regăsire a informației poate fi considerat în general ca un proces de căutare a concordanței dintre o cerere de informare și o colecție de obiecte de informare în-

magazinate în sistem, într-unul sau mai multe fișiere.

Prin „strategie de selecție” (noțiune introdusă de Becker și Hayes)⁵ nu trebuie înțeleasă „forma cererii de informare” cum apare în marea parte a lucrărilor de specialitate, ci o metodă de selecție, cum o interpretează G. Salton⁶. Cele mai reprezentative strategii de selecție, prezentate și de C. V. Negoită, sînt strategii cu funcții aditive, cele cu funcții de apropiere și cele cu funcții de repartitie⁷.

Principalii factori ai regăsirii sînt factorii de identificare și de precizie. Factorul de identificare este raportul procentual dintre numărul informațiilor relevante regăsite și numărul total de informații relevante din memorie. Acest factor este de măsură cantitativă a „tăcerii” sistemului. Factorul de precizie (sau de relevanță) caracterizează zgomotul sistemului, fiind raportul procentual dintre numărul informațiilor relevante regăsite și numărul informațiilor regăsite.

5.5. Prelucrarea de sinteză are ca scop elaborarea produselor și serviciilor documentare prin sinteza informațiilor regăsite. Printr-o anumită clasificare și ordonare a acestor informații și prin selectarea numai a anumitor date, aceeași memorie informațională poate sta la baza unei mari diversități de materiale documentare: indexuri, reviste de titluri sau de rezumate, cercetări bibliografice retrospective sau difuzarea selectivă a informațiilor, date statistice privind prognoza, tehnologiile, stadiul cercetării științifice etc.

5.6. Difuzarea este funcțiunea sistemului prin care produsele și serviciile realizate sînt puse la îndemîna utilizatorilor.

6. CATEGORII DE SISTEME DE INFORMARE DOCUMENTARĂ

În sensul conceptului larg de recunoaștere a formelor „pattern recognition”, noțiunea de regăsire a informației „information retrieval” are o semnificație foarte largă, implicînd procedee și sisteme informaționale complexe.

Dar, în cadrul mai limitat al informaticii documentare — în care se studiază vehicularea informațiilor semantice conținute în documente, în contextul unor sisteme informaționale specializate denumite „sisteme de informare documentară” — noțiunea de „regăsire a informațiilor” are un sens mult mai restrîns.

Astfel, după cum consideră și Ch. P. Bourne⁸, în cadrul unei ierarhizări a sistemelor de regăsire a informațiilor documentare în ordine crescătoare a complexității lor, ar tre-

⁵ J. Becker, R. M. Hayes, *Information Storage and Retrieval: tools, elements, theories*, New York, John Wiley & Sons, 1983

⁶ G. Salton, *Automatic Information Organization and Retrieval*, New York, Mc. Graw, Hill, 1968.

⁷ C. V. Negoită, *Asupra procesului de indexare automată în sistemul de informare*, Automatica și electronică, 3, 1970

⁸ Ch. P. Bourne, *Methods of Information Handling*, New York, John Wiley & Sons, 1983

bui specificate mai întâi sistemele de regăsire a referințelor, apoi sistemele de regăsire a documentelor și sistemele de regăsire a informațiilor faptice și, în sfârșit, sistemele de regăsire a informațiilor.

● Sistemele de regăsire a referințelor (reference retrieval systems) au ca scop furnizarea de referințe complete ale documentelor, care să satisfacă o anumită cerere de informare. Prin cercetări bibliografice efectuate, aceste sisteme — care sînt cele mai frecvent întâlnite, fie că folosesc procedee tradiționale, fie calculatoare electronice — facilitează accesul la sursele documentare primare, indicînd „adresele” documentelor ce răspund cererii beneficiarilor. Caracteristic acestor sisteme este faptul că, pe baza semnalărilor făcute (sub forma unor cercetări bibliografice retrospective sau a unor fișe de semnalare DSI — difuzare selectivă a informațiilor —) beneficiarul trebuie să se adreseze din nou sistemului (sau unui alt sistem) pentru a obține documentele originale sau copiile acestora.

● În cazul sistemelor de regăsire a documentelor (document retrieval systems), se regăsesc nu numai referințele ci și documentele sursă, în original sau copie, beneficiarul primind microcopii, xerocopii sau fotocopii ale documentelor originale care satisfac cererea de informare. Asemenea sisteme au, de obicei, memoria informațională organizată pe un suport fotografic (microfișe, microfilme, cartele perforate cu apertură etc.) sau video-magnetic (cartele sau benzi videomagnetice), această memorie fiind, în același timp, memorie activă și pasivă. Memoria pasivă este constituită din documentele aranjate în ordinea numerelor de referință, iar cea activă poate fi formată din fișe, cartele perforate, medii magnetice sau fotografice etc. Trecerea memoriei pasive în memorie activă se realizează prin funcțiunea de înregistrare și înmagazinare a informațiilor (vezi și fig. nr. 3).

Sistemele de regăsire a informațiilor faptice (fact retrieval systems) furnizează informațiile faptice ca răspuns la o cerere de informare. Aceste sisteme — numite și „bănci de date” conțin în memoria informațională, numită baza de date (data base) ansambluri de date și informații, fraze, tabele, desene etc., selecționate din documentele originale. Utilitatea acestor informații faptice este din ce în ce mai mare mai ales în activitățile în care este necesară o informare rapidă cit mai complexă, agregată, pentru luarea deciziilor de conducere, în cercetare, proiectare, producție ș.a.m.d.

În sfârșit, cele mai complexe sisteme de regăsire a informațiilor sînt denumite de Ch. Bourne „information retrieval systems” care prelucurează concepte, furnizînd răspunsuri pertinente la anumite întrebări puse de beneficiari. Un asemenea sistem ar putea, de exemplu să furnizeze răspunsul corect la întrebarea: Care este diferența dintre două documente istorice care descriu același eveniment? deși în memoria sa nu se găsește nici

o informație tratînd această problemă ci numai informații privind separat, cele două documente amintite, referitoare la același subiect.

Deoarece acest ultim tip de sisteme este foarte rar utilizat în cadrul sistemelor de informare documentară, în mod uzual se folosește termenul de „regăsirea informațiilor” (information retrieval) pentru a indica, de fapt, regăsirea referințelor și, în unele cazuri, regăsirea documentelor sau a informațiilor faptice.

În perioada actuală, după cum consideră J. J. Magnino⁹, specialist la I.B.M., s-a depășit faza în care era necesar să se argumenteze pentru susținerea ideii utilizării calculatoarelor electronice în activitatea de informare documentară. Se poate pune întrebarea, deci: „cînd și în ce scop trebuie a se utiliza calculatorul pentru a satisface cit mai eficient cerințele actuale și viitoare de informare?”.

7. LOCUL AUTOMATIZĂRII INTR-UN SISTEM DE ÎNMAGAZINARE ȘI REGĂSIRE A INFORMAȚIILOR

Desigur, realizarea practică a unui sistem de înmagazinare și regăsire a informațiilor complet automatizat și-ar găsi cu greu justificarea economică.

În general, sistemele documentare automatizate folosesc calculatorul numai pentru efectuarea acelor activități în care efectul înlocuirii omului este mai eficient.

Trebuie însă de precizat că, de fapt, există două mari categorii de sisteme de informare documentară automatizate. O primă categorie cuprinde sistemele în care calculatoarele realizează extragerea sensului din texte integrale în limbaj natural (efectuînd traducerea, rezumarea sau indexarea) și o altă categorie, în care rolul calculatorului este ceva mai modest, acela de a înmagazina și regăsi referințe, informații faptice sau modele ale documentelor. Cea de a doua categorie este mai frecventă deoarece efectul automatizării este resimțit mai puternic prin prelucrarea informațiilor condensate, deci după eliminarea redundanței inerente oricărui limbaj natural¹⁰.

După F. Alouche¹¹ (fig. 4) și după J. Chaumier¹² (fig. 5) calculatorul poate fi folosit cu succes în operațiile de „exploatare documentară” adică la înmagazinarea și regăsirea informațiilor. Dacă funcțiunile sistemului de in-

⁹ J. J. Magnino, *Document Retrieval and Dissemination*, in C. A. Cuadro (ed.) „Annual Review of Information Science and Technology” Chicago, ASIS, VI, 1971

¹⁰ T. W. Olle, *Generalized System for Storing Structured Variable Length Data and Retrieving Information*. In „Mechanized Information Storage, Retrieval and Dissemination, Proceedings of the FID/IFIP”, Joint Conf. Rome, 1967, edited K. Samuelson Amsterdam, North-Holland Publishing, Comp. 1968

¹¹ F. Alouche ș.a. *Economie générale d'une chaîne documentaire mécanisée*. Paris, Gauthiers-Villors, 1971

¹² J. Chaumier, *Systèmes informatiques de documentation. Entreprise moderne d'édition*, Paris, 1967

formare documentară sînt unite, în sensul că ultimele depind de cele care le preced, întregul proces de informare este comparabil cu un lanț, ce a fost denumit „lanț de prelucrare documentară”.

8. CONSIDERAȚII PRIVIND AVANTAJELE INTRODUCERII ÎN FUNCȚIUNĂ A UNOR SISTEME DE ÎNMAGAZINARE ȘI REGĂSIRE A INFORMAȚIILOR CU AJUTORUL CALCULATORULUI ELECTRONIC

- Viteză foarte mare de prelucrare;
- Siguranță remarcabilă în exploatare;
- Volum redus pentru memoria informațională;
- Protecția informației împotriva distrugerii

rii fizice și împotriva accesului neautorizat la informație;

- Acces foarte rapid de informație;
- Concepții și tehnică foarte avansată de înmagazinare și regăsire care permit reducerea zgomotului și a tăcerii;
- Prelucrări mai complexe ale informației, inclusiv editarea;
- Se asigură compatibilitatea între diferite alte sisteme;
- Se efectuează ușor schimburi de informație cu centre documentare din țări diferite;
- Accesul instantaneu și de la distanță prin teletransmisie-teleprelucrare;
- Ridicarea nivelului profesional al cadrelor ce beneficiază de aceste informații.

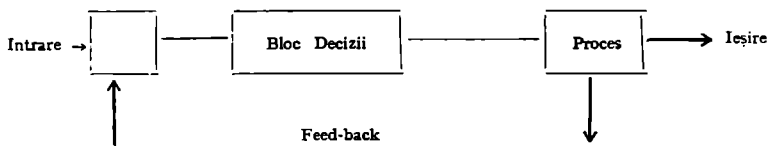

Fig. nr. 1 Sistem cibernetic

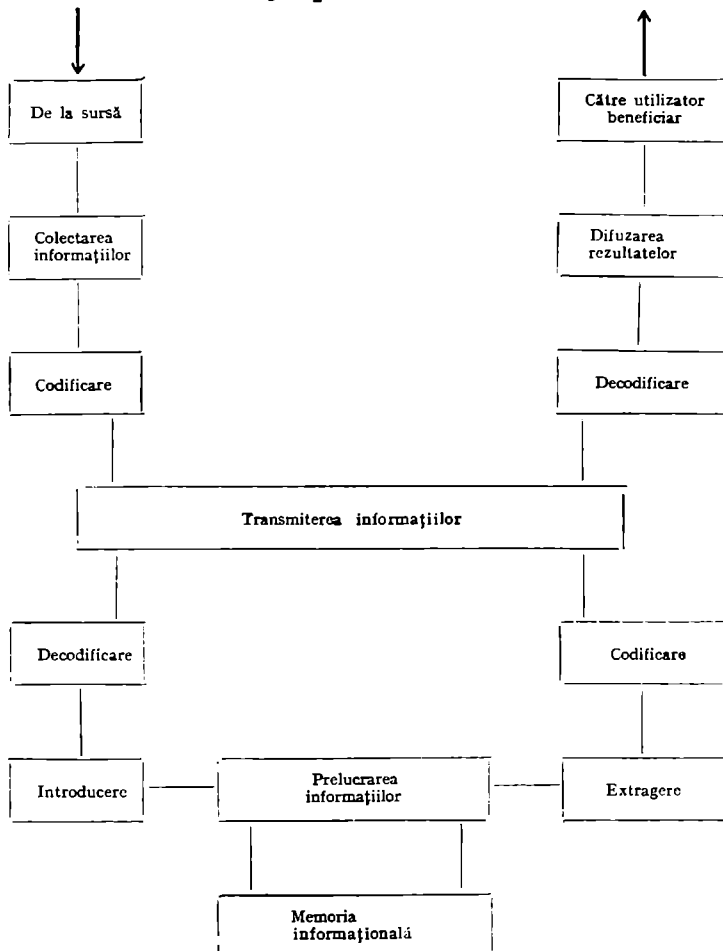

Fig. nr. 2 Schema de principiu a unui SIRI

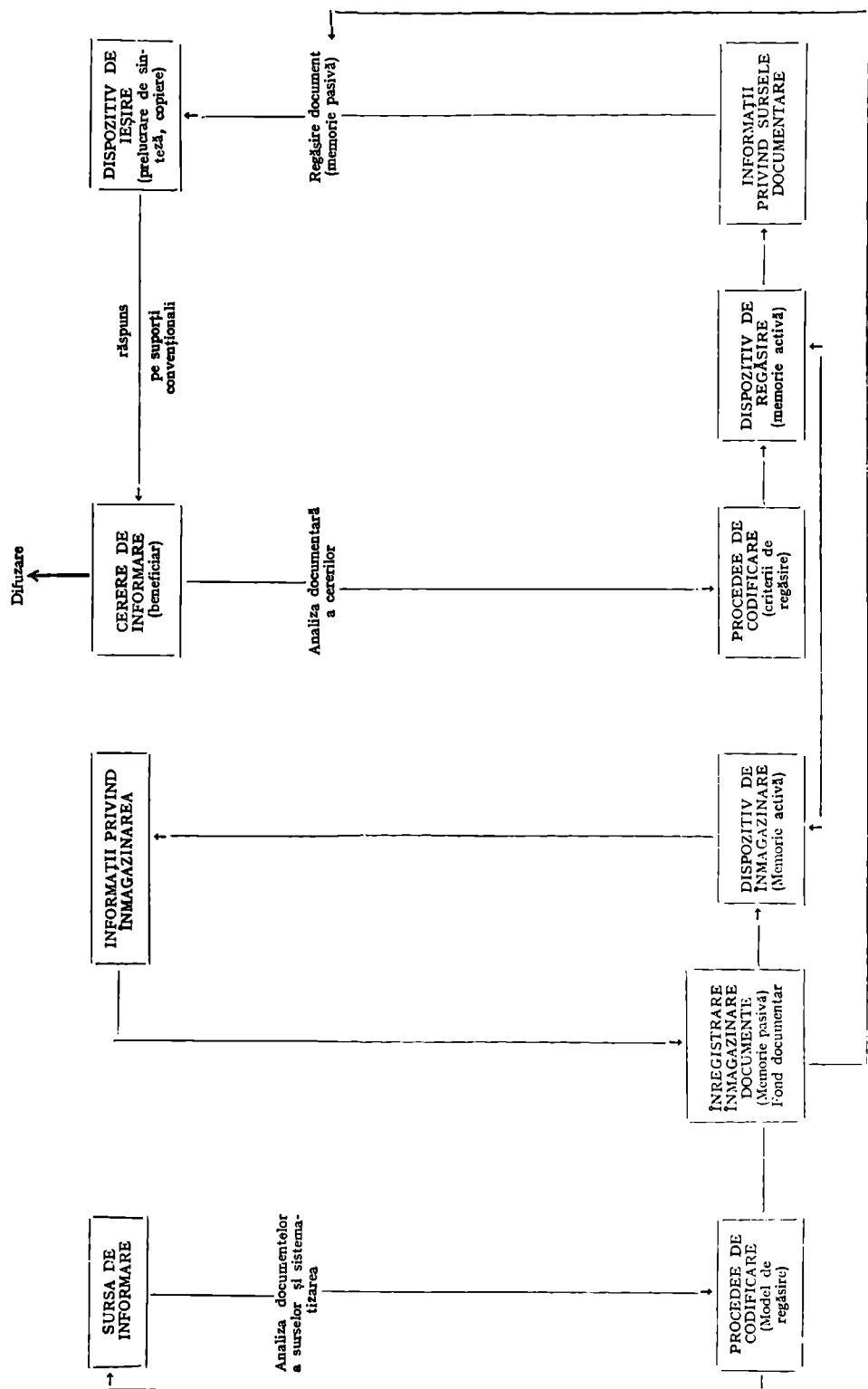

Fig. nr. 3. Înmagazinarea și regăsirea informațiilor

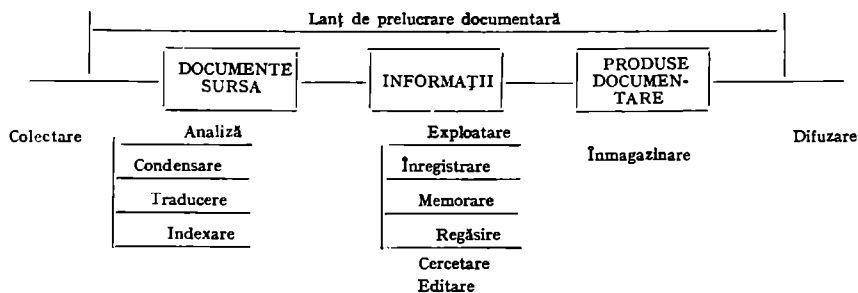

Fig. nr. 4 Schema lui Alouche

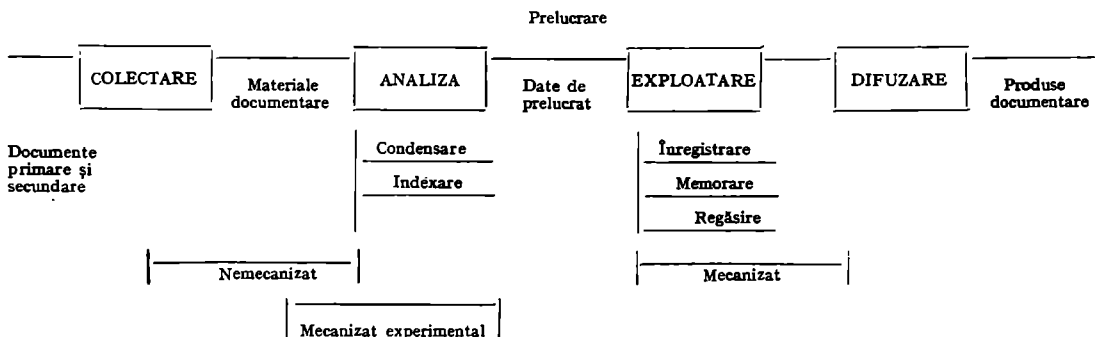

Fig. nr. 5 Schema lui Chaumier

Résumé

Les auteurs se proposent à faciliter la connaissance et l'assimilation du langage de l'informatique et par suite l'utilisation de cette science dans l'activité archivistique.

Ils analysent le concept d'"information" par rapport aux sciences de l'information : la *cybernétique*, qui est la science de la commande et de la communication s'agissant aussi des machines que des organismes vivants ; la *théorie de l'information*, qui s'occupe de l'étude quantitative des sources et des systèmes de transmission des informations, ayant pour but de déterminer la quantité de l'information véhiculée ; l'*informatique*, dont l'objet d'étude est constitué par le processus de l'information scientifique, technique, économique au cours duquel l'information passe du producteur à l'utilisateur afin de rapporter et élaborer les décisions, aussi bien que le système informationnel au sein duquel se déroule ce processus.

On y caractérise ensuite le système cybernétique, celui informationnel-informatique et le système permettant de stocker et de retrouver les informations, en même temps que ses fonctions, les diverses catégories de systèmes d'information documentaire et la place qu'occupe l'automation dans un système permettant de stocker et de retrouver l'information.

À la fin, les auteurs émettent certaines considérations sur les avantages offertes par l'introduction d'un système permettant de stocker et de retrouver les informations à l'aide du calculateur électronique.

Précis

The aim of this article is to make easier the knowledge and assimilation of electronic data processing and its software and to lead towards application of this science to the archival work.

The authors are trying to analyse the concept of "information" in connection with information sciences i.e.: *cybernetics*, science of command and communication in machines and alive organisms ; *theory of information* which deals with quantitative stage of sources and conveyance systems of information for determining the quantity of conveyed information ; *information computerized system* dealing with scientific, technique and economic information process in the course of which information passes from producer to user with the view of reporting and coming to decisions as well as the electronic data processing within the framework of which this process is developing.

There are also characterized the computerized data processing techniques including the data bank and information retrieval system and its functions, the categories of documentary computerized systems and the rôle of automation in a computerized system.

At the end of their article, the authors make some remarks about the advantage of data retrieval system by means of computer.

CERCETĂRI PRIVIND RESTAURAREA PERGAMENTELOR ȘI LEGĂTURILOR DIN PILE

FLOREA OPREA

În arhive și biblioteci există numeroase volume de manuscrise și tipărituri care au legături din piele precum și multe documente vechi scrise pe pergament. O mare parte dintre acestea au suferit o răscoacere avansată, iar în cazul asocierii altor forme de degradare biologică sau mecanică există pericolul distrugerii lor complete.

Restauratorii angajați în salvarea formei originale a acestor documente au manifestat întotdeauna interes pentru găsirea unei rețete de tratament care să înlăture răscoacerea și să reîmprospăteze materialul pentru a-l face mai rezistent la păstrare și folosire. În acest sens au fost elaborate o serie de rețete de gresare a pielii de legătură — desfăcută sau nu — obținându-se oarecare îmbunătățire în înmuierea acesteia.

Astfel, la British Museum din Londra se folosește de mai mulți ani¹ un produs special pentru emolieră pielii pe bază de lanolină anhidră, ulei de cedru, ceară de albine și eter de petrol la care se poate adăuga un fungicid sau un insecticid.

O trecere în revistă a experienței sovietice în acest domeniu efectuată de Belaya², într-o lucrare privind restaurarea pergamentelor, consemnează câteva rețete folosite în ultimul sfert de secol. După această autoare, cercetătorii Mizin și Tserevitinov³ recomandau în 1950 pentru emolieră pergamentelor o emulsie de spermanțet 0,12% în compoziția următoare :

— alcool 96%	95 ml
— glicerină	2 ml
— soluție de spermanțet 4% în benzen	3 ml

Tot Belaya ne informează, în aceeași lucrare, că laboratorul pentru restaurarea și conservarea documentelor de la Academia de Științe a U.R.S.S. din Leningrad a folosit, după caz, două metode pentru înmuierea și restaurarea pergamentelor răscoapte :

a) Umezirea la cameră umedă timp de 6—24 ore a pergamentelor și întinderea lor pe gherghief, timp de 24 ore după care se efectuează presarea la rece între materiale absorbante. Este evident că acest tratament, de altfel foarte simplu și fără efecte deosebite, poate fi aplicat numai pergamentelor întregi.

b) Umezirea la cameră umedă urmată de prelucrarea cu muiant de ou sau emulsie de lanolină și îndreptarea pe sticlă. După uscare parțială se face presarea la rece între materiale absorbante.

Rețeta muiantului de ou este următoarea :

— gălbenuș de ou	30—40 g
— glicerină	20—30 ml
— apă distilată	20—30 ml
— amoniac	3 ml
— spirt de săpun	10 ml
— alcool 96%	60—70 ml
— Timol	2% din întregul amestec

Rețeta emulsiei de lanolină este următoarea :

— alcool 96%	50 g
— apă distilată	100 g
— lanolină	5 g
— glicerină	10 g
— săpun neutru	2 g

Efectuind o serie de experiențe comparative Belaya constată următoarele în cazul tratării pergamentelor :

— Tratamentul cu glicerină face pergamentul lipicios și îi sporește higroscopicitatea cu 150—200% conferindu-i o sensibilitate crescută la mucegaiuri ;

— Doza de 0,12% spermanțet propusă de Mizin și Tserevitinov este necesară dar nu și suficientă fiind prea mică pentru înmuierea pergamentului ;

— Lanolina în emulsie înmoaie bine pergamentul, dar implică riscul de deteriorare a textului, iar în unele cazuri pergamentul poate deveni transparent. La fel acționează și emulsia de ouă care sporește și sensibilitatea la degradări biologice.

Fără să-și propună urmărirea unor legături cauzale ale tratamentelor care ar fi implicat, bineînțeles, timp și volum de muncă greu de acoperit de un singur cercetător, autoarea menționată a analizat efectul următoarelor materiale asupra pergamentelor : glicerina, apa, alcoolul etilic, sorbitolul, emulsia de spermanțet, emulsia de ou, emulsia de lanolină, acetatul de sodiu, acidul lactic, dibutyl-phthalatul, dioctyl-sebacinatul, uleiul de lavandă, soluția de uree și soluția alcoolică de uree.

Concluzia acestor investigații a fost că tratarea pergamentelor cu o soluție de uree 10% produce emolieră satisfăcătoare a pergamentelor deformate. Pentru sporirea rezistenței, autoarea recomandă un tratament cu emulsie de spermanțet 1—2%. Tratamentele recomandate nu măresc higroscopicitatea materialelor și nu afectează textul intrucit nu dizolvă gumarabica sau alte cleiuri ale cernelii.

O analiză comparativă a datelor din literatura de specialitate evidențiază că în diferite rețete au fost folosite, cu rezultate mai bune sau mai puțin bune, următoarele categorii de materiale în amestec, în succesiune sau separat :

¹ A. E. Werner, *La preservation du cuir, du bois, de l'os, de l'ivoire et de documents d'archives*, în „La préservation des biens culturels”, UNESCO, 1969, p. 285—310.

² I. K. Belaya, *Softening and restoration of parchment in Manuscripts and bookbindings*, în „Restaurator”, I, (1), 1969, p. 20—48.

³ P. Ya. Mizin și N. A. Tserevitinov, *Tekhnologiya khraneniya dokumental'nykh materialov*, Moskva, 1950.

I. Substanțe de gresare

- lanolină anhidră
- colesterină
- ceară de albine
- ulei de cedru
- spermanțet etc.

II. Solvenți organici

- alcool etilic
- glicerină
- eter de petrol
- benzen

III. Soluții alcaline sau muianțe în apă distilată

- amoniac
- uree
- săpun neutru etc.

IV. Substanțe de rezistență la biodeteriorare

- Timol

Intrucît în niciuna dintre rețete nu s-a urmărit un studiu comparativ sistematic al efectului pe care îl au aceste grupuri de substanțe, separat sau în diverse combinații, am între-prins cercetări proprii în laboratoarele Arhive-lor Statului din România pe probe de piele răscoaptă pe cale naturală în decursul păstră-rii îndelungate în depozite.

Eliminînd din calcul substanțele de rezis-tență la biodeteriorare care pot fi adăugate în etapa finală de tratament am constatat că, din punct de vedere statistic sînt posibile 15 tipuri de tratamente diferite după cum urmează :

Nr. crt.	Tratamente singulare	Nr. crt.	Tratamente în două etape	Nr. crt.	Tratamente în trei etape
1	A	4	S-A	10	A-G-S
2	S	5	S-G	11	A-S-G
3	G	6	G-A	12	S-A-G
		7	G-S	13	S-G-A
		8	A-S	14	G-A-S
		9	A-G	15	G-S-A

A = soluții alcaline sau muianțe

S = solvenți organici

G = substanțe de gresare.

Axiomatic am admis faptul că tratamentul de gresare este absolut necesar și că acesta trebuie să fie efectuat în ultima etapă deoa-rece, în caz contrar, fie că ar fi spălat de sol-venții organici, fie că nu ar permite acțiunea soluțiilor apoase. Din această cauză tratamen-tele 6, 7, 10, 13, 14 și 15 nu sînt posibile din punct de vedere practic.

Am eliminat, de asemenea, din calcul trata-mentele 4 și 8 ca etape premergătoare gre-sării în tratamentele 12 și respectiv 11. Am reținut pentru experimentare tratamentele 1, 2 și 3 pentru a urmări efectul separat al ca-tegoriilor de substanțe folosite.

Au rezultat prin urmare următoarele va-riante de tratament care trebuiau verificate practic : 1, 2, 3, 5, 9, 11, 12.

Această verificare s-a efectuat pe probe de piele răscoaptă procedindu-se în felul urmă-tor :

Varianta 1. S-a analizat efectul hidroxidului de sodiu în concentrațiile de 10%, 0,5% și 0,125%; al bicarbonatului de sodiu în con-centrațiile de 5%, 1% și 0,5% și al hidroxi-dului de calciu în soluție saturată.

Hidroxidul de sodiu a înmuiat foarte bine toate probele în cîteva secunde.

Bicarbonatul de sodiu 5% a înmuiat probele cele mai răscoapte după 10 minute, iar în con-centrațiile de 1% și 0,5% a înmuiat materialul după 20 de minute.

Hidroxidul de calciu a înmuiat materialul după 3—4 minute.

După uscare toate probele au suferit con-tracții evidente față de dimensiunile inițiale și au devenit mai rigide decît probele martor.

Varianta 2. S-a verificat efectul separat al tratamentelor cu alcool etilic, glicerină și amestecul alcool/glicerină 4:1 și 1:1.

După uscare probele și-au menținut același grad de răscoacere ca și martorul iar în va-rianta cu alcool-glicerină 1:1 pielea a căpă-tat un aspect gras și s-a închis la culoare față de martor.

Varianta 3. S-au gresat probele cu un ames-tec de ulei de cedru, lanolină, ceară și eter de petrol în proporțiile recomandate de labo-ratorul de la British Museum. Toate eșantioa-nele au suferit o emoliere evidentă față de martor dar la pliere completă plesneau, evi-dențiind faptul că gresarea nu a influențat straturile din mijloc. După un timp de cîteva luni răscoacerea a început să se instaleze.

Varianta 5. Probele au fost tratate cu alcool/ glicerină 4:1 urmat de gresare după rețeta de la British Museum. Efectele au fost satisfăcă-toare în sensul că s-a obținut o bună emoliere, dar nu s-a reușit netezirea și aplatizarea ma-terialelor ondulate sau gofrate iar după o ju-mătate de an elasticitatea materialului a în-ceput să scadă.

Varianta 9. S-a aplicat un tratament de umectare timp de 20 minute în soluție de bi-carbonat de sodiu 0,5% urmat, după uscare, de gresarea cu rețeta de la British Museum. S-a obținut o elasticitate bună a probelor, dar s-a înregistrat o contracție evidentă a acestora.

Varianta 11. Probele au fost ținute 20 mi-nute în soluție de bicarbonat de sodiu 0,5% după care au fost introduse timp de 5 minute în alcool/glicerină 4:1 iar după scoaterea și îndepărtarea completă a excesului, prin tam-ponare, au fost gresate imediat după rețeta de la British Museum. S-a obținut o elasti-citate foarte bună a materialului fără a se în-re-gistra fenomenul de contracție după uscarea în aer liber.

Varianta a fost repetată după aceeași sche-mă înlocuindu-se bicarbonatul de sodiu cu so-luție saturată de hidroxid de calciu. Rezulta-tele au fost identice.

varianta 12. S-au tratat probele cu alcool glicerină 4:1 după care au fost ținute în soluție de bicarbonat de sodiu 0,5% timp de 20 minute și apoi au fost gresate cu aceeași rețetă după uscarea. Efectele au fost relativ bune dar s-a înregistrat, și în acest caz, o contracție a suprafeței.

Rezultă prin urmare că cele mai bune rezultate au fost obținute cu varianta 11.

Observații efectuate după 3 ani de la aplicarea tratamentului pe probe păstrate în laborator au evidențiat că starea materialelor tratate este foarte bună. De asemenea, s-a constatat că aplicând încă un tratament de gresare la 24 de ore după primul, urmat de lustruire, rezultatele sînt și mai bune, pielea devenind atît de moale încît poate fi folosită la refacerea legăturii fără nici o dificultate fiind însă necesară folosirea unui adeziv corespunzător aplicării pe materiale grase.

Eficacitatea variantei 11 comparativ cu celelalte constă în faptul că în acest caz succesiunea tratamentelor elimină dezavantajele pe care le are fiecare etapă individuală. Astfel, fenomenul de contracție a suprafeței pielii în tratamentele cu soluții apoase este înlăturat prin aplicarea în continuare a tratamentului cu alcool/glicerină 4:1 care elimină apa din structura pielii și face materialul compatibil pentru tratamentul de gresare imediată. Prin urmare, într-un ciclu continuu și de scurtă durată, în general în decurs de o oră, întreaga operație este încheiată fără ca pielea să rămînă umedă.

Variantele 1, 2, 3 au evidențiat ineficiența tratamentelor cu o singură categorie de substanțe.

Varianta 5 a dovedit că tratamentul cu solvenți organici și gresare nu este suficient fiind necesară și o etapă de tratament alcalin.

Variantele 9 și 12 au demonstrat că după aplicarea tratamentului alcalin, fiind necesară uscarea pentru a se putea gresa materialul, apare fenomenul de contracție a suprafeței. Acest neajuns este eliminat prin evitarea uscării în ciclul de îndepărtare a apei cu ajutorul amestecului de alcool/glicerină 4:1 practicat în varianta 11.

În concluzia acestor investigații se impune ca în practica de restaurare a legăturilor de piele desfăcute care au suferit răscoacerea avansată de-a lungul timpului să folosim un tratament complex avînd următoarele etape:

I. Tratarea, prin tamponare sau cufundare, cu o soluție de bicarbonat de sodiu 0,5% sau hidroxid de calciu pînă cînd materialul devine suficient de moale. În general acest lucru se realizează în cîteva minute. În cursul acestei etape se realizează și îndepărtarea impurităților de pe suprafața pielii.

II. Îndepărtarea excesului de soluție alcalină prin absorbția sa atentă, pînă la epuizare,

cu tamponare de vată sau de hîrtie absorbantă.

III. Tratarea, prin tamponare sau cufundare, cu un amestec de alcool etilic/glicerină 4:1 timp de 5 minute. Tratamentul are scopul de a îndepărta apa din structura pielii și de a o înlocui cu alcool etilic și glicerină compatibile cu rețeta de gresare.

IV. Îndepărtarea excesului de solvenți organici prin absorbția atentă, pînă la epuizare, cu tamponare de vată sau de hîrtie absorbantă.

V. Gresarea pielii, imediat după etapa precedentă, cu o cremă avînd rețeta recomandată de laboratoarele de la British Museum, și anume:

- ulei de cedru 30 ml
- lanolină 200 grame
- ceară de albine 15 grame
- eter de petrol 330 ml

VI. Materialele tratate vor fi puse la presă rece cu presiune lejeră, între materiale absorbante, timp de 24 ore.

Pentru cazurile în care pielea de legătură prezintă lipsuri sau părți mai puțin rezistente se poate proceda la dublarea acesteia cu o pînză textilă de culoare apropiată care prezintă avantajul de a nu îngroșa prea mult stratul de legătură fiind în același timp suficient de rezistentă. După refacerea legăturii se poate opera completarea golurilor și se poate aplica o nouă gresare urmată de lustruire.

Pentru legăturile nedeșfăcute se poate încerca închiderea blocului cărții într-un plic de folie plastică impermeabilă iar tratamentele se aplică numai prin tamponare urmărind cu mare grijă să nu se realizeze exces care ar putea afecta partea interioară a coperților.

Rețeta a fost aplicată și la emolierarea pergamentelor dar, deși rezultatele au fost bune, materialul a căpătat un aspect translucid din cauza glicerinei și a substanțelor grase. Eliminînd aceste substanțe am obținut rezultate excelente de emolierare a pergamentelor după următorul tratament:

— Tratarea pergamentelor prin tamponare, cu soluție de bicarbonat de sodiu 0,5% pînă la realizarea înmuierei acestora;

— Îndepărtarea excesului de soluție alcalină prin absorbția sa atentă pînă la epuizare cu tamponare de vată;

— Tratarea acestora, prin tamponare cu alcool etilic pînă la dispariția unui efect specific de degajare de mici vezicule de gaz din suprafața pergamentului;

— Presarea la o presă rece lejeră timp de 24—48 ore.

O altă variantă încercată în laboratorul nostru a fost tratarea pergamentelor cu alcool etilic în care s-a dizolvat 0,5% bicarbonat de sodiu. Rezultatele au fost de asemenea foarte bune.

ASPECTE ALE EXPERIENȚEI CONSILIULUI POPULAR JUDEȚEAN COVASNA ÎN MUNCA DE ARHIVĂ

Decretul 472/1971, privind constituirea Fondului Arhivistic Național al R.S.R., republicat și normele privind munca de arhivă la organizații stabilește clar sarcinile care stau în fața Consiliului Popular județean pe linie de arhivă — înțelegând aparatul propriu al organului județean, cu compartimentele aparținătoare, precum și consiliile populare orășenești și comunale subordonate. În sprijinul organizării acestui fond de documente — care după natura și importanța lor științifică sau practică sînt prevăzute a fi păstrate permanent, iar după 20 de ani de păstrare la noi, ordonate și inventariate, urmează a fi predate Filialei județene a Arhivelor Statului * — vin instrucțiunile nr. 3476/1969 elaborate de Comitetul de Stat pentru Economie și Administrație Locală cu privire la evidența, circulația și păstrarea actelor Comitetelor Executive ale Consiliilor Populare, urmînd să fie aplicate de la 1 ianuarie 1970. Aceste instrucțiuni precizează concret care anume documente trebuie considerate permanente, pentru a fi îndosariate separat, pe probleme.

Prin noul nomenclator-indicator al actelor, intrat în vigoare la data de 1 ianuarie 1970, Consiliile Populare au primit un sistem de îndosariere mai bine concretizat decît în perioada Sfatului Populare, datorită faptului că pentru fiecare dosar pe problemă s-a stabilit și termenul de păstrare. Deci, prin aplicarea corectă a actualului sistem de îndosariere, Consiliile Populare au posibilitatea să cunoască anticipat care anume dintre documente vor fi predate Arhivelor Statului pentru păstrare permanentă, iar pe de altă parte, prin întocmirea separată a inventarelor anuale, pe termene de păstrare, s-au creat condiții optime pentru efectuarea, cu atenția necesară a selecționării materialelor al căror termen de păstrare a expirat.

Nomenclatorul actelor elaborate pentru fostele sfaturi populare și aplicat, în general, de la 1 ianuarie 1962 și pînă în 1969 inclusiv nu a prevăzut întotdeauna constituirea dosarelor pe probleme bine precizate, de aceea și termenul de păstrare de multe ori a fost greu

de stabilit în mod corespunzător. De exemplu nu s-a prevăzut ca statele de salarii (exemplarele originale), care se păstrează la serviciul contabilității, să fie îndosariate separat de celelalte acte justificative financiare, așa că pînă la 1 iulie 1967 statele de salarii au fost legate an de an împreună cu alte acte justificative financiare sub denumirea de note contabile lunare. Datorită acestui fapt cînd am avut nevoie să cercetăm datele necesare pentru justificarea vechimii în cîmpul muncii a trebuit să răsfoim un volum de dosare de 4—5 ori mai mare, întrucît statele de salarii în proporție de cca. 20% au fost legate laolaltă cu alte acte justificative în proporție de cca. 80%, al căror termen de păstrare este de maximum 15 ani. Văzînd că în acest fel se pierde mult timp la cercetare, iar pe de altă parte selecționarea este îngreuiată din cauza prezenței actelor permanente într-un dosar care cuprinde și documente cu termen de păstrare temporar am solicitat în iulie 1967 Filialei Arhivelor Statului Brașov sprijinul în această problemă. Filiala mi-a răspuns că statele de salarii trebuie îndosariate separat. Considerăm necesar ca și pe viitor să se țină cont de aspectul prezentat mai sus pentru ca actualul sistem de îndosariere să fie interpretat și aplicat bine, adică într-un dosar prevăzut, de exemplu, cu termen de păstrare permanent să fie așezate numai documentele cu această importanță (nu și cele cu 15 sau 10 ani de păstrare).

Normele tehnice pentru înregistrarea, gruparea în dosare, selecționarea și păstrarea documentelor au fost difuzate către consiliile populare ale localităților din județul nostru sub nr. 5262 din 29 august 1973, pentru a fi aplicate în munca de arhivă. Rămîne în sarcina tovarășilor secretari ai consiliilor populare subordonate să interpreteze și să aplice așa cum trebuie instrucțiunile de mai sus, să ia măsuri pentru a înlătura unele aspecte de formalism în munca de arhivă, iar vechea arhivă a sfaturilor populare să nu fie privită un balast nefolositor ci păstrîndu-le, selecționîndu-le și inventariîndu-le după normele stabilite de Arhivele Statului să se păstreze acelea care într-adevăr reprezintă o valoare documentară, științifică și practică pentru societatea socialistă.

Considerăm necesar să menționăm, ca urmare a activității noastre de arhivar principal al Consiliului popular al județului Covasna, unele aspecte legate de aplicarea „Normelor tehnice...” în activitatea consiliilor populare. Normele pentru înregistrarea, gruparea în dosare, selecționarea și păstrarea documentelor au fost binevenite în muncă timp de mai mulți ani, dar, trecînd peste șase ani de cînd au apărut, experiența practică impune completarea lor cu noțiuni și soluții pentru diferite situații între care dăm ca exemple:

1. *Correspondență.* Am observat că la unele secții din cadrul Consiliului popular județean

* În anul 1968, la data înființării consiliilor populare județene, acestea au preluat și fondurile de arhivă aflate în păstrarea fostelor sfaturi populare, fonduri care conțin documente permanente de o importanță deosebită întrucît reflectă construirea socialismului pe teritoriul județului nostru, realizările economice și social-culturale obținute pe plan local în diferite etape de dezvoltare a țării.

și la consiliile populare subordonate se inventariază dosarele constituite sub denumirea „Correspondență diversă” sau „Diverse” aici incluzându-se problemele care nu au putut fi prevăzute în nomenclator. Pentru remedierea unei asemenea stări de fapt am solicitat factorilor responsabili și compartimentelor ca la inventariere să nu apară dosare sub denumirea „Diverse”, ci să fie înșirate pe copertă problemele principale, cite sînt, pentru ca să fie stabilit termenul de păstrare în raport cu importanța dosarelor, în fond, a documentelor.

Socotesc oportun să mă refer la necesitatea de a înțelege bine noțiunea de „Correspondență” și de a se înființa un dosar privind „Correspondență cu unitățile” care în fapt există la fiecare secție și la consiliile populare subordonate. Întrucît, uneori, se întîmplă ca unele documente cu date importante (de fapt cu termen de păstrare permanent) să ajungă ușor în dosarele cu corespondență împărțăm părerea că aceste dosare trebuie să conțină numai corespondența propriu-zisă care are termen de păstrare ce nu depășește 5 ani. Ne-am exprimat opinia de mai sus tovarășilor care constituie dosare sub această denumire, pentru a evita ca într-un dosar cu termen de păstrare de exemplu de 5 ani să apară și acte cu termene de păstrare mai mari. În concluzie, accentuez interpretarea corectă a noțiunii „Correspondență cu unitățile subordonate” în sensul limitat arătat mai sus, pentru a reține atenția celor interesați ca în cazul în care nu se pot încadra în dosare potrivit nomenclatorului unele probleme importante, să nu lăsăm să se pună cu ușurință acestea în dosarul de „Correspondență diversă, generală”.

Spre exemplu între documentele de mare importanță care pot fi amestecate în dosarele de „Correspondență” laolaltă cu alte documente cu termen de păstrare de 5 ani, diferite solicitări, imprimate tipizate pentru instituții etc. sînt și situațiile comparative privind realizările obținute în domeniul economic, social-cultural cerute de consiliul popular, după caz, de la diferite unități.

2. *Documente permanente.* În nomenclatoare sînt enumerate problemele care se grupează în dosarele cu termen de păstrare permanent, dar ar fi necesar ca fiecare arhivar să dispună de o instrucțiune pentru interpretarea noțiunii de „permanent” cu anumite exemplificări (instrucțiuni elaborate de Direcția generală a Arhivelor Statului împreună cu Direcția administrativă de Stat pentru problemele Consiliilor Populare) întrucît Normele tehnice ating această problemă importantă destul de sumar (Acte care reflectă trecutul organizației, schimbări structurale în desfășurarea activității instituției etc.), dar arhivarul trebuie să îndrume activitatea fiecărei secții și a Consiliilor Populare subordonate, deci trebuie să urmărească ca în dosarele cu termen de păstrare permanent să nu apară (dintr-o interpretare greșită) documente cu termen de păstrare temporar.

3. *Documentații tehnice.* În ultimii 10 ani în cadrul Consiliului popular județul Covasna

s-a mărit volumul documentațiilor tehnice care se creează de către secția Sistematizare și secția Investiții în legătură cu autorizații de construcție, reparații capitale etc. și ar fi necesar să fie stabilit termenul de păstrare al acestor documente în mod diferențiat: cît trebuie să păstreze documentația tehnică beneficiarul pentru care se face construcția, cît trebuie să păstreze Consiliul Popular care primește o mapă groasă de documente pentru finanțare, pentru că apar paralelisme pentru un material voluminos care conține documentații tehnice și este de dorit ca termenul de păstrare al acestora să fie stabilit diferențiat.

4. *Problema responsabililor de arhivă.* La organizațiile socialiste și la instituțiile unde nu este prevăzut un post de arhivar în statele de funcțiuni este necesară desemnarea unui responsabil cu arhiva din rîndul personalului administrativ.

Prin grija pe care a acordăm muncii de arhivă desfășurată la Consiliile Populare vom putea asigura ca diferitele etape ale dezvoltării societății noastre socialiste din trecut și prezent să fie ogîndite pentru posteritate prin documentele păstrate în acest scop de pe teritoriul județului Covasna.

PETER ENDRE

PREOCUPĂRI ALE CONSILIILOR POPULARE DIN JUDEȚUL VASLUI PENTRU APLICAREA ACTELOR NORMATIVE ÎN ACTIVITATEA DE ARHIVĂ

Activitatea de arhivă constituie una din atribuțiile principale ale organelor locale ale administrației de stat, atribuțiune, de altfel, legiferată și prevăzută textual în articolul 27 litera „I” din Legea organică de organizare și funcționare a consiliilor populare, nr. 57/1968, așa cum a fost modificată și completată prin Legea nr. 5/1976. Potrivit prevederilor legale menționate, comitetele și birourile executive ale consiliilor populare exercită atribuții principale cu privire la organizarea păstrării și valorificării fondului arhivistic și răspund de îndeplinirea lor. Pornind de la această prevedere din Legea organică de organizare și funcționare a consiliilor populare, care conferă răspunderi deosebite organelor locale ale administrației de stat în activitatea de arhivă, în județul Vaslui s-au luat o serie de măsuri tehnico-organizatorice menite să aplice întocmai prevederile reglementării speciale, respectiv cele ale Decretului nr. 472/1971, republicat în 1974, privind Fondul Arhivistic Național al Republicii Socialiste România. Astfel, Comitetul

executiv al Consiliului popular județean Vaslui, în colaborare cu Filiala Arhivelor Statului, a luat măsuri de instruire a secretarilor comitetelor și birourilor executive ale consiliilor populare din județ, care coordonează activitatea de arhivă, după care s-a trecut la întocmirea nomenclatoarelor dosarelor pe categorii de consilii populare (județean, municipale, orășenești și comunale). De asemenea, prin decizii ale organelor locale de administrație, s-au constituit comisii de selecționare a documentelor arhivistice.

Trimestrial, la instruirile organizate cu secretarii comitetelor și birourilor executive ale consiliilor populare municipale, orășenești și comunale, se rezervă timp destinat analizei activității de arhivă, fiind invitat și directorul Filialei județene a Arhivelor Statului pentru a prezenta diferite comunicări, sugestii și recomandări pentru îmbunătățirea muncii în acest domeniu de activitate.

Pentru a veni în sprijinul comitetelor și birourilor executive ale consiliilor populare din județ, precum și al celorlalte organe și unități de subordonare locală, au fost tipărite și publicate în Buletinul oficial al Consiliului popular județean Normele tehnice ale Ministerului de Interne pentru înregistrarea, gruparea în dosare, selecționarea și păstrarea documentelor scrise și tipărite, a sigiliilor și ștampilelor, de către organizațiile socialiste și celelalte organizații, iar Buletinul oficial a fost difuzat în tot județul.

Atît la nivelul Consiliului popular județean, cît și la nivelul consiliilor populare ierarhic inferioare, s-au amenajat camere speciale destinate păstrării documentelor arhivistice, iar documentele au fost inventariate și ordonate în rafturi, pe fonduri arhivistice, în cadrul fondurilor pe ani și pe compartimente de activitate, etichetindu-se în mod corespunzător.

În afara acestor măsuri, prin personalul Secției control, administrație locală de stat și secretariat din cadrul Comitetului executiv al Consiliului popular județean Vaslui, periodic, se execută muncă de îndrumare și control la organele și unitățile subordonate, încheindu-se procese-verbale de constatare, cu termene de soluționare a unor probleme și responsabilități. Tematica acestor controale conține un capitol rezervat activității de arhivă, urmărindu-se în principal evidența primară a documentelor la registratură, circuitul acestora, constituirea documentelor în dosare la compartimentele de muncă, conform nomenclatorului, inventarierea documentelor pe ani și termene de păstrare, predarea acestora la depozitele de arhivă și selecționarea documentelor, care se face anual.

Menționăm sprijinul acordat de către directorul Filialei județene a Arhivelor Statului, tovarășul Costică Gîrneată, care manifestă receptivitate și răspunde prompt la solicitările noastre și cu care colaborăm în mod frecvent, soluționînd toate problemele mai dificile ce apar în activitatea de arhivă a consiliilor populare și a celorlalte unități subordonate. Prin acțiunile întreprinse în județ, s-a reușit să se pre-

dea o mare cantitate de arhivă de la consiliile populare la Filiala județeană a Arhivelor Statului, descongestionînd în acest mod depozitele unităților noastre și dînd posibilitatea de a se depozita corespunzător noile documente create.

În ceea ce privește termenele de păstrare a documentelor, pînă în acest an toate consiliile populare din județ au lucrat cu indicatorul termenelor de păstrare nr. 3476/1970 al fostului Comitet de Stat pentru Economia și Administrația Locală care a rămas în mod implicit în vigoare pînă în 1979, cînd s-a primit un nou indicator al termenelor de păstrare emis de Comitetul pentru Problemele Consiliilor Populare.

Imediat ce s-a primit noul indicator, conform indicațiilor tovarășului Gheorghe Trifan, secretarul Comitetului executiv al Consiliului popular județean Vaslui, s-a trecut la studierea și aplicarea acestuia, începînd cu 1 ianuarie 1979, la nivelul tuturor consiliilor populare, județean, municipale, orășenești și comunale. Noul indicator al termenelor de păstrare a documentelor se referă la consiliile populare de toate categoriile, fiind corelat cu transformările produse în structura și atribuțiile compartimentelor din aparatul propriu al organelor locale ale administrației de stat, precum și cu ultimele măsuri luate pe linia raționalizării sistemului de evidență. Indicatorul aduce o serie de noutăți, în sensul că o serie de documente care pînă în prezent se păstrau permanent, vor fi păstrate în viitor numai o anumită perioadă de timp, contribuind în felul acesta la descongestionarea depozitelor de unele documente fără importanță. De asemenea, în județul Vaslui s-a hotărît să se emită, la nivelul tuturor consiliilor populare, noi nomenclatoare corelate cu noul indicator al termenelor de păstrare, cu intrare în vigoare tot de la 1 ianuarie 1979, reducîndu-se cu această ocazie unele dosare conținînd documente care se aflau în același timp la mai multe compartimente. În acest sens, noul indicator al termenelor de păstrare a documentelor a fost multiplicat și transmis la toate consiliile populare, cu indicația de a se întocmi la nivelul aparatului fiecărui consiliu popular, proiecte de nomenclatoare și care, la prima instruire cu secretarii comitetelor și birourilor executive ale consiliilor populare, să fie discutate în plen, îmbunătățite și întocmite într-o formă unitară, pe categorii de consilii populare, respectiv, municipale, orășenești și comunale.

Totodată, se vor fixa și termenele de păstrare, pe dosare, în conformitate cu indicatorul primit, urmînd ca apoi nomenclatoarele să fie aprobate prin decizii ale organelor respective. În acest fel se reușește să se coordoneze în mod eficient și unitar activitatea de arhivă la nivelul tuturor consiliilor populare din județul Vaslui.

O activitate de arhivă intensă se desfășoară la nivelul aparatului propriu al Comitetului executiv al Consiliului popular județean,

care are multe compartimente funcționale și unde se concentrează un mare volum de documente, unele dintre ele avînd importanță istorică, științifică sau documentară. Un rol important în această activitate revine Sectorului secretariat-consiliu, care are sarcina de a colabora cu toate compartimentele de activitate la întocmirea nomenclatorului dosarelor, la stabilirea termenelor de păstrare conform indicatorului termenelor de păstrare, la aplicarea întocmai a nomenclatorului dosarelor aprobat prin decizia Comitetului executiv al Consiliului popular județean, inventarierea și predarea-preluarea documentelor la depozitul de arhivă, activitatea comisiei de selecționare și selecționarea anuală a documentelor nefolositoare și cu termenul de păstrare expirat, asigurarea bunei păstrări și conservări a documentelor, arhivele constituint un important izvor al istoriei și o sursă inepuizabilă de studiu și documentare, servind astfel la întocmirea altor lucrări sau la satisfacerea unor cerințe ale oamenilor muncii.

S-a avut grijă ca în comisia de selecționare a documentelor arhivistice de la nivelul Comitetului executiv al Consiliului popular județean să fie cooptat personal muncitor competent, recrutat din toate sectoarele de activitate ale aparatului propriu, președinte al acestei comisii fiind șeful Sectorului secretariat-consiliu, iar secretar-raportor, arhivarul principal. În acest mod se reușește ca selecționarea și înlăturarea documentelor nefolositoare să se facă cu grijă și cu mult discernămint, studiîndu-se dosar cu dosar, după care, în baza aprobării conducerii Comitetului executiv și a confirmării obținute de la Filiala județeană a Arhivelor Statului, să se procedeze la predarea maculaturii la întreprinderea specializată în colectarea deșeurilor de hirtie. Precizăm că, datorită activității susținute desfășurate de către Comisia de selecționare, Comitetul executiv al Consiliului popular județean și-a îndeplinit an de an planul la predarea materialelor reutilizabile.

Periodic, prin grija Sectorului secretariat-consiliu, șefii de compartimente sînt instruiți cu privire la activitatea de arhivă și li se explică practic cum trebuie să se grupeze documentele în dosare, conform nomenclatorului, cum trebuie să se întocmească un dosar în mod corect și cum trebuie să se facă inventarierea și predarea documentelor. La nivelul sectorului secretariat-consiliu există un plan anual de perfecționare a pregătirii profesionale a personalului muncitor din acest compartiment, un loc prioritar ocupîndu-l însușirea actelor normative care reglementează activitatea de arhivă. Procedînd astfel, nu s-au întîmplat greutăți în preluarea documentelor și nici în activitatea de selecționare a

acestora. De regulă, în perioada septembrie-decembrie a anului în curs, pe bază de grafic aprobat de conducerea Comitetului executiv, se preiau la depozitul de arhivă documentele constituite în anul expirat. De asemenea, pentru buna conservare și păstrare a documentelor, depozitul de arhivă este bine aerisit și menținut într-o perfectă stare de curățenie, iar anual se face desprăfuirea rafturilor și a dosarelor. Totodată, s-au luat cele mai corespunzătoare măsuri pentru evitarea oricărui pericol de incendiu sau distrugere a documentelor din depozitele de arhivă.

La nivelul celorlalte organe subordonate, pentru a se desfășura o muncă corespunzătoare la arhivă, coordonator al acestei activități este secretarul comitetului sau biroului executiv al consiliului popular respectiv, iar la nivelul consiliilor populare comunale, președintele comisiei de selecționare este tot secretarul biroului executiv al consiliului popular comunal.¹

O atenție deosebită se acordă evidenței sigiliilor și ștampilelor, cu stema R.S.R. sau fără stemă. Evidența acestor sigilii și ștampile se ține pe registre tipizate, conform modelului stabilit prin Decretul nr. 472/1971, centralizat la nivelul Comitetului executiv al Consiliului popular județean, în cadrul Sectorului secretariat-consiliu, precum și separat, la nivelul fiecărui consiliu popular, cu mențiunea dării în folosință și scoaterii din uz. Sigiliile și ștampilele scoase din uz sînt selecționate în aceleași condiții ca și celelalte documente, fiind predate organelor competente, sau distruse, după caz, conform prevederilor legale.

Referindu-ne și la activitatea celorlalte organe și unități de subordonare locală, cum ar fi, spre exemplu, organele locale de specialitate ale administrației de stat și întreprinderile economice județene, precizăm că se întîmpină în munca practică unele greutăți deoarece unele organe centrale de specialitate (ministerele de resort) nu au întocmit încă indicatoarele termenelor de păstrare a documentelor, unitățile respective fiind nevoite să lucreze și în prezent după vechile indicatoare, care în parte nu mai corespund².

¹ La nivelul consiliilor populare municipale și orașenești, președinți ai comisiilor de selecționare sînt șefii sectoarelor sau oficiilor de administrație locală.

² Exemplificăm cîteva organe și unități de subordonare locală care nu au indicatoare ale termenelor de păstrare: Direcția generală pentru agricultură și industrie alimentară, Direcția județeană de drumuri și poduri, Întreprinderea județeană de gospodărie comună și locativă, Administrația financiară, Întreprinderea județeană de construcții-montaj, Oficiul de gospodărirea apelor, Direcția comercială județeană ș.a.

În prezent, în județul Vaslui se desfășoară activitatea pentru pregătirea unor noi fonduri arhivistice ale fostelor raioane Vaslui, Birlad, Huși și Negrești ce urmează a fi predate în viitor la Filiala județeană a Arhivelor Statului, spre păstrare permanentă, avînd în vedere că filiala s-a mutat în noul local din municipiul Vaslui, grație grijii și preocupării susținute a partidului și statului nostru pentru ocrotirea patrimoniului cultural național.

Avînd în vedere importanța documentelor constituite în fonduri arhivistice la nivelul

consiliilor populare din județul Vaslui, Comitetul executiv al Consiliului popular județean, celelalte comitete și birouri executive ale consiliilor populare municipale, orășenești și comunale din județ, acționează în spiritul prevederilor Decretului nr. 472/1971 privind Fondul Ahivistic Național al R.S.R. și ale Legii nr. 63/1974 de ocrotire a Patrimoniului Cultural Național, care realizează cadrul organizatoric și juridic necesar protecției și securității tuturor izvoarelor documentare, mărturii ale istoriei și evoluției economico-sociale a țării noastre.

DORIN BLĂNARU

DOCUMENTE INEDITE DIN SECOLUL AL XVI-lea LA F.A.S. MEHEDINȚI

În colecția Constantin Gherghinescu, donată Filialei Arhivelor Statului din Drobeta Turnu Severin în toamna anului 1978, se află un număr de documente inedite despre hotarele, moșiile și așezările moșnenești din regiunea Vâilor sau a Jilțurilor, astăzi în județul Gorj¹.

Cele mai vechi documente din această colecție sînt patru cărți domnești din secolul al XVI-lea, adică din 13 septembrie 1530 (7039), 9 octombrie 1549 (7058), 8 august 1564 (7072) și 20 iulie 1569 (7077). Ele nu sînt originale, ci copii ale cărților dregătoriale originale și autentice, făcute la satul Dragotești înaintea a șase megieși hotarnici, în aprilie 1746.

În sprijinul existenței originalelor autentice la data copierii probează: corespondența dintre data de emitere a fiecărui document și anii de domnie ai voievodului emitenț²; martorii din documente care sînt atestați ca ocupînd dregătoriile respective la acea vreme³; unele toponime din documente care s-au păstrat pînă astăzi⁴; judecățile și hotărnicile care s-au întemeiat pe aceste cărți domnești⁵.

Copierea acestor cărți domnești a fost făcută în satul vecin Dragotești de către cunosători ai limbii slavone (exemplu popa Dumitrascu ot Slivilești), dar care nu puteau să aibă nici cunoștințele, nici experiența și nici „abilitățile” celor ce lucrau în cancelaria domnească sau pe lângă marii dregători. De aceea,

copiile realizate la Dragotești în 1746 nu sînt întocmai, au unele inexactități și repetări de dregători⁶, iar verbele de la prezent persoana întâia au fost conjugate la trecut persoana a treia („dat-au domnia lui” sau „au dat și domnia lui”) etc.

Copiate și păstrate sub această formă, cele patru documente sînt inedite⁷ și au o însemnată valoare documentar-istorică. Astfel, atestarea documentară scrisă a satului Cocimănești este „împinsă” de la 1605⁸ sau 1633⁹ la 13 septembrie 1530¹⁰. Atestarea hotarului Croicilor (anul 1536) și a celui al Corobăii (anul 1723) este devansată la același 13 septembrie 1530¹¹.

De asemenea, satul Ciorani, înglobat mai apoi în satul Miculești (Gligorești) este atestat la 9 octombrie 1549¹², cu mult mai devreme decît atestarea satului Gligorești la 1629¹³. Satul Tihomir (Tehomir) este atestat de documentul din 20 iulie 1569¹⁴, cu 248 de ani mai devreme față de data cunoscută pînă acum¹⁵. Iată deci cîteva dovezi în plus despre cit de relative sînt primele atestări documentare scrise cu care se operează în fixarea începuturilor așezărilor medievale românești și totodată confirmarea adevărului că, de regulă, aceste așezări sînt mult mai vechi decît documentele cunoscute pînă acum.

Din cercetarea documentului emis la 13 septembrie 1530 se constată că Dragoteștii au împresurat moșie în Cocimănești „cu meșteșuguri” însă Stan cu feciorii lui au redobîndit-o de la Vlad Inecatul, pentru că „au fost a lor vechie moșie, amiruită de ei cu direaptă și credincioasă slujbă”¹⁶.

La 9 octombrie 1549, Mircea Ciobanul confirmă stăpînirea lui Lupu, nepot al lui Stan, cu feciorii lui asupra unei seliști cumpărată în Cocimănești¹⁷. După numai 15 ani, Petru cel Tânăr confirmă stăpînirea lui Lupu cu frații și cetașii lui asupra întregului sat Cocimănești cu tot hotarul, în defavoarea lui Manea cu frații și cetașii lui¹⁸ căroră, după

¹ Aceste documente au fost semnalate în „Revista Arhivelor”, an. LVI, 1979, vol. XLI, nr. 2, p. 173-174 și C. A. Gherghinescu, *Satul Cojmănești - Mehedinți în lumina unor documente inedite din secolele XVI-XIX*, în „Mehedinți - istorie și cultură”, I. Drobeta Turnu Severin, 1979, p. 171-176.

² Vlad Inecatul (1530-1532), Mircea Ciobanul (1545-1559) cu întreruperi, Petru cel Tânăr (1559-1568) și Alexandru al II-lea Mircea (1568-1577).

³ Documente privind istoria României, B. Țara Românească, sec. XVI, vol. II, p. 86 (documentul 87 din 3 octombrie 1530); p. 348-370 (documentul 364 și urm. din anul 1547, nu cele din anul 1549, ceea ce ar însemna o copiere greșită a văleatului 7058 octombrie 9), vol. III, p. 199 (documentul 235 din 9 august 1564) și p. 320 (documentul 371 din 2 iulie 1569).

⁴ C. Pajură, *Dictionar geografic, istoric și topografic al județului Mehedinți*, Turnu Severin, 1947, p. 38, 42, 61 și 106; Iordan P. Găstescu, D. I. Oancea, *Indicatul localităților din România*, Edit. Acad. R. S. România, București, 1974, p. 108.

⁵ Arh. St. Drobeta Turnu Severin, colecția Constantin Gherghinescu, document II/9 (hotarul Cocimăneștilor și stăpînirea sa sînt stabilite în baza cărții domnești din 1564, la cercetarea din 28 iunie 1767) și document II/24 (hotărnicie care stabilește moșii mari și beneficiarii din cele patru documente ce prezentăm: Stanciu, Iovan, Lupu etc.).

⁶ La documentul din 13 septembrie 1530 avem: jupan Velcan vel logofăt, în loc de jupan Vislan vel logofăt; Dragomir spătar în loc de Drăghile spătar, cu repetare; văleatul documentului din 9 octombrie 7058, după martorii dregători trebuie să fi fost din văleatul 7056 (1547).

⁷ Nu figurează în vol. II și III de Documente privind istoria României, B. Țara Românească, sec. XVI și nici după aceea nu sînt publicate.

⁸ C. Pajură, *op. cit.*, p. 42.

⁹ Arh. St. Buc., ms. 336, f. 33v-34v.

¹⁰ Documentul nr. 1.

¹¹ Documentul nr. 2 Arh. St. Craiova, Documente, cc/2 și „Arhivele Olteniei”, anul XV, nr. 86-88, 1936, p. 393.

¹² Ibidem.

¹³ „Arhivele Olteniei”, an. IV, nr. 21-22, 1925, p. 461-462.

¹⁴ Documentul nr. 4.

¹⁵ „Arhivele Olteniei”, an. XV, nr. 86-88, 1936, p. 398.

¹⁶ Documentul nr. 1.

¹⁷ Documentul nr. 2.

¹⁸ Documentul nr. 3.

numai cinci ani, în 20 iulie 1569, le era reconfirmată stăpînirea în Cocimănești de către Alexandru al II-lea Mircea¹⁹.

Reținem astfel constatarea că între cetele de moșneni conflictele pentru stăpînirea pămîntului îmbrăcau în secolul XVI și forma unor judecăți în fața ultimei instanțe, a domnului, cele patru documente prezentate fiind emise tocmai în asemenea împrejurări. La sfîrșitul secolului al XVIII-lea, acestor conflicte li se vor adăuga cele cu boierii acaparatori, în cadrul Cojmăneștilor cu boierii Miculești, Săvoiu, Schintee, Vișoreanu și alții. În continuare dăm publicității textul celor patru documente.

NICOLAE CHIPURICI

1

1530 (7039) septembrie 13. Cartea lui Vlad Inecatul vv. către Stan și feciorii lui (Stanciu, Stănilavu și Danu) cu feciorii lor precum și către Ivăniș cu feciorii lui ca să le fie lor moșie în Cocimănești „oricît au fost ținut Drăgotești[i]”, care au împresurat-o în zilele lui Moise vv. (1529—1530).

Izvodu cărții Vladului vo[ievo]d ficio[rul] lui Vlădiță vo[ievo]d.

Dat-au domnia lui această poruncă a domnii lui Stani și ficiorilor lui anume Stanciu și Stănilavu și Danu și ficiorilor și Ivăniș cu feciorii(i) lui cîți Dumnezeu le va dărui. Ca să le fie lor moșie în Cocimănești oricîtă au fost ținut Drăgotești[i], pentru că au fost a loru veache și direaptă de moștenire și cumpărătură, dinu zilele bătrînului Radului vo[ievo]d. Ce au fost împresurată din zilele lui Moisi vo[ievo]d, fără nici o vină și fără dreptate. Și încă au fost umblat Dragotești[i] cu meșșuguri dinu zilele lui Moisi vo[ievo]d mai dinainte. Deci veniră la capu și la pămîntu domnii meale de să pierdu acel vicleșugu dinaintea domnii meale. Acei oameni ce s-au zisu mai susu după aceia care au fostu a loru veache moșie amiruită de ei cu direaptă și credincioasă slujbă de cătră domnia lui. Această mai sus numită moșie și să știe pi unde au fostu hotarul bătrînu: dinu hotarul Croicilor preste obârșile vailor, pă fearele lu Frățilă și pe tarnițe. Și dinu tarnițe pă obârșile vailor pînă în hotarul Corobăii.

Dreptu aceaia au dat și domnia lui ca să le fie lor moștenire oahabnice lor, ficiori, nepoți și strenepoți și de către niminia necîlîntită peste porunca domnii lui.

Iată și mărturiile: jupănu Draghici biv vornic. jupan (To)ader biv vel log(ofăt) i jupan Șerban vel vornic, jupan Velican vel log(ofăt)

Radu (vist.?), Dragomiru spătar, Udriște pah(arnic) i Danciu lu comis i Staico stol(nicul) i Staico vel uost(elnic), Dragomiru spăt(arul). Și au scris Stan grămatic în loc de credință.

Lunii lui septemvrie] 13 zile, văleat 7039[1530].

Iar la limbă românească s-a scos aicea în Drăgotești înaintea a șasă megiaș hotarnici în ap[ri]lie] 9 zile 7254[1746]. Și am scris eu popa Dumitrașco ot Slăvești.

S-au văzut la hotarnicia, 1855 august 10. V. Cioculescu, inginer.

Arh. St. Drobeta Turnu Severin, colecția Constantin Gherghinescu, document II/1, copie din 1746

2

1549 (7058) octombrie 9, București. Carte prin care Mircea Ciobanu vv. confirmă stăpînirea Vișei cu feciorii ei asupra unei moșii în Ciorani cumpărată de la fetele Iovei cu 300 de aspri; lui Lupu cu feciorii lui o săliște în Cocimănești cumpărată de la Brahaneasa cu 30 de aspri, o săliște cumpărată de la Dăneasa cu 30 de aspri și o holdă de la Barbu.

Dat-au domnia lui această poruncă a domnii lui Vișai cu feciorii ei cîți Dumnezeu îi va da ca să le fie lor moșie în Ciorani dinu partea Iovi jumătate, ori cîtă s-ar aleage în câmpu și în dealu și în apă și în plaiulu de vie. Pentru că au cumpărat-o di la featele Iovei cu aspri 300 și dreptu vaci 4. Și iară să-i fi Lupului cu feciorii(i) lui în Cocimănești săliște 1, pentru că au cumpărat-o di la Brăhneasa cu as[pri] 30. Și di la Dăneasă săliște, iară cu as[pri] 30. Și di la Lupu holdă 1, pentru că au fostu luat de la Lupu 60 capre pentru o gloabă pentru Barbu, iară Barbu, el, au dat holda aceaia de s-au plătit.

Dreptu aceaia au datu și domnia lui ca să le fie lor moștenire oahabnice lor, feciorii(lor), nepoți(lor) și strănepoți(lor), de către niminia necîlîntită în veaci, peste porunca domnii lui.

Iată și mărturiile domniei lui: jupan vis[tier] Barbu [...] Badea pah[arnic], Stefu spăt[ar], Gheorghe co[m]is, Stan vel post[elnic]. Is[pravnic] Radu vel log(ofăt) au scris în scaunul curții în București, luni[i] lui oc[tomvrie] zile 9, văleat 7058[1549].

Iar la limbă românească s-au scris acum la 6 megieș hotarnici din Drăgotești la aprilie zile 9 anul 7254[1746].

¹⁹ loc rupt

Arh. St. Drobeta Turnu Severin, colecția Constantin Gherghinescu document II/2, copie din 1746

3

1564 (7072) august 8, București. Carte prin care Petru cel Tânăr confirmă stăpânirea lui Lupu cu cetașii și cu tot satul asupra Cocimăneștilor cu tot hotarul, pentru că le erau moștenire veche și dreaptă.

Dat-au domnia lui această poruncă a domnii lui Lupului cu frații[i] și cu cetași și cu tot satul Cocimăneștii, cu feciori[i] lor câți Dumnezău le va da, ca să le fie lor satul Cocimănești toți și cu tot hotarul. Deci și hotarul încă să știe: din viaa lui Bălan în sus pân[ă] în dălmă, pân[ă] în viaa Neagului, pe pîiatră în sus pân[ă] în viaa lui Stoian, pe dîlmă pîn[ă] în hotarul Budeanului, pentru că le-au fost moșii vechi și derepte de moștenire, hotare bătrînești și seamne. Iar după aceeaia Lupul și cu cetașii[i] lui avut-au piră înaintea domnii lui cu Manea i cu frații[i] lui. Și zicea așa ei. Cum că aceale seamne ce s-au zis mai sus nu sînt hotare dreapte, ca să între și ei în Valea Casăi. Iar într-aceaia domnia lui au căutat și au judecat cu toți[i] cinsti[iții] dirigători[i] domnii lui. Și au dat domnia lui Manei cu frații[i] lui și cu cetașii[i] lui să jure cum că au și ei în Valea Cășăi. Iar într-aceaia Manea cu frații[i] și cu cetașii[i] lui n-au putut lua leage nici de cum, ci au rămas Manea cu frații[i] și cetașii[i] lui de lege dinaintea domnii lui.

Derept aceaia au dat și domnia lui Lupului cu frații[i] și cu feciori[i] lui, cu cetași lui ca să le fie lor tot satul Cocimănești cu tot hotarul moștenire ohamnică lor, feciori[lor], nepoți[lor] i strănepoți[lor] și despre nimeni neclintite peste porunca domni[i] lui.

Iată și martori au pus domnia lui: jup[an] Nedelco vel vor[nic] și Iovan vel log[ofăt] i Iane vis[tier] i Barcan com[is], Stan spăt[ar]. Pană stol[nic], Manea pah[arnic] și Gheorma vel pos[telnic], Nedelco vel vor[nic].

S-au scris în București la avg[ust] 8, leat 7072[1564].

S-au scos acum înaintea [a] șasă megieș hotarnici [în satul] Dragoteștilor, ap[rilie] 10, leat 7254[1746].

Această copie ce s-au scos după hrisovul Măriei Sale răposatului Pătru Voevod am cercetat-o și eu după hrisov din cuvînt în cuvînt cunoscut și este bună și adevărată.

Iul[ie] zile 3, 1746

Popa Dumitru ot [...] 1

Ocolnicele dinspre Miculești

4

1569 (7077) iulie 20, București. Carte prin care Alexandru al II-lea Mircea întărește stăpînirea de moșie lui Danciu, Barbu și Manea cu frații și feciori lor în Cocimănești, județul Mehedinți.

Dat-au domnia lui această poruncă a domnii lui Danciu cu frații[i] i Barbului cu frații[i] și Manei cu frații[i] i cu feciori[i] lor câți Dumnezeu le va da. Ca să le fie lor moșie în Cocimănești, pentru că iaste a lor moșie veche și deraptă. Iară după aceeaia avut-au pără acești oameni ce s-au zis mai sus înaintea domnii lui cu Stanciul din Tihomir. Și așa părăia Stanciul cum că i-a luat moșia cu 12 boeri și i-au spart hotarul lui.

Și așa au dat domnia lui Danciu lui cu frații[i] lui și cu cetași lui 24 de boeri să caute pe urma acelor 12 boeri. Și așa au aflat și au adevărat acei 24 de boeri cum că au fost înblat acei 12 boeri foarte bine și pe unde au fost pus hotar acei 12 boeri așideri l-au pus și acei 24 de boeri pe urma lor, din hotarul Budeanului pe deal pe pietri și tocma pînă în jugastru. Și de acolea pînă în jos pînă în cer. Deci pe față pînă în Jilți și pe Valea Poenii tocma pînă în chicior, pe deal în jos pînă în dealul Purcăreților. Drept aceeaia au dat și domnia lui acestor oameni, ce sau zis mai sus, ca să le fie lor moșteniri ohamnice, iară Stanciul au rămas de lege dinaintea domnii lui.

Iată și mărturie au pus domnia lui: jup[an] Dobromir vel ban al Craiovei și Dragomir vel vor[nic] și Radul vel log[ofăt] i Badea vis[tier] i Stan spăt[ar] și Mitru comis, Ivașco stol[nic] i Gonță pah[arnic] i Stoica vel post[elnic], is[pravnic] Dragomir vel vor[nic], Stoica log[ofăt] cari au scris în scaumul curții[i] în București la iul[ie] 20, [leat 7077] 1569.

Iar la limbă rumânească s-au scos aicea [la Dragotești] la șasă megiași hotarnici [...] zile 12, leat 7254 [1746].

Ocolnicele despre Tihomiri.

¹ și ² locuri rupte în document

Arh. St. Drobeta Turnu Severin, colecția Constantin Gherghinescu, document II/4, copie

SCRISORI INEDITE ALE LUI GEORGE BARIȚIU ÎN ARHIVELE MARAMUREȘENE

Dacă în aprecierea valorii unei colecții de documente primează vechimea pieselor ce o compun, avînd în vedere faptul că vicisitudinile vremurilor au făcut ca relativ puține acte

¹ ilizibil

Arh. St. Drobeta Turnu Severin, colecția Constantin Gherghinescu, document II/3, copie din 1746

vechi să ajungă pînă la noi, o altă valență a valorii acesteia îi este dată și de condeiele din care provin izvoarele documentare respective.

George Barițiu face parte din galeria acelor personalități de seamă ale secolului al XIX-lea care s-au identificat cu idealurile de dreptate socială și libertate națională ale neamului său, el simbolizînd de fapt, „însuși pulsul vieții sociale a românilor din Transilvania în secolul al XIX-lea”¹. Iată de ce orice document care poartă semnătura sa poate să ridice cota valorică a colecției de documente în care acesta este inclus.

După cum se știe, George Barițiu a lăsat posterității, pe lîngă o importantă operă istorică, și o vastă corespondență, pe care autorii monumentalei lucrări „George Bariț și contemporanii săi”, proiectată să apară în douăsprezece volume, o apreciază la cca unsprezece mii de piese². Aceasta presupune tot atîtea scrisori ieșite din pana sa, către prietenii și confrății săi de idei din toate provinciile românești.

Printre numeroșii săi corespondenți, alături de nume ilustre ale culturii românești din secolul trecut ca: Aron Florian, Aug. Treb. Laurian, Al. Papiu Ilarian, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri și mulți alții, figurează și descălii sau preoți de țară, unii dintre ei ajunși pe trepte mai înalte ale ierarhiei bisericești, care înțelegînd aspirațiile de emancipare socială și politică ale poporului în rîndul căruia și-au desfășurat activitatea, s-au situat în fruntea acțiunilor care vizau realizarea acestor deziderate. Ei i-au scris lui Barițiu, i-au cerut sfatul, s-au bucurat de poveștile sale înțelepte și „i-au ascultat orbește în tot ceea ce însemna acțiune politică sau culturală, au crezut necondiționat în infailibilitatea lui, iar atunci cînd diadema anilor i-a adăugat și diadema prestigiului suprem, literalmente nu se mai întreprindea *nimic* pe plan spiritual fără știrea, consultarea sau consimțămîntul lui”³.

Din cea de a doua categorie de corespondenți fac parte și destinatarii celor 8 scrisori achiziționate de Filiala Maramureș a Arhivelor Statului în ultimii doi-trei ani, ei fiind Olimpiu (sau Olimpiu) Barbuloviciu și Alexiu Berinde, primul vicar al Silvaniei, iar al doilea protopop al districtului Seini, din apropiere de orașul Baia Mare.

Olimpiu Barbuloviciu, pe lîngă funcția ecleziastică de vicar, de inspector școlar în vicariatul său și membru al sedrii consistoriale din dieceza Gherlei, a fost mult timp și președinte al despărțămîntului sălăjean al „Astrei”, avînd ocazia ca la adunările ei generale anuale să se întîlnească cu mulți dintre fruntașii vieții culturale ardeleni, printre care și

cu George Barițiu, cu care a legat o strînsă prietenie. Mai mult, Olimpiu Barbuloviciu l-a avut și oaspete pe venerabilul său corespondent în anul 1878, după cum rezultă din scrisoarea din 1/13 iunie 1880.

Cele șase scrisori adresate de George Barițiu lui Olimpiu Barbuloviciu datează dintre anii 1879—1886, perioadă în care mișcarea de emancipare politică a românilor din provinciile încorporate în imperiul dualist austro-ungar, desfășurată în condiții din ce în ce mai grele determinate de înăsprirea asupririi naționale, a intrat în faza sa de cristalizare. În aproape toate cele șase scrisori întîlnim referiri la diferite aspecte ale acestei politici de asuprire națională, care n-a reușit să frîngă curajul, stăruința și speranța lui Barițiu și a generației sale în victoria finală a luptei sale.

La șicanele la care a fost supus de-a lungul anilor atît din partea guvernului austro-ungar cît și din partea unor confrăți, de care îl despărțea adeseori poziția sa în anumite probleme sociale și politice, face referiri George Barițiu în prima dintre cele șase scrisori, respectiv în cea din 1879. El îi scria lui Olimpiu Barbuloviciu despre „persecuțiunile înverșunate” la care se vedea supus „de un an încoace, atît din partea guvernului, cît și de către unii români fanatici și totodată fără conștiință, care cer să sparg ziduri de peatră cu capul meu” — și care — „în săptămîinile mai din urmă nu-mi lăsară nici o oară liberă spre a conversa în liniște cu bărbăți demni, serioși, înțelepți”.

De același regim potrivit mișcării de emancipare a românilor transilvăneni i se plînge G. Barițiu președintelui său corespondent sălăjean și în scrisoarea din 10/22 noiembrie 1885 trimisă din Sibiu, arătînd că după reîntoarcerea sa de la București, unde fusese în legătură cu „misiunea dată mie de către Academia Română cu scopu de a mai aduna documente istorice pentru istoria noastră și a patriei”, a fost nevoit să-și întrerupă pentru un timp corespondența „văzînd că s-au luat măsuri de confiscarea scrisorilor eșite din pene românești, care au stat și pînă acuma în disgrație la cei de la putere”.

Din scrisoarea din 10 februarie 1881 îl vedem pe G. Barițiu alergînd între redacția „Transilvaniei”, birourile „Astrei” sau ale consiliului de administrație a băncii „Albina” din Sibiu, încît adeseori nu are timp nici pentru a se ocupa de propriile-i treburi de familie, dar nu se plînge, e conștient că trebuie să fie acolo unde prezența sa este necesară.

În două din cele opt scrisori George Barițiu abordează problema afirmării românilor și pe tărîm economic și financiar, condiție esențială în realizarea obiectivelor lor politice. În scrisoarea din 1 martie 1885 el sublinia foarte clar acest lucru:

„Da, este un război economic acesta, pe care trebuie să-l purtăm din toate puterile, în tot cuprinsul țării, dacă voim să mai existăm și să avem în adevăr patria noastră...”

¹ Ioan Chindriș, *Chipuri din hornicul neamului*, Edit. Albatros, București, 1977, p. 134

² • • • George Bariț și contemporanii săi, vol. I, Edit. Minerva, București, 1973, p. V

³ Ioan Chindriș, *op. cit.*, p. 134

Aceeași idee o găsim exprimată și în scrisoarea din 9 mai 1886 adresată lui Alexiu Berinde din Seini, unde acesta împreună cu Vasile Lucaciu a reușit să înființeze o bancă populară de credit, al cărei scop vădit național nu a scăpat autorităților politice comitatense⁴.

Primind statutul băncii respective, G. Barițiu apreciază realizarea celor doi frunțași politici din fostul comitat Satu Mare, exprimându-și bucuria față de reușita acțiunii lor: „M-am bucurat cu atît mai virtos de întreprinderea domniei voastre cu cît doream mai mult ca să ne vină o știre ca aceasta și din acele comitate locuite de români, după ce în Transilvania lucrează „Albina“ de 14 ani cu prea bun succes și după ce în anii din urmă s-au mai înființat societăți românești de credit și economii în Făgăraș, în Orăștie (Szaszvaros), în Deva, în Reghin, Cluj, Timișoara în Banat, una mai veche la Năsăud, iar de trei ani o filie sănătoasă a „Albinei“ la Brașov. Toate acestea, iară mai virtos „Albina“ salvară și pînă acuma sute de case și moșii românești de înstrăinare și pe familii de ruină totală, iară la altele și mai multe le-au ajutat a cumpăra de veci mai multe mii de iugăre...”. După opinia sa „e timpul suprem ca să se arunce și românii pe terenul acesta de activitate, punind umăr la umăr”, ceea ce au și început să facă, fapt care nu a rămas fără replică din partea adversarilor lor politici seculari, care au și pus în circulație o „maximă tîlhărească”, de pe la 1861 încoace, pentru că în 1884 să poată fi citită și în ziarele din Cluj: „Vai de noi și de noi: Am ajuns ca și inteligența valahă și popii valahi să aibă capitaluri de bani și iaca, blăstămata de „Albina“ și Blajul cel afurisit ne cumpără moșiile”, maximă ce exprimă atît disprețul claselor asupritoare maghiare față de eforturile românilor de afirmare în acest domeniu, cît și îngrijorarea lor în fața creșterii forței economice a burgheziei românești din Transilvania.

Recunoscător prietenilor care l-au încurajat în momente de grele încercări la care a fost adeseori supus din partea autorităților politice ale vremii, el îi scria lui Olimpiu Barbuloviciu în 10/22 noiembrie 1885, subliniind ideea convingerii sale nestrămutate în necesitatea slujirii idealului de emancipare a neamului său asuprit: „vin ca să-mi descoperiu cea mai sinceră recunoștință a mea pentru încurajarea ce ați binevoit a-mi face pentru restul vieții mele întru continuarea muncii ce se cere încă cel puțin pe o generațiune întreagă, spre a emancipa pe acest popor nefericit, demn de o soartă neasemuit mai bună din servitutea neștiinței și a-l scoate la lumina libertății drept înțelese, care corespunde totodată și adevărului Evangheliei lui Isus Christos, în care asu-

prorii națiunii românești nu cred și n-au crezut niciodată, ceea ce se cunoaște din faptele lor”.

Într-o altă scrisoare din 4 februarie 1886 G. Barițiu revine asupra aceleiași idei, exprimîndu-și dorința de a nu părăsi lupta pînă la împlinirea misiunii sale, socotindu-se de fapt un continuator al generației de luptători naționali din secolul anterior. El îi scria lui Olimpiu Barbuloviciu în acest sens: „...dară tocma pentru aceea voi să nu plec de aici pînă nu-mi împlinesc această datorie, cu atît mai obligatoare și mai plăcută pentru mine, cu cît aceste felicitări îmi venîră de la un bărbat ca reverența Voastră pătruns de mult de importanța vitală a cauzei noastre atît naționale cît și bisericești, în al cărei serviciu mă pusesem și eu, îndemnat de exemplele avute în bărbații din veacul anterior, cari spărseseră drumul dintre greutățile fără număr...”.

În cele opt scrisori la care ne-am referit, George Barițiu e preocupat în mai mică măsură de problemele sale familiale, dar și cînd o face, lasă rînduri de mare înțelepciune, înțelegere și tandrețe sufletească. În scrisoarea din 1/13 iunie 1880, referindu-se la fiul său Ieronim, ajuns la vîrsta căsătoriei și gîndindu-se la fericirea lui, i se destăinuia lui Olimpiu Barbuloviciu: „Apoi dacă doresc să-mi văd fiul căsătorit vă și descoperiu în toată confidența frățească cum aș dori ca fiica d-lui George Popp să fie și fiica mea. Aceasta însă depinde numai de la simpatii reciproce ale tinerilor și părinților le rămîne numai a le da un consiliu blind”. Și pentru a nu fi bănuț nici măcar un moment că ar viza avertarea fetei amicului său de idei, George Pop de Băsești, G. Barițiu completează aceste cuvinte de un mare adevăr: „Nici eu nici fiul meu nu punem temei principal pe averi mari, pe nu știu ce dotă strălucită. Amoarea părintească de o parte și de alta, cum și amoarea lor reciprocă și activitatea lor, vor fi dota cea mai sigură”. Soarta însă n-a făcut să i se împlinească această dorință.

Ultima din seria celor opt scrisori incluse în „Colecția de documente” de la filială datează din anul 1891, deci cu puțin timp înainte de trecerea lui G. Barițiu în lumea celor drepti și se referă la receptarea scrierilor sale în părțile nord-vestice ale Transilvaniei.

Cele opt scrisori la care ne-am referit, și pe care le publicăm în continuare, au fost depuse la Arhivele Statului, filiala Maramureș, de către tînărul profesor Horia Ardeleanu (cele adresate lui Olimpiu Barbuloviciu), respectiv de preotul pensionar Vasile Bîrsan, ambii din orașul Baia Mare⁵, cărora le aducem mulțumirile noastre și pe această cale.

În transcrierea lor ne-am orientat după normele de transcriere adoptate de colectivul care editează lucrarea „George Bariț și contemporanii săi” iar prin publicarea acestor do-

⁴ Arh. St. Baia Mare, fond Primăria orașului Baia Mare, Acte prezidențiale, act nr. 34/1891. Vezi și Grofin Hăgan, Ioan S. Mureșan, Valeriu Achim și Vasile Căpîlnean, *Maramureșul și unirea* (1918), (Muzeul Jud. Maramureș), Baia Mare, 1968, p. 158–159.

⁵ „Revista Arhivelor”, an LVI, vol. XLII, nr. 2, 1979, p. 169.

cumente urmărim introducerea lor în circuitul științific.

Pentru a nu încărca această prezentare cu prea multe trimiteri am indicat sursa în text, atunci când am citat din scrisorile publicate.

VASILE CAPILNEAN

1

1879 mai 25, Sibiu. George Barițiu îi mulțumește lui Olimpiu Barbuloviciu pentru urările transmise de ziua sa onomastică, scriindu-i despre persecuțiile la care este supus din partea Guberniului precum și de disensiunile cu unii confrăți.

Reverendissime Domine¹

Persecuțiunile înversunate la care mă văd espus de un an încoace², atît din partea guvernului cît și de către unii români fanatici și totodată fără conștiință, carii cer să sparg ziduri de peatră cu capul meu — în săptămînilor mai din urmă nu-mi lăsară nici o oară liberă, spre a conversa în liniște cu bărbați demni, serioși, înțelepți.

Reverența voastră ați aflat de bine a mă felicita de ziua mea onomastică în numele Dvs., în a prea demnei soții și al venerabilului socru, distinsul Sim(ion) Bocșia, iară eu abia astăzi, după una lună, ajung a Vă aduce fierbîntea mea mulțumită, cerînd totodată și din partea mea grația ceriului pentru îndelunga viață și prosperitate, cum și bucuria deplină în fiii D(omniei) Voastre.

Precum am zis și în unul din n(ume)rii „Observatoriului”³ felicitările amicilor și binevoitorilor mei îmi veniră ca un balsam sufletesc, tocma pe cînd guvernul spera să fiu condamnat sub un prețed de nimic, ca pentru crimen laesae Majestatis, iară fanaticul avocat Aron Densușianu⁴, care dorește ca un nebun răsculare, aruncă prin „Gazeta (Transilvaniei)” cu noroi în mine, iară mai apoi tot acolo se apucă alții de la Gherla și Năsăud ca să dea cu noroi în episcop, în cîțiva protopopi și asesori consist(oriali), în D(omniea) Voastră chiar (nrii 36 et 37), iară

¹ Primele șase scrisori sînt adresate lui Olimpiu Barbuloviciu, vicarul Silvaniei și președintele despărțămîntului „Astrei” din Sălaj, reprezentant de seamă al generației de luptători pentru emancipare socială și națională a românilor transilvăneni din secolul al XIX-lea

² Este vorba de procesul intentat lui George Barițiu pentru articolul său din „Gazeta Transilvaniei” în care a luat poziție împotriva măsurilor luate de guvernul maghiar de a desființa comitetele care s-au ocupat de stringerea de ofrande pentru ostașii români răniți în războiul pentru cucerirea independenței de stat a României de la 1877—1878

³ „Observatoriul”, ziar românesc ce apărea de două ori pe săptămînă la Sibiu (1878—1885), sub conducerea lui George Barițiu și în care, principalele probleme dezbătute se refereau la dezvoltarea învățămîntului și culturii în limba română și în general la lupta românilor transilvăneni pentru emancipare națională

⁴ Aron Densușianu (1837—1900), istoric literar și filolog român, adept al curentului latinist

mie-mi scorniră pe testea mea ca m-au mituit episcopii. Mare depravațiune se manifestă la unii oameni din generațiunea modernă.

Dară să lăsăm acestea că sunt prea neplăcute. Am onoare a fi și subscris al Reverenței Voastre cel mai devotat

G. Barițiu

Arh. St. Baia Mare, Colecția de documente, inv. nr. 436, act nr. 20/1879, orig.

2

1880 iunie 1/13, Sibiu. George Barițiu îl roagă pe Olimpiu Barbulovici să-l ajute pe fiul său Ieronim să ajungă la Băsești.

Reverendissime Domine,

Epistola Reverenței Voastre inspirată de sentimentele cele mai călduroase și binevoitoare către mine, de data 3/V.a.c. o am cîtit cu multă duiosie îndată ce m-am întors aici după absența de 65 zile. Îmi cunosc prea bine frățeasca datorie de a Vă mulțumi îndată pentru ceea ce aducere aminte la ziua mea onomastică, după ce însă lăsasem pe fiul meu singur la redacțiune, mai multe corespondențe care nu aveau a face cu propria redacțiune ci cu persoana, urma firește ca să rămînă nerăspunse pînă la întoarcerea mea.

După cîteva zile îmi veni și invitațiunea de la ex(celența) Sa domnul mitropolit al nostru spre a participa la lucrările senatului Șuluan, despre care atinsei cîte ceva în nr. de ieri a „Observ(atoriului)”. Acolo mai avurăm și unele afaceri comune, de natură însă de a fi discutate în confidență.

Așa am întîrziat pînă acuma cu aducerea mulțumitei mele fierbînti. Am decis însă în sufletul meu ca să-mi coreg eroarea în alt mod.

On(orate) Reverendissime, pe lingă patru fiice măritate, (am) un singur fiu pe care l-am ținut și la Universitatea din Viena 3 ani și la întreprinderea noastră tehnică 5 ani. El este mina dreaptă a mea mai în toate ramurile de cunoștințe omenești, cîte sunt eu în stare de a le tracta atît în cîmpul literar cît și în cel politic. După ce a lucrat prea mult și în absența mea, îl trimit ca să vadă și el acele regiuni locuite de români în care Vă aflați și conduceți d(omniea) Voastră destinele poporului nostru, și în acea recreațiune a sa să Vă mulțumească în persoană în numele meu pentru atîtea probe de charitate și bunăvoință ce-mi dați, pentru că credeți întru împlinirea datorințelor mele către națiunea și patria noastră.

Fiul meu Ieronim¹ va pleca de aici miercuri 16 și pe 17 va sta puțin în Blasiu, de unde

¹ Ieronim Barițiu, unicul bălat al lui George Barițiu, colaborator apropiat al tatălui său; a publicat și sub pseudonimul Camil în „Românul” din București și în alte ziare transilvănene. Sub acest pseudonim a semnat și în „Observ(atoriul)” (nr. 83/1884, p. 334) articolul „Frica guvernului unguresc de membrele a trei

va ajunge cu trenu accelerat pe la 12 oare din noapte la Ciuciu, iară de la acea stațiune cred că-și va continua calea cu diligența de poștă pînă la Șimleu. Și fiindcă eu îi deteuu consiliu ca de acolo să meargă pe Rosalii la Băsești, spre a se prezenta și a face cunoștință cu nobila și amabila familie a generosului nostru confrate, domnul proprietariu George Popp², așa Vă rog pe reverenția Voastră să binevoiți a îndigita fiului meu modul cel mai acomodat de a ajunge acolo.

Dacă este cursu regulat al poștei pentru persoane pînă la Ceu³ (Sz. Sceh), va merge cu poșta, iară apoi doară va afla vreun căraș din Ceu pînă la Băsești. De nu, va lua căruța imediat din Șimleu.

Țin foarte mult ca fiu-meu să meargă la Băsești. El a decis a se căsători; eu și mama sa dorim fierbinte a-l vedea căsătorit. El e un june de portări precum îl veți vedea; nu mi-a făcut nici cea mai mică supărare cu nebunii care la mulți tineri sunt cam la modă. Fecior sănătos, care și-a făcut și anul de serviciu militar cu toată lauda.

Apoi dacă doresc să-mi văd fiul căsătorit, Vă și descoperiu în toată confidenția frățască, cum aș dori ca fiica dlui G(eorge) Popp⁴ să fie și fiica mea. Aceasta însă depinde numai de la simpatiile reciproce ale tinerilor și părinților le rămîne numai a le da un consiliu blind.

Nici eu nici fiu meu nu punem temeiul principale pe averi mari, pe nu știu ce dotă strălucită. Amoarea părintească de o parte și de alta, cum și amoarea lor reciprocă și activitatea lor, vor fi dota cea mai sigură.

Sper că dl. G(eorge) Popp se va întoarce pe Rosalii de la B(uda)Pesta.

Cerindu-Vă scuzele mele pentru că v-am întreținut cu afaceri de ale mele familiare, știind însă gata la orice serviciu reciproc, salutind totodată pe doamna soția D(orniei) Voastre, a cărei ospitalitate din a(nul) 1878 îmi este neuitată, sunt

Al Reverendissimei Voastre totdeauna devotat

Ge. Barițiu

3

1881 februarie 10, Sibiu. George Barițiu îl scuză pe fiul său Ieronim pentru că nu a adresat bine scrisoarea și-i scrie lui Olimpiu Barbuloviciu că este foarte ocupat și-i mulțumește pentru darul trimis.

Revedendissime Domine,

Aveți toată dreptatea ca să fiți supărat pe mine și pe fiu-meu pentru atita neglijență și neobservare a legilor de bunăcuviință, dară nici eu nu am mai pățit una ca aceasta, de nu mai știu cîți ani vor fi. În loc de orice scuse Vă aduc la cunoștință numai următoarele împrejurări.

De la 20 octombrie a(nul) trecut fiu-meu nu mai este lîngă mine, ci se află aplicat la institutul „Albina”¹ în locul secretariului care a emigrat în România și în locul altui coleg care e tot bolnav, prin urmare el (i)ese de la mine demi la 8, se infundă în cancelarie pînă la 8 ore d(upa) a(miaza), continuă de la 4 pînă la 6, cînd vine acasă este cum zic jucătorii: sah-mat.

Și totuși Ieronim V-a scris; a comis însă eroarea din anul trecut la o altă epistolă, că a pus pe epistolă numai românește Șimleu; urmarea fu că scrisoarea se preumblă pe la Șemlinu* și se întoarse într-un tirziu cu nota poștei: Ismeretlen. Visza². Eu îi zisem ca să pună numele locului și ungurește, cu atît mai virtos că știm cu toții ce oameni sunt la poștă. A uitat.

Încît pentru mine, de la octobrie, de cînd colegul meu Hodoșiu³, căzuse la pat pentru că nici să se mai scoale, pe lîngă celelalte afaceri ale mele particulare, au rămas toate ale Asociațiunei⁴, cu restanție cu tot, numai asupra mea, mi s-a mai adaos și redacțiunea „Transilvaniei”⁵ și apoi, pe de-asupra, cum zice românul, ca pupăza pe loc, o afuristia luptă cît pe față, cît mai mult suterană cu partida „Te-

Arh. St. Bala Mare, Colecția de documente inv. nr. 436, act. nr. 23/1881, orig. morți vil”, în care se satirizează panica stîrnită în rîndurile autorităților că românii transilvăneni ar pregăti în ascuns centenarul răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan.

¹ George Pop de Băsești (1835–1919) om politic transilvănean, unul dintre conducătorii Partidului Național Român și dintre inițiatorii Memorandului. Mult timp deputat în Dieta de la Budapesta. În 1914 a combătut împreună cu Vasile Lucaci și Octavian Goga lăisismul prohaburgic al unei părți a conducerii P.N.R. În 1918, la 1 decembrie, a avut cîstea de a deschide lucrările Marii Adunări Naționale care a hotărît unirea Transilvaniei cu România.

² Cehu Silvaniei

³ Elena Pop — unica fiică a lui George Pop de Băsești (1862–1940), căsătorită Hossu-Longin, reprezentantă de seamă a luptei de emancipare socială și politică a românilor din Transilvania, inițitoare, la numai 15 ani, a unor acțiuni de strîngere de ofrande pentru ostașii români răniți în Războiul pentru cucerirea independenței de stat a României de la 1877–1878. Și-a închinat întreaga sa activitate slujirii acțiunilor de progres cultural

¹ „Albina”, institut de credit și economii fondat la Sibiu în 1871, cea mai importantă bancă a românilor transilvăneni, a avut sucursale în București și în principalele orașe din Transilvania (vezi și documentul nr. 7)

² Așa în text

³ Retur, (adresant necunoscut)

⁴ (Iosif) Hodoș, om politic transilvănean, deputat în parlamentul de la Budapesta, în care, în 1867, a combătut dualismul. În 1866 a fost numit membru al „Societății literare” din București din partea Maramureșului, alături de Alexandru Roman. A participat la inaugurarea acestei societăți și împreună cu George Barițiu a colaborat la alcătuirea „Dicționarului limbii române” (1875–1876), s-a remarcat și în alte activități culturale

⁵ „Asociațiunea” — denumirea prescurtată a „Asociațiunii pentru literatură și cultura poporului român” (Astra) înființată la Sibiu în 1861

⁶ „Transilvania”, revista „Astre” apărută sub redacția lui George Barițiu, inițial de trei ori pe lună, ulterior bilunar, la Brașov între 1868–1878, apoi, cu mari întreruperi la Sibiu, între 1881–1945

legrafului român⁶, la care acumina se alătură și „Gazeta (Transilvaniei)”⁷, făcându-se organ al Șiaunienilor din Brașov, după cum mă asigură de acolo un bărbat preanonabil de ai noștri, funcționar de confesiune gr. catolică.

În tot răstimpul acesta de aproape 5 luni ajunsesem ca să curm corespondența chiar cu membrii familiei mele, abia puțin îngrijii de biata fiia-mea cea văduvă, rămasă cu trei prunci la Orăștie, unde bărbatu-său fusese funcționar la magistratura de acolo.

Butoiul cu vin l-am primit îndată la 5 zile după primirea preastimatei D(omniei) Voastre scrisori din 21 decembrie st(il) vechiu. Până să apuc a-l scoate din magazin de la** tocma pe atunci dete un ger cumplit, vinul prinse pe de-asupra prin pregiur ceva scoartă de ghiță; l-am tras curind în alt butoiu. Din ce-a fost bun și plăcut la beute din natura sa, prin acea ușoară înghețatură se făcu și mai minunat, căci apa înghețată a rămas firește la o parte, dar și pe aceea o avu cine să o bea; muncitorii bătându-se pe ea.

Așa vinul cu care ați binevoit a mă onora este astăzi un vin ce se zice desecat, din care eu nu pocu bea decît cel mult 1½ pahar. Dacă beau ceva mai mult nu-mi face altceva decît mă adoarme. Îl mai am ½, că mi-l țin ca de medicină să beau din el numai la prînz, seara mai rar. Și sunt cam egoist în acest punct, nu prea îl împart cu alții. Numai cu dn. br. Ursu rivalizăm, că fiind vecini petrecem de multe ori seara amîndoi, mai mult la domnia sa căci e mai liniște. Apoi fratele și amicul Bologa⁸ își laudă un vin bun al său, care însă este foc de tare și cam greu.

Așa D-Voastră Reverendissime prin acel prezent [dar] mie cu totul neașteptat, pe lîngă ce-mi deterăți un mijloc de restaurarea poteriilor la bătrînețe, îmi făcureți și ocasiunea de a rivalisa și eu cu vinarii noștri diletanți.

Pentru ca să pocu remite butoiul cît mai curind, aș dori să știu la cine anume să-l adresez din Ciucea; de altmentrea voi întreba la gara de aici, nu cumva le este cunoscută adresa speditoriului din gara de la Ciucea și dacă este om de omenie.

Cerindu-Vă din nou scuzele pentru atîta întîrziere a mea și mulțumindu-Vă încă odată pentru prețiosul dar sunt al Reverendissimei Voastre cel mai devotat amic.

Ge. Barițiu

Arh. St. Baia Mare, Colecția de documente, inventar nr. 436, act nr. 21/1880, orig.

⁶ „Telegrafui Român”, periodic bisăptămînal cu profil politic, social, cultural și bisericesc, înființat la Sibiu în 1853. În 1919 a devenit organ al Mitropoliei ortodoxe de Alba-Iulia și Făgăraș

⁷ Indescifrabil

⁸ „Gazeta Transilvaniei” — primul ziar politic și informativ al românilor din Transilvania. Întemeiat de George Barițiu, a apărut la Brașov în 12 martie 1838 sub denumirea de „Gazeta de Transilvania”, apoi din 3 ianuarie 1894, „Gazeta transilvană”, pentru ca de la 1 decembrie 1899 să apară sub titlul „Gazeta Transilvaniei”, pînă la încetarea apariției sale în 1944

⁹ (Jacob) Bologa, fruntaș politic transilvănean, care s-a numărat printre inițiatorii înființării „Astrel”. La propunerea sa în 1868 s-a trecut la reorganizarea Astrei pe despartămintele. A fost președintele comitetului Asociațiunii între 1875–1877

4

1885 martie 1, Brașov. Scrisoarea prin care George Barițiu, abordînd problema activității băncii „Albina”, subliniază necesitatea afirmării românilor în acest domeniu pentru succesul luptei lor politice.

Reverendissime Domine,

Vă mulțumesc din suflet în numele meu și al unor amici intimi ai mei din Sibiu pentru cuprinsul amabilei scrisori din 20/II.

Este regulă generală a institutelor de bani și a comerțului a observa în cele mai multe afaceri, și dacă s-ar putea în toate strictul secret, bunăoară, ca strategie. Natura comerțului cere așa. „Albina” este foarte tare luată la ochi și pîndită, iară de 3 luni încoace zia-rele din Clușiu sbeară asupra ei ca din țepă, mult mai tare decît asupra jidovilor.

De vreo doi ani au început să ceară mulți gentry¹ bani de la ea. De vreo 2 luni însă nu se dă mai la niciunul. Dară ce e drept, moșii se cumpără atunci cînd ele vin la tobă și mai în totdeauna cînd vine cîte o comună întreagă, sau o frunte de oameni din comună și zic: „Mariia sa au sărăcit, i se vinde moșia, voim să o cumpărăm noi, să ne dea „Albina” bani de 20—25 de ani căci ia hipoteca triplă”.

Operațiuni de acestea se fac și „Albina” le ține de cele mai salutare din toate punctele de vedere. Da, este un război economic acesta, pe care trebuie să-l portăm din toate poteriile, în tot cuprinsul țării, dacă voim să mai existăm și să avem în adevăr patria noastră...²

În 26 martie se va ținea adunarea gener(ală) XII la „Albina” și cred că dividendă va fi iarăși 10%. Acțiunile sale sunt urcate cu 30% peste al pari; iară din scrisurile sale fonciare în loc de valoare pînă la 200.000 fl(orini) cum se calculase la început, sunt vîndute la peste 400.000 din cauza că au hipotecă triplă și dau 6%. Din aceste cauze răcnetele se vor înnoi pe la Clușiu și pe airea.

Această spre frățeară informațiune în prezua plecării în o țară mai călduroasă, pe vreo lună de zile.

Al Reverendissimei Voastre
cel mai devotat

G. Barițiu

Arh. St. Baia Mare, Colecția de documente, inv. nr. 436, act nr. 22/1885, orig.

¹ Gentry, pătură a nobilimii imburghezite din Transilvania care neputînd trăi după pămîntul ce l-a avut, a urmat studii secundare sau universitare și a intrat în aparatul de stat pentru a-și cîștiga existența

² Punctele de suspensie aparțin lui G. Barițiu

5

1885 noiembrie 10/12, Sibiu. Scrisoarea prin care George Barițiu, adresându-i-se lui Olimpiu Barbuloviciu, face referiri la cenzurarea scrisorilor românești de către autorități, îi mulțumește pentru încurajările transmise și își exprimă ideea necesității continuării luptei pentru emanciparea socială și națională a românilor transilvăneni, fiind încrezător în viitorul neamului său.

Reverendissime domine vicariu foraneu,

Adresa pre cit de frumoasă și elocentă pe atita și neașteptată pentru mine, subscrisă de către șaizeci de bărbați eminenți din regiunea Silvaniei, însoțită de comitiva Reverenției Voastre din 21 august a.c., îmi impunea mie stricta datorință de a-mi descoperi la moment mulțamița mea fierbinte către acela corp nobil și generos preste tot și către fiecare binevoitoriu al meu în parte. Dacă eu am întârziat așa de mult cu împlinirea acestei îndatorințe sacre, mă rog reverendissime domine ca să fiu excusat înaintea D. Voastre și a celorlalți domni subscriitori, mai întâi cu împregiurarea că eu de la începutul lunei august am absentat opt săptămâni de la Sibiu, unde m-am întors numai pe octombrie din misiunea dată mie de către Academia Română cu scopu de a mai aduna documente istorice pentru istoria noastră și a patriei.

După reîntoarcerea mea, văzînd că s-au luat măsuri de confiscarea scrisorilor eșite din pene românești, care au stat și până acum în disgrație la cei de la putere, am crezut că este bine să cumr orice corespondență chiar și cu frății mei, nu că doară m-aș teme vreodată de coprișul scrisorilor mele, dar mă revoltă ideea de spionaj și de furtul scrisorilor mele, pe care nu le trimit pentru spioni ci pentru consingeni, amici și cunoscuți.

Aveam cauză să presupun în mijlocul furiilor din septembrie și octombrie confiscarea răspunsului meu către D. Voastră, cu atit mai virtos cu cit domniile Voastre ați manifestat chiar și prin presa periodică curajiu de cetățeni liberi, felicitînd pe un om dintre cei mai disgrațiați în epoca prezentă.

Acum însă, după ce mi se pare că paroxismul se va fi mai stîmpărat, vin ca să-mi descoperiu cea mai sinceră recunoștință a mea pentru încurajarea ce ați binevoit a-mi face pentru restul vieții mele întru continuarea lăborei ce se cere încă cel puțin pe o generațiune întreagă, spre a emancipa pe acest popor nefericit, demn de o soarte neasemănat mai bună, din servitutea neștiinței și a-l scoate la lumina libertății drept înțelese, care corespunde totodată adevăratului spirit al Evangheliei lui Isus Christos, în care asupritorii națiunii românești nu cred și n-au crezut niciodată, ceea ce se cunoaște din faptele lor.

Omnis bonus laudis cupidus; Cu toate acestea Vă asigur ilustri domni și frați că laudele cu care ați binevoit a mă întâmpina prin ge-

neroasa D. Voastră adresă am să le împart cu un mare număr de bărbați dintre contemporanii mei, fără a căror colaborare, mai ales în zilele de grea cumpănă, precum și acestea de acum, orice român încă pe atita de zelos ar fi trebuit să îngenunche și renunța la deșarta labore de(a) semăna sămînță oricît de bună, aruncată însă pe lespede de peatră, alăturarea drumurilor pentru paseri sau între spini și polomidă.

Așa dară, mă rog ca doioasa mea mulțămîtă ce vă aduc din afundul animei mele să binevoiați totodată a o primi și în numele colaboratorilor contemporani, de la acel ce are onoarea a se subserie

Al Domniilor Voastre cel mai devotat
frate și servitoriu

George Barițiu

Sibiu în 22/10 1885 nov.

Arh. St. Baia Mare. Colecția de documente, Inv. nr. 436, act nr. 24/1885, orig.

6

1886 februarie 4, Brașov. Răspunsul lui George Barițiu la urările de anul nou făcute de Olimpiu Barbuloviciu, cu referiri la necesitatea unității de acțiune între confrăți și la dorința sa de a nu părăsi lupta pînă nu va asista la triumful cauzei drepte a neamului său.

Reverendissime domine vicariu,

Scrisoarea Reverendisimei Voastre din 11 ian(uarie). amicabile și mult simpatice ca totdeauna, mi se înaintase de la Sibiu aici unde am fost foarte ocupat în aceste două luni cu afacerile mele familiare și respective cu regularea modestei heredități între mine și ai mei, și unde mai am să petrec numai puține zile pînă ce mă voi putea întoarce la Sibiu, unde mă așteaptă amicii mei în aceste zile de cercări nouă, în fața cărora de nu vom pune toți cei buni umăr la umăr, urmările pot să devină foarte tragice pentru noi.

Am întârziat prea tare cu aducerea mulțumitei mele fierbinți pentru frățeștile felicitări, cu care ați binevoit a mă suprinde și în anul acesta cu ocaziunea succederii lui în locul celui vechi; dară tocma pentru aceea nu voi să plec de aici pînă nu-mi împlinesc această datorie, cu atit mai obligatoare și mai plăcută pentru mine, cu cit aceste felicitări îmi veniră de la un bărbat ca Reverenția Voastră, pătruns de mult de importanța vitală a cauzei noastre atit naționale cit și bisericești, în al cărui serviciu mă pusese și eu, îndemnat de exemplele avute în bărbați din veacul anterior, carii spărseseră drumul între greutăți fără număr, precum și îmbărbătați de cuvintele S. Evangheliei, care ne asigură că nu toată sămînța cade între petrii, nici plăturea drumu-

lui, ca să o apuie paserile, ci că și răsar
din trînsele și ajung a se coace.

Mulțumindu-Vă demn, Vă rog ca să primiți
din partea-mi aceleași voturi fierbinți pentru
viața fericită și cit mai îndelungată de la

Al Reverenției Voastre cel mai devotat

G. Barițiu

Arh. St. Bala Mare, Colecția de documente, inv.
nr. 436, act nr. 25/1886, orig.

7

1886 mai 9, Brașov. Răspunsul lui George Barițiu la scrisoarea lui Alexiu Berinde, felicitându-l pentru banca populară înființată la Seini, cu referiri ample la activitatea „Albinei” de la Sibiu, a filialelor sale și a altor bănci românești din Transilvania.

Admodum Reverende Domine,

Preastimata D-voastră scrisoare și statutele Societății Dv. de credit și economii înaintate la adresa mea, din 19 mart(ie) la Sibiu, le-am primit și cetit aici în Brașov numai după ce mi s-au transmis de la Sibiu aici, unde petrec la două fiice ale mele, măritate în loc și unde, după moartea soției mele, întâmplată în 3 dec(embrie) a(nul) trecut mă aflu în afaceri familiare pînă la 20 mai, cînd mă voi întoarce la Sibiu.

M-am bucurat cu atît mai virtos de întreprinderea D(omniei) Voastre cu cît doream mai mult ca să ne vină o știre ca aceasta și din acele comitate locuite de români, după ce în Transilvania lucrează „Albina” de 14 ani cu prea bun succes și după ce în anii din urmă s-au mai înființat societăți românești de credit și economii în Făgăraș, în Orăstie (Szászvaros), în Deva, Reghin, Cluj, Timișoara în Banat, una mai veche la Năsăud, iară de 3 ani o filie sănătoasă a „Albinei” în Brașov.

Toate acestea, iară mai virtos „Albina”, salvară și pînă acum sute de case și moșii românești de înstrăinare și pe familii de ruină totală, iară la altele și mai multe le-au ajutat a cumpăra de veci mai multe mii de iugăre; s-au cumpărat și cîteva moșii mai mari, în valoare de la 30 pînă la 80 mii florini, pentru unele comune românești, ai căror locuitori le împart între sine, sau le folosesc în comun, și această programă se realizează mereu.

Era timpul suprem ca să se arunce și românii pe terenul acesta de activitate, punînd umăr la umăr.

Eram profesor tinerel la liceul din Blaj pe cînd, aflîndu-mă cu doi colegi Tim(otei) Cipariu și G. Cristoreanu în o societate mică de neromâni, descoperisem o maximă secretă care ni se formula așa: „Este pericol mare pentru noi ca să suferim pe valahi a-și face capitaluri de bani și a-și cîștiga prosperitate de pămînt și mici realități pe la orașe și cetăți”.

Curat în acest înțeles îmi vorbise în august 1845 consilierul de curte Semlyai în Viena.

De la 1861 și mai virtos de la 1868 avea maximă tilhărească o am auzit și o am cetit de nenumărate ori la nenumărate ocaziuni, pînă cînd în dec(embrie) 1884 cetirăm în ziarele din Cluj unele ca aceasta: „Vai de noi și de noi! Am ajuns ca și inteligența valahă și popii valahi să aibă capitaluri de bani și iacă blăstămata de „Albina” și Blajul cel afurisit ne cumpără moșile”.

Tocmai pe atunci Blajul (fondurile Suluțiane) era să cumpere un domeniu vecin cu 380 mii, dară nu l-au lăsat, ci l-au vîndut la un gr(af) Haller cu 360 mii.

Faciamus valachos primo miseris dein servos, dein magyaros aut vero patria exterres. Aceasta și altu nimic.

Sau, sie-și ajute românii ei înșii, sau ca vom pieri în toate înțelesurile. Și să o știe preoții românești că de nu vor ajuta pe popor cu consiliu și cu exemple, ca să cîștige și să păstreze cu grijă, în 30 de ani acest popor va avea popi calvini și jidovi renegați ca aceia care de exemplu în Moldova se botezau pînă acum de 2—3 ori în religiunea ortodoxă pentru bani, spre bucuria unor călugări proști. Am cunoscut chiar și aici în Brașov un jidan botezat în religiunea romano-catholică și profesor privat, care însă făcea serviciu pe ascuns la Tabelele lui Moise și în Sinagoga jidovească. La minile păgînilor și atheiștilor moderni religiunea noastră cu ritual său, ba și cea romano-catholică, sunt considerate numai de servitoarele statului, riturile ca decorațiuni de teatru pentru comediați. Și fără (a) avea considerabili nu vom scăpa de pericol.

Rog pe Dumnezeu părinților noștri ca cel mai puțin de două mii de preoți de ambele confesiuni românești să urmeze exemplul Rever(endiei) Voastre, fără zgomot, fără paradă, însă pe calea legii. Să nu-i jeneze obrăznicile fanaticilor, cum nu jenează pe un Vancea¹, pe un Mețianu², Pavel³, Popasu⁴, pe atîți protopopi și preoți, membri în direcțiunile susnumitelor institute de bani.

Ați binevoiti a memoria ceva despre articlii mei din „Observatoriu”, cu cari îndemnam pe români la diligență, laboare, cîștig și păstrare. Ei bine, acelea doctrine se continuă în „Transilvania”. Foia Asociațiunii transilvane pentru

¹ (Ioan) Vancea de Buteasa, episcop la Gherla din anul 1865, iar din 1868 arhiepiscop al Mitropoliei de Alba-Iulia și Făgăraș

² (Ioan) Mațianu, episcop al Aradului, apoi mitropolit la Sibiu, membru al Casei magnaților în parlamentul de la Budapesta

³ (Mihail) Pavel, vicar foraneu al Maramureșului din 1872, iar din 1879 episcop de Oradea. Toți trei au jucat un rol important în viața politică și culturală a românilor transilvăneni din secolul al XIX-lea

⁴ (Ioan) Popasu, protopop, a făcut parte din „Tînașă pîleală” G. Barițiu, Iacob Mureșeanu, Ioan Bran și Paul Vasile care, sosiți la Brașov au reușit să intensifice viața culturală și politică românească, de numele lor legîndu-se, printre altele, cîteva realizări de mare prestigiu: „Gazeta Transilvaniei”, „Foale pentru minte, inimă și literatură”, Gîmnaziul românesc (1850) și altele. (cf. Vasile Netea, George Barițiu, viața și activitatea sa, Edit. științifică, București, 1966, p. 56—69)

literatura română, anul al 18-lea tot sub redacțiunea mea se abonează cu 3 fl(orini) pe an la Comitetul Asociațiunei în Sibiu în casele propriie, strada Morii (Mühlgasse nr. 8).

Din partea mea îmi permit a Vă trimite sub un conspect despre operațiunile „Albinei” și 1 catalog de cărți de la W. Kraft.

Cu acestea am onoare a fi și a subscrie

Al Reverenței Voastre
serv devotat

Georgie Barițiu

Arh. St. Baia Mare, Colecția de documente, inv. nr. 330, act nr. 28/1886, orig.

8

1891 ianuarie 19, Sibiu. George Barițiu îi scrie lui Alexiu Berinde trimițându-i mai multe volume de cărți ale sale pentru biblioteca tractuală.

Reverendissime Domine,

Pre lângă mulțumita mea frățiască pentru comanda ce ați binevoit a face pentru 1 exemplar vol II din studiul meu, cu 10 fl v(alută) a(ustriacă) pe seama bibliotecii tractului protop(opes), mă folosesc de ocaziune ca să mai

alătur la acelea volume încă și alte produse literare române, din care mă rog ca, cîte un exempl(ar) să se dea la aceeași bibliotecă, cîte 1 din fiecare veți binevoi a reține D(omnia) Voastră, iară al 3 lea îl veți da oriunde veți afla D. Voastră cu cale, la (o) persoană morală sau la una fizică. Toate acestea gratis.

Cuvinte sufletești (foarte căutate)

Visul (umilirea trufiei)

Istoria Românilor, 1 ez(emplar) la bibliotecă
Preste vreo 3 luni va apărea, cu ajutorul lui Dumnezeu și vol III din opul meu, în care vor intra ca Apendice multe corespondențe de ale fraților noștri repausați, între care și cei doi mitropoliți.

Afita numai, că pînă acum s-au aflat relative puțini cetitori români cari să fi priceput tendința mea ; între acești din urmă este, spre consolățiunea mea la locul întii excel(ența) sa mitropolitul nostru Ioan. După ce a cetit opul, exemplarul său, l-a premiat cu 200 fl. Sed hac sub rosa.

Din protopopiate, al D(omniei) Voastre este al treilea care a comandat acest op pentru biblioteca sa.

Cu recunoștință și reverența

G. Barițiu

Arh. St. Baia Mare, Colecția de documente, inv. nr. 330, act. nr. 29/1891, orig.

UN IZVOR OSMAN REFERITOR LA EXPEDIȚIA LUI SINAN PAȘA ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ (1595)

Războiul cel lung purtat de Austria cu imperiul otoman, conflict care a dobândit amploare în chip neașteptat datorită intervenției domnului Țării Românești, Mihai Viteazul, alături de Habsburgi, a concentrat atenția opiniei publice europene asupra spațiului carpa-to-dunărean. Și cum amintirea și consecințele luptei de la Lepanto (1571) nu dispăruseră încă, era firesc faptul ca de aici să se aștepte o acțiune militară cu caracter decisiv, îndreptată împotriva imperiului otoman.

Nu trebuie să surprindă deci, apariția în Europa apuseană încă în 1595 a unui număr însemnat de relatări și descrieri de o mare diversitate a evenimentelor petrecute în Țara Românească¹. Acestea fuseseră imprimate fie sub forma unor broșuri numite *Newe Zeytungen* și avvisi, fie sub forma unor foi volante ca urmare a necesității crescînde de răspîndire mai largă a știrilor. Astfel, asemenea scrieri s-au transformat într-un izvor care-și are importanța sa și completează mărturiile unor contemporani și participanți la desfășurarea evenimentelor amintite, contribuind totodată la reconstituirea lor. Și dacă astăzi dispunem de o imagine bine conturată asupra prezenței și activității otomanilor în Țara Românească în perioada august-octombrie 1595², faptul se datorește în mare măsură punerii în circulație în ultima vreme a unor izvoare narative osmane însemnate³. Pînă de curînd, istoricii români au putut utiliza doar cronicile lui Sa'adeddin Mehmed și Mustafa Naima a căror traducere franceză se afla la Biblioteca Națională din Paris⁴.

Prin publicarea unui număr însemnat de fragmente din cronicile osmane referitoare la perioada adusă în discuție s-a pus la îndoială cercetării o serie de izvoare osmane de primă importanță printre care se numără lu-

crările lui Mustafa Ali⁵, Ibrahim Peçevi⁶, Mustafa Selânikî⁷, Şarih ʿul Memarzade Ahmed⁸, Mehmed bin Mehmed⁹. Un loc aparte îl ocupă pasajele din cronicile lui Mustafa Ali, Ibrahim Peçevi și Mustafa Selânikî, contemporani ai evenimentelor desfășurate în 1595. Fără îndoială că toate izvoarele osmane menționate care, prin intermediul unor traduceri au fost puse într-un circuit științific mai larg își au, în funcție de împrejurări, însemnătatea lor, nefiind însă consemnarea unui martor ocular. De altfel, pînă acum, în afară de scrisoarea adresată de Sinan pașa lui Nişangî başı¹⁰ istoriografia românească și universală nu au înregistrat existența vreunei alte cronici osmane, redactate de un participant la expediția în Țara Românească.

Cercetarea atentă a două manuscrise inedite, aparținînd cronicii *Tarih-i al-i Osman* (Istoria dinastiilor osmane)¹¹ întocmită de Abdul Kadir ne-a rezervat surpriza de a descoperi tocmai un astfel de izvor. Surpriza a fost cu atât mai mare cu cît nu era vorba nici de un cronicar și nici de un manuscris necunoscut. Autorul a fost menționat împreună cu opera sa atît în catalogul lui Gustav Flügel¹² cît și în lucrarea cunoscută a lui Franz Babinger¹³. De aceea nu ni se pare a fi lipsită de interes prezentarea diferitelor ipostaze în care au apărut în istoriografia apuseană personalitatea și opera lui Abdul Kadir. Astfel, pînă la apariția lucrării lui Babinger, croni-

¹ F. Babinger, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, Leipzig, 1927, p. 126, 246 ca și traducerea în limba engleză a lui M. Naima publicată de Ch. Fraser, *Naima Annals of the Turkish Empire from 1591 to 1650 of the Christian Era*, Londra, 1832.

² Fragment editat de A. Decel, V. Veliman după manuscrisul păstrat la Istanbul la biblioteca muzeului de la Topkapî Sarayı în fondul Revan nr. 1117 în *Izvoare turcești despre Mihai Viteazul*, p. 159-166.

³ I. Peçevi, *Tarih*, vol. II, Istanbul 1283 H (1866-1867), ed. în traducere românească de M. Guboglu, M. Mehmet, op. cit., p. 490-504.

⁴ M. Selânikî, *Tarih*, Istanbul 1281 (1864-1865), ed. în traducere românească de M. Guboglu, M. Mehmet, op. cit., p. 369-374.

⁵ Şarih ʿul Memarzade Ahmed, *Tarih*, ms. de la biblioteca muzeului Topkapî Sarayı de la Istanbul păstrat în fondul Revan nr. 1169. Editarea în traducere românească a fragmentelor privind evenimentele din 1595 de M. Guboglu, *Crestomație turcă*, p. 416-434.

⁶ Mehmed bin Mehmed, *Nuhdet ʿul tevarih ve'l ahbar*, Istanbul 1276 (1870) vol. I, p. 178-180, M. Guboglu, M. Mehmet, op. cit., p. 418-421.

⁷ Reditată în traducerea românească de M. Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca-Bulgaru, *Căldări străine despre Țările Române*, vol. III, București 1971, p. 603-606.

⁸ Cunoaștem pînă acum numai două versiuni ale acestei cronici: manuscrisul original al cărui început lipsește, aflat la biblioteca Süleymaniye din Istanbul, fondul Esad Efendi nr. 2151 și copia sa din anul 1685 (1096 H) păstrată la Österreichische National Bibliothek de la Viena Codex Mixt 130, în microfilm la Direcția generală a Arhivelor Statului din București. Microfilme Turcia rola 10 și Microfilme Austria rola 2.

⁹ G. Flügel, *Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek zu Wien*, vol. II Viena 1866, p. 26.

¹⁰ F. Babinger, op. cit., p. 187.

¹ Vezi bibliografiile întocmite de C. Göllner, *Michael der Tapfere im Lichte des Abendlandes*, *Berichte Neuer Zeitungen*, Sibiu, 1943, p. 53-75; idem, *Turcica. Die europäischen Türkendrucke des XVI. Jh.*, București, Baden-Baden 1968, vol. II, nr. 2074, 2078, 2079, 2080, 2085, 2086, 2089, 2096, 2102, 2103, 2110, 2120, 2123-4, 2141, 2152-4a, 2158, 2164, 2168, 2174, 2180.

² C. Feneșan (Rotman), *Ocupația otomană în Țara Românească în anul 1595 (14 august-30 octombrie)*, în „Apulum” XIII (1975), p. 273-298.

³ M. Guboglu, M. Mehmet, *Cronici turcești privind Țările Române. Extrase*, vol. I, București, 1966; M. Guboglu, *Cronici turcești privind Țările Române. Extrase*, vol. II, București, 1974; A. Decel, V. Veliman, *Izvoare turcești despre Mihai Viteazul*, în „Revista Arhivelor”, 2/1975, p. 159-166; M. Guboglu, *Crestomație Turcă. Izvoare narative privind istoria Europei Orientale și Centrale (1263-1683)*, București, 1978.

carul nostru era identificat cu un alt autor omonim, Seyid Abdul Kadîr Mehmed bin Mehmed, autorul unui tratat despre muzică¹⁴. Risipind confuzia făcută de Gustav Flügel, Franz Babinger a demonstrat că autorul cronicii *Tarih-i al-i Osman* care înfățișează o perioadă frământată din istoria imperiului otoman, cea cuprinsă între sfârșitul domniei sultanului Murad al III-lea (19 octombrie 1591) și mijlocul cirmuirii sultanului Ibrahim I (martie 1644) este Abdul denumit și Kadîr. Cunoscut sub cognomenul (mahlas)¹⁵ de Kadîr, autorul a deținut în anul 1595 funcția de topgular kâtibi, secretar al corpului tunarilor, fiind însărcinat cu trecerea în revistă a artileriei. Apoi, în anul 1621, în vremea expediției sultanului Osman I împotriva Poloniei a fost pe rînd divitar¹⁶ și nișangi¹⁷. Cercetînd o serie de informații cuprinse în această cronică, Franz Babinger a arătat că Abdul Kadîr a participat la sfârșitul secolului al XVI-lea la expediția din Ungaria, fapt care demonstrează nu numai valoarea operei sale ci și autenticitatea unor informații referitoare la evenimentele petrecute în Țara Românească.

În urma parcurgerii atente a pasajului respectiv din cronică *Tarih-i al-i Osman*, dispunem nu numai de o serie de date suplimentare care puteau fi consemnate doar de un martor ocular ci și de mărturia autorului asupra rolului jucat în anumite faze ale campaniei din 1595. Putem preciza de pildă, momentul în care Abdul Kadîr a fost însărcinat după spusele sale cu comanda escadronului aparținînd corpului tunarilor. În urma luptei de la Tîrgoviște¹⁸ în care Mihai Viteazul repurtase o victorie strălucită, marele vizir Sinan pașa a hotărît retragerea armatei și artileriei otomane spre Giurgiu. Tocmai în aceste împrejurări în care în toiul nopții și la lumina torțelor Sinan pașa ordonase retragerea forțelor sale, Abdul Kadîr a primit următoarea însărcinare: „Eu sârmanul, eram scribul tunarilor, aflîndu-mă între cei uimiți și flecari și mi s-a încredințat în corpul tunarilor, potrivit vechiului obicei, comanda escadronului... Și scrierea înrudită cu istoriile poetice (şahname) aparține unui martor ocular”¹⁹. În cursul relatării retragerii armatei otomane și a marelui vizir Sinan pașa peste Dunăre, Abdul Kadîr nu s-a

putut abține să nu sublinieze rolul și locul pe care l-a deținut atunci în cadrul corpului de tunari: „După săvîrșirea rugăciunii de dimineață, mîria sa marele vizir s-a urcat în lunte și a trecut în insulă și eu sârmanul eram în capul podului împreună cu tunurile grele... și am făcut să între pe pod căruțele și tunurile mari și miște muniții”²⁰.

Trebuie să recunoaștem că amănuntele amintite inserate de cronicar în cuprinsul expunerii sale sînt dovezi grăitoare pentru participarea lui la expediția din Țara Românească în anul 1595, aducînd în același timp precizări noi referitoare la biografia sa. Presupunînd totuși că autorul nu le-ar fi consemnat cu prilejul relatării episodului respectiv, simpla cercetare comparativă a unor descrieri și a faptelor prezentate în lucrarea sa, cu cele incluse în alte cronicile otomane contemporane ar fi impus adoptarea unei concluzii asemănătoare. Existența unui asemenea izvor impune nu numai confruntarea ci și verificarea surselor otomane contemporane, îngăduindu-se atît definirea trăsăturilor sale caracteristice cît și urmărirea mecanismului de preluare a unor știri de către istoriografia osmană mai tirzie.

Așa, cum remarcă Franz Babinger cu ani în urmă²¹, titlul atît de obișnuit, devenit standard pentru o serie de cronicile otomane *Tarih-i al-i Osman* precede o lucrare scrisă cu nerv, într-o limbă simplă, bogată în expresii dialectale, diferită de limba literară a vremii care era folosită în redactarea operelor cu caracter istoriografic. Astfel, limba împreună cu stilul folosit de Abdul Kadîr constituie o particularitate frapantă a acestei opere, conferindu-i un loc aparte nu numai în cadrul istoriografiei contemporane ci și în cadrul istoriografiei otomane mai tirzii. Numai un soldat, un tunar participant la desfășurarea evenimentelor putea realiza o prezentare amplă a operațiunilor cu caracter strategic și militar, desfășurate în Țara Românească în perioada august-septembrie 1595, inserînd detalii numeroase și însemnate referitoare la efectivele din artileria otomană trimise în această regiune. Astfel, în comparație cu toate izvoarele narrative otomane cunoscute pînă acum, abundența de informații și de detalii cu caracter militar și strategic la care se adaugă și descrierea orașelor București și Tîrgoviște pune în adevărată lor lumină caracterul original și valoarea deosebită a acestei cronică. Aceste elemente care nu se întîlnesc în alte izvoare otomane contribuie la adîncirea cunoașterii relațiilor româno-turce, conferind relatării lui Abdul Kadîr un caracter obiectiv. Spre deosebire de unii cronicari osmani care atribuiau responsabilitatea pentru înfrîngerea armatei otomane în exclusivitate lui Sinan

¹⁴ G. Flügel, op. cit. loc. cit., F. Babinger, op. cit. loc. cit.,

¹⁵ Ibidem și J. von Hammer-Purgstall, *Geschichte des osmanischen Reiches*, vol. IX, Pestă 1813, p. 889.

¹⁶ Derivă din cuvîntul persan devat-dar, secretar al nișangului avînd în grijă călămăriile și cernaia.

¹⁷ Funcționar al cancelariei otomane care la început avea ca sarcină să verifice conținutul actelor emise ca și concordanța lor cu tradiția juridică, urmînd să deseneze apoi monograma sultanului (tugra). După listele lui Mehmed Süreya, *Sicill-i Osmani*, vol. IV, Istanbul, 1315 H (1897), p. 792 pare să nu fi deținut această funcție.

¹⁸ A. Veress, *Campania creștinilor în contra lui Sinan pașa*, în „Analele Academiei Române”, mem. sect. ist. s. III, t. IV/1924, p. 21–25 și M. Georgescu, *Lupta de la Tîrgoviște din 1595 în „Studia Valachica”* 2/1970, p. 237–246.

¹⁹ În manuscrisul original la fila 6 r., în copie la fila 44 v., Microfilme Turcia rola 10, cadrul 369 II și Microfilme Austria rola 2, cadrul 47 II.

²⁰ În copie la fila 45 r., colecția Microfilme Austria, rola 2, cadrul 47 II. Textul diferă puțin de manuscrisul original făcînd mai multe precizări; vezi fila 6 r., microfilme Turcia rola 10, cadrul 369 II.

²¹ F. Babinger, op. cit., p. 187.

paşa²² sau unui complex de cauze²³, Abdul Kadir nu a căutat să găsească vinovatul sau cauza eșecului ci a încercat să sublinieze caracterul zadarnic al atacului otoman: „Avînd ocazia (turcii) au hotărît incendiarea Țării Românești și a Moldovei și pustiirea lor, dar s-au înșelat. Apoi, cîndu-se, au murit. La sfîrșit au fost niște nenorociți, stăpîni ai propriilor hoituri”²⁴.

Pentru cercetătorul dornic să reconstituie îndeaproape, pe baza izvoarelor osmane desfășurarea acțiunilor militare din Țara Românească și luptele purtate în anul 1595 de Mihai Viteazul cu otomanii, cronica lui Abdul Kadir oferă informația cea mai cuprinzătoare, alcătuită în mare parte din elemente noi, diferite de cele devenite tradiționale în istoriografia osmană a epocii. Pe de altă parte, folosirea anumitor elemente în relatarea episodului respectiv din cronicile redactate ulterior ne face să credem că lucrarea lui Abdul Kadir *Tarih-i al-i Osman* s-a bucurat de o anumită circulație fiind folosită ca izvor, așa cum de altfel era obiceiul în istoriografie.

Dacă urmărim firul expunerii lui Abdul Kadir începînd cu reconstituirea evenimentelor petrecute la 14 zilhigge (20 august) și a nume trecerea în Țara Românească a armatei otomane comandate de Sinan pașa, trebuie să arătăm că unele detalii referitoare la componența trupelor și la măsura adoptată de marele vizir de a nu-și lăsa nici un oștean să se întoarcă înapoi peste Dunăre sînt elemente noi care nu se întîlesc nici în cronicile contemporane și nici în cronicile mai tîrzii. În schimb, știrile privind artileria și munițiile transportate pe Dunăre pînă la Ruscicuc ca și forțele însărcinate cu paza podului de peste Dunăre au fost preluate pe rînd de către Șarih ül Menarzade²⁵, Kiatip Celebi²⁶ și Mustafa Naima²⁷. De asemenea, tot acești croniciari au preluat în prezentarea luptei de la Călugăreni — fără a aduce aproape nici o modificare — prologul și epilogul acestui eveniment așa cum au fost consemnate de către Abdul Kadir²⁸.

Scopul încercării noastre de a delimita elementele comune și influența acestei cronici asupra istoriografiei osmane constă în a găsi știri necunoscute pînă acum, capabile să întregască imaginea pe care o avem despre lupta de la Călugăreni și despre urmările sale asupra relațiilor româno-turce. Dispunem deci, de date mai bogate pentru reconstituirea strategiei și tacticii folosite de Sinan pașa la Călugăreni. Cronica lui Abdul Kadir rămîne pînă acum singurul izvor osman care oferă o descriere mai precisă a teatrului de război, a amplasării corturilor și artileriei otomane, urmată de expunerea propriu-zisă a faptelor de vitejie ale armatei române, condusă de Mihai Viteazul. Astfel, odată cu înaintarea oștirii române care a impus masarea trupelor de ieniceri alături de tunuri, forțele siriene comandate de vizirul Satirgi Mehmet pașa au pătruns în strîmtoarea Călugăreni, împingînd oastea de poartă (kapu halkı) și în acest moment, autorul plasează episodul atît de cunoscut referitor la căderea în mlaștină a marelui vizir Sinan pașa. Spre deosebire de Mustafa Ali²⁹, Abdul Kadir, care subliniază acțiunea artileriei otomane în cursul desfășurării luptelor de la Călugăreni, nu a legat intervenția artileriei lui Mihai Viteazul de acest episod. El arată că la începutul luptei, marele vizir a ordonat intervenția a 7 tunuri de calibru mare (şahii) folosite la asedierea cetăților ca mai apoi căpetenia seimenilor împreună cu ienicerii să mai îndrepte împotriva oștirii române încă 10 tunuri de același calibru în momentul în care, în strîmtoarea Călugărenilor s-a produs învîlmăseala amintită mai sus iar Sinan pașa a căzut în baltă³⁰. Abia cu prilejul înfățișării celui de al doilea atac al oștii române, cronicarul pune în lumină rolul jucat de artileria domnului Țării Românești în obținerea victoriei asupra forțelor otomane, așa cum a făcut-o ulterior și Kiatip Celebi³¹.

Informațiile noi inserate de Abdul Kadir în cronica sa referitoare la măsurile strategice adoptate de Sinan pașa imediat după lupta de la Călugăreni atît pentru apărarea trecătorii cit și pentru înaintarea spre București demonstrează teama sa față de un nou atac al domnului român. Numai un martor ocular putea consemna cu atîtă precizie amplasarea efectivelor și artileriei otomane ca și misiunea diferitelor căpetenii militare de a apăra la lumina torțelor tabăra marelui vizir³². Și tot numai un participant la campania otomană din Țara Românească era în măsură să descrie piedicile întîmpinate în înaintarea sa spre București de armata otomană silită să-și

²² I. Peçevli, *op. cit.*, p. 173.

²³ M. Selânikî, *Tarih* ms. de la biblioteca Nuru Osmaniye nr. 31323 de la Istanbul. Microfilme Turcia rola 35, cadrul 240 consideră că lipsa de disciplină, nesupunerea oștii de poartă (kapu halkı), măsurile nechibzuite luate de Fernad pașa ca și neintervenția hanului tătar au contribuit la această înfrîngere.

²⁴ În manuscrisul original la fila 4 r., în copie la fila 42 r., Microfilme Turcia, rola 10, cadrul 367 II, microfilme Austria, rola 2, cadrul 44 II.

²⁵ Șarih ül Menarzade Ahmed, *Tarih*, ed. cit., p. 426-427.

²⁶ Kiatip Celebi, *Fezleke-i Tarih*, ed. M. Guboglu în *Cronici turcești privind Țările Române*, vol. II, p. 40.

²⁷ M. Naima, *Tarih*, ed. a IV-a, vol. I, Istanbul 1281 H (1864-5), p. 129.

²⁸ Este vorba de momentul înaintării armatelor lui Mihai Viteazul spre Călugăreni și de descrierea exploziei care a avut loc noaptea, în urma aceleiași lupte, datorită neglijenței unui ienicer, vezi relatarea episodului la Abdul Kadir. În manuscrisul original la fila 4 r. și în copie la fila 41. v. Microfilme Turcia rola 10, cadrul 367 II. Microfilme Austria rola 2, cadrul 44 I și la Șarih ül Menarzade Ahmed *op. cit.*, p. 427. Kiatip Celebi, *op. cit.*, p. 40, 41. M. Naima, *op. cit.*, p. 131.

²⁹ M. Ali, *Kühn ül ahbar*, ms. cit., ed. A. Decel, V. Veilman, *Izvoare turcești despre Mihai Viteazul*, p. 162 leagă prăbușirea în mlaștină a lui Sinan pașa de intervenția tunurilor lui Mihai Viteazul în luptă.

³⁰ În manuscrisul original la fila 3 v., în copie la fila 40 v., Microfilme Turcia rola 10, cadrul 367 I, microfilme Austria rola 2, cadrul 43 I.

³¹ Kiatip Celebi, *op. cit.*, p. 40.

³² În manuscrisul original la fila 4 r., în copie la fila 41 r., Microfilme Turcia rola 10, cadrul 367 II, Microfilme Austria rola 2, cadrul 43 II.

croiască drum prin păduri, tăind stejarii sau să înregistreze numărul și solda ostașilor nou înșcriși în corpul armurierilor și tunarilor³³.

Cercetarea fragmentului referitor la așezarea armatei otomane în Țara Românească în orașele București și Tirgoviște ne îngăduie să surprindem prezența unor informații necunoscute și a unor elemente similare din cronicile contemporane cit și a altor elemente preluate de istoriografia mai târzie. Astfel, toate cronicile osmane înfățișează cu mai multe sau mai puține amănunte măsurile adoptate de marele vizir Sinan pașa pentru fortificarea orașelor amintite și pentru transformarea Țării Românești în teritoriu otoman. Întîlnim deci, în cronică lui Abdul Kadir date foarte asemănătoare cu cele inserate în lucrările lui Șarih ül Menarzade Ahmed³⁴, Kia-tip Celebi³⁵ și Mustafa Naima³⁶ privind transformarea în moscheie a mănăstirii de pe colina Radu Vodă, consiliul de război ținut de Sinan pașa la București sau acțiunea de fortificare a orașelor București și Tirgoviște de către otomani. Pasajele cu adevărat originale din lucrarea pusă în discuție cuprind: descrierea orașelor București și Tirgoviște, motivația încercării de a transforma Țara Românească în eyalet³⁷, detalii referitoare la înzestrarea fortificației de la București cu artilerie și muniții și la împărțirea la Tirgoviște a soldelor armatei otomane în ultimul trimestru al anului 1003³⁸. Lor li se adaugă prezentarea evenimentelor din toamna anului 1595 și anume: asedierea cetății Tirgoviște de către oastea lui Mihai Viteazul, retragerea de la București a trupelor otomane conduse de marele vizir Sinan pașa urmată de lupta de la Giurgiu.

După părerea noastră, cronică lui Abdul Kadir este un izvor deosebit de prețios care înfățișează în toată amploarea sa confruntarea de forțe de la Tirgoviște, asemuind-o cu celebra luptă de la Kerbela. Si dacă marele vizir nu a putut veni în ajutorul celor asediați, faptul s-a datorat acțiunii de întărire a oștii lui Mihai Viteazul cu forțe noi din rîndul populației, fenomen surprins de către cronicar în acest chip: „De pretutindenii seoseau supuși din Țara Românească și din Moldova și asediind cetatea cea nouă...”³⁹. Același cronicar explică totodată neputința de acțiune a lui Sinan și prin lipsa de disciplină din armata otomană care nu a putut fi înlăturată deși s-a hotărît trecerea în revistă a trupelor

la București și deposdarea tuturor timarioților-absenți de bunurile lor. Abdul Kadir consideră pe bună dreptate că vestea ocupării cetății Tirgoviște de către Mihai Viteazul a fost cauza decisivă care l-a determinat pe marele vizir să-și retragă trupele și artileria din orașul București pentru a evita orice confruntare cu oastea Țării Românești. Întîlnim astfel, pentru prima dată, o prezentare amănunțită a acțiunii de retragere spre Dunăre a armatei lui Sinan pașa în toul nopții și la lumina torțelor. Retragera a fost asigurată pe de o parte de către Hasan pașa, beilerbeul Rumeliei căruia i se încredinșase comanda ariergărzii iar pe de altă parte de către Satirgi Mehmet pașa care împreună cu oastea sa și cu ienicerii recruți (kulogli) trebuiau să păzească cetățile Vidin și Nicopole. Convoitul format din cetele ienicerilor și tunurile de calibru greu așezate în fața lui Sinan pașa împreună cu efectivele ce alcătuiau flancul drept și stîng era urmat îndeaproape de către artileria grea⁴⁰. Așa cum reiese din mărturia lui Abdul Kadir, artileria otomană a deținut un rol important în asigurarea retragerii peste Dunăre a oștii otomane. În ciuda ordinului dat de a se întrerupe circulația pe podul de la Giurgiu, primii care au trecut Dunărea au fost ienicerii însărcinați cu paza sa, urmați de însuși Sinan pașa. Nici un alt izvor osman nu a reușit să redea cu atîta vigoare și să reconstituie într-o viziune aproape cinematografică împrejurările dramatice în care o parte din oastea otomană, încercînd să treacă fluviul, și-a găsit pieirea în valurile Dunării⁴¹. Autorul dă dovadă de aceeași măiestrie și în relatarea cuceririi cetății Giurgiu de către oastea lui Mihai Viteazul, ajutat de trupele trimise de principele Transilvaniei, Sigismund Báthory. Zadarnic a încercat să intervină în ajutorul celor asediați artileria otomană, așezată pe malul celălalt al Dunării, căci după lupte crîncene care au durat trei zile și trei nopți, aseamuite de cronicar din nou cu cele de la Kerbela, domnul Țării Românești a ocupat cetatea Giurgiu⁴².

La capătul acestei analize comparative a sîrurilor cuprinse într-un izvor osman înedit cu cele furnizate de cronicile osmane contemporane și cele mai tîrzii, sîntem îndreptățiți să atragem atenția asupra autenticității și valorii sale deosebite pentru o cunoaștere mai precisă a relațiilor lui Mihai Viteazul cu otomanii în anul 1595. Înainte de toate importanța sa constă în transmiterea obiectivă a unor informații necunoscute pînă acum, calitate deosebită conferită de un cronicar scrierii sale.

CRISTINA FENEȘAN

³³ În manuscrisul original la fila 4 r., în copie la fila 41 v., Microfilme Turcia rola 10, cadrul 367 II, Microfilme Austria rola 2, cadrul 44 I.

³⁴ Șarih ül Menarzade Ahmed, *op. cit.*, p. 430—432.

³⁵ Kia-tip Celebi, *op. cit.*, p. 41—43.

³⁶ M. Naima, *op. cit.*, p. 131—135.

³⁷ În manuscrisul original la fila 4 v., în copie la fila 42 v., Microfilme Turcia rola 10, cadrul 368 I, Microfilme Austria rola 2, cadrul 45 I.

³⁸ Este alcătuit din lunile șevval, zilkade, zilhlige corespunzînd intervalului cuprins între 9 iunie și 6 septembrie 1595.

³⁹ În manuscrisul original la fila 5 v., în copie la fila 44 r., colecția Microfilme Turcia, rola 10, cadrul 369 I; colecția Microfilme Austria, rola 2, cadrul 46 II.

⁴⁰ În manuscrisul original la fila 6 r., în copie la fila 44 v., colecția Microfilme Turcia, rola 10, c. 369, II Microfilme Austria rola 2, cadrul 47 I.

⁴¹ În manuscrisul original la fila 6 v., în copie la fila 45 v., Microfilme Turcia rola 10, cadrul 370 I, Microfilme Austria, rola 2, c. 48 I.

⁴² În manuscrisul original la fila 6 v. - 7 r., în copie la fila 45 v. - 46 r., microfilme Turcia rola 10, cadrul 370 I—II. Microfilme Austria rola 2, cadrele 48, I, II.

ANEXA *)

[fila 40 r. (c. 42 II)]... Si trecind măriia sa marele vizir în a 14-a zi a lunii zilhicge (20 august 1595) pe malul Țării Românești, s-a dat poruncă caravelor, iar beilerbeul Rumeliei, cercetașul Mehmed pașa împreună cu oastea siriană și cu alții au fost rânduți la aripa dreaptă. Și la expediție luau parte unii dintre beii mazili și erau peste 30.000 de akingii¹ și dobrogenii² și serahori³ și erau mulți din oastea de voluntari. Și aducându-se la oaste citeva iscoade de la București, ele au grăit în fața marelui vizir Sinan pașa, fiind apoi gonite. Si s-a confirmat (vestea) că la Mihai se adunau ghiaurii. Între timp, locuitorii Țării Românești se risipiseră în creștetul munților, iar beul de Salonic și beul de Nicopol au rămas să păzească podul și s-a reînnoit porunca deoarece era firman ca nimeni dintre cei din oaste să nu fie lăsat să treacă înapoi. Și venind de la Poartă 7 galere cu tunuri și cu muniții prin Marea Neagră și pe Dunăre [fila 40 v. (c. 43 I)] la schela Rusciuc, numitele galere au rămas să păzească podul. Iar în a 17-a zi a lunii zilhicge (23 august 1595), plecând din locul de popas amintit, s-au așezat în fața unei păduri, la marginea unui sat în ruine și pe țărmul unui riu. Apoi, au fost rânduți în capătul Călugărenilor. La numita trecătoare se aflau foarte mulți stejari. De îndată, deoarece era o strîmtoare mlaștinoasă, au construit la un capăt un pod. Podul era subred. Drumul de mijloc avea o lățime (cît să treacă) numai două căruțe. În împrejurimile strîmtoării susnumite se afla o pădure deasă de stejari. Numai pedestrașii au pătruns. În capăt se afla ieșirea strîmtoării și pe cîmpie, cale de o milă, era o întindere. Dar pînă la orașul București mai rămîneau 4 mile. În trecătoarea Călugăreni cetele și-au strîns rîndurile. Apoi, îngăduindu-se odihna, s-au întins corturile și s-au rînduit tunuri mari împărătești, punîndu-le pe un loc înalt. Oastea s-a așezat. Trecînd prin strîmtoare, păzitorii de cai au ieșit în cîmpie. Ajungînd cararele în valea Bucureștilor, tocmai în vremea în care se odihneau toți ai oastei, o puzderie de oaste s-a ivit din acea vale. Aceasta s-a văzut din corturile care se găseau într-un loc ridicat. Și în timp ce păzitorii de cai coseau finul, cararele, uimite, s-au aruncat pe cai. Și s-au ivit steaguri mari în rîndul oștii (ghiaure). Deîndată, veștile trimise de carale i-au îngrozit pe loc pe păzitorii de cai, care se îndreptau spre valea Bucureștilor și care, în goana calului au venit la corturi. Din valea Bucureștilor se vedeau cetele ghiaurilor.

* Fragmente din acest text au fost publicate în „Magazin Istoric”, nr. 4/1979. Traducerea s-a efectuat după manuscrisul aflat la Österreichische National-Bibliothek Codex Mixt 130.

¹ Trupe de cavalerie recrutate în general din rîndul locuitorilor provinciilor de margine ale imperiului otoman și care făceau incursiuni.

² Este vorba de trupele otomane aflate în Dobrogea.

³ Lucrător, salahor.

Sosind veste marelui vizir Sinan pașa, au răsunat trîmbițele. Și din aripa comandată de vizirul Hasan pașa, beilerbeul Rumeliei, sunetele trîmbițelor au urcat pînă la cer. Deodată, fiind cuprinse de frămîntare oștile din Rumelia, călăuza s-a ivit din aripa stîngă pentru a le scoate la cîmpie. Și cînd a fost nevoie, au fost rînduite cu poruncă 7 tunuri împărătești. Și sosind alaiul ienicerilor, s-a adunat în partea tunurilor. Atunci cînd s-a făcut cunoscut în chip limpede că oastea lui Mihai ieșise din strîmtoare, cercetașii din fața beilerbeului Rumeliei au ieșit pe cîmpie. Stringînd rîndurile, au cercetat starea de lucruri, iar Satirgi Mehmet pașa a intrat în strîmtoare împreună cu oastea siriană. Dar nu și-a strunit calul. Oastea de poartă, strîngîndu-și rîndurile, iar măriia sa marele vizir fiind împins, [fila 41 r. (c. 43 II)] de îndată, în mare grabă a căzut de pe scînduri în mlaștină. Căpetenia seîmenilor, împreună cu ienicerii care purtau puști, a scos un număr de 10 tunuri împărătești din pădurea de stejari în vîrf de dealului, trăgînd în oastea ghiaurilor. Avîntîndu-se pe drumul de mijloc, prin strîmtoare, oștile islamice au ocupat cîmpia făcînd ca o parte din ghiaurii să dea înapoi. S-au luat multe capete. Ghiaurii, așezîndu-i pe pedestrași în partea dinspre pădurea de stejari, și-au pus puștile și tunurile în fața lor. O parte a învins. Ghiaurii care se aflau la gura strîmtoării au intrat în strîmtoare fiind atacați în două rînduri de către cei renumiți din oaste. Ei au trecut prin sabie o ceată din oastea ghiaurilor. La vremea chîndiei, ghiaurii cei necredincioși au fost cuprinși de dezordine. Cei care erau dezamăgiți și îi urmăreau au intervenit și dintr-o dată steagurile ghiaurilor au fost luate. Cînd s-au întors erau înfrinți. De la ghiauri au luat capete nenumărate. Împingîndu-i, i-au făcut pe ghiauri să iasă din strîmtoare și totul a fost peste măsură de crîncen. Marele vizir Sinan pașa s-a oprit aproape de capătul strîmtoării Călugăreni. Și rînduind tunurile în fața gurii strîmtoării, pedestrașii, ienicerii împreună cu steagurile făceau de pază la lumina torțelor, în apropierea tunurilor împărătești. În preajma căruțelor și a corturilor cararele stăteau de strajă. Beilerbeul Rumeliei stătea de pază, ocupînd creștetul dealului, iar beilerbeul de Maraș făcea de rond. Oastea siriană împreună cu vizirul Satirgi Mehmed pașa fusese desemnată să stea de caraulă la aripa stîngă. Marele vizir împreună cu torțele se afla gata în cortul său iar cavaleria era pusă de pază. Așteptau oastea alcătuită din cete. Oastea de ghiauri păgîni a lui Mihai cel necredincios a pus foc strîmtoării Bucureștilor. În noaptea aceea tumultul s-a auzit în oaste. Si pe cîmpie ghiaurii se aflau în stare de derută. Deodată au minat în silă o ceată de bivoli. În mijlocul steagurilor lor nimeni nu avea nimic. Și în toată noaptea s-a petrecut o întîmplare. Cauza este aceasta: unul dintre ieniceri care păzea tunurile împărătești a greșit, atingînd praful de pușcă ce se afla în traistă cu fitilul

puștii. A luat foc de la fitil. Apoi, pulberea aprinsă întinând unele dintre lucrurile întinse pe jos, s-a ridicat fumul. În rîndul oștii islamice au răsunat strigăte de chemare la lupta sfîntă și rugăciuni adresate profetului. Și cînd a răsunat o voce, ajungînd de la corturi în mijlocul oștii, spunînd că a fost un atac de noapte al ghiaurilor, [fila 41 v. (c. 44 I)] dintr-o dată a avut loc o învîlmășală. În toiu noptii, unii au părăsit oastea și cîțiva pedestrași au fugit crezînd că s-a abătut o mare nenorocire asupra capetelor lor. Mihai, ieșind în goana calului s-a îndreptat spre orașul București și fugind, cîțiva au ajuns la hotelerele Moldovei. În noaptea aceea oastea islamică a fost cuprinsă de panică. Apoi, aducînd poveștile și corpurile de oaste, au hotărît să meargă la București. Împrejurimile, strîmtoarea și gura au fost cercetate de către caraualele oștilor islamice. Arătîndu-se în chip limpede locul pentru rugăciunea de dimineață⁴, s-a văzut că ghiaurii nu fac nici o mișcare. Și de la început, cînd unii, trecînd prin strîmtoare au intrat în cîmpie, au găsit lucrurile obișnuite lăsate de oastea ghiaură și cîteva tunuri părăsite. Bucuroși, i-au dat de știre mării sale marelui vizir și războinicii iscuși dintre cei vestiți, iuțindu-și pasul, au prins iscoade și le-au adus la oaste. Punîndu-le să grăiască în fața marelui vizir și după ce ele au dat de știre în ce vreme Mihai și ghiaurii s-au risipit și s-au retras, iscoadele au fost alungate. Iar în a 18-a zi a lunii zilhigge (24 august 1595) vizirul Hasan pașa, beilerbeul Rumeliei, trecînd împreună cu steagurile prin defileu și prin strîmtoare, s-a așezat pe cîmpie. Atunci s-a dat poruncă celor din corpul serahorilor și ienicerilor și au tăiat pădurile cu topoarele. Și, tăind în întregime stejarii, au lărgit drumurile. Iar cînd au fost înscrși 500 de noi ostași armurieri și 300 de noi ostași ca tunari, au fost înregistrați cu o plată de cîte doi aspri. Ei, cu cei curajoși și bine înarmați și cu pușcașii din oaste, au intrat împreună cu beilerbeul Rumeliei în valea Bucureștilor. Și s-a dat poruncă la toți akingiilor să facă incursiune înaintea sa. Iar cînd s-a dat firman ca tătarii dobrogeni și unii dintre gaziile renumiți să devasteze satele și orașul București, deîndată cîțiva din oaste, care se aflau în tabără, au făcut incursiuni. Atît satele cit și comunele care erau lîngă București au fost pustiite. Erau atît de mulți robi și provizii și grăsimi și miere. Boii și oile s-au vîndut cu turmele în tabăra împărătească. Luînd atîtea turme de robi, au golit orașul București. Cuprins de teamă, Mihai cel necredincios, sosind la București, a plecat împreună cu supușii săi la Tirgoviște. Apoi nu s-au oprit, [fila 42 r. (c. 44 II)] iar de teama oștilor islamice și-au luat cu ei și familiile. Au intrat la craiul Ardealului și în munții săi de nepătruns. Avînd ocazia, (turcii) au hotărît incendierea Țării Românești și a Moldovei și pustiirea lor,

dar s-au înșelat. Apoi, cîndu-se, au murit. La sfîrșit au fost niște nenorociți, stăpîni ai propriilor hoituri. Și în a 20-a zi a lunii zilhigge (26 august 1595) din anul 1003, marele vizir Sinan pașa, trecînd cu oastea prin strîmtoarea Călugărenilor, s-a așezat pe cîmpie. Apoi, în acel loc de popas, au fost aduși prinși și au dat de știre că Mihai, retrăgîndu-se, a părăsit Bucureștiul și Tirgoviștea. Și plecînd din locul de popas susnumit, oastea s-a așezat într-o biserică părăsită. Și a venit veste din partea beilerbeului de Rumelia despre ocuparea orașului București și despre luarea unor prăzi bogate. La 22 ale aceleiași luni (28 august), marele vizir Sinan pașa a dat porunci cetelelor de oaste. Orașul București era mare și un rîu adînc, curgător, trecea prin fața sa; și se afla un pod de piatră și cărămidă și palatul lui Mihai. Iar cupola de deasupra bisericii de cărămidă era înaltă și turlele ei ca niște stele de aur și crucile ei se vedeau cale de o milă. Și în părțile cîmpiei se aflau grădini, vii și livezi și pomi roditori... Ajungînd oastea împărătească pe cîmpia Bucureștilor, s-a așezat. Apoi cetele au ocupat numita cîmpie. În aceeași zi străduințele au fost închinat Islamului. Cu cîntece, s-a citit în biserică chemarea la slujbă a musulmanilor. Și Ibrahim, "unul dintre cei renumiți din ogeacul tunarilor, stînd pe acoperișul bisericii ca un acrobat gata de sacrificiu a distrus crucile ghiaurilor, iar lucrurile păcătoase care se aflau în lăuntrul bisericii au fost răzuite. Cînd marele vizir a trecut pragul și cînd i-a încredințat lui Ibrahim cel gata de sacrificiu comanda unei companii de tunari, s-a dat poruncă ilustră. Împrejurimile bisericii susnumite au fost întărite. Ei au ridicat o geamie minunată, refăcînd pistolul, altarul și mahfilul⁵. Și în ziua de vineri, în a 25-a a lunii susnumite (31 august 1595) întreaga oaste islamică a făcut rugăciunea de vineri. Iar un urmaș vrednic de Mahomed dintre ilustrele ulemale⁶ a ținut predica [fila 42 v. (c. 45 I)]. Și a doua zi s-a ținut sfat la corturile marelui vizir Sinan pașa, zicîndu-se că întotdeauna s-au constatat acțiunile perfide ale Țării Românești și Moldovei, fiind greu să le schimbi. Și ca să nu aibe loc certuri între fiii beilor ghiauri, ei să fie înălțurați deîndată, în întregime. Și au spus că de acum înainte ele să constituie alte eialete, așa cum este eialetul Buda, să se construiască acolo (la București) și o cetate fortificată și să se ridice de asemenea o cetate care să se afle în strîmtoarea Tirgoviștei, recrutîndu-se foarte mulți soldați. Și, adunîndu-i pe toți supușii, să-i pună să locuiască și să cultive ținutul. După ce agalele și beii care se aflau la sfat în acea vreme au văzut ceea ce era drept în cele spuse, eialetele Țara Românească și Moldova au fost acordate vizirului Satirgi Mehmed pașa, trimițîndu-se un raport concis

⁵ Tribună specială din interiorul unei moschei în care sultanul își făcea rugăciunea.

⁶ Cărturari musulmani, doctori în teologie și jurisprudență islamică.

⁴ Salat, rugăciune rituală la musulmani care se săvîrșea de patru ori pe zi.

la Poartă. Marele vizir și ceilalți beilerbei și agale, ajungând în suburbia Bucureștilor, arhitecți au făcut socoteli că vor ridica o cetate cu două caturi și să înălăuntrul cetății vor înălța o moscheie mare. Și dându-și osteneala de a începe, tot socotind, plugarii au stabilit hotarele. Beilerbeii și oastea de Poartă străduindu-se mult, li s-a încredințat tăierea cherestelei și aducerea lemnului adunate. În a 26-a zi a lunii zilhigge (1 septembrie 1595) au început lucrul la cetate și toți soldații au construit cu bucurie cetatea susnumită. Și au făcut zidurile cetății, crenelurile, locul pentru corpurile de gardă, ca și șanțurile din apropierea cetății. Și a fost isprăvită susnumita cetate a Bucureștilor numai în 30 de zile. Au pus în cetate muniții și au așezat pe creneluri tunuri și 14 culevrine⁷. Ghiulelele erau înmagazinate și s-au rinduit destul praf de pușcă și destule muniții. Prin mijlocirea vizirului Satirgi Mehmed pașa s-au înregistrat 1000 de soldați dintre ienicerii recruți și au fost desemnați 1000 de soldați dintre ienicerii de la București și păzitori de cetate și azapi⁸ și voluntari. Și au fost puse sentințele din rîndul oștii de poartă. Și au fost merinde destule. Iar după ce s-au făcut incursiuni, s-au vindut în tabără robi nenumărați din Țara Românească și din Moldova, ca și nenumărați boi și oi. Jumătate din mulțimea nesfîrșită de lucruri s-a vindut după socoteală. Negustorii au trecut podul de la Giurgiu împreună cu turmele, cu prada încărcată în căruțe și cu robi. De la Rusciuc s-au risipit în ținuturile lor. Și a fost desemnat vameșul să adune a cincea parte⁹. Iar la schela de la Rusciuc s-a adunat darea de o cincime. Rînduindu-se vameși s-a luat vama după obicei din boi, oi și din toate celelalte. [fila 43 r. (c. 45 II)] Și era foarte multă miere, seu, grîne, făină, orz. Dar la București se aflau hambare. Și după ce Satirgi Mehmed pașa a devenit guvernatorul Moldovei, akingiții și tătarii nu au mai atacat și nu au mai ocupat alte ținuturi. Și în anul 1004, în luna lui muharrem (6 septembrie—5 octombrie 1595), oastea împărătească a plecat la Tîrgoviște. Sinan pașa care era mare vizir, parcurgînd de la București mai multe locuri de popas și trecînd zilele de drum, după patru zile a intrat în Tîrgoviște împreună cu trupele sale, cu vizirul Hasan pașa, beilerbeii de Maras, cu oastea siriană, cu cavaleria, cu ienicerii, armurierii, tunarii, căruțașii și cu alți ostași de poartă ca și cu două bedelușka¹⁰ și patru culevrine și cu tunuri mari împărătești. Susnumita Tîrgoviște era un oraș mare. În împrejurimi se aflau vii, grădini de legume și livezi de pomi roditori. Și în via se aflau atît de mulți ciorchini, încît cei din oaste nu au putut mîncea toate fructele și toți strugurii

în douăzeci de zile. Și s-a hotărît ca oastea islamică să se așeze cu alai pe cîmpia din jurul Tîrgoviștei. În oraș se afla o biserică mare. Într-o parte se afla cursul riului; morile erau așezate în fața lui și casele erau îmbelșugate și în interiorul orașului era așezată baia. Și în ținutul din preajma sa erau sate nenumărate. Susnumita Tîrgoviște se afla lîngă hotarele Ardealului. Numai că între acestea două se află o pădure întinsă și dîncolo de ea este Țara Ardealului. Din porunca mării sale marelui vizir au construit și la Tîrgoviște o cetate asemănătoare cu cea de la București. În munți a fost tăiată cheresteaua. Dîndu-se slujbe ceteror de ostași, s-a construit cetatea cu două caturi, avînd în jurul său șanțuri adînci, turnuri și crenele și pretutindeni erau posturi de pază. Au fost așezate pe creneluri două bedelușca și patru culevrine și tunuri mari împărătești și alte tunuri mijlocii. Și pentru a avea muniții suficiente cit și pentru paza sa, i-au desemnat pe un oarecare numit Ali pașa cu rangul de beilerbei. De asemenea au fost înrolați 500 de soldați dintre voluntari și comandanții de cetate și dintre păzitorii de cetate, azapi și dintre ienicerii recruți și au fost desemnate străji din rîndul oștii de poartă. Și în anul 1003, în ultimul trimestru, soldele au fost împărțite la Tîrgoviște, iar pentru plata soldelor oștii de poartă pe primul trimestru a fost adusă vistieria. Lui Ali pașa i-au acordat favoruri și i-au arătat respect. Și cînd au fost împlinite cele trebuincioase pentru cetate, au fost desemnați pentru a purta războiul sfînt arendașul Osman efendi din rîndul secretarilor aflați la Belgrad și Gerahzade. [fila 43 v. (c. 46 I)] Și au fost încorporați în oastea împărătească conform firmanului notarului Davud efendi, dintre scribi financiari și Biçakçizade și alți funcționari administrativi. Iar Emir efendi, controlorul finanțelor și Tehir efendi, care ținea jurnalul soldelor oastei și judecătorul Kasim efendi se aflau în fața cavaleriei și infanteriei. Și la sfîrșitul lunii muharrem (25 septembrie—5 octombrie) cea sfîntă au părăsit cetatea Tîrgoviște lăsînd-o în grija celui prea înalt. S-au așezat la depărtare de o milă sau două de cetate. Cu eforturi vădite, Ardeleanul a adunat ghiauri. Dintr-o mulțime pestriță, ca și din munții Ardealului și ai Austriei, a strîns 70.000 de ghiauri și i-a pregătit. S-au îndreptat asupra Tîrgoviștei cu tunuri și muniții. Numai că măriia sa marele vizir împreună cu oastea se afla departe de cetate. Mutîndu-se din acel loc de popas s-au așezat în alt menzil. Venind în vremea prînzului, cetele de ghiauri nelegiuiri au atacat cetatea Tîrgoviștei, au asediat-o și și-au așezat tunurile în fața ei. Și oastea care se afla în Tîrgoviște s-a închis în cetate. Pe creneluri au avut loc înecăstări și lupte. Și olacii au adus la cunoștința mării sale marelui vizir aceste stări de lucruri. Iar în locul de popas susnumit se auzea buibuitul tunurilor pînă în mijlocul oștii. Marele vizir Sinan pașa dînd poruncă să se adune oastea, s-au făcut strigări, iar la porțile aga-

⁷ În text filanburna, tun ușor.

⁸ Celibatari, categoriile de oaste otomană folosite mai ales la paza orașelor.

⁹ Dare instituită în statul otoman în anul 1361, percepută în folosul sultanului. Ea consta în a cincea parte din pradă, robii și prînșii luați de otomani în cursul unei expediții.

¹⁰ Tun de calibru mic.

lelor s-au întins steagurile. Strângându-se oastea din toate părțile, au ieșit pe cîmpie. După ce au ținut sfat au luat măsuri ca să se așeze la București împreună cu oastea. Și s-au dat porunci oștii care se afla pe podul de la Giurgiu ca să nu lase să treacă pe podul de peste Dunăre pe nimeni dintre cei care erau adunați la București. Și cei care erau însărcinați să sprijine expediția au fost chemați și s-a hotărît trecerea în revistă a trupelor la București, zicându-se să se trimită curieri. Și în luna susnumită, avînd intenția de a merge din nou la Țirgoviște, au făcut incursiuni. S-au așezat pe cîmpia Bucureștilor, cale de două menziluri. Apoi, chemîndu-i, s-a dat poruncă oștii să se odihnească 15 zile. Unii dintre soldați duceau cu sine merinde și nutreț. Căii și corturile erau departe. Sperînd în ajutorul hanului tătar, mânia sa marele vizir i-a trimis din nou pe curieri și s-a străduit să ducă oastea din părțile Rusciucului. Dar majoritatea oamenilor făcea negoț, deoarece se gîndea că-l liniște. După aceea fiecare spunînd că va veni începutul iernii și că nu mai avea de ce să se teamă, [fila 44 r. (c. 46 II)] a alergat în grabă spre pod și împreună cu căruțele s-a alcătuit un convoi al robilor. Îndată, au fost cuprinși de dorința de a trece pe pod ca mai înainte. Deîndată ce marele vizir a fost copleșit de grea minie, s-a poruncit ca la poarta sa oastea și agalele să fie trecute în revistă. Sorocul a fost de trei zile. A reinnoit făgăduiala, spunînd că se vor confisca feudele celor care fuseseră desemnați să participe la expediție și care apoi nu mai erau prezenți în tabără. Dintr-o parte ghiaurii lui Mihai se îndreptau asupra Țirgoviștei cu mare multime. De pretutindeni soseau supuși din Țara Românească și Moldova și asediînd cetatea cea nouă cu mine și cu tunuri au dat foc palăncii construită din lemn uscat. Și musulmanii care se aflau înăuntru s-au luptat zi și noapte într-o înclăstare asemănătoare luptei de la Kerbelâ¹¹. Deîndată ce s-au rugat fierbinte de Allah cel prea înalt pentru izbăvirea lor, au luat foarte mulți prizonieri. Dar ghiaurii nelegiuîți s-au năpustit cu mare năvală asupra susnumitei cetăți, dînd foc prafului de pușcă. Oastea islamică nu a putut ocoli suferințele pricinuite de fum și de rănilor provocate de tunuri și puști. În acest fel s-au luptat 4—5 zile. Din nici o parte nu le-a venit nimeni în ajutor. La sfîrșit, fiind abătută din pricina împrejurărilor, ei au ajuns lipsiți de puteri și și-au încredințat soarta în minile lui Allah. Ieșind din cetate, mulți dintre ei au ajuns în rîndul martirilor și mulți au fost luați în prînsoră și mulți alți au fost răniți. Deîndată ce ghiaurii au distrus cu mine cetatea susnumită, marele vizir a adunat trupe

auxiliare la București. În a 4-a zi a lunii safer (9 octombrie), pe cînd se îndrepta în grabă spre Țirgoviște, sosi după-amiază vestea înfrîngerii. Și Ardeleanul și necredinciosul de Mihai împreună cu ghiaurii cei nelegiuîți și cu oastea rînduită aveau intenția blestemată de a provoca pierderi, de a ocupa trecătoarea Călugăreni, luînd-o pe căi ascunse să-și așeze cetele și de a împiedica trecerea oștii islamice. Dar robii cei credincioși intru cele divine pîzindu-se, și-au dat seama de intențiile lor păgubitoare. Planurile lor rele au dat greș. Graba și truda lor de șapte opt zile de a zădărnici trecerea prin strîmtori au fost fără rost. Iar la București mânia sa marele vizir a cumpănit veștile primite privitoare la situația de la Țirgoviște hotărînd să o lase în seama lui Allah. [fila 44 v. (c. 47 I)] Căpetenia tunarilor și cea a armurierilor au primit poruncă și scoțind în mare grabă tunurile și munițiile care se aflau în cetatea Bucureștilor, acestea au fost duse de căruțe. Și s-a trecut în revistă oastea care fusese încredințată prin ordin lui Satirgi Mehmed pașa. Ea împreună cu ienicerii recruți au primit porunca să păzească Vidinul și Nicopolea. Dar au fost informați, spunîndu-se că să nu se imprăstie, fiind înregistrați la București. Și s-a strigat ca să nu meargă înainte oastea care se afla în ținutul Bucureștilor. Hasan pașa, beilerbeul Rumeliei, împreună cu oastea Rumeliei a fost pus de strajă iar merindele oștii de la București și a altor beilerbei s-au vîndut în tabără. În toila nopții, mânia sa marele vizir a chemat trupele rînduind în fața sa ienicerii și tunurile împărătești și împreună cu cetele din poziția dreaptă și din cea stîngă, avînd în față poverile a plecat la lumina torțelor. Iar beii cei îndrăzneți și-au îndeplinit slujba, mîind bivolii care cărau tunurile mari și munițiile de la București. Oastea Rumeliei s-a întors înapoi. Eu, sârmanul eram scribul tunarilor, aflîndu-mă între cei uimiți și flecari și mi s-a încredințat în corpul tunarilor, potrivit vechiului obicei, comanda escadronului. În sfîrșit, în acea vreme nu eram altul de abătut. Răspata faptului că am început să adun fapte și să scriu această carte constă în căutatul în cărți. În versuri și în reflecții asupra compoziției literare. Deoarece mintea mea s-a tulburat puțin, am incurcat expunerea. Dacă lucrurile nu stau chiar așa, știința mea este un dar frumos ca acesta. Și scrierea înrudită cu istoriile poetice aparține unui martor ocular. Și în partea cea luminată au fost așezate tunurile care se aflau mai aproape de oaste împreună cu 100 de tunari. Iar cînd alte căpetenii ale tunarilor și 700 de tunari trecînd înapoi tunurile mari prin strîmtori, defileuri și mlaștini au fost chemați la București, marele vizir împreună cu oastea a trecut în ceasul al 14-lea prin strîmtora Călugărenilor. S-au odihnit în vechiul loc de popas iar oastea islamică aflată în tabără a trecut prin strîmtora împreună cu poverile, așezîndu-se teafără și nevătămată în menziful amintit. Numai în ceasul al 24-lea, beilerbeul Rumeliei împreună cu tunurile și cu munițiile

¹¹ Localitate în Irak unde s-a purtat în anul 660 lupta devenită apoi celebră pentru califat între oastea șiiită condusă de imamul Huseyin, fiul lui Ali, ginerelul profetului Mahomet și armata dinastiei Umayyade. Această localitate în care a fost omorît Huseyin și au fost masacrați partizanii săi a devenit ulterior un loc de pelerinaj pentru șiiți.

din spate au intrat în tabără. Unii, care pleaseră de la București, oprindu-se, au isprăvit merindele. În a patra zi a avut loc o convorbire în tabără și în luna safer (6 octombrie—4 noiembrie 1595) au plecat din locul de popas de la Călugăreni, așezându-se pe cîmpia din apropierea malului Dunării, de lângă cetatea Giurgiu. Au strigat în tabără că vor sta trei zile și soarta lor a fost pecetluită de către providența divină. [fila 45 r. (c. 47 II)] Dar la sfat s-au dat aceleași dispoziții pentru toți ca, întrerupându-se circulația pe podul de peste Dunăre, nimeni să nu aibe îngăduința de a trece. În oaste era o mare mulțime de robi împreună cu peste 10.000 de care și de trăsură. Și când s-a dat porunca să se adune a cincea parte, vameșii și scribii au fost așezați pe pod. Neîncetat, timp de două zile, au luat cincimea iar niște care au plecat în goană pe malul Dunării către Nicopol. Trezind, corăbiile au mers spre Șistov, Rahova și Nicopol. Iar după ce au plecat de la Tîrgoviște, gloatele ghiaurilor au ocupat repede strîmtoarea Călugăreni, împrăștiindu-se șapte, opt zile. Apoi, aducându-se iscoade la caraualele beilor de Rumelia și cetele ghiaurilor s-au apropiat de Giurgiu. Și când au fost aduse la măriă sa marele vizir iscoadele primse, ele au vorbit, după care au fost gonite înapoi. Îndată, în vremea rugăciunii de noapte, corpul ienicerilor fiind așezat pe pod, i s-a incredințat paza sa. Când s-a făcut ziua, ei au trecut împreună cu alți oșteni așezându-se pe cîmpia de la Rusciuc corturile căpeteniilor și pragul, locul în care se făceau plîngerile și cererile. Și au făcut să treacă oastea. După săvîrșirea rugăciunii de dimineață, măriă sa marele vizir s-a urcat în luntre și a trecut în insulă¹² și eu sârmanul eram în capul podului împreună cu tunurile grele împărătești, aduse cu mii de strădăanii și de efortări și am făcut să intre pe pod căruțele și tunurile mari și niște muniții. Și grosul munițiilor se afla în seama și sub supravegherea căpeteniei armurierilor. Și cît a fost timpul prielnic au tot trecut pe pod fără conținere iar o parte a oștii a trecut cu corăbiile și cu luntrele căci era un număr nesfîrșit de corăbii fără punte. Oștile islamice s-au adunat în capul podului. Suburbia orașului Giurgiu se afla în paragină. Iar poverile și lucrurile care se aflau în mulțime erau de preț. Când s-au văzut toate poverile de pe căruțe, cai, catiri și de pe cămile, mulțimea s-a oprit. Fiii nu mai aveau puterea să-și strige părinții. Se trudeau să meargă încoace și încolo. În aceea zi au îndurat prea multe greutăți și au mers îngrămădindu-se de atîtea lucruri. Atîția oameni au pierit cîzînd în Dunăre, strigînd după ajutor. Acea zi din ajunul duminicii a fost fără de seamă. Dar nu mai rămăsese nimeni dintre carauale în apropierea beilerbeului Rumeliei. În timp ce toți oamenii se străduiau să scape de poverile lor, s-a ivit oastea ghiaurilor tocmai în vremea în care rugăciunea era în toi. Ei și-au așezat

gloatele pe cîmpia Giurgului. [fila 45 v. (c. 48 I)] Sosind apoi pe malul Dunării o mulțime de ghiauri împreună cu tunurile și patru cete de oaste cu steagurile, au răsurnat dintr-o dată puștile pedestrașilor. Și ghiaurii ce sosiseră la țarm, aruncînd cu tunurile în aer poverile care se aflau pe pod, au căzut în Dunăre oastea ce era la mijlocul podului de vase, poverile, cămilele și caii și catiri. Unii au căzut în Dunăre iar alții care se aflau pe pod, strigîndu-l pe Allah, au fost împinși în vîltoarea Dunării și au ajuns deodată la unele vase plutitoare. Vaielele și strigătele de ajutor s-au înălțat pînă la cer. Acea zi s-a întipărit în minte ca fiind ziua judecării de apoi. Unii au căzut în Dunăre. Vitele au fost părăsite. Cuprinși de groază, unii au dat dovadă de îndrăzneală, încercînd ca prin salturi primejdioase să se arunce în Dunăre. Vizirul Hasan pașa, beilerbeul Rumeliei a trecut cu luntrea într-o insulă a Dunării. Iar cei care au intrat în cetate, au cercetat-o cu de-amănuntul. Împreună cu o căpetenie au intrat în cetatea Giurgului. Cei asediați în cetate au aruncat ghiulele iar unii nădăjduiau în vreun mijloc ca să-și găsească scăparea pe malurile Dunării. Și ghiaurii neleguiți au readus poverile în fața Giurgului. În acea vreme, adunîndu-se la un loc gloate dintre akîngii, serahori și iuruci, s-au luptat. Unii dintre ghiauri au fost trecuți prin sabie dar și dintre musulmani au trecut în rîndul martirilor. Iar o parte a robilor luați a rămas la ghiauri. Și oastea islamică ce se afla în tabără la Rusciuc, trecînd în insulă și-a așezat tunurile împotriva gloatelor de ghiauri. Și-au îndreptat tunurile badalușka și culevrinele împotriva malului Țării Românești. Vizirul Satirgi Mehmed pașa, așezîndu-și cortul pe insulă, s-a luptat. Iar ghiaurii la rîndul lor au impresurat cetatea Giurgiu. Și așezînd tunuri mari au tot venit asupra ei timp de trei zile și trei nopți. De douăzeci de ori au luat-o cu asalt. Comandanții cetății împreună cu gazii s-au luptat cu gloante și cu ghiulele, înfruntînd din nou focurile și tunurile ghiaurilor. Cei ce se aflau în cetate au rămas sleiți de puteri. De nicăieri nu sosea vreun ajutor. Dar în vreme ce vizirul serdar se pregătea la Rusciuc, el nu a putut trece Dunărea și a aruncat în aer tunurile înspre oastea ghiaurilor necredincioși. În a 10-a zi a lunii safer (15 octombrie 1595), ghiaurii neleguiți [fila 46 r. (c. 48 II)] au ocupat cu asalt cetatea Giurgiu. A fost o asemenea luptă cum nu a fost decît la Kerbela și o parte din gazii care se aflau înăuntrul cetății au căzut în Dunăre iar alții au scăpat și au trecut în rîndul martirilor. Iar cel care era comandantul cetății a pierit ca un gaziu și ca un martir. Iar Mihai și fiul Ardeleanului¹³ nu au mai conținut în năvala lor și au căzut dintre musulmanii înspăimîntați din lăuntru cetății...

¹² Este vorba de insula Mocanu din mijlocul Dunării.

¹³ Este numele dat principelui Transilvaniei, Sigismund Báthory

Résumé

L'article met en lumière une source importante pour l'histoire de l'expédition antiottomane entreprise en 1595 par Michel le Brave, prince de la Valachie. Ces informations sont d'autant plus précieuses puisqu'elles parviennent de la plume d'un chroniqueur turc, Abdul Kadir, ayant participé lui-même au déroulement des événements. Les nouvelles rapportées par Abdul Kadir, ignorées jusqu'à présent par l'historiographie, — très intéressantes tant pour compléter les informations dont on dispose, que pour éclairer des faits qu'on dispute encore — offrent la possibilité de mieux connaître la bataille de Călugăreni, celle de Tirgoviște et aussi la défaite des armées turques à Giurgiu. La chronique d'Abdul Kadir contient d'ailleurs une des plus anciennes descriptions de Bucarest et de Tirgoviște, résidences des princes de la Valachie.

Précis

The article points out an important source for a better knowledge of the anti-Ottoman campaign led, in 1595, by Michael the Brave, the Wallachian hospodar.

The information is more important so as it comes from Abdul Kadir, a Turkish chronicler, who directly took part in the events. Particularly interesting, as for supplementing the existing information as for lightening some disputed realities, Abdul Kadir's news — ignored until now by historiography — contributes to a more detailed knowledge of both the battles of Călugăreni and Tirgoviște as well as of the Ottoman forces defeat at Giurgiu. Abdul Kadir's account contains, at the same time, one of the oldest known description of Bucharest.

DOCUMENTE ALE FAMILIEI BONAPARTE

Bogatul fond documentar al Direcției generale a Arhivelor Statului, caracterizat în ultimii ani (ca urmare a aplicării prevederilor Decretului 472/1971 republicat) printr-o importantă creștere cantitativă și valorică, cuprinde și un mare număr de documente care au fost create de personalități din alte țări. Unele din mărturiile vieții și activității acestor emitenți au ajuns în păstrarea Arhivelor Statului prin colecțiile particulare, așa cum este cazul celor reproduse mai jos și care provin din arhiva personală a regelui Carol I.

După cum am putut stabili, ele au fost achiziționate de la o firmă pariziană (P. E. Charavay ș.a.), care colecționa și vindea la licitație scrisori, autografe și manuscrise de valoare, iar drept intermediar a servit baronul Felix Bamberg (1820—1893), publicist și diplomat german ale cărui strânse relații cu fa-

milia domnitoare din România sint binecunoscute. Interesul manifestat de cumpărător se datora, desigur, preocupării lui Carol I pentru înrădirea familiei Hohenzollern cu familia Bonaparte prin Joséphine de Beauharnais.

Aceste 20 de documente olografe emană așadar, în marea lor majoritate, de la membrii familiei Bonaparte care au ilustrat Primul Imperiu. Patru, provenind de la creatori din afara respectivei familii, prezintă interes pentru cercetarea științifică fiindcă servesc — potrivit scopului explicit enunțat — la atestarea autenticității unuia dintre ele, și anume a conceptului acelei „scrisori celebre” (E. Lavisse, A. Rambaud¹), așternute „în stil memorabil” (J. Bainville²), pe care Napoleon I avea să o trimită la 14 iulie 1815 Prințului regent al Angliei și „ale cărei cinci rinduri nu le poți citi nici azi, după mai bine de un secol, fără emoție” (O. Aubry³). Cinci rinduri numără și conceptul în cauză, nu mai puțin tulburător, poate, prin odiseea de care, după cum se vede, a avut parte din momentul când aghiotantul împăratului abdicat, baronul Gaspard Gourgaud (cel ce transmisesse înaltului adresant versiunea definitivă a scrisorii), a luat și acest document în păstrare, având grijă să-l autentifice cu propria-i semnătură, și pînă ce a părăsit teritoriul Franței, unde în 1828 cunoaște una dintre cele mai timpurii reproduceri în facsimil⁴, pentru a poposi mai târziu, la 1888, grație licitației menționate mai sus, pe meleagurile României...

Indiscutabil interesante din punct de vedere istorico-biografic și cultural, scrisorile, notele și însemnările supuse mai jos pentru prima oară atenției cititorului român conțin informații care nu ne-au îngăduit să le sistematizăm pe teme sau probleme și nici pur și simplu cronologic. Ele reliefează în principal relațiile de familie. De aceea, am considerat potrivit să le ordonăm ținînd seama de emitenț, de succesiunea în timp a emitenților, iar acolo unde au existat mai multe mărturii provenind de la unul și același emitenț — după cronologia documentelor.

Grupajul de documente acordă înțietate, datorită importanței sale, conceptului scrisorii în care Napoleon I, după înfringerea de la Waterloo, cere Prințului regent al Angliei îngăduința de a se așeza „la vatra poporului britanic”⁵. Îi urmează, în mod logic, două documente emanînd de la baronul Gourgaud, precum și alte două care arată cum a fost sta-

¹ Ernest Lavisse, Alfred Rambaud, *Histoire générale du IVe siècle à nos jours*. Tome IX : *Napoléon 1800—1815*, Paris, Armand Colin, 1897, p. 928.

² Jacques Bainville, *Napoléon*, Paris, Arthème Fayard et Cie Editeurs, 1931, p. 555.

³ Octave Aubry, *Napoléon*, Zürich-Lelpzig, Eugen Rentsch Verlag, (f.a.) p. 401.

⁴ J. M. de Norvins, *Histoire de Napoléon*, Paris, Ambroise Dupont, 1828, p. 432.

⁵ Cităm după textul definitiv al scrisorii, față de care conceptul produs de noi (și în fotocopie) prezintă câteva mici deosebiri. A se vedea *Correspondance de Napoléon Ier*, publiée par ordre de l'Empereur Napoléon III, Tome XXVIII, Paris, Imprimerie Impériale, 1869, p. 348, doc. nr. 22066.

bilită autenticitatea semnăturii acestuia din urmă și, implicit, a autografului napoleonian, precum și modul cum a fost achiziționat el.

Celelalte 15 documente provin de la alți membri — consangvini sau prin alianță — ai familiei Bonaparte care se succed, așa cum am arătat, în ordinea cronologică cunoscută. O primă scrisoare este destinată de *Laetitia Bonaparte* (*Madame Mère*) probabil fiului ei Louis, ex-rege al Olandei. Alte două scrisori sînt trimise de *Joseph Bonaparte*, ex-rege al Neapolelui și al Spaniei, ulterior conte de Survilliers, nepoatei sale Napoléone-Elisa Bacciochi și tatălui ei, Félix Bacciochi; le succed un autograf expediat, împreună cu cîteva rînduri explicative, de soția sa, Julie Bonaparte (n. Clary), unui nepot și o scrisoare de recomandare din partea celei de a doua lor fiice, Charlotte Napoléon. Documentele următoare provin de la împărăteasa *Maria-Luiza* (adresantul fiind același cumnat, Félix Bacciochi), de la *Lucien Bonaparte*, prinț de Canino (către ginerele său, lordul Dudley-Coutts), și de la soția sa, Alexandrine de Bleeschamp, apoi de la *Marie-Anne-Elisa Bonaparte*, soția lui Félix Bacciochi, care scrie nepoatei sale, lady Egypta Dudley-Coutts (fiica, din prima căsătorie, a lui Lucien Bonaparte), și de la ex-regina Olandei *Hortense*, soția lui Louis Bonaparte, care corespundează tot cu Félix Bacciochi. Aceluiași i se adresează *Marie-Annonciade-Caroline Bonaparte*, regină a Neapolelui, iar de la soțul ei, Joachim Napoléon (Murat) deținem un act cu caracter administrativ. Două bilete, compuse într-un stil aforistic, sînt așternute succesiv și la date apropiate pe aceeași filă de către ex-regele Westfaliei *Jérôme Bonaparte* și soția sa, Cathérine de Würtemberg.

Grupajul se încheie cu o scrisoare trimisă de cardinalul *Joseph Fesch* (fost arhiepiscop al Parisului, frate uterin al mamei împăratului Napoleon I, *Laetitia Ramolino Bonaparte*) nepotului său, Félix Bacciochi.

Transcrierea textelor respectă ortografia limbii franceze a vremii (de exemplu, dispa-miția dentalei t din terminația substantivală nt la plural, în fața lui s) și caracterul personal al scrierii fiecărui autor. Unele grafii au opus descifrării (lucru ușor de verificat) serioase dificultăți, din care cauză editorii documentelor au fost obligați să-l prevină pe cititor că lectura lor este nesigură sau chiar că anumite părți din text (de obicei semnături) au rămas pentru ei indescifrabile. În toate aceste situații, puține totuși la număr, ei au făcut mențiunea cuvenită în subsol. Întregirile de cuvinte sau completările logic necesare, datările și localizările deduse, precum și semnul întrebării folosit acolo unde asemenea precizări sau descifrări de porțiuni ale textului nu au fost posibile sînt cuprinse între paranteze ascuțite. Inadvertențele din textul original sînt relevate prin (sic).

Considerăm că prin publicarea acestor scrisori aducem o modestă contribuție la elucidarea unor probleme privind istoria univer-

sală, în general, și istoria Franței în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în special.

ALECSENIA ANDONE,
MIRCEA SPIRIDONEANU

1

1815 iulie 14 (?). Ciornă autografă a scrisorii trimise de împăratul Napoleon I Prințului regent al Angliei prin intermediul aghiotantului său, baronul Gourgaud, care o autentifică.

En butte aux factions qui divisent mon pays et à l'inimitié des plus grandes puissances de l'Europe, j'ai terminé ma carrière politique, et je viens, comme Thémistocle, m'asseoir sur le foyer du peuple britannique. Je me mets sous la protection de ses lois, que je réclame de V.A.R. comme du plus puissant, du plus constant, et du plus généreux de mes ennemis.

Brouillon, écrit en entier de la main de l'Empereur Napoléon, de la lettre qu'il m'envoya porter de l'île d'Aix au Prince Régent d'Angleterre le quatorze de juillet de l'année mille huit cent quinze.

Île de S-te Hélène 1818
Le Général d'artillerie, Aide de Camp de l'Empereur
Le Baron Gourgaud

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Carol I, dosar VII, 297, f. 1-2.

Traducere :

Expus facțiunilor care divizează țara mea și dușmăniei celor mai mari puteri ale Europei, mi-am încheiat cariera politică și, la fel ca Temistocle, vin să mă așez la vatra

Ciornă scrisorii adresate la 14 iulie 1815 de Napoleon I Prințului regent al Angliei (Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Carol I, dosar VII, 297, f. 1-2)

poporului britanic. Mă pun sub protecția le-
gilor sale, pe care o solicit din partea A(lte-
tei) V(oastre) R(egale) ca de la cel mai pu-
ternic, cel mai constant și cel mai generos
dintre dușmanii mei.

Ciornă scrisă în întregime de mîna Îm-
păratului Napoleon a scrisorii pe care
m-a trimis să o duc din insula Aix
Prințului regent al Angliei la păspre-
zece zile al anului una mie opt sute
cincisprezece.

Insula Sf. Elena 1815

General de artilerie, aghiotant
al Împăratului
Baron Gourgaud

2

1815 aprilie 28, Paris. Lista ofițerilor de
ordonanță ai împăratului Napoleon I.

État Nominatif de messieurs les officiers
d'ordonnance de l'Empereur.

Mr. le Baron Gourgaud, premier officier d'or-
donnance de S. M.

Officiers d'ordonnance :

M.m.

Saint-Yon

— est chef de Ba-
ton, ne restera
pas officier d'or-
donnance

Dumoulin

— nommé par décret
du 9 mars de
Grenoble

Autry

— sous-lieut. nommé
par décret du
15 mars

Le comte de Lariboisière

Saint-Jacques

Planat

Amillet

Launoy

Résigni

} capitaines nommés
officiers d'ordon-
nance par décret
du 22 avril 1815

Paris le 27 avril 1815

Le premier officier d'ordonnance
de l'Empereur

Baron Gourgaud

Vu et arrêté le présent État par nous

Grand Ecuyer de France

Paris 28 avril 1815

(?)¹

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Personale Carol I,
pachet corespondența altor persoane, dosar VII 291.
¹ Semnătură indescifrabilă.

Traducere :

Lista nominală a domnilor ofițeri de ordona-
nanță ai Împăratului.

D. baron Gourgaud, prim ofițer de ordona-
nanță al M.S.

Ofițeri de ordonanță

D-nii

Saint-Yon

— este șef de bat(alion), nu
va rămâne ofițer de ordona-
nanță.

Dumoulin

— numit prin decretul de la
9 martie din Grenoble

Autry

— sublt. numit prin decretul
din 15 martie.

Contele de
Lariboisière
Saint-Jacques
Planat
Amillet
Launoy
Résigni

} Căpitani numiți ofițeri
de ordonanță prin decre-
tul din 22 aprilie 1815.

Paris, 27 aprilie 1815

Prim ofițer de ordonanță

al Împăratului

Baron Gourgaud

Prezenta listă văzută și aprobată de către
noi,

Intendent general al grajdurilor Franței.

Paris, 28 aprilie 1815

(?)¹

3

1815 octombrie 20, Sf. Elena. Ciorna scri-
sorii de recomandatie dată de baronul
Gourgaud fostului său valet François.

Je soussigné déclare que le Sieur François
a été à mon service en qualité de valet de
chambre pendant plusieurs campagnes, qu'il
m'a toujours servi avec zèle, intelligence et
probité et ce à tel point que je ne me rapelle
point qu'il se soit jamais mis dans le cas
d'être réprimandé, qu'enfin c'est un excellent
et rare sujet. Pendant la guerre il m'a sou-
vent amené des chevaux au milieu du feu
et il m'a constamment montré que son atta-
chement pour son maître était au dessus de
tout. Il m'en a récemment donné une nou-
velle preuve en voulant suivre mon sort. Mais
le nombre des domestiques français qui doi-
vent rester à St. Hélène étant limité d'après
les ordres de l'amirauté, le commandant de
l'escadre a été obligé de renvoyer en Europe
mon fidèle serviteur¹,
lui a pas été permis de rester avec moi à St. Hé-
lène et les ordres de l'amirauté relatifs au
nombre des domestiques qui pouvaient rester
dans cette île ont obligé le Commandant de
l'escadre à me séparer de mon fidèle serviteur
et à le renvoyer en Europe où doit bien penser
que sans cette impérieuse circonstance je l'au-
rait toujours gardé à mon service.

En foi de quoi je lui ai délivré le présent
pour lui servir et valoir à qui de raison.

Île de St. Hélène, le 20 octobre 1815

Le Maréchal de camp. d'Art.

Baron de Gourgaud.

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Personale Carol I,
pachet corespondența altor persoane, dosar VII 293.

¹ Această frază a fost adăugată deasupra textului
inițial, mai lung, care a fost tăiat de semnatarul
scrisorii și care avea legătură cu aliniatul următor.
Iată-l : „Il n'avait point été compris sur la liste de
ceux qui devaient aller à St. Hélène et pour ne point
m'abandonner, il s'est embarqué à mon insu et en
cachette sur le vaisseau où j'étais. Ayant été décou-
vert pendant la route, il ne...”

Traducere :

Subsemnatul declar că d. François a fost în serviciul meu în calitate de fecior de casă de-a lungul mai multor campanii, că m-a slujit întotdeauna cu zel, pricepere și probitate, într-o asemenea măsură încît nu-mi aduc aminte să se fi pus vreodată în situația de a-și atrage vreun reproș, că, în sfîrșit, este un subordonat minunat cum rar poți întîlni. În timpul războiului, de multe ori mi-a adus cai sub ploaia de foc și tot timpul mi-a arătat că puneă credința față de stăpînul său mai presus de orice. Lucru de care mi-a dat din nou dovadă nu demult, vrînd să împărtășească soarta mea. Intrucît însă numărul de slujitori francezi care trebuie să rămînă în (insula) Sf. Elena a fost limitat potrivit ordinelor amiralității, comandantul escadrei a fost obligat să-l trimită înapoi în Europa pe fidelul meu slujitor¹

nu i-a fost îngăduit să rămînă cu mine pe (insula) Sf. Elena și ordinele date de amiralitate cu privire la numărul slujitorilor care puteau rămîne pe această insulă l-au obligat pe comandantul escadrei să mă despartă de credinciosul meu slujitor și să-l trimită înapoi în Europa, unde trebuie să fie încredințat că fără această imperioasă împrejurare l-aș fi păstrat totdeauna în serviciul meu.

Drept care i-am eliberat prezentul (certificat) spre a-i servi și folosi în fața cui de drept.

Insula Sf. Elena, 20 oct. 1815.
General de brigadă de artilerie,

Baron de Gourgaud.

4

1888 martie 23, Paris. Scrisoare prin care (Felix) Bamberg este înștiințat la Genova de reprezentanții firmei Charavay că i s-a expediat o piesă achiziționată la licitație.

Lettres autographes	Paris, le 23 mars 1888
et	
Manuscrits [...]	
Etienne Charavay [...]	Monsieur Bamberg
Paris	Gènes

Monsieur,

J'ai l'honneur de vous envoyer dans ce pli, ainsi que la facture, la pièce que j'ai acquise pour vous à ma vente d'hier.

Je vous prie d'agréer, Monsieur, mes salutations empressées.

P. Et. Charavay
R. Bonnet

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Personale Carol I, pachet corespondența altor persoane, dosar VII 291.

Traducere :

Scrisori autografe	Paris, 23 martie 1888
și	
manuscrite [...]	
Etienne Charavay [...]	Domnului Bamberg
Paris	Genova

Domnule,

Am onoarea de a vă trimite în acest plic, odată cu factura, piesa pe care am achiziționat-o pentru Dv. la licitația mea de ieri.

Vă rog să primiți, Domnule, salutările mele cordiale.

P(entru) Et. Charavay
R. Bonnet

5

1888 martie 25, Genova. Notă a baronului Felix Bamberg explicînd achiziția unui autograf al generalului Gourgaud.

Autographe du général Gourgaud
de l'île de Sainte Hélène
20 octobre 1815.

J'ai acheté cet autographe pour comparer la signature du général Gourgaud avec celle qui se trouve sous le brouillon de la lettre que Napoléon I a écrit au Prince régent d'Angleterre et qui constate l'authenticité de l'écriture de Napoléon I.

B(aron) Felix Bamberg

Gènes, le 25 Mars 1888

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Personale Carol I, pachet corespondența altor persoane, dosar VII, 292.

Traducere :

Autograf al generalului Gourgaud
din insula Sf. Elena
20 octombrie 1815

Am cumpărat acest autograf pentru a compara semnătura generalului Gourgaud cu aceea

care se găsește pe ciorna scrisorii pe care a scris-o Napoleon I Prințului regent al Angliei și care certifică autenticitatea semnăturii lui Napoleon I.

B(aron) Felix Bamberg
Genova, 25 martie 1888

6

1812 ianuarie 11, Paris. Scrisoare adresată de Madame Mère fiului ei Louis (?), ex-rege al Olandei.

Mon cher fils,

Je reçois toujours avec un nouveau plaisir les témoignages de votre attachement et l'expression des vœux que vous formez pour moi, et vous en remercie.

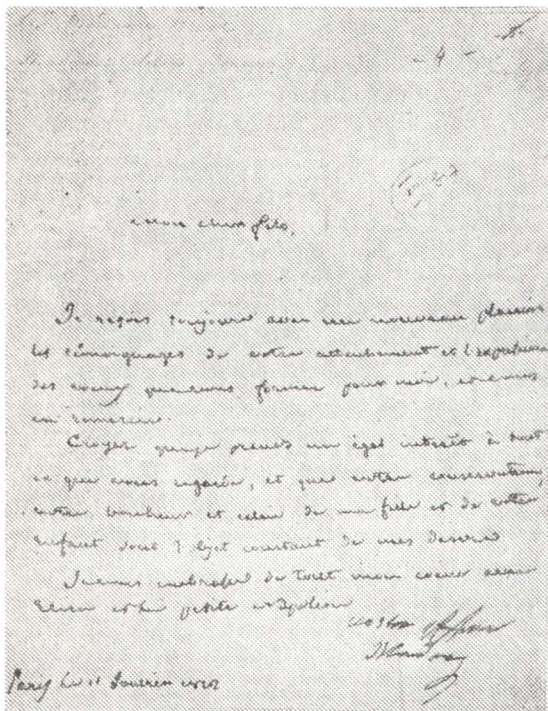
Croyez que je prends un égal intérêt à tout ce qui vous regarde, et que Votre conservation, Votre bonheur et celui de ma fille et de Votre enfant sont l'objet constant de mes désirs.

Je Vous embrasse de tout mon cœur avec Elisa et la petite Napoléone.

Paris, le 11 Janvier 1812

Votre affectueuse
Madre¹

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Carol I, dosar VII, 317, f. 4.

Scrisoare adresată de Madame Mère la 11 ianuarie 1812 probabil fiului ei Louis (Arh. St. Buc., fond Casa Regală, Carol I, dosar VII, 317, f. 4)

Traducere :

Scumpul meu fiu,

Primeșc întotdeauna cu reînnoită plăcere dovezile de atașament pe care mi le dați și expresia urărilor pe care mi le faceți și vă mulțumesc.

Vă rog să credeți că iau parte cu același interes la tot ceea ce vă privește, iar sănătatea Voastră, ca și fericirea Voastră și a fiicei mele, precum și a copilului Vostru, sînt obiectul constant al rugilor mele.

Vă îmbrățișez din toată inima, împreună cu Elisa și mica Nepoléone.

Paris, 11 ianuarie 1812

A Voastră afectuoasă
Madre¹

¹ În l. italiană în original.

7

1822 mai 22, Point Breeze. Joseph Bonaparte, ex-rege al Spaniei, stabilit sub numele de conte de Survilliers în Statele Unite ale Americii, scrie nepoatei sale Napoléone-Elisa Bacciocchi, contesă de Camerata, despre plecarea spre Europa a fiicei sale Zénaïde și a soțului ei, Charles Bonaparte (fiul lui Lucien Bonaparte).

Point Breeze, 22 Mai 1822

Ma chère Nièce

J'ai reçu de tes nouvelles par M. Binda qui m'a remis ta lettre. J'ai été charmé de sa conversation, il n'est pas resté ici autant que j'aurais désiré, il retourne en Europe.

Charles et Zénaïde sont partis sur le vaisseau de l'État le *Delaware* le 19 Fev. Ils étaient le 26 Mars à Algésiras; j'espère qu'ils seront arrivés à Livourne depuis longtemps.

Je désire que tout ce que m'a dit M. Binda de ton bonheur soit aussi vrai que cela doit être.

Adieu, ma chère Nièce, je t'embrasse de tout mon cœur avec toute la famille.

Très affectueusement
Joseph

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Carol I, dosar VII, 329, f. 32.

Traducere :

Point Breeze, 22 mai 1822

Draga mea nepoată

Am primit vești de la tine prin D. Binda, care mi-a remis scrisoarea ta. M-a fermecat

ca interlocutor, n-a rămas aici atât cât aş fi dorit, (căci) se întoarce în Europa.

Charles şi Zenaide au plecat cu vasul statului *Delaware* la 19 februarie. La 28 martie erau la *Algésiras*; sper că au sosit de mult la *Livorno*.

Doresc ca tot ce mi-a spus D. Binda despre fericirea ta să fie atât de adevărat pe cât s-ar cuveni.

Rămii cu bine, scumpa mea nepoată, te îmbrăţisez din toată inima, împreună cu întreaga familie.

Cu toată afecţiunea
Joseph

8

1835 iulie 18, Londra. Scrisoare în care ex-regele Spaniei Joseph Bonaparte, devenit conte de Survilliers, recomandă atenţiei prinţului Félix Bacciochi pe aducătorii scrisorii şi îşi mărturiseşte dorul de ţară, cu toate că se simţea bine în Anglia.

Londres 18 Juillet 1835

Mon cher Beau-frère

Je profite du départ de M. et M-me Tudor pour me rappeler à votre bonne amitié en leur donnant cette lettre qu'ils vous remettront à leur passage à Bologne; ils vous diront que nous avons été longtemps voisins et moi je vous dirai qu'il n'est sorte d'attention qu'ils n'aient eu pour moi et ils m'ont inspiré de l'estime véritable et de l'attachement. S'ils ont encore, à Bologne, le désir d'aller à Ancone, vous me ferez plaisir de leur donner une lettre de recommandation pour votre fille et ma nièce la comtesse de Camerata.

Ma santé se soutient dans ce beau et grand pays, les préjugés nationaux sont bien dissipés, nous y sommes bien vus, ce qui ne m'empêche pas d'appeler de mes vœux les plus vifs l'instant où je pourrai me réunir à ma famille et retrouver la Patrie.

Ne doutez pas de ma vieille et constante amitié.

Votre affec(tueux) frère
Joseph

à M. le Prince Félix à Bologne

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Carol I, dosar VII. 330, f. 33-34.

Traducere :

Londra, 18 iulie 1835

Scumpul meu cumnat

Profit de plecarea D-lui şi a D-nei Tudor pentru a face din nou apel la bunăvoinţa Dv.

dându-le această scrisoare pe care vă vor transmite-o la trecerea lor prin Bologna; ei vă vor spune că am fost mult timp vecini, iar eu vă voi declara că n-a fost atenţie pe care să nu o fi avut pentru mine, astfel că mi-au inspirat o stimă adevărată şi ataşament. Dacă la Bologna mai manifestă dorinţa de a merge la Ancona, mi-aţi face o reală plăcere dându-le o scrisoare de recomandatie pentru fiica Dv. şi nepoata mea, contesa Camerata.

Sănătatea mea se menţine în această ţară mare şi frumoasă, (unde) prejudecăţile naţionale s-au risipit cu totul, simtem bine văzuţi, ceea ce nu mă împiedică să doresc fierbinte clipa cînd voi putea să mă alătur din nou familiei mele şi să mă întorc în patrie.

Cu aceeaşi veche şi nestrămutată prietenie

Fratele Dv. afectuos

Joseph

Prinţului Félix (Bacciochi), Bologna.

9

1840 octombrie 31, (Point Breeze?). Julie Bonaparte, contesă de Survilliers, ex-regina Spaniei, scrie nepotului ei Anatole (?) că îi trimite autograful solicitat, sub forma unei scrisori date 31 ianuarie 1825 (Roma) şi alăturate primului mesaj.

Mon cher neveu, je vous envoie l'autographe que vous désirez, je le voudrais plus complet pour la collection de votre cousin, que je vois avec peine devoir faire un si court séjour à Florence.

Croyez, mon cher Anatole, à tous mes sentiments d'affection

Julie

c(omte)sse de Survilliers

le 31 Octobre 1840

Monsieur le Comte

D'après le gracieux accueil que Votre Excellence a fait à la personne qui lui a parlé de moi, je ne doute pas qu'elle n'ait la bonté de recevoir Mr. Presle, qui aura l'honneur de l'entretenir d'une demande qui m'intéresse personnellement, et au succès de laquelle j'espère qu'elle voudra bien contribuer. Je vous prie de permettre, Monsieur le Comte, que Mr. Presle vous donne quelques détails à ce sujet, et de recevoir l'assurance de mes sentiments d'estime et de considération.

Julie

Rome le 31 Janvier Comtesse de Survilliers
1825

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Carol I, dosar VII 331-332, f. 36-37.

Traducere :

Scumpul meu nepot, vă trimit autograful pe care îl doriți; l-aș fi vrut mai complet pentru colecția vărului Dv. care cu părere de rău constat că trebuie să stea atât de puțin timp la Florența.

Primiți, scumpul meu Anatole, asigurarea întregii mele afecțiuni.

Julie

c(onte)să de Surveilliers

31 octombrie 1840

Domnule Conte,

După binevoitoarea primire pe care Exzellența Voastră a făcut-o persoanei care i-a vorbit despre mine, nu mă indoiesc că va avea bunătatea de a-l primi pe D. Presle care va avea onoarea să-i aducă la cunoștință o cerere ce mă interesează personal și la a cărei soluționare sper că va binevoi să contribuie. Vă rog, Domnule Conte, să îngăduiți D-lui Presle să vă furnizeze câteva detalii în legătură cu această chestiune și totodată să primiți asigurarea sentimentelor mele de stimă și considerație.

Julie

contesă de Surveilliers

Roma, 31 ianuarie 1825.

10

1835 decembrie 1, Florența. Scrisoare de recomandare pentru primirea în serviciu a unui tânăr solicitant dată de Charlotte-Napoléon, fiică a ex-regelui Spaniei Joseph, conte de Surveilliers.

Monsieur le Comte,

Le jeune Victor (qui, m'assure-t-on, a l'espoir d'entrer à votre service) me demande quelques lignes de recommandation près de vous. Je n'hésite pas à vous dire que ses parents ont été au service de ma famille depuis bien des années, et qu'ils sont tous de très honnêtes gens, s'étant toujours conduits avec zèle, probité et désintéressement. J'aime à croire que Victor a hérité des bons sentimens de ses parens, qui depuis 30 ans qu'ils servent ma famille n'ont jamais donné lieu à aucun reproche.

Je connais trop bien votre aimable obligeance, Monsieur le Comte, pour craindre de vous détourner un moment de vos occupations en vous adressant cette lettre. Je ne puis la terminer sans vous renouveler l'expression de mes sentimens et du souvenir que je conserve de l'obligeance que vous m'avez témoigné plus d'une fois. Veuillez recevoir en même tems les vœux que je fais pour votre bonheur.

Charlotte Napoléon

Florence, le 1-er Décembre 1835

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Carol I, dosar VII, 323, f. 39.

Traducere :

Domnule Conte,

Tinărul Victor (care, după cum mi se spune, speră să intre în serviciul Dv.) îmi cere câteva rânduri de recomandare destinate Dv. Vă voi spune fără nici o ezitare că părinții săi sînt de mulți ani în serviciul familiei mele și că toți sînt oameni foarte cumsecade, purtîndu-se întotdeauna cu zel, cinste și dezinteresare. Îmi place să cred că Victor a moștenit bunele înclinații ale părinților săi care în cei 30 de ani de cînd servesc familia mea nu s-au expus nici unui reproș.

Cunosc prea bine amabilitatea Dv., Domnule Conte, pentru a mă teme că vă răpesc un moment ocupațiilor Dv. adresîndu-vă această scrisoare. Nu pot să o închei fără a vă reînnoi expresia sentimentelor mele și a amintirii ce o păstrez amabilității pe care mi-ați arătat-o nu o dată. Binevoiți a primi totodată urările de fericire pe care vi le fac.

Charlotte-Napoléon

Florența, 1 decembrie 1835

11

1814 august 26, Aiz. Maria-Luiza de Austria, ex-împărăteasa Franței, îl felicită în scrisoarea ei de răspuns pe prințul Félix Bacciochi cu ocazia venirii pe lume în familia acestuia a unui copil.

Mon cher beau-frère, j'ai appris avec une vive satisfaction par Votre lettre de Bologne du 12 août l'heureuse délivrance de la princesse Elisa. Je fais des vœux afin que sa santé ne se ressent pas des secousses qu'elle a éprouvées depuis quelque tems.

Je vous prie de croire à la sincère part que je prendrai toujours à tout ce qui vous regarde et aux vœux que je forme pour votre bonheur et contentement. Je vous prie d'être persuadé des sentimens d'estime et d'amitié avec lesquels je suis

Votre très affectionnée

Marie Louise

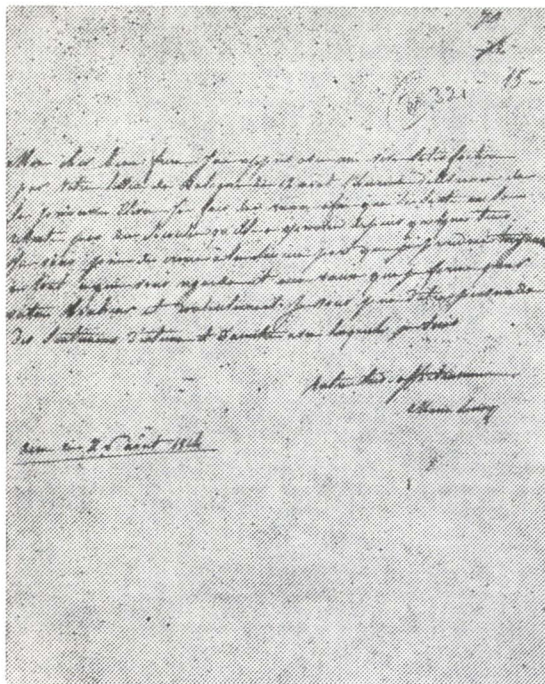
Aiz, le 26 août 1814

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Carol I, dosar VII, 321, f. 15.

Traducere :

Scumpul meu cumnat,

Am aflat cu vie satisfacție grație scrisorii pe care mi-ați trimis-o la 12 august din Bologna că prințesa Elisa a născut cu bine. Îi doresc

Scrisoare din 26 august 1814 a ex-împărătesei Maria-Luiza către prințul Félix Bacciochi (Arh. St. Buc., fond Casa Regală, Carol I, dosar VII, 321, f. 15)

ca sănătatea ei să nu se resimtă de pe urma loviturilor pe care le primește de la un timp.

Vă rog să nu vă îndoiiți că voi lua totdeauna parte cu sinceritate la tot ceea ce vă privește și că vă doresc fericire și mulțumire. Vă rog să fiți încredințați de sentimentele mele de stimă și prietenie cu care sînt

a Dv. foarte afectuoasă
Maria-Luiza

Air, 26 august 1814

12

1830 august (?). Scrisoare trimisă din Italia de Lucien Bonaparte, prinț de Canino, ginerelui său, lord Dudley-Coutts, pentru a-i da diferite informații, inclusiv despre alți membri de familie.

Je reçois, Mon cher Dudley, votre lettre; j'espère que vous aurez reçu le texte français qu'il faudrait traduire et publier; on le traduit en italien: beaucoup de vos fervents italiens ont pris parti pour la cause étrusco-pélasge. L'article anglais que Loulou vous a traduit et que vous m'avez envoyé nous a beaucoup plus: nous en désirons beaucoup de pareils.

Maintenant, Mon cher Dudley, après bien des obstacles, nous avons en Toscane¹ libre mes

plus beaux objets. 65 sont déposés à Florence chez Mondolfi et Fermo Banquiers où on peut traiter de leur acquisition, en tout ou partie. Je vous expédierais 50 autres, mais dites-moi d'abord ce que ces objets payeront d'impôts d'introduction, et à quelle adresse précise les expédier de Livourne ou de Pavie². Webb les embarquerait. Après votre réponse je vous ferais l'envoi.

Madame est en ce moment à Florence avec Louis, nous l'attendons dans quelques jours. Embrasse bien C(h)ristine et dites-lui que tous ses frères sont sages et vous embrassent. Nous som(m)es réfugiés sur le haut d'une montagne de Toscane³ contre la chaleur qui est excessive. En Octobre nous recouvrerons nos familles. Embrasse bien pour nous votre petit-fils. Le S. Nonce vous salue.

Je vous embrasse
Votre affectueux
L(ucien), Pr(ince) de Canino

Arh. St. Buc., fond Casa Regală, Carol I, dosar VII, 318, f. 7.

1, 2, 3 Lectură nesigură.

Traducere :

Am primit chiar acum, scumpul meu Dudley, scrisoarea Dv.; sper că ați primit textul francez și primul colet; textul francez este acela care ar trebui tradus și publicat; este pe cale de a fi tradus în italiană; mulți dintre adepții Dv. italieni au luat atitudine în favoarea cauzei etrusco-pelasge. Articolul englezesc pe care vi l-a tradus Lulu și pe care ni l-ați trimis ne-a plăcut foarte mult: dorim multe altele asemănătoare.

Acum, scumpul meu Dudley, după multe obstacole, avem în Toscana¹ liberă cele mai frumoase obiecte ale mele. 65 sînt depuse la Mondolfi și Fermo, bancheri din Florența, unde se poate trata achiziționarea lor în totalitate sau în parte. Vă voi expedia alte 50, dar spuneți-mi mai întâi ce taxe de intrare vor costa și adresa exactă la care trebuie expediate de la Livorno sau Pavia². Le-ar imbarca Webb. Vi le voi expedia după ce îmi veți răspunde.

Madame (Mère) se află acum la Florența, împreună cu Louis, o așteptăm să sosească peste câteva zile. Imbrățișați-o călduros pe Christine (-Egypta) și spuneți-i că toți frații ei sînt cuminți și vă imbrățișează. Sîntem refugiați pe o culme muntoasă din Toscana³ din cauza căldurii excesive. În octombrie ne vom reîntoarce în sinul familiilor noastre. Imbrățișați-l călduros pentru noi pe nepotul Dv. Sf. Nunțiu vă trimite salutările sale.

Vă imbrățișez

al Dv. afectuos

L(ucien), pr(inț) de Canino

starea sănătății Excelenței Voastre îmi va permite pînă la urmă să-i împărtășesc ideile și speranțele mele asupra proiectului în chestiune. Ca urmare, este de prisos să atrag atenția Excelenței Voastre că doresc să se păstreze secretul, mai ales în caz că reușita proiectului meu ar fi o imposibilitate. Sper că Excelența Voastră vede în acest demers dovada cea mai înaltă pe care i-o pot da în privința încrederii depline ce mi-o inspiră.

Rugindu-vă, Domnule, să mă iertați pentru că vă deranjez, vă rog să mă anunțați cînd și cum pot nădăjdui că starea sănătății Excelenței Voastre, căreia îi fac cele mai sincere urări de însănătoșire, îmi va da posibilitatea să sper că voi obține această întrevvedere, căreia îi acord, ca mamă, cea mai mare importanță.

Primiți, vă rog, din nou, Domnule, expresia sentimentelor pe care mi le inspiră Excelența Voastră.

Alexandrine Bonaparte-Lucien
prințesă de Canino

Roma, 22 ianuarie (înainte de 1825)

14

1819 noiembrie 22, Triest. Scrisoare în care prințesa Marie-Anne Elisa Bacciochi, sora ex-împăratului Napoleon I, exprimă nepoatei sale, lady Egypta Dudley Stuart, afecțiunea ce-i poartă și-i relevă reconfortarea pe care speranța o aduce omului în mijlocul vicisitudinilor existenței sale.

Ma chère Egypta, tu connais mes sentiments pour toi, je t'ai vu naître, j'ai été la meilleure amie de la plus vertueuse des mères. En mourant, elle me légua le soin d'élever ton enfance. Si des circonstances m'ont empêché de remplir ce saint devoir, je n'en ai pas moins conservé pour toi la tendresse d'une mère. Après des années de séparation je te revois, et au moment de nous quitter de nouveau il ne me reste que l'espérance de te revoir bientôt. Puisque tu désires conserver de mon écriture, je vais copier dans ton album quelques morceaux sur l'espérance, extraits de l'Encyclopédie.

- = Le Créateur, dit l'auteur de la Henriade, pour adoucir les maux de cette vie
- = a placé parmi nous deux êtres bienfaisants
- = de la terre à jamais aimables habitants
- = soutiens dans les travaux, trésors dans l'indigence :
- = l'un est le doux sommeil et l'autre l'espérance.
- = Aussi Pindare appelle l'espérance la bonne nourrice de la vieillesse,
- = elle nous console dans nos peines, augmente nos plaisirs et nous
- = fait jouir du bonheur avant qu'il existe ; elle rend le travail

- = agréable, anime toutes nos actions et récrée l'âme sans qu'elle y pense ; que de philosophie dans la fable de Pandore !
- = L'espérance est un présent de la nature que nous ne saurions trop
- = priser ; elle nous mène à la fin de notre carrière par un
- = chemin agréable qui est semé de fleurs pendant le cours d'un
- = voyage : nous devons espérer tout ce qui est bon, dit le poète
- = Linus¹, parce qu'il n'y a rien en ce genre que d'honnêtes gens ne puissent le promettre et que les Dieux ne soient en état
- = de leur accorder etc. etc. etc.

Reviens donc passer quelques mois avec nous, que cette espérance devienne une réalité et alors nous serons tous contents.

Ta tante
Elisa

Trieste le 22 Novembre 1819

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Carol I, dosar VII, 316, f. 2.

Traducere :

Scumpa mea Egypta, știi cît țin la tine, te-am văzut venind pe lume, am fost prietena cea mai bună a celei mai virtuose dintre mame. Ea mi-a cerut, cu limbă de moarte, să am grijă de educația ta cît timp vei fi copilă. Dacă împrejurările m-au împiedicat să-mi îndeplinesc această sfîntă îndatorire, nu e mai puțin adevărat că ți-am păstrat o dragoste de mamă. Te revăd după ani de despărțire și acum, cînd sint pe punctul de a te părăsi din nou, nu-mi rămîne decît speranța că te voi revedea curînd. Pentru că tu ții să păstrezi ceea ce îți scriu, voi copia în albumul tău cîteva fragmente asupra speranței extrase din Enciclopedie.

- = Creatorul, spune autorul Henriadei, spre alinarea necazurilor acestei vieți,
- = așezat-a printre noi două binefăcătoare creaturi, în veci prea milostive pămîntene
- = ce-n muncă îți sint sprijin și singur avut în sărăcie :
- = una e plăcutul somn, iar cealaltă — speranța.
- = Iar pentru Pindar, speranța este doica cea bună a bătrîneții,
- = de suferințe ea ne consolează iar plăcerea ne-o sporește
- = și datorită ei putem gusta cu anticipație fericirea ; ea face munca să devină
- = plăcută, animă toate acțiunile noastre și recrează sufletul fără ca el să-și dea seama ; dar mitul Pandorei — cîtă filosofie în el !
- = Speranța este un dar al naturii pe care nu-l putem
- = prețui îndeajuns, ea ne călăuzește pași către capătul zilelor noastre pe

= un drum plăcut presărat cu flori, ca într-o plimbare : să sperăm la tot ce e bun, spune poetul

= Linus¹, pentru că nu există nimic altceva pe care oamenii cumsecade

= să nu-l poată făgădui iar zeii să nu fie în stare a ni-l dăruia etc., etc., etc.

Vino, deci, să stai câteva luni la noi, iar dacă această speranță va deveni realitate, vom fi cu toții mulțumiți.

Mătușa ta
Elisa

Triest, 22 noiembrie 1819

Bacciochi

¹ Este vorba de personajul mitic al antichității grecești cărui orfismul îi atribuia compunerea unor poeme închinat lui Dionysos.

15

(?). Scrisoare în care ex-regina Hortense a Olandei, soția lui Louis Bonaparte, îl asigură pe Félix Bacciochi, soțul Elisei Bonaparte, de întreaga ei compasiune pentru pierderea suferită.

J'ai appris avec bien de la peine la perte que vous venez de faire. Croyez, mon cher frère, à toute la part que j'y prends. J'espère que la santé d'Elisa n'aura pas souffert d'un si grand chagrin. Je lui écris et je vous prie de croire tous les deux que rien de ce qui vous arrive ne peut m'être indifférent et que j'aurais toujours pour vous les sentimens d'une bonne soeur.

Hortense

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Carol I, dosar VII, 325, f. 26.

Traducere :

Am aflat cu mare durere de pierderea pe care ați suferit-o. Fiți incredințat, scump frate, că o resimt întocmai ca și voi. Sper că sănătatea Elisei nu a fost afectată în urma unei atît de mari supărări. Îi scriu (și ei) și vă rog pe amindoi să fiți incredințați că nimic din ceea ce vă privește nu poate să-mi fie indiferent și că voi nutri întotdeauna pentru voi aceleași simțăminte ca și o soră bună.

Hortense

16

1812 mai 9, Neapole. Scrisoare în care Marie-Annonciade-Caroline Bonaparte-Murat, regina Neapolelui, mulțumește cumnatului ei Félix Bacciochi pentru buna lui primire și-i dă vești de ordin familial.

Naples, ce 9 Mai 1812

J'ai reçu avec bien du plaisir votre aimable lettre, mon cher Félix. J'ai été bien touchée du ton bon accueil que j'ai reçu à Poggio-a-Cajano et mon regret a été bien vif d'être obligée de partir si vite. J'ai eu un temps à souhait pour ma route et je n'ai point été fatiguée de la chaleur. Me voici où sont plus¹ de mes enfans. Je souhaite que ma santé me laisse entièrement jouir de ce bonheur. Pour cela je vais suivre un régime sévère qui, j'espère, me fera du bien. Adieu, mon cher Félix, le Prince et la Princesse Vous disent bien des choses. Recevez l'expression de mon amitié. Votre affectionnée

soeur
Caroline

Scrisoare adresată de Caroline Bonaparte-Murat la 9 mai 1812 printului Félix Bacciochi (Arh. St. Buc., fond Casa Regală, Carol I, dosar VII, 325, f. 26)

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Carol I, dosar VII, 325, f. 26.

¹ Lectură nesigură.

Traducere :

Neapole, 9 mai 1812

Am primit cu multă plăcere amabila ta scrisoare, dragul meu Félix. Am fost foarte mișcată de buna primire pe care mi-ai făcut-o

la Poggio-a-Cajano și mi-a părut extrem de rău că am fost silită să plec atât de repede. În timpul drumului am avut o vreme exact așa cum visam, căldura nu m-a obosit. Iată-mă acolo unde sînt cei mai mulți dintre¹ copiii mei. Aș dori ca sănătatea să-mi permită să mă bucur din plin de această fericire. De aceea voi urma un regim sever, care sper că îmi va face bine. Rămii cu bine, dragul meu Félix, multe complimente de la Prinț și de la Prințesă. Primește expresia prieteniei mele. Iubitoarea ta

soră

Caroline

17

1809 octombrie 14, Portici. Înștiințare a regelui Joachim Napoléon (Murat) al Neapolelui adresată generalului La Croix, șeful Statului major general al armatei regale, privind aprobarea concediului solicitat de acesta din urmă.

Monsieur Le Général, je vous autorise, d'après la demande que Vous m'en avez faite, à aller passer un mois dans vos foyers pour y régler des affaires de famille et y rétablir Votre santé.

Sur ce, Monsieur Le Général, je prie Dieu qu'il vous ait dans Sa Sainte et digne garde.

Portici, le 14 octobre 1809

Joachim Napoléon

Vous devez prévenir de votre arrivée
Monsieur Le Ministre

(?)¹

M. le Général la Croix, chef de l'Etat Major
G-al.

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Carol I, dosar VII, 324, f. 24.

¹ Semnătură indescifrabilă.

Traducere :

Domnule General, vă autorizez, în urma cererii pe care mi-ați adresat-o, să petreceți o lună la căminul Dv. pentru a rezolva unele chestiuni de familie și a vă restabili sănătatea.

Drept care, Domnule General, îl rog pe Dumnezeu să vă aibă în sfînta și buna sa pază.

Portici, 14 octombrie 1809

Joachim Napoléon

Trebuie să anunțați sosirea Dv.
Domnului Ministru

(?)¹

D-lui General La Croix,
Șeful Statului major general.

18

1819 septembrie 1, 9, Schöna. Bilet scris de Jérôme, ex-rege al Westfaliei, soției sale, Cathérine de Würtemberg, și răspunsul dat de ea sub aceeași formă, reflectînd o neînțelegere de familie.

En remplissant bien tous ses devoirs on assure ses droits ou du moins on acquiert une force morale pour les réclamer qui tôt ou tard vous fait triompher de tous les obstacles.

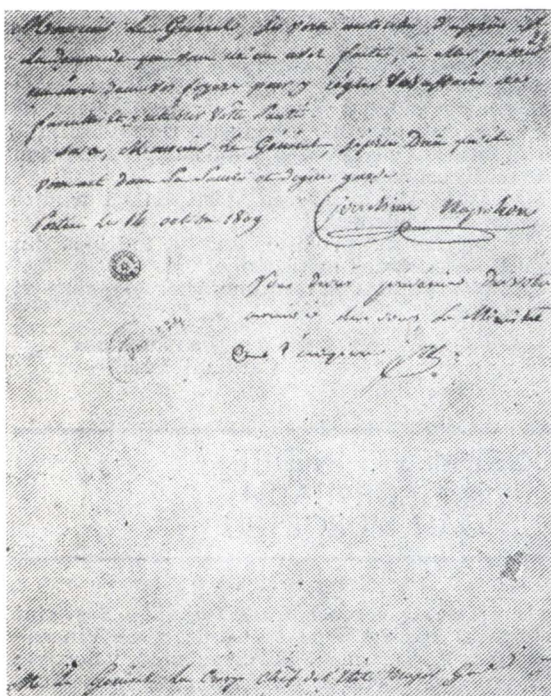
Schöna le 1 Septembre 1819

Jérôme

On a bien de la force pour supporter les malheurs qui vous assiègent dans cette vie et pour braver la calomnie qui s'attache aux meilleures intentions, lorsque l'on peut interroger sa conscience sans craindre qu'elle vous répond : tu as voulu mal faire.

Schöna le 9 Septembre 1819

Cathérine

Răspunsul dat la 14 octombrie 1809 generalului La Croix de către regele Joachim Napoleon (Murat) al Neapolelui (Arh. St. Buc., fond Casa Regală, Carol I, dosar VII, 325, f. 24)

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Carol I, dosar VII, 322, f. 26.

Traducere :

Numai dacă-ți îndeplinești așa cum se cuvine toate îndatoririle îți asiguri drepturile, sau cel puțin dobândești tăria morală de a le pretinde care te ajută să învingi mai curînd sau mai tîrziu toate obstacolele.

Schönau, 1 septembrie 1819

Jérôme

* * *

Ai destulă tărie să înduri necazurile care te asaltează în viața aceasta și să înfrunți calomnia care se leagă de cele mai bune intenții dacă îți poți cerceta conștiința fără teamă că îți va răspunde : *ai vrut să faci rău*.

Schönau, 9 septembrie 1819

Cathérine

19

1813 ianuarie 3, Kassel. Scrisoare în care Cathérine, ex-regină a Westfaliei, exprimă același atașament față de familia soțului ei, Jérôme Bonaparte, cît și față de familia ei parentală.

Mon cher frère, je vous suis on ne peut pas plus obligée pour les vœux que vous voulez bien m'offrir. C'est avec raison que vous m'associez à ceux que vous faites pour le Roi puisque je ne fais aucune différence entre ma famille d'adoption et celle que le sang m'a donné et que le Roi ne saurait aimer mieux que je ne le fais ses frères et soeurs. C'est dans ces sentiments que je vous prie, mon chère frère, de me croire toujours

votre bien affectionnée soeur
Cathérine

Kassel le 3 Janvier 1813

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Carol I. dosar VII, 323, f. 17.

Traducere :

Scumpul meu frate, Vă sînt cum nu se poate mai îndatorată pentru urările pe care ați binevoit să mi le faceți. Pe bună dreptate mă asociați acelor pe care le adresați Regelui, fiindcă eu nu fac nici o deosebire între familia mea de adopțiune și aceea pe care mi-a hărăzit-o singele și fiindcă Regele nu ar putea ține la frații săi și la surorile sale mai mult decît țin și eu. Cu aceste sentimente, Vă rog, scumpul meu frate, să mă socotiți întotdeauna

foarte afectuoasa Voastră soră
Cathérine

Kassel, 3 ianuarie 1813

20

1833 noiembrie 19, Roma. Scrisoare în care cardinalul Joseph Fesch dă prințului Félix Bacciochi informații cu caracter intim și familial și-i transmite o scrisoare de la cumnatul acestuia, Joseph Bonaparte.

Mon très cher Neveu,

Votre Beau-Frère Joseph m'a envoyé la lettre ci incluse pour Vous la faire remettre et que je Vous adresse par la poste. J'ai le moyen de faire parvenir Votre réponse (sic) si vous me l'envoyez. Joseph met le plus grand intérêt à la recevoir le plus tôt possible.

Madame est toujours dans le même état. Elle Vous fait bine des compliments.

Pour moi, je suis toujours affligé par mes incommodités. Agréez l'assurance des sentiments que je vous ai voués.

Votre très affectionné
Cardinal Fesch

Arh. St. Buc., fond Casa Regală. Carol I. dosar VII, 320, f. 12.

Traducere :

Preascumpul meu nepot,

Cumnatul Dv. Joseph mi-a trimis scrisoarea alăturată pentru a v-o remite și pe care v-o expediez prin poștă. Am posibilitatea de a face să-i parvină răspunsul Dv. dacă mi-l trimiteți. Joseph are tot interesul de a-l primi cît mai curînd posibil.

Doamna este în aceeași stare. Ea vă trimite multe complimente.

În ceea ce mă privește, sînt tot indispus din cauza suferințelor mele fizice.

Primiți asigurarea sentimentelor pe care vi le port.

Al Dv. prea afectuos
Cardinal Fesch

DOCUMENTE INEDITE PRIVIND ACTIVITATEA LUI IOAN MURGESCU

Cu prilejul cercetării efectuate la Serviciul istoric al marinei¹ de la Chateau de Vincennes din Paris, am aflat documente valoroase privind pregătirea ca marinar a lui Ioan Mur-

¹ Mulțumim și pe această cale domnului Marasques, conservator la Serviciul istoric al marinei, și domnului Duval, șeful serviciului, care mi-au înlesnit cercetarea.

gescu², despre care avem știri foarte puține³, provenind mai ales, din surse memorialistice.

Documentele pe care le publicăm contribuie la cunoașterea mai exactă a acestei perioade de pregătire a bravului marinar, mai întâi ca elev al Școlii navale din Brest și apoi ca aspirant în marina franceză.

Distins la învățătură în țară, Ioan Murgescu a fost trimis să studieze, în 1864, la această școală de prestigiu internațional de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza⁴, în calitate de bursier al guvernului român.

Ioan Murgescu a început cursurile școlii navale la 14 noiembrie 1864, în urma recomandării pe care a făcut-o Ministerul de Externe prin Agenția română din Paris⁵.

Condiția pentru continuarea cursurilor era ca în primele două luni elevul să-și demonstreze capacitatea pe vasul „Borda”⁶. În situația școlară a lui Ioan Murgescu se constată de la început rezultate multumitoare, el reușind să se claseze al 16-lea⁷. În cel de al doilea an obține rezultate și mai bune, fapt confirmat de matricola întocmită de Școala din Brest. În acest timp, detronarea lui Cuza, principalul lui susținător, și încetarea subvenției au avut consecințe nefavorabile asupra situației sale materiale, după cum afirmă el însuși⁸. La examinarea din aprilie fusese clasat al 11-lea⁹, printre colegii cu o temeinică pregătire, dar greutățile de ordin material puneau în pericol terminarea studiilor.

În această situație, tânărul elev solicită comandantului școlii aprobarea de a-și continua pregătirea în cadrul marinei franceze¹⁰. Apremiind distinsle calități ale tânărului elev, comandantul îl susține cu căldură intervenind pe lângă autoritățile centrale să-i aprobe continuarea studiilor. Reușește să termine școala cu rezultate foarte bune, avind în vedere exigențele și gradul înalt de pregătire. Matricola anului al II-lea confirmă aceste rezultate, consemnând că „tânărul Murgescu din Principatele Unite” a fost clasat „al 13-lea printre aspiranții de clasa a II-a promovați în 1866”¹¹. Dintre materiile de examen menționăm: arhitectura navală, artileria navală, conducerea vasului, administrația de bord, dreptul maritim, desen¹².

² În primăvara anului 1877, Ioan Murgescu avea gradul de maior, la sfârșitul anului a fost avansat locotenent colonel. Mai târziu devine comandantul flotei române în 1898, iar în 1899 contraamiral al marinei militare.

³ C. Deleanu, Ilie Ceașescu, Vasile Mocanu, Gh. Bejanu, *Asalt la ređute*, București, Edit. militară, 1977, p. 163–165.

⁴ C. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, ed. a II-a, București, Edit. științifică, 1970, p. 436.

⁵ Service historique de la Marine, Franța, fond École navale de Brest, vol. CC¹, 817, f. 42–43.

⁶ Ibidem, vol. Murgesco, sujet noldo-valaque, f. 2, 3, 7 (anexa 2).

⁷ Ibidem, vol. CC¹, 817, f. 42–43 (anexa 4).

⁸ Ibidem, vol. Murgesco, f. 6 (anexa 5).

⁹ Ibidem, vol. CC¹, 817, f. 42–43 (anexa 4).

¹⁰ Ibidem, vol. Murgesco, f. 6 (anexa 5).

¹¹ Ibidem, f. 21, 22.

¹² Ibidem, vol. CC¹, 787, bis, f. 25.

După absolvirea școlii Ioan Murgescu devine aspirant, calitate în care străbate drumuri maritime lungi la bordul vaselor franceze, mai întâi pe „Jean Bart”¹³ și apoi pe o fregată din flota Mediteranei. În continuare, s-a bucurat de alte frumoase aprecieri. Comandantul navei școală de aplicații „Jean Bart”, aflat în rada portului St. Pierre din Martinica, scria în 1867: „Foarte bun aspirant, plin de zel și de bunăvoință, muncește mult și cu spor”¹⁴. Comandantul escadrei din Magenta în toamna anului 1868 aprecia că tânărul „a servit foarte bine în escadră; el merită să fie distins” deoarece este de așteptat „să devină un foarte bun ofițer de marină”¹⁵.

În același an Murgescu se întoarce în țară, cu cunoștințe temeinice și experiență, la care se adăugau alte distinse calități marinărești. Cariera militară strălucită se întrevea încă din această perioadă. În anii ce vor urma, tânărul ofițer își va continua pregătirea pentru a fi gata cind patria îi va cere.

Și patria i-a cerut în 1877, la cîteva zile după proclamarea independenței de stat a României. Actul eroic de la 12 mai 1877, cind Murgescu a avut rolul principal în scufundarea prin torpile a unui monitor otoman pe canalul Măcin, aproape de Brăila, a confirmat temeinica cunoaștere a artei militare marinărești, măiestria, curajul și eroismul patriotului cetățean Ioan Murgescu.

NICOLAE MOCIOIU

1

1864 octombrie 12, Paris. Adresa Ministerului Afacerilor Externe al Franței către Ministerul Marinei și Coloniilor al Franței prin care înaintează cererea Ministerului de Externe din Principatele Unite ca Ioan Murgescu să fie primit la Școala Navală din Brest.

Ministère des Affaires Étrangères

Direction politique Paris, le 12 October 1864

Dép(êche) du 19 O(cto)bre 1864

Monsieur le Ministre et cher collègue,

Le Ministre des Affaires Étrangères des Principautés Unies vient d'adresser au gérant de notre consulat à Bucharest une lettre, dans laquelle il sollicite l'admission de Mr. Murgescu à l'École Navale de Brest.

Je vous serai obligé de me faire savoir s'il est possible à votre Excellence, d'accueillir favorablement cette demande.

Agréez, Monsieur le Ministre et cher collègue, les assurances de ma haute considération.

Pour le Ministre et par autorisation
Le Ministre plénipotentiaire, Direct [...]
ss. indéchiffrable

¹³ Ibidem, vol. Murgesco, f. 5 (anexa 7).

¹⁴ Ibidem, f. 7 (anexa 8).

¹⁵ Ibidem, f. 9 (anexa 10).

Son Excellence
Monsieur le Ministre de la Marine
et des Colonies

Ministère de la Défense, Service historique de la
marine, École navale de Brest, vol. Murgesco, sujet
moldo-valaque, f. 1.

Traducere :

Ministerul Afacerilor Externe
Direcția politică

Paris, 12 octombrie 1864

Depeșă din 19 octombrie 1864

Domnule Ministru și scumpe coleg,

Ministrul Afacerilor Străine al Principatelor
Unite a adresat gerantului consulatului nostru
din București o scrisoare în care solicită ca d.
Murgescu să fie admis la Școala navală din
Brest.

Vă voi rămâne îndatorat în caz că îmi veți
comunica dacă Excelența voastră poate aproba
această cerere.

Primiți, domnule Ministru și scumpe coleg,
asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Pentru ministru și prin autorizație
Ministru plenipotențiar, direct (...)
ss. indescifrabil

Excelenței sale
Domnului Ministru
al Marinei și Coloniilor

2

1864 noiembrie 5, Paris. Adresa Minis-
terului Afacerilor Externe al Franței
către Ministerul Marinei și Coloniilor al
Franței prin care arată că s-a transmis
„guvernului prințului Cuza” aprobarea
ca Ioan Murgescu să fie înscris la cursu-
rile Școlii Navale din Brest.

Ministère des Affaires Étrangères
Direction politique

Paris, le 5 Novembre 1864

Dép(ê)che du 10 Novembre 1864

Monsieur le Comte et cher Collègue

J'ai reçu la lettre que vous m'avez fait
l'honneur de m'écrire le 19 du mois dernier
au sujet de Mr. Margesco (sic) et j'ai fait sa-
voir au Gouvernement du Prince Couza que
Votre Excellence a autorisé ce jeune roumain
à suivre les cours de l'École de Brest à la
condition de justifier de sa capacité dans les
deux premiers mois de son séjour à bord du
vaisseau le *Borda*.

Mr. Murgesco vient d'arriver à Paris et je
vous prie de vouloir bien faire donner les or-
dres nécessaires pour son admission à l'École.

Agréez, Monsieur le Comte et cher Collègue,
les assurances de ma haute considération.

Drouyn de Lhuys

À son Excellence,

Monsieur le Comte de Chasseloup Laubat,
Ministre de la Marine

Ibidem, f. 2.

Traducere :

Ministerul Afacerilor Externe
Direcția politică

Paris, 5 noiembrie 1864

Depeșă din 10 noiembrie 1864

Domnule conte și scumpe coleg,

Am primit scrisoarea pe care mi-ați făcut
onoarea să mi-o scrieți în ziua de 19, a lunii
trecute, referitor la d. Murgescu și am adus
la cunoștință guvernului principelui Cuza că
Excelența voastră l-a autorizat pe acest tânăr
român să urmeze cursurile Școlii din Brest
cu condiția să-și demonstreze capacitatea în
primele două luni ale șederii sale la bordul
navei „Borda”.

D. Murgescu a sosit la Paris și vă rog să bine-
voiți a dispune să se dea ordinele necesare
pentru admiterea sa în școală.

Primiți, domnule conte și scumpe coleg, as-
igurarea înaltei mele considerațiuni.

Drouyn de Lhuys

Excelenței sale

Domnului conte de Chasseloup Laubat
Ministru Marinei

3

1865 septembrie 6, Paris. Adresa Agenției
din Paris a Principatelor Unite către
Ministerul Marinei și Coloniilor al Fran-
ței prin care se transmit mulțumirile
guvernului român pentru primirea bine-
voitoare a tinerilor români recomandați.

Agence des
Principautés Unies

Paris, 6 Septembre 1865

Monsieur Le Ministre,

En réponse à la lettre que vous m'avez fait
l'honneur de m'adresser, je m'empresse de
Vous exprimer toute la gratitude du Gouver-
nement de son Altesse Sérénissime, le Prince
Alexandre Jean, pour l'accueil bienveillant
qu'ont trouvé auprès de Votre Excellence les
jeunes roumains qui lui ont été recommandés.

Je saisis cette occasion pour Vous prier,
Monsieur le Ministre, d'agréer l'assurance du
profond respect avec lequel j'ai l'honneur

d'être de Votre Excellence le très humble et très obéissant serviteur.

I. C. Alecsandri

Son Excellence,
Monsieur le marquis de Chasseloup Laubat
Ministre de la Marine et des Colonies.

Ibidem, f. 3

Traducere :

Agenția Principatelor Unite
Paris, 6 septembrie 1865

Domnule Ministru,

Ca răspuns la scrisoarea pe care mi-ați făcut onoarea de a mi-o adresa, mă grăbesc să vă exprim întreaga recunoștință a guvernului Alteței sale Serenisime, principelui Alexandru Ioan, pentru primirea binevoitoare pe care au găsit-o la Excelența voastră tinerii români care v-au fost recomandați.

Mă folosesc de această ocazie pentru a vă ruga, domnule Ministru, să primiți asigurarea profundului respect cu care am onoarea a fi al Excelenței voastre prea umil și supus servitor.

I. C. Alecsandri

Excelenței sale
Domnului marchiz de Chasseloup Laubat
Ministrul Marinei și Coloniilor.

4

1864—1866, Brest. Extrase din matricola școlară cu notările elevului Ioan Murgescu de la Școala navală din Brest.

Murgescou Jean, sujet des Principautés Unies, autorisé à suivre les cours de l'École Navale [...]

Etrangers
Classement de 1865,

1 janvier.	Entré le 14 novembre.	Seulement n-a pu être classé n'ayant pas subi d'interrogation
1 avril .	26 ^e	
1 juillet .	12 ^e	
fin d'année	16 ^e	

Classement de 1866,

1 janvier .	19 ^e
1 avril .	11 ^e
1 juillet .	13 ^e
sorté le 13 ^e	

„Le jeune Murgescou des Principautés Unies ayant été classé le 13e parmi les aspirants de 2e cl^e sortis en 1866. Chacun des aspirants

classés après lui prend le rang immédiatement supérieur à celui porté par la présente matricule“.

Ibidem, vol. CC¹ 817, f. 21, 22, 43

Traducere :

Murgescu Ioan, cetățean al Principatelor Unite, autorizat să urmeze cursurile Școlii navale.

Străini

Clasare în 1865

1 ianuarie.	Intrat la 14 noiembrie.	Dar nu a putut fi clasat, nefiind încă examinat
1 aprilie	al 26-lea	
1 iulie	al 12-lea	
sfârșitul anului școlar al 16-lea		

Clasare în 1866,

1 ianuarie	al 19-lea
1 aprilie	al 11-lea
1 iulie	al 13-lea
promovat al 13-lea,	

„Tînărul Murgescu din Principatele Unite fiind clasat al 13-lea printre aspiranții de clasa a II-a promovați în 1866. Fiecare dintre aspiranții clasați după el primește rangul imediat superior celui deținut de prezenta matricolă“.

5

1866 iunie 8, Brest. Cererea lui Ioan Murgescu, adresată comandantului Școlii navale, prin care solicită aprobarea să continue pregătirea în cadrul marinei franceze.

8 Juin 1866, Brest.

A Monsieur le Commandant de l'École Navale Impériale
Commandant,

Il y a bientôt deux ans, comme vous savez, que je suis à l'École Navale, je suis très content de la carrière à laquelle je me suis destiné et je désire par conséquent la suivre le plus longtemps possible.

Dans la position où je me trouve et après avoir fait des sacrifices pour acquérir mon instruction, je vous prie, Commandant, de vouloir bien demander, pour moi, au Ministère si je puis continuer ma carrière dans la marine française.

Je vous promets, Commandant, que je ne manquerai jamais à mon devoir et que je servirai la France, comme mon propre pays, avec zèle et sincérité.

Veuillez accepter, Commandant, l'assurance du respect et de la considération que je vous conserve.

I. Murgescu

Cette lettre m-a été remise le 8 juin
(ss) indéchiffrable

Ibidem, f. 6.

Traducere :

Domnului comandant al Școlii navale imperiale

8 iunie 1866, Brest

Domnule Comandant,

Se împlinesc curînd, după cum știți, doi ani de cînd sînt la Școala navală, sînt foarte mulțumit de cariera căreia m-am destinat și doresc, în consecință, să o urmez cît mai mult timp posibil.

În situația în care mă aflu și după ce am făcut sacrificii pentru a mă pregăti, vă rog, Domnule Comandant, să binevoiți a întreba ministrul dacă pot să-mi continui cariera în marina franceză.

Vă făgăduiesc, Domnule Comandant, că îmi voi face totdeauna datoria și voi servi Franța, ca pe propria mea țară, cu zel și sinceritate.

Vă rog să primiți, Domnule Comandant, asigurarea respectului și considerației pe care vi le port.

I. Murgescu

Această scrisoare mi-a fost remisă la 8 iunie (ss.) indescifrabil

6

1866 iunie 10, Brest. Caracterizarea trimisă de Școala Navală din Brest vice-amiralului marinei asupra activității lui Ioan Murgescu.

Ecole Navale Impériale

Vaisseau le Borda (Rade de Brest)
le 10 Juin 1866

Amiral,

J'ai l'honneur de vous faire passer la demande de Mr. Murgescu Jean, sujet Valaque, admis à suivre les cours de l'École Navale, comme élève, et qui va y terminer sa deuxième année d'études.

Ce jeune homme est fort intéressant, sa conduite est excellente, il est classé le onzième de sa promotion.

Les troubles de son pays le jettent dans un grand embarras, et en attendant que les destinées de la Valachie soient fixées, Mr. Murgescu désirerait continuer son éducation dans la Marine Impériale et suivre ses camarades sur le vaisseau d'application le Jean Bart, et probablement continuer plus tard.

Je ne puis que porter de ce jeune homme un témoignage flatteur sous tous les rapports.

Je suis, avec un profond respect,

Amiral,

Votre très obéissant serviteur,
Le Commandant de l'École Navale
(ss) indéchiffrable

A monsieur le V(ice-)amiral, Préfet Maritime

Ibidem, f. 5.

Traducere :

Școala navală imperială

Nava Borda (rada Brest)
10 iunie 1866

Domnule Amiral,

Am onoarea să vă transmit cererea domnului Murgescu Ioan, cetățean valah, admis să urmeze cursurile Școlii navale, ca elev, unde își va termina al doilea an de studii.

Acest tânăr este extrem de interesant, are o conduită excelentă, este clasat al unsprezecelea din promoția sa.

Tulburările din țara sa l-au pus într-o mare incurcătură, iar pînă cînd destinele Valahiei se vor limpezi, D. Murgescu ar dori să-și continue pregătirea în cadrul marinei imperiale și să-și urmeze camarazii pe nava de aplicații „Jean Bart” și, probabil, să continue mai tirziu.

În legătură cu acest tânăr, nu pot să dau decît referințele cele mai măgulitoare în toate privințele.

Sînt, cu profund respect,
Domnule Amiral,
al dumneavoastră prea supus servitor
Comandantul Școlii navale
(ss) indescifrabil

Domnului V(ice-)amiral, comandant al regiunii maritime.

7

1866 iunie 12, Brest. Adresa Statului Major al armatei franceze către Ministerul Marinei și Coloniilor al Franței prin care înaintează cererea lui Ioan Murgescu, absolvent al Școlii navale din Brest, de a continua pregătirea militară navală în cadrul marinei franceze.

Brest, 12 Juin 1866

Mouvements
État Major

Monsieur le Ministre,

J'ai l'honneur de vous transmettre une demande par laquelle M. Murgescu Jean, sujet valaque, admis en qualité d'élève, a suivre les cours de l'École Navale, sollicite l'autori-

sation de continuer son éducation dans la Marine Impériale.

Ainsi que vous le verrez par la lettre ci-jointe du Commandant de l'École, ce jeune homme, qui va terminer sa deuxième année d'études, est l'objet des témoignages les plus flatteurs.

Je prie Votre Excellence de vouloir bien examiner sa demande avec intérêt.

Veuillez agréer, Monsieur le Ministre, l'hommage de mon profond respect,

Le Vice-Amiral, Préfet Maritime
A. Duperrey¹

(Résolution)

M[...]

autorise [...] M. Murgescu à continuer son éducation sur le „Jean Bart“.

Monsieur le Ministre de la Marine et des Colonies. Paris

Ibidem, f. 4.

¹ Lectură nesigură.

Traducere :

Brest, 12 iunie 1866

Mișcare
Statul Major

Domnule Ministru,

Am onoarea să vă transmit o cerere, prin care domnul Murgescu Ioan, cetățean valah, admis să urmeze în calitate de elev cursurile Școlii navale, solicită autorizarea de a-și continua pregătirea în marina imperială.

După cum vă veți putea convinge din scrisoarea anexată a comandantului școlii, acest tânăr care va termina anul al doilea de studii se bucură de referințele cele mai măgulitoare.

Rog pe excelența voastră să binevoiască a examina cu interes cererea sa.

Binevoiți, domnule ministru, să primiți omagiul profundului meu respect.

Vice-amiral, comandant al regiunii maritime

A. Duperrey¹

(Rezoluție)

D. [...] autorizează [...] pe d. Murgescu să-și continue pregătirea pe „Jean Bart“.

Domnului Ministru al Marinei și coloniilor.
Paris.

8

1867 aprilie 2, Martinica. Caracterizarea făcută lui Ioan Murgescu de către comandantul navei școală „Jean Bart“.

Extrait des notes de M. le capitaine de vaisseau Gizolme, commandant le vaisseau école d'application de Jean Bart.

Rade de St. Pierre (Martinique)

2 Avril 1867

Sujet Valaque. Très bon aspirant, plein de zèle et de bonne volonté, travaille beaucoup et avec fruit.

Ibidem, f. 7.

Traducere :

Extras din notele d-lui căpitan de vas Gizolme, comandantul navei școală de aplicații „Jean Bart“.

Rada St. Pierre (Martinica)

2 august 1867

Cetățean valah. Foarte bun aspirant, plin de zel și de bunăvoință, muncește mult și cu spor.

9

1867 septembrie 18, Paris. Adresa Ministerului Afacerilor Externe al Franței către Ministerul Marinei prin care se arată că Ioan Murgescu, după pregătirea pe nava-școală „Jean Bart“ dorește să se imbarce din nou, pe o fregată a escadrei cuirassate franceze din Marea Mediterană.

Paris, le 18 Septembre 1867

Ministère des Affaires Étrangères
Direction politique

Monsieur et cher collègue.

M. Murgescu, sujet Moldo-Valaque, qui a servi sur le Jean Bart, désirerait obtenir un nouvel embarquement sur une frégate de l'escadre cuirassée de la Méditerranée.

Je serai obligé à Votre Excellence de vouloir bien me faire connaître sa décision à cet égard, et je vous prie de me communiquer en même temps les notes que M. Murgescu aurait méritées à bord du Jean Bart.

Agréez, Monsieur et cher collègue, les assurances de ma haute considération.

Momtier

Son Excellence
Monsieur le Ministre de la Marine

Ibidem, f. 8.

Traducere :

Ministerul Afacerilor Externe

Direcția politică

Paris, 18 septembrie 1867

Scumpe domnule coleg,

D. Murgescu, cetățean moldo-valah, care a servit pe *Jean Bart*, ar dori să se imbarce din nou, pe o fregată a escadrei cuiasate din Mediterană.

Voi rămâne obligat Excelenței voastre dacă va binevoi să-mi împărtășească decizia sa în această privință și în același timp vă rog să-mi comunicați notele pe care d. Murgescu le-a meritat la bordul lui *Jean Bart*.

Primiți, scumpe domnule coleg, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Momtier

Excelenței sale

Domnului ministru al Marinei

10

1868 august 11, Magenta. Adresa Comandantului șef al escadrei franceze de evoluție către Ministerul Marinei și Colonilor cuprinzând aprecieri referitoare la activitatea lui Ioan Murgescu.

Escadre d'évolutions

Magenta, 11 Août 1868

Commandant en chef

Personnel

État Major

nr. 386

Monsieur le Ministre,

L'élève roumain Murgescu, embarqué à titre étranger dans l'Escadre depuis sa sortie du *Jean Bart*, demande à retourner dans son pays. Le congé qu'il a reçu expire à la fin du mois.

Pour ne pas retarder ce jeune homme que des affaires pressantes rappellent dans sa famille, je l'autorise à rentrer en France et à se rendre à Paris, où il pourra faire régulariser sa position par l'agent de Roumanie.

Mr. Murgescu a très bien servi dans l'escadre; il mérite d'être signalé comme promettant de devenir un très bon officier de marine.

Je suis, avec un profond respect, Monsieur le Ministre, de Votre Excellence le très obéissant serviteur.

Le Vice-amiral, Aide de camp de l'Empereur. Commandant en chef l'Escadre d'Evolutions.

E. Furiez²

Ibidem, f. 9.

² Lectură nesigură.

Traducere :

Escadra de evoluții

Magenta, 11 august 1868

Comandant șef

Personal

Statul Major

nr. 386

Domnule Ministru,

Elevul român Murgescu, imbarcat cu titlul de străin în Escadră după plecarea sa de pe *Jean Bart*, cere să se înapoieze în țara sa. Concediul pe care l-a obținut expiră la sfârșitul lunii.

Pentru a nu pricinui întârzieri acestui tânăr pe care chestiuni urgente îl recheamă în sinul familiei sale, îl autorizez să revină în Franța și să se ducă la Paris, unde își va putea aranja situația prin agentul României.

Domnul Murgescu a servit foarte bine în escadră, el merită să fie distins ca un element care promite să devină un foarte bun ofițer de marină.

Sînt cu profund respect, Domnule Ministru, al Excelenței Voastre prea supus servitor. Vice-amiral, aghiotant al împăratului, comandant șef al escadrei de evoluții

E. Furiez²

PERSPECTIVELE RĂZBOIULUI DIN 1939—1945 ÎN VIZIUNEA UNOR FORURI DE OCUPAȚIE NAZISTE DIN BALCANI

Ca și cele publicate în aceeași rubrică, într-un număr trecut al revistei, cele trei documente reproduse mai jos aparțin fondului așa-numitului „Oberbefehlshaber Südost”, adică al Comandamentului superior al Teatrului de război Sud-Est, gruparea germană de ocupație din Balcani, pe atunci cu sediul principal la Belgrad.

Materialole în cauză au fost emise în a doua jumătate a anului 1944. Spre deosebire de altele din aceeași proveniență pe care le-am făcut cunoscute în revista noastră, cele de mai jos nu privesc doar aria subcontinentală implicată (Balcanii), ci, într-o mare măsură, mersul războiului mondial, pe atunci în curs, în ansamblul și implicațiile sale generale sau regionale.

Înainte de a le parcurge, citeva sumare explicative introductive :

Primul document reprezintă notița (pe alocuri redactată extensiv, pe alocuri sub formă de „conspect”), a unei expuneri făcute la o consfătuire de comandament a „Oberbefehlsha-

ber Südost" la 26 iulie 1944. Autorul ei era un anume locotenent Ritter, reprezentant al Ministerului de Externe german pe lângă comandamentul respectiv. La prima vedere poate surprinde că lua cuvîntul un locotenent la o şedinţă care avea ca participanţi pe marelşul comandant superior al grupării strategice germane din Balcani, generali şi ofiţeri superiori de cele mai înalte ranguri. Explicaţia rezidă în faptul că în armata germană de atunci gradele ofiţereşti erau conferite exclusiv în raport de nivelul comenzii ultime avute la trupe. În cazul de faţă era vorba de un ofiţer de rezervă care, probabil, nu comandase, temporar în timp de pace sau pe front, decît un pluton. Dar respectivul era diplomat, iar poziţia lui în marele comandament de ocupaţie de la Belgrad era conferită tocmai de calitatea de reprezentant al Ministerului de Externe de la Berlin. Ce rost avea prezenţa unui demnitar de acest gen în cadrul celui comandament? Avînd toate împuternicirile militare, politice, economice etc. în zona Balcanilor (mai precis Iugoslavia, Bulgaria, Grecia şi Albania), „Oberbefehlshaber Südost" trebuia să rezolve şi chestiuni cu caracter diplomatic: relaţii cu Bulgaria aliată Reichului în războiul contra Naţiunilor Unite şi îndeosebi contra Iugoslaviei şi Greciei şi, pe de altă parte, relaţii cu guvernele colaboraţioniste instalate de germani în Grecia şi Albania sau „statele" create prin dezmembrarea Iugoslaviei (Serbia şi Croaţia), relaţii căroră ocupanţii voiau să le dea cît de cît şi o aparenţă diplomatică. De aici prezenţa unui consilier diplomatic pe lângă comandantul superior german din Balcani, marelşul baron von Weichs.

Acesta din urmă semnează al doilea document reprodus mai jos, un ordin de zi către militarii din subordine, emis tradiţional la 31 decembrie — 1944 —, cu ocazia sfîrşitului de an şi începutului celui nou. Era — ceea ce mulţi pe glob simţeau de pe atunci — ultimul sfîrşit de an calendaristic al celui de-al doilea război mondial...

Al treilea document în ordinea publicării este extras din jurnalul de război al „Oberbefehlshaber Südost" — o însemnare din 6 iulie 1944. Periodic comandamentele „centrale" trimiteau celor „regionale", pentru orientare, aprecieri ale situaţiei războiului pe un plan mai larg, spre a servi la elaborarea propriilor soluţii. În speţă, este vorba de un document venit de la Comandamentul suprem al armatei de uscat (OKH), direcţia de cercetare (spionaj) numită „Armata străine vest", care includea în preocupări tot ce nu intra în frontul de est al Germaniei, deci şi forţele din Balcani inamice, asociate Reichului sau neutre faţă de el.

Întreruperile în textul german semnalate cu puncte de suspensie între paranteze ascuţite sînt toate operate pentru a elimina pasaje cuprinzînd elemente colaterale, de importanţă minoră. Trimiterile explicative ca şi inserţiile

între paranteze ascuţite aparţin prezentatorului documentelor.

EUGEN BANEA

1

1944 iulie 26, Belgrad. Notiţa conştientă a expunerii făcute la o consfătuire de comandament a „Oberbefehlshaber Südost" (OBSO) de reprezentantul Ministerului de Externe de la Berlin din care se deduce că respectivul lasă a se înţelege înfrîngerea Germaniei naziste şi dispariţia ei din categoria puterilor mondiale.

Vortrag des VAA (Vertreter des Auswärtigen Amtes) Lt. Ritter.

Überblick über die aussenpolitische Lage :

Dt. Aussenpolitik, die seit dem Jahreswechsel unter der Wirkung der russ. Erfolge defensiv ist, erschöpft sich zur Zeit in der Aufgabe, die Wirkung des Ausbleibens von milit. Erfolgen bei den kleinen Verbündeten und Neutralen auszugleichen und die Angriffe der Alliierten auf die seit dem Verrat Italiens im wesentlichen intakte Solidarität der Verbündeten abzuwehren.

Die Politik der Alliierten verfolgt folgende Ziele :

1. Herausbrechen der Bundesgenossen Bulgarien, Rumänien und Finnland.
2. Abschnürung des Reichs von den Zufuhren (Rohstoffe) aus neutralen Ländern.
3. Aktivierung von Widerstandsbewegungen in den von Deutschland besetzten oder mit ihm verbündeten Ländern (...)

Das Ziel der *Organisation von Widerstandsbewegungen*, die mit dem Augenblicke der Invasion aktiviert werden sollten, ist von den Alliierten nicht in dem erhofften Umfange verwirklicht worden. Streik — und Sabotageakte in Dänemark und Belgien konnten nach kurzer Frist beigelegt werden. Der in Frankreich erhoffte Aufstand blieb im wesentlichen auf die schon früher bekanntgewordenen Bandenzentren beschränkt. Die Dtsch. Stellung in Frankreich wurde durch die alliierten Luftangriffe auf franz. Städte und durch die engl. amerik. Streitigkeiten mit de Gaulle (Gaulle) erleichtert, die sich um die Frage der Anerkennung seines Algier-Komitees als franz. Regierung drehten.

In den Ländern des westl. Mittelmeers ist eine starke linksradikale Entwicklung festzustellen, in erster Linie in Italien.

In franz. Nordafrika äussert sich der komm. Kurs in einer deutlichen Frontstellung gegen das Spanien Francos und einer Unterstützung der innerpolit. Oppositionsgruppen in Spanien (...)

Die *Reibungspunkte der engl. und russ. Politik* sind so zahlreich, dass eine Anlehnung Englands an die Aussenpolitik Washingtons naturnotwendig erscheint. Auf eine Unterstützung durch Washington wird England aber

nur da rechnen können, wo amerik. Interessen berührt werden, d.h. bestenfalls im Nahen Osten, nicht aber auf europ. Boden.

Aus Ministerreden sowie aus der Presse ist zu entnehmen, dass die engl. Öffentlichkeit sich sehr besorgt mit der Lage bei einem Ende des Krieges gegen Deutschland befasst:

1. Krieg bisher unter Aufopferung der überseeischen Anlagen finanziert. Notwendigkeit einer Senkung des Lebensstandarts. Vorbela-teter Konkurrenzkampf mit der amerik. Industrie.

2. Gefahr wirtschaftl. Inferiorität gegenüber den Vereinigten Staaten durch einen engeren wirtschaftl. Zusammenschluss des Empires aus-geleichen nicht gebannt, da im Mai zusam-menetretene Empirekonferenz enttäuscht hat.

Engländer von der Sorge vor einem Hin-übergreifen Kanadas und Australiens in die Einfluss-sphäre der Vereinigten Staaten be-herrscht.

3. Bei der Diskussion um die Deutschland aufzuerlegenden Friedensbedingungen und die polit. Gestaltung Europas bisher keine binden- den Vereinbarungen mit Russland. Das Rätsel der russ. Haltung und Absichten betrifft alle Schichten der engl. Bevölkerung (...)

Das Verhältnis der *Vereinigten Staaten zu Russland* ist durch das Interesse bestimmt, die russ. Mitwirkung zum Kriege gegen Japan zu gewinnen. Die Erneuerung des russ. japan-ischen Fischereiabkommens beweist, dass Russland an der Aufrechterhaltung guter Beziehungen zu Japan nach wie vor gelegen ist.

Das Ziel der russ. *Chinapolitik* kann nicht zuverlässig beurteilt werden. Mit dem Vor-dringen der sowjetischen Armeen in Europa nimmt jedenfalls im ostasiatischen Raum die Handlungsfreiheit Russlands zu (...)

Im ganzen ist festzustellen, dass trotz des derzeit. günstigen Verlaufs der milit. Opera-tionen gegen Deutschland und Japan im an-gelsächsischen Lager tiefe Besorgnis herrscht, dass man den Krieg zwar militärisch gewin-nen, aber politisch verlieren könne.

Die vorbereiteten Konferenzen lassen die Fülle des weiteren Konfliktstoffes zwischen den Weltmächten erkennen, unter denen sich die Kontinentalmächte Amerika und Russland gegenüber dem kusten — und stützpunktge-bundenen England als zunehmend überlegen erweisen.

Arh. St. Buc., colecția Microfilme SUA, T311, Roll 191 (nr. de înregistrare la Arhivele Statului: rolă 113), c. 000570 (data constatării), 000576—000579.

Traducere :

Expunere a reprezentantului Ministerului de Externe (de pe lângă Comandamentul Teatru-lui de război Sudest). *Privire asupra situației politice externe.*

Politica externă germană, care de la înce-putul anului este defensivă din cauza înfri-

ririi succesorilor rusești, se străduiește deocam-dată să atenueze în rindurile țărilor mai mici asociate¹ (cu Reichul) și ale neutrilor efectele lipsei unor succese militare (germane) și să zădărnicească atacurile întreprinse de aliați asupra solidarității țărilor asociate (cu Rei-chul), solidaritate rămasă în esență intactă de la trădarea Italiei.

Politica aliaților urmărește scopurile de mai jos :

1. Disocierea partenerilor de coaliție — Bulgaria, România și Finlanda.

2. Să taie Reichului afluxul de bunuri (ma-terii prime) din țări neutre.

3. Activizarea mișcărilor de rezistență în ță- rile ocupate de Germania sau aliate ei (...)

Țelul *organizării unor mișcări de rezistență* care să fie activate din momentul invaziei (aliaților) nu a fost înfăptuit de aliați în mă- sura scontată. Grevele și actele de sabotaj din *Danemarca* și *Belgia* au putut fi aplamate în scurt răstimp. Răscola pe care s-a scontat în *Franta* a rămas în esență limitată în centrele activității de bande (guerilă) cunoscute an- terior. Poziția Germaniei a fost ușurată în *Franta* datorită atacurilor aeriene aliate între- prinse asupra orașelor franceze și a disputelor anglo-americane cu de Gaulle, care s-au axat pe chestiunea recunoașterii comitetului său de la Alger în calitate de guvern francez.

Se poate constata că în țările din vestul Mediteranei are loc o radicalizare de stînga, în primul rînd în Italia.

În Africa de Nord franceză orientarea co- munistă își găsește o expresie vădită în lua- rea de poziție contra *Spaniei* lui Franco și în sprijinirea grupurilor politice interne de opoziție din Spania (...)

Punctele de fricțiune dintre politica engleză și cea rusă sînt atît de numeroase, încît pare în ordinea firescului ca Anglia să înce- ră să-și ia ca reazem politica externă a Washing- tonului. Dar Anglia poate sconta pe un spri- jin al Washingtonului numai acolo unde in- teresele americane sînt implicate, adică în cel mai bun caz în Orientul Apropiat, însă nu pe pămîntul Europei.

Din discursuri ministeriale și presă se poate deduce că opinia publică engleză se preocupă cu mare îngrijorare de situația ce s-ar crea cînd se va fi ivit un sfîrșit al războiului dus contra Germaniei :

1. Pînă acum războiul este finanțat prin sacrificarea investițiilor de peste mări. Inevi- tabilitatea coborîrii standardului de viață. Extrem de împovăraătoare lupta de concurență cu industria americană.

2. Neademenitorul încercarea de a circum- scrie pericolul inferiorității economice față de Statele Unite printr-o întărire a coeziunii economice a imperiului (britanic), dat fiind că

¹ Textual : aliaților mai mici. Dar originalul ger- man folosește mai departe neologismul „Alliierte“ pentru coaliția adversă. Spre a nu se produce con- fuzie am tradus astfel pentru partenerii Reichului, păstrînd termenul de circulație mondială „aliați“ doar pentru coaliția opusă Germaniei.

conferința imperială întrunită în mai a dezluzionat.

Englezii cuprinși de îngrijorare în fața perspectivei trecerii Canadei și Australiei în sfera de influență a Statelor Unite.

3. În cadrul discuției asupra condițiilor de pace ce ar fi dictate Germaniei și a înfățișării politice a Europei nici un fel de acorduri angajante cu Rusia până acum. Enigma comportării și intențiilor rusești preocupă toate straturile populației engleze (...)

Atitudinea Statelor Unite față de Rusia este determinată de interesul de a câștiga cooperarea rusească în războiul contra Japoniei. Reinnoirea acordului de pescuit ruso-japonez demonstrează că Rusia este înclinată ca și anterior spre menținerea unor relații bune cu Japonia.

Scopul politicii duse de ruși în China nu poate fi apreciat cu precizie. Oricum libertatea de acțiune a Rusiei în spațiul est-asiatic crește odată cu pătrunderea armatelor sovietice în Europa (...)

În ansamblu trebuie constatat că, în ciuda evoluției favorabile de până acum a operațiilor militare purtate contra Germaniei și Japoniei, în lagărul anglo-saxon domnește îngrijorarea, scontându-se că, și dacă se câștigă războiul militar, el poate fi pierdut politic.

Conferințele aflate în pregătire permit să se deceleze o sumedenie de material generator de conflicte între puterile mondiale, în condiții în care puterile continentale, America și Rusia, se vădesc crescând superioare față de o Anglie legată de coaste și puncte de sprijin.

2

1944 decembrie 31, Agram (Zagreb). Ordin de zi emis de mareșalul von Weichs cu prilejul Anului Nou 1945 în care cel de mai sus, afirmându-și fidelitatea față de nazism, include și aprecieri ce degajă lipsa de încredere într-o victorie a Germaniei.

Tagesbefehl

Der Oberbefehlshaber Südost hat zum Jahreswechsel einen Tagesbefehl an die Soldaten seines Befehlsbereiches erlassen, in dem es heisst:

„Ein hartes Jahr geht zu Ende.

Bei angespannter Lage und unter Überwindung schwierigsten Geländes haben Teile von Euch die infolge des rumänischen und bulgarischen Treubruchs befohlenen und in der Kriegsgeschichte einzig dastehenden Absetzbewegungen aus dem Balkanraum durchgeführt, während andere Teile Kampf gegen überlegenen aus Osten vordringenden Feind und gegen sich immer verstärkende Bandenkkräfte die Voraussetzung dazu gaben. Allen damit verbundenen grossen Anstrengungen und Entbehrungen habt Ihr Euch in vorbildlicher Haltung gewachsen gezeigt.

Zum Abschluss des Jahres spreche ich daher Euch allen, Offizieren, Unteroffizieren und Mannschaften, meinen Dank und meine Anerkennung für Eure hervorragenden Leistungen aus.

Die Hoffnung der Feinde, uns endlich in diesem Jahre schlagen zu können, hat sich nicht erfüllt.

Der Grossangriff im Westen hat Ihnen gezeigt, dass unsere Kraft ungebrochen und der Angriffsgeist des deutschen Soldaten unerschütterlich ist.

Der Führer erwartet von uns im neuen Jahre den äussersten Einsatz aller Kräfte. Wir erkennen daraus die Voraussetzung für eine entscheidende Wendung zu unseren Gunsten in diesem gewaltigen Ringen.

So wollen wir zu Beginn des neuen Jahres, das an Front und Heimat höchste Anforderungen stellen wird, gemeinsam geloben, wie bisher mannhaft und tapfer zu kämpfen für den endgültigen Sieg unserer deutschen Waffen.

Es lebe der Führer!

gez. Freiherr von Weichs.

Anlage 235/XII

Arh. St. Buc., colecția Microfilme SUA, rola 115, c. 000551 (data și locul emiterii documentului), 000553-000554.

Traducere:

Ordin de zi

Comandantul superior al Teatrului de război Sudest a emis către soldații zonei subordonate lui, cu prilejul Anului Nou (1945), un ordin de zi în care se spune:

„Se sfârșește un an aspru.

Unii dintre voi au înfăptuit mișcările de decesare din spațiul balcanic ordonate ca urmare a călcării legăturilor de fidelitate comise de români și bulgari, mișcări unice în felul lor în istoria războaielor, într-o situație încordată și trebuind să facă față unui teren extrem de dificil; în acest timp alte unități au creat premisele acestei acțiuni luptând împotriva inamicului covârșitor pătruns din est și împotriva forțelor de bande (guerilă) aflate în neîncetată întărire. V-ați arătat, printr-o atitudine exemplară, la înălțimea tuturor eforturilor și privațiunilor determinate de această situație.

La sfârșit de an, vouă tuturor, ofițeri, subofițeri și trupă, vă exprim mulțumirile mele și aprecierea pentru eminentele voastre înfăptuiri.

Nu s-a împlinit speranța inamicilor că vor putea să ne doboare definitiv în acest an.

Marea ofensivă din vest (cea din Ardeni, din Belgia) v-a arătat că tăria noastră este nefrântă și spiritul ofensiv al soldatului german neclintit.

Führerul aşteaptă de la noi în noul an cea mai deplină angajare a tuturor forţelor. Astfel vedem premiza unei întorsături decisive în favoarea noastră în această masivă confruntare. Aşa vrem cu toţii să ne prindem la începutul unui an nou, care va pune cele mai mari cerinţe în faţa frontului şi a patriei. să luptăm ca şi pînă acum bărbăteşte şi vitejeşte pentru izbînda finală a armelor noastre germane.

Trăiască führerul !

Semnat : baron von Weichs*.

Anexa 235/XII

3

1944 iulie 7, Belgrad. Înregistrare din jurnalul de război al „Teatrului de război Sudest” care rezumă aprecierea greşită a şefilor militari germani din Balcani asupra raporturilor externe ale mişcării populare de eliberare iugoslave, conduse de comunişti, şi asupra perspectivelor imediate ale contradicţiilor dintre marile puteri ale coaliţiei antihitleriste.

7.7.1944 :

Führungsabteilung Belgrad—Dedinje (...)

Feindbeurteilung OKH/Fremde Heere W v. 6.7.44

lc/AO² Nr. 5554/44 g. Kdos.
Anlage 50/VII

Über die Zielsetzung der in Apulien befindlichen feindlichen Kräftegruppe liegen konkrete Hinweise nicht vor. In Übereinstimmung mit H.Gr.F³ und auf Grund vorliegender zahlreicher Meldungen wird vom OKH/Fremde Heere W beabsichtigter Einsatz dieser Kräfte nach wie vor gegen Südalbanien und dem Epirus für wahrscheinlich gehalten. In diesem Zusammenhang weist OKH besonders auf das steigende Interesse und die wachsende Aktivität der Titobanden¹ in Südostserbien hin, deren erstes Ziel nach Ansicht OKH neben den politischen Auswirkungen die Unterbrechung der Verbindungen in dem griechischen Raum sein dürfte.

¹ Sigla indicînd oficiul ofiţerului Abwehrului (serviciul de spiona), diversele şi contraspionaj militar) din cadrul secţiei de cercetare a comandamentului respectiv.

² Teatrul de război Sudest era totodată şi comandament al grupului de armate F (operînd pe atunci în Iugoslavia şi Albania), dar, neobişnuit, avea în subordine încă un grup de armate, E, care acţiona în sau avea sub control Grecia şi Bulgaria (parţial).

³ În această perioadă, cedîndu-se încă reflexului propagandistic, chiar în documente secrete germane forţele armate populare iugoslave mai erau indicate sub acest termen neadecvat. De reţinut însă că în vocabularul militar tradiţional german cuvintele „Banden” şi „Banditen” nu aveau sensul exclusiv peiorativ pe care i l-a infuzat propaganda hideristă, ci şi acela de „grupuri de guerilă”, respectiv „guerillieri”, formaţiuni de luptă neregulate şi combatanţilor lor. De remarcat că peste puţin timp în jurnalul de război din care provine extrasul şi în alte documente secrete ale Wehrmachtului începea să precumpănească desemnarea combatanţilor iugoslavi prin cuvinte mai potrivite naturii reale a forţelor armate care înfruntau pe germani în Iugoslavia.

Siehe hierzu auch Aktenvermerk Ia⁵:

„Dies setzt eine...⁶ und Interessengemeinschaft der Anglo-Amerikaner und Russen voraus, die unwahrscheinlich ist“.

Arh. St. Buc., colecţia Microfilme SUA, T311, rola 190, c. 000785—000786.

Traducere :

7 VII 1944 :

Eşalonul de comandă Belgrad-Dedinje

(...)

Aprecieri făcută asupra inamicului de OKH — Armate străine vest din 6 VII 44
lc/AO nr. 5554/44 secret de comandament
anexa 50/VII

Nu se dispune de indicii concrete asupra obiectivelor fixate grupurilor de forţe inamice ce se găsesc în Apulia (provincie din Italia). În consens cu grupul de armate F şi pe baza unor ştiri numeroase aflate la dispoziţie, OKH — Armate străine vest reţine ca verosimil că se intenţionează, aşa cum s-a presupus şi anterior, ca aceste forţe să fie angajate împotriva Albaniei de sud şi a Epirului. În legătură cu aceasta OKH atrage atenţia în mod special asupra interesului crescînd şi activităţilor tot mai ample ale bandelor lui Tito din sud-estul Serbiei, al căror prim ţel, potrivit părerii OKH, pare a fi, în afara efectelor de ordin politic, întreruperea legăturilor (germane) din spaţiul grecesc.

Vezi în această privinţă şi rezoluţia pusă pe document de Ia :

„Aceasta denotă o... şi comunitate de interese între anglo-americani şi ruşi care este neversimilă“.

POSTNOTA

Deci, în primul document, o privire asupra situaţiei politice mondiale. Dar, dincolo de rezumarea prezentului, mai semnificativă este zugrăvirea perspectivelor. Izbeşte un fapt fundamental : cu toată precauţia implicată (notiă scrisă, destinată unei expuneri confidenţiale desigur, dar totuşi expunere supravegheată şi ea de contrainformaţiile SS etc.), cu toate erorile de amănunt, pe care cititorul le va fi sesizat (de exemplu aprecierea neconfirmată — cel puţin în perspectiva nu prea îndepărtată — de evenimente asupra evoluţiei probabile a relaţiilor japono-sovietice), viziunea diplomatului german era de un realism descurajat : cine a

⁵ Sigla desemnînd pe şeful secţiei operaţiilor (prim ajutor al şefului statului major). În acel timp la comandamentul Teatrului de război Sudest funcţia era deţinută de colonelul de stat major Selmayr.

⁶ Punctele sînt din textul dactilografat al jurnalului de război. Vizibil, întocmitorul jurnalului nu a descifrat unul sau cîteva cuvinte din rezoluţia manuscrisă a şefului operaţiilor.

auzit expunerea sau a citit atunci notița se putea întreba : dar în zugrăvirea tabloului lumii de după război unde mai era Reichul ? Nu mai exista. Și asta este esența acelei lucide prezentări. Că printre demnitarii și specialiștii germani de atunci, naștiți sau mai puțin, existau persoane lucide, aceasta este o constatare de mult făcută. Ca și aceea că pentru un regim antiuman, cum a fost cel nazist, luciditatea unora sau altora de la diversele sale nivele nu schimba natura lui, ba uneori îi conferea un plus de duritate, ceea ce complica și mai mult sarcina forțelor ce se sileau să-l sfărâme. Iar, în ce privește documentul dat, poate că aici luciditatea diplomatului în cauză era și o poliță trasă abil asupra viitorului. Oricum, în împrejurările de atunci era o performanță analiza situației mondiale făcută de diplomatul aflat pe lângă comandamentul nazist de ocupație de la Belgrad. Iese aceasta în evidență și din al doilea document : în el primează — și încă într-o situație și mai disprețată pentru Reich decât aceea din iulie 1944 — prezentarea propagandistică, imaginea zugrăvită și întreținută cu perseverență demoniacă de aparatul lui Goebbels. De asemenea, pe un alt plan, dincolo de camuflajele inevitabile, documentul degajă adeviziunea mareșalului von Weichs la regimul nazist pînă în ultimele momente, ceea ce se adaugă mărturiilor ce confirmă încercările postfactum de a-l „inscrie” și pe acesta printre adversarii regimului lui Hitler, constatare valabilă, de altfel, pentru majoritatea cadrelor superioare ale Wehrmachtului. Din această logică proprie imperialismului german de tip nazist face parte și afirmația că românii „au rupt legăturile de fidelitate” cu Germania, atunci cînd la 23 august 1944 au întors armele împotriva ei. În fapt, după cum se știe, actul de la 23 august a fost o legitimă ridicare a națiunii române împotriva unui regim intern aflat tot mai mult în conflict cu interesele de supraviețuire a statului și popoului și împotriva unei dominații străine — cea hitleristă — căreia legăturile contractate de dictatura militară-fascistă nu-i puteau anula funcția de știrbire a independenței și suveranității naționale românești, pericolul ce-l reprezenta pentru dezvoltarea progresistă a României. Și totuși... Cine desface atent textul vede că printre „trîmbițele” triumfaliste propagandistice s-au strecurat și cîteva flaute cu note tristețe : vedeți dv., acum marele succes german era că cei din coaliția antihitleristă n-au reușit să doboare Reichul în 1944... încă...

În sfîrșit, al treilea document pune aceeași problemă a lucidității. Aparent gradul ei ar fi diferit la nivele diferite : cei de la OKH vedeau, mai corect, că acțiunile forțelor armate populare iugoslave, conduse de comuniști, puteau favoriza eventualele operații aliate în Grecia. Statmajoriștilor de la comandamentul german din Balcani li se părea că aceasta este o presupunere aberantă care nu ținea seama de contradicțiile notorii dintre sovietici și aliații lor occidentali. Lăsăm la o parte eroarea împărtășită atunci de mulți care nu vedeau

vocația de strictă independență și autoconducere comunistă a regimului popular ce se instaura în Iugoslavia, sub conducerea generalului (mareșalului) Tito (dar eroare pe care nu a împărtășit-o din primele momente un om politic de talia lui Churchill).

De remarcat însă că în opinia formulată în jurnalul de război german n-a fost vorba de „schema” obișnuită în care cel mai sus pe scara ierarhică vede mai bine, avînd vederi mai largi. Căci în cazul dat opinia OKH era oarecum izolată în sferele de sus ale Reichului nazist, iar prepușii Wehrmachtului de la Belgrad nu făceau decât să repete concepțiile mai marilor de la Berlin, în frunte cu Adolf Hitler și acoliții săi politici și militari : că U.R.S.S., pe de o parte, Anglia și S.U.A., pe de altă parte, se vor încăiera de pe o zi pe alta, mai ales cînd cele două părți luau un contact direct prin pătrunderea simultană a forțelor sovietice și anglo-americane în sud-estul Europei, că aceasta va reda Reichului o capacitate de manevră ce-l va cruța de prăbușire. Dar această concepție, inserată și în jurnalul de război din care am reprodus, era cea a unor politicieni și strategii cu viziune mărunță, rezultind din îngustimea mediilor sociale și naționale de proveniență, neracordată largimii orizontului mondial în constituire. Anume, respectivii conducători și șefi militari germani nu sesizau amploarea jocurilor mondiale în curs, nu sesizau că exponenții realelor mari puteri mondiale, conștienți de contradicțiile statal-geografice, cu accesorii ideologice, dintre ele hotărîseră să amîne orice reglementare de conturi, nu aveau nevoie între ei de ceea ce devenise „ciotul” german, erau hotărîți să spulbere Reichul nazist ca putere cît de cît mondială, nu vedeau în conducerea Germaniei de atunci interlocutori care să mai prezinte cît de cît interes. Și cînd cei mai mari de pe arena mondială ajunseseră la această concluzie, soarta celor de la Berlin era pecetluită, în primul rînd pentru că ei nu aveau pe ce să se sprijine în lume, erau urîți și de țările mici și mijlocii, în urma fărădelegilor săvîrșite față de întreaga omenire.

Résumé

Les trois documents ci-dessus sont, comme un groupage publié dans une fascicule antérieure, prises du fonds de l'Oberbefehlshaber Südost (Commandement allemand des Balkans — archives de la Wehrmacht allemande échues aux Etats Unis).

Le premier représente la notice d'un exposé donné, en juillet 1944, à une conférence d'Etat Major du commandement en question par l'ambassadeur conseiller diplomatique du feldmaréchal von Weichs. Malgré toutes les précautions imposées par sa qualité, le „communicant” brossa un tableau du monde futur où le Reich ne figurait plus, en tant que puissance globale...

Le second c'est l'ordre du jour à l'occasion du Nouvel An 1945 émis par le même von Weichs. Certes, il y avait l'optimisme de rigueur de la propagande nazie, quand même l'auteur se vantait de ce que les alliés n'avaient pas réussi à défaire l'Allemagne au courant de 1944. Encore...

Le troisième, une appréciation du journal de guerre de l'Oberbefehlshaber Südost, toujours en juillet 1944. Le chef des opérations ne croit pas à un concours prêté par les forces armées yougoslaves du maréchal Tito pour les Alliés occidentaux : c'est que les chefs militaires nazis étaient déjà au dehors d'une prise de conscience lucide sur les grands regroupements mondiaux en ébauche...

Précis

The three records from the above are, like those already published in a previous series, selected from the archives of German Wehrmacht microfilmed in the United States, namely the group of records *Oberbefehlshaber Südost* (German Command in the Balkans).

The first record represents some remarks of Feldmarschal von Weichs' ambassador and diplomatic counselor, on the occasion of the meeting of the head-quarters of the respective Command, held in July 1944. In spite of all the precautions taken according to his position, the "speaker" presented the image of the next world in which the Reich would not any more be a gross power.

The second record is the order issued by von Weichs on the occasion of the New Year 1945. Obviously, the order is presented in the well known optimistic manner of the Nazi propaganda, however the author was boasting that the Allies didn't succeed to defeat Germany during 1944. Yet...

The third record represents a remark found in the war diary of the Oberbefehlshaber Südost also from July 1944. The chief of operations doesn't believe that Marshal Tito's Yugoslav forces will co-operate with the Allies. It means that the Nazi military chiefs didn't realize the great world re-grouping of forces which was to be shaped.

CITEVA OBSERVAȚII PE MARGINEA LATINEI DE REDACȚIE ROMÂNEASCĂ A DOCUMENTELOR DIN SECOLUL AL XVI-lea¹

ANA-CRISTINA HALICHIAȘ

Studierea fenomenelor lingvistice oferă dovezi de necontestat ale originii etnice a unei comunități umane, istoricește determinată, căci limba, în structura și evoluția ei specifică, este un element fundamental al unității, continuității și supraviețuirii unui popor.

Cercetările efectuate până acum asupra limbii române au demonstrat originea latină a structurii sale gramaticale, procesul de formare și evoluția ei până în zilele noastre, precum și locul pe care îl ocupă în familia limbilor romanice. Unele aspecte din perioada de la începuturile limbii române, perioada românei comune, au putut fi cunoscute prin comparația între română și latină, pe de o parte, și prin comparația între română și celelalte limbi romanice, pe de altă parte, sau pe calea reconstrucției. Pentru studiarea etapelor următoare au fost cercetate documente scrise: cronicarii bizantini; documentele maghiare din secolele XI—XIII (în care pot fi găsite câteva cuvinte românești); pentru secolele XV—XVI, documentele redactate în slavonă — limba de cult și de cancelarie folosită în Țara Românească și Moldova — în care se întâlnesc foarte des, chiar de la începutul secolului al XV-lea, forme specifice limbii române; începând cu secolul al XVI-lea au fost studiate cu precădere documentele scrise în limba română. Cît despre documentele redactate în limba latină, acestea au fost mult mai puțin cercetate, deși materialul lingvistic oferit studiului este foarte bogat și conține multe informații prețioase privind limba română.

S-ar putea pune întrebarea: pentru ce am folosit sintagma *latina de redacție românească*? Cu riscul chiar de a repeta un adevăr elementar, trebuie să amintim că latina medievală nu este totuși nici cu latina clasică, nici cu latina populară. Acest ultim aspect al limbii latine a fost folosit în Evul Mediu ca limbă a bisericii, a creațiilor literare, ca un instrument de comunicare în relațiile internaționale. Cei ce scriau sau vorbeau latinește erau oameni care cunoșteau latina numai din cărți, însușindu-și mai mult sau mai puțin corect gramatica latinei clasice. De aceea, de multe

ori, nu se puteau sluji cum se cuvine de această limbă, amestecînd în ea elemente specifice limbii vorbite de ei.

Deci, documentele create pe teritoriul românesc vor reflecta și ele elementele specifice limbii române: cuvinte românești (mai cu seamă toponime și antroponime) îmbrăcate în haină latină, fraze concepute în românește și traduse întocmai etc.

În studiul de față ne propunem să desprindem cîteva trăsături specifice ale latinei medievale de redacție românească. Ne-am îndreptat atenția asupra corespondenței purtate de domnia Țării Românești și ai Moldovei cu orașele săsești din Transilvania. Motivele acestei restrîngerii a sferei noastre de cercetare sînt următoarele:

1. Cancelariile domnilor Țării Românești și ai Moldovei foloseau, în redactarea documentelor interne, slavona — limba oficială utilizată în cele două țări române la acea dată.

2. Corespondența cu țările europene catolice are, în general, un caracter oficial, documentele respectînd un anumit tipar și limbaj impuse de uzanțele diplomatice, ceea ce le face să fie mai puțin interesante din punctul de vedere abordat de noi.

3. Scrisorile cercetate de noi sînt redactate în limba oficială folosită în Transilvania dar, în marea lor majoritate, au un caracter particular, conțin anumite mărturii, profesii de credință, destăinuirii ce nu pot fi întîlnite în corespondența purtată cu aceleași orașe, dar în slavonă. „La lumina acestor scrisori se poate urmări linia fugară a unor profiluri domnești și se pot surprinde accente personale ce-și păstrează încă ceva din rostirea graiului viu și romănesc în latineasca scrisă sub dictare, fără înfloriri retorice și uneori fără o prea mare corectitudine gramaticală, nu ca o limbă de cancelarie cristalizată în formule rigide, ci ca o vorbire vie ce păstrează încă pulsarea vieții. Vom regăsi deci sub forma latinească forme neaoș românești și pînă sub anumite deformări gramaticale vom descoperi tot întorsături de fraze de la noi².

Trecînd la analiza propriu-zisă a exemplurilor extrase din documente, menționăm că am avut în vedere următoarele categorii:

I Lexicul:

1. Schimbarea și îmbogățirea sensului unor cuvinte, crearea de noi cuvinte.
2. Redarea unor realități specifice epocii.
3. Toponime și antroponime.

II Structura gramaticală

- I.1. Cuvîntul nu este în realitate așa cum apare în dicționare. Lexicograful îl izolează în

¹ Exemplele au fost extrase din documentele publicate în *Colecția Hurmuzaki*, vol. XV-1, și în I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească din secolul XV și XVI*, vol. I (1413—1508), București, 1905.

² Maria Holban, *Accente personale și influențe locale în unele scrisori latinești ale domnilor români*, în „Revista istorică”, vol. XXIX, nr. 1—6, 1943, p. 52.

chip artificial. Cuvîntul nu există în sine, nu are realitate decît încorporat în frază, adică în fiecare circumstanță în care este folosit.

În documentele latine din secolul al XVI-lea se întîlnesc destule cuvinte românești care pot fi ușor recunoscute, în ciuda „invelişului” latin sub care se ascund :

Spero ut melius erit concordia inter nos quam uricio instarent inter nos et regnum nostrum (Sper că va fi mai bine ca între noi să fie bună înțelegere, decît uriciune între noi și regatul nostru)³.

Ovid Densusianu include cuvîntul *uriciune* (urit + suf. -ciune < lat. -tione) în categoria termenilor care aveau, în secolul al XVI-lea, sensuri diferite de cele actuale (*uriciune* = acțiune nedemnă, ură, invidie, gelozie, grozăvie)⁴. Or *uricio* are, în fragmentul citat, tocmai sensul de ură.

Tenutum intră în categoria numelor care aveau, în secolul al XVI-lea, alt sens decît cel actual. Termenul era folosit în primul rînd cu înțelesul de *posesiune, moșie, autoritate* și abia pe urmă cu cel de *ținut*⁵. Inexistent în latina clasică, el este o creație tîrzie (prin refacerea paradigmei verbului *teneo-ere-ui-ten-tum*, pe baza temei perfectului : *tenui > tenu-tum*, după modelul românesc *ținui > ținut*) :

Sed, ut iam in animo perpendimus, plus iusto talia mala ex tenuitis vestris oriuntur [...] (Dar, după cum am cumpănit în cugetul (nostru), asemenea rele se nasc din ținuturile voastre [...])⁶.

Într-o scrisoare trimisă la 26 septembrie 1570 bistriștenilor, de Bogdan domnul Moldovei, acesta le făgăduia să respecte și pe viitor buna vecinătate cu ei :

Nos non latet quanto amore studioque genitore nostro pie memorie Alexandro Wayvode et nobis, successori eius legitimo, Spectabilitates Vestre semper gratificati sint ; quorum certe arcta amicitia et bona vicinia fructuose usi sumus [...] (Nouă nu ne este neștiut cu cită dragoste și cu cît sîrg cinstitutele voastre (fețe) au slujit tatălui nostru, de o pioasă amintire, Alexandru voievod, și nouă, urmașul său legiuit ; de a căror strînsă prietenie și bună vecinie ne-am folosit cu spor [...])⁷.

Dicționarele nu consemnează decît termenul *vicinitas* = *vecinătate*. În limba română există însă, pentru a exprima aceeași noțiune, și forma *vecinie* (cuvîntul mai are și alt sens, el exprimînd starea de vecin = țaran aservit stăpînului feudal și obligat să facă acestuia prestații în muncă sau să dea contribuții în natură ori bani).

În textul reprodus de noi, *vicinia* nu este altceva decît românescul *vecinie* (și nu *veci-*

nătate pentru care se folosea întotdeauna *vecinitas*).

Lex, „lege, drept” s-a păstrat în limbile romane cu aceste sensuri pînă în zilele noastre. În latina arhaică, *lex* avea o conotație religioasă, reluată și în latina creștină. Această conotație se regăsește în sensul pe care l-a căpătat cuvîntul în limba română, acela de *credință*.

Într-o scrisoare trimisă sibienilor, la 12 aprilie 1500, de domnul Țării Românești, Radu cel Mare, se spune :

Noster anim praefatus Michne rediens de Cimbino testes idoneos fide ac honore dignos in nostram praesentiam aduxit, videlicet dominum Kyrka et dominum Michne, Georgium Grecum et Avedik, qui conscientiose coram nobis fassi sunt super animas et legem eorum [...] (Iar sus-zisul nostru (slujitor), Mihnea, întorcîndu-se de la Sibiu, a adus în fața noastră martori de nădejde, demni de crezare și de cinste, adică pe domnul Kirka, și pe domnul Mihnea, pe Gheorghe Grecul și pe Avedik, care s-a recunoască nesiliți în fața noastră, pe sufletele și pe legea lor [...])⁸.

I.2. Foarte interesantă s-a dovedit a fi și cercetarea termenilor ce denumesc realități social-politice din Țara Românească, Moldova și Transilvania. Ne-am oprit asupra citorva dintre ei : *clucer*, *diac*, *pitar*, *pîrcălab*, *postelnic*, *spătar*, *stolnic*, *vistiernic*, *vornic*, *boier* etc. S-ar putea obiecta împotriva alegerii acestor cuvinte, în sensul că majoritatea sînt împrumuturi (din slavă sau maghiară). Dar nu originea cuvîntului sau calea pe care a pătruns el în limba română sînt pe primul plan în acest caz, ci faptul că termenii existau în limba noastră, erau folosiți ca atare și denumeau instituții bine închegate și cunoscute, unele dintre ele fiind specifice societății medievale românești.

În ceea ce privește modul de redare a acestor termeni în limba latină, am constatat că acolo unde nu a putut fi găsit echivalentul latinesc, cuvîntul era păstrat în forma lui românească :

clucer = clwczcr⁹

pitar = pythar¹⁰

postelnic = postelnyk¹¹, postylnik¹² sau postelnwkwł¹³

vornic = wdwormic¹⁴, dwornik¹⁵ sau wornik¹⁶

spătar = spatayr, spatarius, zpatayr¹⁷

stolnic = stolnyk¹⁸.

Alte cuvinte din această categorie și-au găsit însă corespondentul în limba latină :

Diac este redat în documente prin *litteratus*, cele două cuvinte avînd sensuri foarte apro-

⁸ I. Bogdan, *Relațiile*, doc. 300, p. 346-347.

⁹ Hurmuzaki, *Documente*, XV-1, doc. 862, p. 463-464.

¹⁰ *Ibidem*, doc. 639, p. 344.

¹¹ *Ibidem*, doc. 615, p. 331-332.

¹² *Ibidem*, doc. 706, p. 375.

¹³ *Ibidem*, doc. 385, p. 213-214.

¹⁴ *Ibidem*, doc. 596, p. 321-322 ; doc. 615, p. 331-332.

¹⁵ *Ibidem*, doc. 385, p. 213-214.

¹⁶ *Ibidem*, doc. 872, p. 470.

¹⁷ *Ibidem*, doc. 385, p. 213-214 ; doc. 393, p. 218 ; doc. 400, p. 221.

¹⁸ *Ibidem*, doc. 385, p. 213-214.

³ E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*. Vol. XV. Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelen (Bistrița, Brașov, Sibiu). Partea I (1358-1600) București, 1911, doc. nr. 584, p. 302-303.

⁴ O. Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. II, București, 1961, p. 309.

⁵ O. Densusianu, *op. cit.*, p. 308.

⁶ E. Hurmuzaki, *Documente*, XV-1, doc. 1169, p. 627. Punctele de suspensie [...] indică părțile omise de noi.

⁷ *Ibidem*, doc. 1184, p. 643-644.

piate: (*diac* = scriitor de cancelarie și slujbaş al vistieriei din țările române; grămatic; uricar; copist; cărturar; învățat; *litteratus* = scrib, secretar, instruit, savant). Alegerea cuvântului *litteratus*¹⁹ ca echivalent pentru *diac* era, în felul acesta, cea mai potrivită.

Termenul *vistier* era folosit în Țara Românească și Moldova pentru a numi pe marele dregător carea avea în sarcina lui administrația financiară a țării și a vistieriei statului. În Transilvania, atribuțiile aceleiași funcții reveneau tezaurarului. Cuvântul se întâlnește de obicei în texte în forma lui românească: *wizter*, *vizter*²⁰.

Într-o scrisoare adresată judei Bistriței de Matei, vistierul Moldovei, acesta semnă:

Nos, Mathias Wyzternek seu thesaurarius graciosissimi Petri Wayvode de Moldowa (Noi, Matei vistiernic sau tezaurar al preapăcutilui Petru, voievodul din Moldova)²¹.

Autorul scrisorii a simțit nevoia explicării sensului cuvântului *vistiernic* și a folosit un termen mai cunoscut în aria de răspândire a limbii latine ca limbă de cancelarie, deci mai accesibil: *thesaurarius*.

Termenul folosit în Transilvania și Țara Românească (și sporadic în Moldova) pentru a denumi pe comandantul garnizoanei fortăreței, având totodată și atribuții judecătorești, *pircălab*, apare în documente în două feluri: *porcolabius*²² și *castellanus*²³. În primul caz, cuvântul a fost latinizat și introdus ca atare în text. În cel de-al doilea caz, cuvântul care denumea în aria central-europeană pe comandantul castelului a fost folosit pentru a preciza funcția de *pircălab*.

Într-un document dat la 22 mai 1561 de Alexandru Lăpușneanu, pentru redarea aceleiași funcții de *pircălab*, se folosește sintagma *capitaneus arcis*²⁴.

Boier²⁵ — cuvântul este destul de des folosit în documentele din Țara Românească și Moldova, dar nu în forma aceasta, ci după ce a fost latinizat. El va fi astfel întâlnit în texte sub forma *boyerus-i* sau *boyaro-onis* (creat prin analogie cu *baro-onis*). Termenul ar fi putut fi redat în latină prin *nobilis*. Cum acest cuvânt era folosit prin excelență pentru a-i denumi pe nobilii din Transilvania, s-a preferat menținerea românescului *boier*.

Grafiile: $w = u$, v ; $y = i$; $th = t$; $k = c$; sint (în cazul acestor cuvinte) doar frumusețe de scriere, fără nici o valoare fonetică. Grafiile $z = s$, $zt = st$ sint folosite pentru a nu se crea confuzie între s -ș, st -șt (s și st din documentele latine erau de multe ori folosite pentru a reda pe $\$$ și $\$t$ din română).

3. Cercetând numele de localități și de persoane întâlnite în documente, am ajuns la următoarele concluzii:

— numele de localități din Transilvania (cu câteva mici excepții în care numele românesc se păstrează: Brașov = Brassovia, Bistrița = Bistricia, Sibiu = Cibinium), apar cu denumirea pe care le-o dădeau maghiarii;

— numele de localități din Țara Românească și Moldova se păstrează în forma lor românească, uneori ușor deformată din pricina încercărilor de latinizare a lor. De remarcat și aici grafiile: st , $sth = \$t$; $z = s$; $w = v$; $y = i$; $th = t$; $sch = \$t$, $\$$; a , $e = i$; $cz = \check{c}$.

București = Bococest, Bococesth, Buocuresth
Botoșani = Bothosan, Bothisan

Cîmpulung = Campolungus, Campus Longus
Galați = Galacz

Iași = Yas, Iaasi

Pitești = Pytest, Pytesth

Țirgoviste = Targavistia, Thergovistia, Tergovysta, Targowischia, Targowistha, Thergoviste, Targovischtscha;

— numele de persoană apar fie în forma lor latinească (Ștefan = Stephanus, Petru = Petrus, Mihail = Michael, Nicolae = Nicolaus etc.) fie în formă românească, uneori articulate cu articolul enclitic românesc:

Barbu = Barbul; Danciul = Danchwl;
Dan = Dan, Daan; Drăgan = Dragan; Mihnea = Mihne, Myhnye; Micul = Micol; Radul = Radwl; Pîrvul = Pwrwl; Voica = Woyka; Vlad = Wlad; Vlaicul = Wlaykwł.

II. Structura gramaticală a limbii documentelor analizate a suferit modificări substanțiale față de structura gramaticală a latinei clasice; ea este oglinda vie a structurii limbii române, vorbită în secolul al XVI-lea.

Modurile și timpurile nu mai respectă concordanța clasică. Relațiile temporale există, dar ele sint cele ale limbii vorbite. Conjuncțiile subordonatoare sint folosite și ele după regulile limbii române. În documente apar frecvent procedee de limbă vorbită: deasă folosire a pronumelor demonstrative pentru a preciza despre cine sau despre ce este vorba; procedeul insistenței prin repetarea unui cuvânt sau grup de cuvinte după o propoziție subordonată; anacolutul etc.

La 8 noiembrie 1564, Petru cel Tânăr, domnul Țării Românești le cere brașovenilor să-i trimită știri despre ce se întâmplă în Ungaria:

De rumori(bu)s nempe quas nobis ad scitum dedistis, gracias agimus et eti(ā)m ad nunc rogamus Vestras Dominationes ut quid novi erunt ac accident a Regni (sic) Hungariae, nobis ad scitum dare velitis. (Despre vestile pe care ni le-ați dat vă mulțumim și încă și acum rugăm Domniile Voastre să voiți a ne da de știre ce va fi nou sau se va întâmpla despre partea regatului Ungariei)²⁶.

Este ciudat acest genitiv *regni* precedat de *a*, pentru care ar putea exista mai multe explicații:

a) Confuzia între declinări. *Regnum* era însă un cuvânt foarte des folosit în documente, deci bine cunoscut, astfel că posibilitatea trecerii lui la altă declinare ni se pare puțin probabilă.

* Ibidem, doc. 1137, p. 689.

¹⁹ Ibidem, doc. 914, p. 492; doc. 795, p. 428.

²⁰ Ibidem, doc. 385, p. 213—214.

²¹ Ibidem, doc. 669, p. 358.

²² Ibidem, doc. 1236, p. 667; doc. 420, p. 231.

²³ Ibidem, doc. 578—579, p. 314.

²⁴ Ibidem, doc. 1052, p. 569.

²⁵ Ibidem, doc. 327, p. 177—179; doc. 345, p. 189; doc. 899, p. 484.

b) Omisiunea unui substantiv la cazul ablativ (cerut de prepoziția *a* înainte de *regni*). Fraza este însă foarte limpede, astfel încât nu credem că ar fi fost nevoie de vreun alt cuvânt care să-i precizeze sensul.

c) Credem că *a regni* este de fapt redarea (în limba latină) a unui genitiv românesc. Identitatea de grafie a articolului posesiv genitiv românesc *a* cu prepoziția latină *a* (ab) i-a îngăduit celui ce a scris documentul să creeze această formă neobișnuită pentru limba latină.

În ceea ce privește verbul, documentele conțin forme specifice limbii române, uneori chiar forme dialectale.

Indicativul perfect pasiv este compus din particiul perfect al verbului de conjugat + auxiliarul *esse*, dar nu la indicativ prezent (așa cum era în latina clasică) ci la indicativ perfect (ca în limba română). Așadar, într-o propoziție ca aceasta: [...] qui etiam ad rogata illius factus fuit interpres (care la rugămintea aceluia *s-a făcut* mijlocitorul (lui))²⁷, *factus fuit* este corect din punctul de vedere al limbii române.

În documentele latine din secolul al XVI-lea pot fi întâlnite și forme dialectale, cum ar fi mai mult ca perfectul indicativ perifrastic sau viitorul II perifrastic:

Qui, cum a nobis in pristinum statum propter serviciu eius fidelia esset restitutus, nobisque humiliter fuisset supplicatus, postulata illius gracie exaudivimus ut in reducenda coniuge eius auxilio eidem essemus (Care, după ce a fost pus iar de noi, pentru credincioase slujbe, în vechea-i stare și după ce smerit *s-a fost rugat* de noi, am dat ascultare, cu bunăvoință, rugămintelor lui ca să-i fiu de ajutor în readucerea soatei sale)²⁸. De remarcat pe lângă mai mult ca perfectul indicativ perifrastic *s-a fost rugat*, și anacolutul — procedeu specific limbii vorbite.

Quoad enim litere non fuerint pervente Illustrissimi domini vestri Sthephani Bathori [...] (Fiindcă scrisorile preailustrului domn al vostru Ștefan Bathory, *nu vor fi fost ajuns*)²⁹.

Uneori, conjunctivul prezent este folosit cu valoare de indicativ prezent:

Nos admiramus et satis admirari non posimus [...] (Ne minunăm și *nu ne putem minuna* îndeajuns)³⁰.

Conjunctivul mai mult ca perfect este folosit cu valoare de indicativ mai mult ca perfect (pentru că în limba română conjunctivul mai mult ca perfect latin a fost moștenit cu această valoare).

[...] Iobagio dicti domini nostri [...] nobis exposuit qualiter frater ipsius nomine Mathec, cum certis bobus partes ad vestras exivisset [...] (Supusul zisului domn al nostru ne-a arătat cum fratele său, pe nume Matei, *plecase* în părțile noastre cu niște boi [...])³¹.

În ceea ce privește sintaxa frazei, ea urmează structura frazei românești.

Propoziția completivă directă este introdusă, în majoritatea cazurilor, prin conjuncțiile *quod* (> rom. *că*) și *quia*:

Scimus bene *quod* post mortem eiusdem quam plures rixe orirentur ita *quia* vix aliquis senium talem meminit. (Știm bine *că* după moartea aceluia se vor naște numeroase certuri așa *că* cu greu vreunul din bătrâni și-ar aminti (alte) asemenea (lor))³².

Postea ne dicatis *quia* nostra culpa est et erit; *quia* nos cum Vestris Dominacionibus sic definivimus. (După aceea să nu spuneți *că* este și va fi vina noastră; *că* noi astfel am hotărât cu domniile voastre)³³.

După cum se poate vedea din exemplele precedente, *quia* își păstrează și vechea valoare de conjuncție cauzală, dar poate introduce și o propoziție consecutivă (*ita quia* corespunde românescului *așa că*).

Quod poate introduce, de asemenea, o propoziție consecutivă:

Rogamus v(estr)as a (micicias) obnix *quatenus* quasdam ollas aereas nobis preparare facere velitis, videlicet ut una sit *ita magna quod* duos boves in ea coquere possint [...] (Rugăm cu stăruință prietenii voastre *cît* să vrea a ne face pregătite niște vase de aramă, adică unul să fie atît de mare *că* să poată coace în el doi boi [...])³⁴.

Trebuie să remarcăm folosirea lui *quatenus* (cu valoarea lui *cît* din română) în locul lui *ut* (această substituție este, dealtfel, firească pentru că *ut* era o conjuncție polisemantică, deci putea favoriza confuziile).

În secolul al XVI-lea, propozițiile completive erau adesea introduse prin *cum* (< lat. *quomodo*), acolo unde astăzi se folosește *că*:

Notum sit dominacionibus vestris *quomodo fidelis* noster Mihne, frater Angeli, coram nobis ac circumstantibus dominis meis satis clare enodavit [...] (Să fie știut domniilor voastre *cum* credinciosul nostru Mihnea, fratele lui Anghel, a lămurit (lucrurile) destul de limpede în fața noastră și a boierilor noștri aflați în jurul nostru [...])³⁵.

În limba veche (și în cea populară) apozitia este precedată de adverbe explicative: *adică*, *anume*. Un astfel de exemplu ni-l oferă o scrisoare trimisă la 10 iunie 1577 bistrișenilor de Petru Șchiopul, domnul Moldovei:

Ceterum, notum facimus Dominacioni Vestrae qualiter et quomodo conquestus est coram persona nostra wayvodali unus monachus vel caluger *a nomine* Akaya de quibusdam inhabitatoribus oppidi Rodna et de iudice primario eiusdem oppidi Rodna. (Ci facem cunoscut domniei voastre care și cum *s-a* plins în fața domniei noastre un monah sau călugăr, *anume* Acachie, împotriva unor locuitori ai tîrgului Rodna și împotriva primarului aceluiași tîrg Rodna)³⁶.

²⁷ Ibidem, doc. 368, p. 204.

²⁸ Ibidem, doc. 1124, p. 602–603.

²⁹ Ibidem, doc. 1228, p. 664.

³⁰ Ibidem, doc. 554, p. 302–303.

³¹ Ibidem, doc. 368, p. 204.

³² I. Bogdan, *Relațiile*, doc. 304, p. 350.

³³ Hurmuzaki, *Documente*, XV-1, doc. 1137, p. 609.

³⁴ I. Bogdan, *Relațiile*, doc. 302, p. 348–349.

³⁵ Ibidem, doc. 300, p. 346–347.

³⁶ Hurmuzaki, *Documente*, XV-1, doc. 1238, p. 668.

Exemplul este cu atât mai valoros, cu cât majoritatea documentelor folosesc în această situație ablativul de relație, respectând astfel vechea regulă a latinei clasice (iobagio noster, *nomine* Mariam de Ploj = supusul nostru, *pe nune* Marian din Plopi)³⁷.

Prepozițiilor li se a'ribuie sensuri românești în foarte multe cazuri :

Super — este folosit pentru românescul *asupra*, *pre*.

Nos admiramus et satis admirari non posimus qua de causa tenent invidiam et estis ira comoti *super* nos [...] (Ne minunăm și nu ne putem minuna îndeajuns din ce pricină țin dușmănie și sinteți cuprinși de minie *asupra* noastră [...])³⁸.

Propter — este folosit cu sensul *pentru*.

Damus ad scitum Vestre Dominacionis quia et pridie destinaveram literas *propter* duos curros ut nobis velitis mittere facere et preparare [...] (Dăm de știre domniei voastre că și mai înainte v-am trimis scrisori *pentru* două care ca să vreți a ni le face trimise și pregătite)³⁹.

Inter — este folosit cu sensul *între*.

Inter adventum tamen eorum, cum maxime indigeremus pistore, perquirere in regno nostro fecimus [...] (*Între* sosirea acestora totuși, cum aveam mare trebuință de butar, am făcut să fie căutat unul în regatul nostru [...])⁴⁰.

Desigur că exemplele ar putea fi cu mult mai numeroase dar, cum studiul de față nu

și-a propus să epuizeze problema, ci numai să prezinte câteva din trăsăturile specifice ale latinei medievale din secolul al XVI-lea, ne oprim aici.

Recapitulând cele câteva fapte de limbă prezentate mai sus, putem spune că din punct de vedere lexical nu puține sînt cuvintele care și-au pierdut vechea lor semnificație; sensul clasic, cunoscut din operele autorilor antici, în multe cazuri a devenit secundar sau a dispărut pur și simplu. Au apărut sensuri noi, cîvinte noi, izvorîte din mentalitatea oamenilor și din nevoia acestora de a face față cerințelor mereu schimbate ale comunicării. Nu rare sînt cazurile în care „învelișul” latin se păstrează, dar sensul este pur românesc. După cum multe cuvinte românești, unele dintre ele denumind realități specifice epocii, suferă un proces de latinizare forțată.

În ceea ce privește fraza, ea nu mai respectă aproape deloc modelul clasic, ci reproduce structura frazei românești, în ceea ce are ea specific.

Desigur că studiul de față nu reprezintă decât o modestă încercare de a aborda spinoasa problemă a latinei medievale românești și a puncta direcțiile spre care s-ar putea îndrepta cercetarea în acest domeniu.

³⁷ *Ibidem*, doc. 1222, p. 660.

³⁸ *Ibidem*, doc. 554, p. 302—303.

³⁹ *Ibidem*, doc. 1120, p. 601.

⁴⁰ *Ibidem*, doc. 1127, p. 604.

GLOSAR DE CUVINTE GRECEȘTI (III B)

NATALIA TRANDAFIRESCU

Această a doua parte a glosarului cuprinde cuvintele care încep cu litere ω și continuă articolul publicat în „Revista Arhivelor” nr. 4/1979.

μπινά (ή) = bază, temelie, în expresia *βάλλω μπινά* „pun bază, mă bazez”; alt sens decât acela din arom. bină „construction” <tc. bină, același sens.

„...ὅμως εἰ τιμιότι σου ἔβαλες μπινὰν εἰς τὸ γράμμα τοῦ τίνου...” (H.I. XLVIII—17); „...Inșă domnia voastră v-ați bazat pe scrisoarea lui Dinu...”

μπιτιρμέν (ή) = în expresia *κάμνω μπιτιρμέν* „a încheia o socoteală, a termina”;

arom. bitirescu „a termina”, cf. gr. *μπιτιρῶ* <tc. bitirmek „terminer”.

„... ἡ μπιτιρμέν νὰ κάμης ὅσον τοὺς σκουτέλικους τόσον καὶ τὰ ἄνω μούλκια.” (LIII—94);

„...să încheie socoteala atît pentru scutelnici, cît și pentru moșii”.

μπλάχον, πλάχον (τὸ) = blanc, care cîntărește cît trebuie (vorbind de bani) (Scriban).

„ἔδδ τὰ # δλάντας μαὶ τὸ μπλάχο εἴγουν μὲ τῆν βαριὰν πέτραν εὐτάσα νὰ δόσουν καὶ γρ(όσια) 12 παρ(άδες) 33... καὶ μάγι θέλα φιδάσουν εἰς τὰ γρ(όσια) 13...” (H.I. XXXIII—50); „alei galbenii olandezi și blancul, adică „cu piatră grea” (= care cîntărește la valoarea maximă, legală) am ajuns să-l dau și cu 12 groși și 33 de parale... și vor ajunge chiar la 13 groși...”

μπούκος (ὁ) = buc, din expresia *σὲ μπούκο*, care traduce întocmai expresia românească „într-un buc”, care înseamnă „îmedat, îndată” (Scriban); „...καὶ βάλε... νὰ τοὺς κάμη γράμμα σὲ μπούκο νὰ στίλομε...” (H.I. XLIII—7); „...și pune... să li se facă o scrisoare și într-un buc (îmedat, îndată) să o trimitem”.

μπουλαστίζω = a datora, a nu plăti, a fi rău platnic. „...περὶ τὸν κασάπιδον τὸ νὰ μὴν μπουλαστίζομαι δὲν μπουλαστίζομαι, τοὺς μετρίσαμεν γρ(όσια) 85.000... (H.I. XXXIX—58); „...<imi scrii> despre casapi ca să nu le răminem datori, nu <le> răminem datori, le-am dat 85.000 de groși...”

πουρμάς, -δος (ὁ) = cap de vită, bucală.

„...διὰ τὰ κριάρια... ἐπάτησα ἐδιάλεξα 170 πουρμάδες καὶ σήμερα πέρνουν τὸν δλατον...” (H.I. XXXIX—52); „...In ceea ce privește berbecii... m-am dus, am ales 170 de capete și astăzi vor trece Oltul...”

πουμπαιάς (ή) = cumpărarea de zaherea, zaherea pentru Poartă.

tc. mubaie’a „cumpăratură”, trafic de zaherea pentru capitala Imperiului otoman și cumpărarea de oi cu preț redus (Catalogul documentelor turcești. vol. I, București, 1960, Glosar, s.u.).

„...καὶ ἡ ἐξουσία ὅσα πρόβια ἀπερνούν τὴν Τοῦνα, τὰ γνωρίζει ὅλα διὰ πουμπαιὰν δλάχικον.” (LIII—7); „...Iar stăpînirea, cite oi trec Dunărea, le recunoaște pe toate ca zaherea românească pentru Poartă...”

νασαπάλης (ὁ) orășan, boier (?) prin opoziție cu *χωριάτης* „îăran”, care apare în text: „...διότι ἐγὼ εἶμαι συνιθησμένος καὶ νασαπάλης καὶ χωριάτης φθάνει νὰ τὸ εὐρηγε εἰς κανένα καλὸν μέρος εὐλογον...” (XXXII—109); „...pentru că eu sînt obișnuit și orășan și îăran (adică sînt obișnuit și cu binele și cu răul), ajunge să-mi găsiți la cineva un loc potrivit”.

ναφέν (ὁ) = blană; aici calciază cuvîntul rom. „blană” cu sensul de „scîndură de un anumit fel”.

„... νὰ μου στείλετε 3 σανίδια ναφέν καλὸν καὶ 30 τανέδες μπογάζια καὶ αὐτὰ νὰ εἶναι καλὰ...” (LXVII—26) „...Să-mi trimiți 3 scînduri blănă bune și 30 de traverse înguste și astea să fle bune”.

ναφίλ = adv., în zadar, degeaba, cu nimic... arom. nafilē „zadarnic” <tc. nafilē „en vain”. „... καὶ πάλιν ἔγουν ἡ ναφίλ χαβάλιδες νὰ τὸν ἐνοχλοῦν...” (H. I. XLIII—4); „...și din nou au să-l deranjeze cei care nu au nici un fel de treabă”. (lit. „cu nimic înșărcinați”).

νιφσανετλίκι (τὸ) = dușmănie, ostilitate.

Formație nominală de la *νιφσανετί*, pentru care vezi „Glosar grecesc (II)”, R. A. nr 2/1973.

„... καὶ νὰ μὴν τὸ κάμης καμποῦλι διὰ τὰ παράλογα κέρφα καὶ νιφσανετλίκια τριῶν καὶ τεσσάρων προδότων καὶ κακῶν” (LIII—68) „... și să nu faci nici o concesie pentru chefurile (mofturile) nepermise și pentru actele dușmănoase ale celor trei sau patru trădători și oameni răi”.

νοβιτά (ή) = noutate. it. novità „noutate, știre”.

„... καὶ ὅταν σὶν θεῶ ἔρθω ἐγὼ σὲ χορταίνω ἀπὸ νοβιτές...” (H. I. XLVI—82 (2)); „și cînd voi veni, cu ajutorul lui Dumnezeu, eu am să te satur de noutăți (vești noi)...”

ντζαουνίζω = a schelălăi, a face să urle. arom. nêl-unedzu „a schelălăi”; ăeună „urlet, schelălăit”.

„... καὶ τεληθόντας πάλην ἐπιστρέφω ἔδω νὰ τοὺς ντζαουλίξω ἔως τῆν ἄνιξιν...” (H.I. XLVI—53); „...și terminînd, din nou mă întorc aici, ca să-l fac să urle pînă la primăvară”.

ντόνι = un fel de grăsimă de oaie, asemănătoare cu cîrșiușul, seu de oaie.

Pentru text v. *σιγαγγιγῆ*.

Ξεπίτω = fi la termenul de plată, la scadență (despre polie). „... (οἱ πόλιτζες) ... ξεπιτουν εἰς τὰς 6 τοῦ παρόντος...” (LXI—60); „...polițele au scadența la 6 ale lunii în curs”.

Ξερμάνια (τά) = țescherea.

Pentru text v. *γιολμπρία*.

Ξετεργάνω = a da jos din spate, a scăpa de, a termina. Probabil de la lat. tergum „spate” cu prefixul ξε—, care în compuse indică o acțiune contrară sensului verbului la care este alipit.

„... δὲν ἀνθιβάλο αὐτοῦ νὰ μὴν ξετεργάννις καὶ νὰ πιγένις νὰ τριλσετε τὸν λογαριασμόν...” (H. I. XLVI—115(1)); „...nu mă îndoiesc că nu ai să scapi <de treburii> acolo, și să vii să verificăți socoteala...”

Ξήσκεπος, ον = adj., lit. descoperit, (aici) în deficit la socoteli, falit (?).

De la σκέπη „acoperiș” format ca și verbul anterior. „... καὶ τότε ἀκούω θῆκεν Ξήσκεπος καὶ τῖρά μὴ καὶ θάνης χέρι εἰς τίποτας πράγμα του.” (H.I. XLVI—55); „... și am auzit acum că a ieșit în deficit la socoteli și bagă de seamă, să pui mina pe niște marfă de a acestuia”.

οβράζνιци (a) = a îndrăzni.

Un sens pe care dicționarele românești nu-l indică la cuvântul respectiv.

„Si pă semne ai fost supărat de alți(i) că n-am avut trecere, obrăznicind și acum, socotind că aceasta va prinde loc”.

(H.I. LII—77).

ὀγέμι (τὸ) = uium și huium (vsl. *, d. uimati „a lua, a substrahe”), dijmă, ușur, vamă, zeciuială, partea de cereale pe care țărani o dau morarului în loc de bani pentru măcinat; olem (Arg.—Dimb.), oium (VL, Ilfov) și oium. (Scriban).

Forma din document transcrie pronunția indicată de Scriban pentru Argeș—Dimbovița.

„... ἐστάθη στὸ μίλο μας νὰ ἀλεσθῇ χωρὶς νὰ παρθῇ ὀγέμι...” „... (H.I. XLIII—14); „... <porumbul> s-a trimis la moara noastră ca să fie măcinat fără să se mai ia uium...”

ὀρμάνι (τὸ) = pădure.

„... δὲν πρέπει νὰ φοβίσθαι τὰ λόγια του οἱ δὲν εὐρίσκασθαι εἰς τὰ ὀρμάνια...” (H.I. LII—55); „... nu trebuie să vă înspăimînte cuvintele acestuia, deoarece nu vă găsiți în pădure...”

ὀρτακζιλάρι (τὸ) = ministru plenipotențiar, consul. Cf. *elci*, ambasador european pe limbă Poartă sau ambasador turc într-o țară străină; *elci-i miane* sau *orta elci*, ministru plenipotențiar sau internunțiu (Catalogul documentelor turcești, vol. I, București, 1960, s.u.).

„... τὸ τιμωτάτο κληρ νικολάου κονστι πέτρου καὶ ἀδέλφια ντζελεπολ προσκινιτῶς εἰς Βασιλέβουσα ὀρτακζιλάρι.” „(V—109); „... precinstiului domn „Nicola Costa Petru și frați” negustori cu pleacăciune, la Constantinopol <la> ministrul plenipotențiar.

ὀγγυρσοῦζιδες = ursuzi.

arom. ursuz „ursuz”, „morose, maussade” <tc. oghoursyz „de mauvaise augure; malchanceux”.

„... καὶ τὰ τζοκόνγια καὶ οἱ βλάχοι εἶναι δὺς-τροποὶ καὶ ὀγγυρσοῦζιδες...” „...” (H.I. XLII—30); „... și ciocoi și țărani sînt dificili și ursuzi”.

οὐζαδίζω = a se prelungi, a dura prea mult.

„... ἀν εἴξωρα οἱ ἔχει νὰ οὐζαδίσῃ ἡ ὑπόθεσις, τὸν ἐξεκινούσα ἐκτοτε...” „...” (H.I. XLVII—30); „... dacă aș fi știut că afacerea era să dureze prea mult, l-aș fi trimis de atunci...”

οὐσοῦκι (τὸ) = grășime.

arom. usic „suint”, srb. osok „suc”, din gr.* ὀίσυκος ὀίσυπος „suint, graisie de lăine”. „Usiclu” se extrage prin opărirea lînii de oi imediat după tundere și se folosește la vopsit.

„... (τὸ μαλὶ εἶναι) ἀλαφρὴ χωρὶς οὐσοῦκι καὶ χόμα...” (H. I. XLVIII—36); „(lîna este) ușoară, fără grășime și țărînă”...

οὐσοῦλει (τὸ) = metodă, mijloc.

arom. usule, s.f., fără plural, manieră, metodă, regulă; cf. și alb. usull din tc. ouçoul „maniere, methode; règle”.

„... καὶ ἓνα οὐσοῦλει θέλει νὰ ἐμπερδεῦσι τὸ χρέος του.” „(LIII—96); „(Șandru)... printr-o metodă oarecare vrea să scape de datoria lui”.

παργάλη (ῆ) = percal, (fr. percale, din pers. parkala); pînză de bumbac fină și deasă, un fel de cit mai bun, dispărut azi din comerț (Scriban).

arom. përcală, pircală și pricală „toile de Hollande”. „Τοῦ αὐτοῦ κύρ Πέτρου Ἰωάννη ἦχα παρηγγήλη 3 κομ(μάτια) παργάλια...” „...” (H.I. LIII—21); „Aceluiași kir Petru Ioan îi comandasem trei bucăți de percal...”

παταργία -ας (ῆ) = pățanie, împlinire neplăcută.

Cf. rom. pățanie și pataramă „împlinire neplăcută, pățanie” (Scriban). „... θέλης ἰδῆ τι παταργίας θέλουν του ἔλθῃ...” (H.I. XLVI—5); „... vei vedea ce împliniri îi vor veni acestuia...”

πατερὰ (τὰ) = (numai la plural), groși, bani. „... εἰς τὰ ἔξοδα ἔχο φορτομένα ἕως 1500 πατερὰ ὅχει περισσότερα...” (H.I. LI—119(7)); „... și la cheltuieli am încărcat <socoteala> cu aproximativ 1500 de groși, nu mai mult...” LVIII—116 (glosă).

πάτζοι (οἱ) = (aici) turcii; în dicționare nu am găsit nici un sens care să explice folosirea cuvîntului pentru desemnarea „turcilor”. Trebuie menționat că acest cuvînt apare pentru a-i indica pe „turci” în anumite capitole din scrisori unde se folosește o vorbire mai aparte, simbolică dar nu am reușit să dezleg toate simbolurile folosite în aceste pasaje, care în mare parte rămîne încă neînțelese; descrierea sensului acestor cuvinte este destul de dificilă, dacă nu apar în contexte din care să reiasă clar despre ce și cine este vorba. Μαύρα (v. mai sus cuvîntul) este unul din aceste cuvinte; însă sînt multe care au rămas neidentificate, mai ales persoanele cu denumiri fictive, de obicei porecle, sau denumirile unor popoare; nu se știe sigur, de exemplu, dacă μαρινέοι sînt „francezii” și Ἰταφ-λέοι sînt „austriecii”, pentru că nu există nici o posibilitate de verificare și dacă contextul nu este clar sau sînt prea rare aparițiile în text, cuvîntul rămîne cu semn de întrebare în privința sensului. Cuvîntul analizat aici, πάτζοι, apare într-un context în care este vorba de un Ramiz-paşa care a fost decapitat la 1814 și au mai urmat și alții 3—4, căci „... εἶπον καὶ ἔλι πάτζοι ἕνας τελεπισαῖς ποῦ εἶπον ἐδὲ...” (H.I. XXXII—52). „... erau și alți turci, un Deli-paşa, care era aici...”

părpor, pîrpor, popor, perperit = dare sau taxă impusă pe producția de vin și din care (aici) mănăstirile luau mîile vinărieiului.

Cf. perper din gr. ὑπέρπορον: „l.monedă de aur a împăraților bizantini; 2. monedă sau sumă de bani corespunzătoare celei bizantine” (Candrea—Adamescu).

Perperi aveau curs și în Ungaria, unde valorau mai puțin; erau și perperi românești (Scriban).

De la acest sens a trecut la acela de taxă, impozit pentru diverse lucruri. În „Catalogul documentelor turcești”, vol. II, București, 1965 apare sub forma

parpari (perper), pârparul, „dare pentru cal” și „monedă bizantină”.

În N. Iorga, „Studii și documente, vol. I—II (Documente scoase din arhiva mănăstirii din Cîmpulung), p. 299, doc. LXI (13 iulie 1743) citim: „... via ... din dealul Topolovenilor — în pace dă vinăriciu domnesc și dă perperit și de poclon, și să aibă pace de către vinăricerii domnești ...”, iar la p. 700: „... iar dă la o seamă de vremea incoace călugării de la mănăstirea Nuceatului au făcut val pentru vinăricii, ca să le ia dăn viia bisericii și pârparit și pocloane.” Din fondul „Hagi Ianuș” XLV—79: „Catastih dă milele ce are să ia sfînta mănăstire Șăgarcea din poporu Șăgarci <1>... pă acest leat 1814... 7: 48... adecă șapte și bani și patruzăci și opt pă propore 74, prăporu po bani 12... V. și LVIII—116.

πεδούχα (ή) = incurcătură.

Prin analogie probabil cu πεδικλωμα „piedică ce se pune la picioarele cailor”.

„... ἀνάθεμα τοὺς πηγεράνους τόνον καὶ τοῦ ἀχρίου γχογκάκι με τὸν πεδοῦχλαν ποῦ μάς ἐκαμεν...” (H.I. XXXIX—10). „... blestemați să fie pietrenii (= oamenii din Piatra) precum și excrocul de Gogache cu incurcătura ce ne-a făcut-o”.

πειλεδίζω = a avea grijă, a se strădui pentru...

„... ὅτι κατὰ τὸ ὑπερινὸν γράμμα σας ἐπρόσμενα τὰ μαλιά σας, πειλεδίζοντας διὰ λόγου καὶ ἀμάξια...” (LXVII—14); „... că după ultima scrisoare a dumneavoastră am așteptat lina voastră, de aceea m-am și îngrijit de căruțe”.

πεντζάδες (οί) = (aici) monede.

arom. pênge, pl. pênghi „bănuț de cercel”, „petit monnaie jaune, sans aucune valeur, employée comme boucle d'oreille”, <tc. pendj „cinci”, arom. spédză, pl. spênze, monedă, „monnaie sans aucune valeur”; v. și σπέντζα în „Glosar de cuvinte grecești (II)”; cf. și alb. penés „moneta di argento”, spenzë „spesa”.

„... τὰ πεντζάδες τῶν ἐπιλάμβανεν ... τὸ ἀσίμιτο... εὐγίκεν ὅλον 79 ἀρ(άμια) ...” (H. I. LIII—10). „... monedele le-am primit... <din> argint au ieșit în total 79 <monede> de aramă”.

περτζέδες (οί) = servitori.

arom. perege, peregeádz „servitor pentru oi”. „ἔγὼ τοῦ ἦπα ἂν σινάζουν κάνα δίο περτζέδες πρόβατα ποροῦν νὰ σοῦ δόσουν...” (H. I. XLVIII—22). „... eu i-am spus dacă string cei doi servitori niște oi, pot să-ți dea și ție...”.

πεχλές -έδος (ὁ) = haină de blană.

„... Τὰ ὅσα εἶναι νὰ μὰς στείλης 2 πεχλέδες γούνα δια τὸν μπεκχραγὰ ἀδαλίχ...” (LXVII—59). „... Cîte sint <de trimis> să-mi trimiți: două haine de blană pentru Bechir-aga din Ada-Kale...”.

πλάβοι (οί) = (aici) vite mari, boi.

Dăm spre comparație două fraze din două documente: XLIV—77 și XLIV—78, despre aceeași chestiune.

a) „... ὁ ἀρχ(ων) σερδάρ παναγιώτης σὰς γράφει διὰ τοὺς πλάβους καὶ ἂν σὰς συμφέρει, κάμνετε τὸ χατίρι του...” domnul serdar Panaiot vă scrie despre boi și dacă vă convine, faceți-l și hatirul lui... b) „... ὅτι ἐγὼ ἀδελφε τὸν τρόπον διὰ νὰ εὐγάλω αὐτεντικὸ γράμμα διὰ χάλια ζωὰ νὰ ἀπεράσετε

ἀντιχρί...” „... că eu, frate, am posibilitatea ca să fac rost de un înscris domnesc pentru asemenea vite, <ca să> le treceți dincolo...” Cf. rom. plăvan (v. sl. playvū, alb. plavīnū „galben”, rudă cu lat. flavus „blond” și fulvus „roșcat”), de culoare galbenă sau cărămizie f. deschisă, vorbind despre părul boilor (Scriban). Probabil și sub influența cuvintului românesc se folosește acesta; de remarcat că forma grecească (aromânească?) este apropiată de cea slavă, iar aceea românească este apropiată de forma din albaneză.

πῆρδεν = advb. prin constrîngere, cu forță.

Cf. și arom. pârđună, advb. și s.f. invariabil „silă”; „par contrainte, avec violence” <alb. përdhune “violetment; violența”.

„... τῶρα ὁμως πῆρδεν νὰ πληρωθῇ ὅλη ἡ σοῦμα ἀδύνατον...” (LIX—16), „... acuma însă ca să fie plătită prin constrîngere toată suma, este imposibil”.

ponov (ponovlii) = (aici) arăturile și semănăturile de primăvară. rom. ponoavă (Olt.) bucate de pe cîmp (srb. ponova); ponov (ponoave) (Olt. Băn.) bucate de pe cîmp (Băn.) Porumbiște (Novacovici). (Candrea-Adamescu).

„... de a se căra araci în vremea faceri(i) ponovlii de primăvară...” și „... lăsîndu-i ca să-și facă arăturile și semănăturile de primăvară...” (H.I. XL—22).

πορδέος (ὁ) = (aici) lazaret.

„... εἰς τὸ πορδέο ἦγουν εἰς λαζαρέτο...” (H.I. XXXVIII—7) „... în lazaret, adică la lazaret”.

πόσι (τὸ) = (aici) cealma soldățească.

rom. poș „cealma ușoară soldățească” <tc. poșu, ac. sens.; azi „tulpan, casincă” (Scriban).

„... μία πορσταγῆ... διὰ ἀθανίτες νὰ μὴν φοροῦν πόσια, παρὰ καφετὴ βλάχικο...” (H.I. XLIII—17) „... o poruncă... pentru ca arvanții să nu mai poarte cealma soldățească, ci căciula țărănească...”.

προβιζιόνι (τὸ) = (aici) polițiat (glosă).

„... καὶ ἀπεράσετε τὸ ἀκολουθὸν προβιζιόνι εἰγουν πολιτζιάτεικα...” (LXI—26); „... și treceți <în socoteală> și următorul provizion adică polițiat”.

προυντάσης (ὁ) = curier oficial.

„ἡ τέλος πάντων ἂν ἰδῶ ἀργοπορίαν μετὰ δύο τρεῖς ἡμέρας ἡμπορῶ νὰ στελῶ κανέναν προυντάσιν...” (H. I. LII—50); „... sau în cele din urmă, dacă văd <vreo> întârziere, peste două-trei zile pot să trimit vreun curier”.

πουλεύω = a trimite, (Intr.) a pleca;

„... τὰ πράγματα ὅλω εἰς ἡποψίες κλίνουν καὶ καλὰ ἤτον νὰ τὰ πουλεύαμιαν σὶν ἐπαρχία τοῦ...” (H.I. XLVIII—36); „... <deoarece> situația este mereu cu semn de întrebare, ar fi fost mai bine să trimitem <marfa> în eparhia lui...”.

πούτι (τὸ) = pud.

În dicționare nu există un echivalent de greutate al acestei măsuri rusești.

„... νὰ εὐγεί ὅλο δι(άδες) 750 πρ(ός) 12 1/2 δι(άδες) τὸ πούτι...” (H.I. XLIX—57); „... <și poate> să iasă în total 750 de ocale, cîte 12 1/2 ocale pudul”.

παγγίονα (ή) = a) explicație, b) în expresia εἶναι παγγίονα „este explicabil, este posibil”.

Cf. it. ragione „cauză, manieră, chip, cuvânt, cuvîntare”.

a) „... καὶ ἡ τιμωρίας σας καὶ ἀκούγεται καὶ τὰς ἐδικὰς μας παγγίονας ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον μὰς...” (H.I. LI—88); „... și dumneavoastră să ascultați și explicațiile noastre de la omul nostru”.

b) „... καὶ δι’ αὐτὸν εἶναι παγγίονα διὰ νὰ μὴν ἡθορί νὰ πουλιθῇ...” (H.I. L—75); „... și de aceea este explicabil să nu poată să fie vindută”.

ρέγγα (ή) = culoare.

arom. renga, rénge, rengu „culoare”. V. și cuvîntul ρέγκι. „... καὶ νὰ εἶναι καὶ ρέγγα ὅπου νὰ ἡμποροῦν νὰ πωληθοῦν ἐδῶ...” (H. I. XLVI—108); „... și să fie și <ο> culoare ca să poată să fie vindute aici”.

ρέσμι (τὸ) = zeciuală.

Pe limbă această formă mai există și o a doua: ρεσίμι (τὸ) amîndouă din tc. 1) resm, pl. rüsüm „impozit, dare”. „... διότι ἀρζοῦ τὸν σικρόσω εἰς φυλακὴν πρέπη νὰ χάσουμε τὸ ρεσμη (ἡγου τὸ δέκατον)...” (H.I. LI—100).

... deoarece după ce-l ridic <ca să-l duc> la închisoare, va trebui să pierdem și impozitul (adică zeciuală)”.

ρέγκι (τὸ) = (aici) culoare.

arom. renga, renge: 1) culoare; 2) farsă. <tc. renk, „culoare”; v. și ρέγγα.

„... ἂν ὅμως καὶ δὲν εἶναι τιούτο ρέγκι...” (H. I. XXXIX—41). „... dacă însă nu este o astfel de culoare...”

εἰβάλα (ή) = despăgubire.

it. rivalsa „despăgubire, compensație”; rivalsa cambiaria „trată reciprocă, trată asupra girantului unei polițe”.

„Ἰδοῦ λογαριασμός ἐπιστροφῆς καὶ εἰβάλα τῆς καμπιάλης ἀπὸ γρ(όσια) 18.500...” (H.I. XXXVIII—63a „lată socoteala restituirii și despăgubirii cambialei de 18.500 de groși”.

ρίζικάρω = a nu putea încasa, a se pierde (banii).

„... <νὰ λάβῃ> ὁμοίως μίαν ὁμολογίαν τοῦ Κῶνστα χασάπη ὅπου τοῦ ἔδωσαν χωρὶς ὀρδνίαν μας καὶ ἂν παρθοῦν καλῶς εἰ δὲ καὶ ρίζικάρουν νὰ εἶναι διὰ λογαριασμόν του ... 600 γρ(όσια).

(H.I. XLVI—111); „să încaseze de asemenea un zapis al casei lui Costa pe care i-l-a dat fără ordinul nostru și dacă se încasează, bine, iar de nu se pot încasa, să fie în socoteala acestuia ... 600 de groși”.

ρίμετέντες (οἱ) = trasați (cel asupra cărora se trage o poliță)

Cf. it. rimettere „a așeza, a înmîna, a remite”.

„... ἐλέπομαι ὅτι ἐδῶ εἶναι πολλὴ τρανέντιδες κατὰ τὸ παρόν καὶ ρίμετέντες οὐδεῖς...” (LI—71); „... văd că aici sînt mulți transanți (acei care trag polițe) pentru acolo în momentul de față și nici un trasat.”

ρίσμα (ή) = top de hirtie.

De la germ. Riss² = ris „20 testele de hirtie”. „... ἡ ρίσμα 20 τεστέδες...” (H. I. LII—107); „... un ris are 20 testele de hirtie”.

ρίπτω, ρίφτω = (aici) a fixa impozitele, a calcula impozitele.

Calc. lingvistic după arom. arúc (mi) „a arunca” care indică la sensul nr. 4 „a impune, a pune la plată”.

„... καὶ ἔτι τριῶν χρονῶν δοσήματα ἀρῆχτα, περὶ τὰ ὁποῖα καταυτὰς θέλομεν φροντίσῃ νὰ τὰ ῥέξωμεν ἐπιδίτεις καὶ ἔος τόρα δὲν ἐλάβαμεν κερὸν νὰ θεωρήσωμεν...” (LXV—71);

... iar dările pe <ultimii> trei ani sînt neîmpărțite <pe persoane>, despre care impozite ne vom ocupa zilele acestea ca să le calculăm, deoarece nici pînă acum nu am avut timp să le verificăm”.

ρόντζος (ὁ) = o cereală care se treieră, orz (?).

„ρόντζος νὰ θέλουν νὰ τοὺς διδοῦν γρ(όσια) 30 ἡτοῖ 40 χωρὶς νὰ ἀλεθοῦν, χωρὶς ὀγέμι...” (H. I. XXXIV—117); „să vindem orzul (?)... dacă vor să le dăm 30 sau 40 de groși, fără să-l treiere, fără uium”.

ρούσφετι (τὸ) = rușet, bacșiș oficial, mită.

„ῥοσα ρούσφετι τοῦ ἄνω ζαμάνῃ διὰ τὰ 750 πρόβ(α-τα)... 1200 γρ(όσια)...” (H. I. XLIII—78); „... cîți <bani s-au dat ca> rușet lui Zaman de mai sus pentru 750 de oi ... 1200 de groși”.

σαϊδίλω = a lua în considerație, a ține seama.

Arom. saidisesc „prende în consideration, honorer”; alb. sajdis „aver riguardo, onorare”, tc. saimeq „același sens” „... ἀδελφέ, ἐγὼ τὸ χατρί της δὲν ἡξεύρω ἂν γνωρίζῃ, εἰς πόσον βαθμὸν τὸ σαϊδίλω καὶ ὅχι ζαπτῆζῃ, παρὰ καὶ ψυχῇ...” (LXVII—61); „... frate! nu știu dacă tu îți dai seama în ce măsură eu iau în considerație dorința ta, căci <sînt în stare să-ți dau> nu numai un zapciu, ci și sufletul”.

σακάτι (τὸ) și σακατλίκι (τὸ) = 1) pieire; 2) stricăciune, defect.

Conf. arom. săcătlike, săcătlike „mutilare, infirmitate, pagubă” <tc. saqatlyq „dommage, infirmitate”.

„... σὰς εἶναι γνωστὸν ἴσως ὅτι περίσω τὸν χειμῶνα διὰ τὸ σακάτι τῶν προβάτων...” (H. I. LII—67); „... νὰ este cunoscut poate că anul trecut în timpul iernii pentru pieirea oilor...”

„... μὴν τίχῃ καὶ ἔχει κανένα σακατλίκι...” (H. I. XLII—3); „... nu cumva să aibă vreo pagubă, pierdere...”

Savdlimă = amînare (a plății banilor).

„... și <dacă> vei cunoaște că au socoteală să facă vreo savdlimă, să dea căștile de orinduală” (H. I. L—21). Cel care scrie scrisoarea este banul Brincoveanu și se adresează firmei „Hagi Ianuș Costa Petru și frații” care-i administrua moșile; cuvîntul este aromănesc, căci se întîlnește în texte verbul savdlizō (v. Glosarele I și II); fie că și banul Brincoveanu era descendent dintr-un aromân, fie că, adresîndu-se unor cunosători ai acestui dialect folosește puținele cuvînte pe care le știa tot din discuțiile cu ei sau din altă parte.

σακιντζίκομαι = a se apăra, a se păzi.

cf. arom. sacin, invar. atenție! <tc. sâkin „liniștit, calm”.

„... εἰ εὐγενία της ἡξέβρη τὰς ἐτίας καὶ χρυσολογίς καὶ ἐκάστος σακιντζίκεται...” (H. I. XXXII—

¹ Catalogul documentelor turcești, vol. I, București, 1960, Glosar, s.u.

² Catalogul documentelor grecești din Arhivele Statului de la Orașul Stalin, vol. II, București, 1958, Glosar, cuvîntul ris.

—52);domnia voastră cunoaște procesele și judecățile și fiecare se păzește...”

σάλτιδες = adj., liberi, independenți.

.... ἄν ἱμαστὴν σάλτιδες ἀδελφεὶ καὶ δὲν ἔχαμαν χρίαν ἀπὸ ἐξουσίαν...” (H. I. XXXIX — 17);
.... dacă am fi fost independenți, frate, și nu am fi avut nevoie de stăpînire”.

σάπρι (τὸ) = răbdare; în expresia κάμετε σάπρι „aveți răbdare”.

arom. sabre „răbdare, resemnare” <tc. sabr, același sens.

.... μόνον κάμετε σάπρι τέσσερες πένται ἡμέρες...” (H.I. XLVIII — 34;numai aveți răbdare patru cinci zile”.

σεμτισίζικος = adj., convenabil.

.... ἀδελφε, εἰς ἐμὰς εἶναι σεμτισίζικον...” (H. I. XXXII—52);frate, pentru noi este un lucru convenabil...”

σερσέμης, ες = adj., amețit, zăpăclit; turbulent, fără judecată, prost.

arom. sirsem, sirsen, „turbulent, neastimpărat” <tc. sersem „fără minte, fără judecată, prost”.

.... δὲν εἰξεύρω τί νὰ κάμω καὶ γυρίζω σήμερον ὥσαν ἕνας σερσέμης...” (H.I. XXXIX — 7);nu știu ce să fac și mă întorc astăzi ca un om prost”.

σηνίχι, συνίχι (τὸ) = baniță.

.... πρὸς πόσα συνίχι ἐφόρτησεν ὁ καθεὶς τὸ κάθε συνίχι πρὸς ὀκάδ(ες) ἐνια καὶ δρ(α)μ(ια) διακόσια πενίντα...” LXV—121 și 168); ... < să-mi comunic) cite banițe a încărcat fiecare <persoană> fiecare baniță avînd cîte 9 ocale și 250 de dramuri ...”

σιαγγιαγῆ (ῆ) = grăsimе; sinonim cu ἄλυμμα.

.... ἐφέτος ὅμως θέλωμαι ἀπὸ τὴν τιμιότητῃ σας διακόσια γετέκια σιαγγιαγῆ τετρακόσια γετέκια τζερεβύσι καὶ ντόνι ... τῶν τζερεβισίων τὰ γεδέκια νὰ εἶναι μεγάλη καὶ τῶν ἄλυμάτων μικρά...” (H. I. L—81);anul acesta însă vreau < să cumpăr> de la dvs. 200 iedecuri de grăsimе, 400 iedecuri de cerviș și seu ... iedecurile de cerviș să fie mari și de grăsimе < să fie> mici...”

σιζαδέ (ὁ) = covor.

arom. siğeadé, siğeadée f. „covor turcesc”; cf. și alb. sexhadé „piccolo tapeto” <tc. sedjádé „petit tapis sur lequel on fait la prière”.
.... τὰ δύο κηλίμια καὶ σιζαδέ ἔλαβον ἀπὸ ἀρχ(οντος) Δουφεκτζ-ῆ-μπασι...” (H.I. LII — 73);
.... cele două carpete și covoare le-am primit de la arhon dufecci-başa”.

σιζιλτι (τὸ) = pagubă, pierdere.

.... καὶ περὶ τούτου ὅπως στοχάζεται ἀκολουθεῖ διὰ νὰ μὴν γένῃ σιζιλτι...” (LXVII — 3); și în legătură cu această chestiune, gîndiți-vă la urmări, ca să nu fie nici o pierdere”.

σικτιρίζω = a alunga, a îndepărta.

arom. sictăsescu, vb. IV din tc. siktirmek „renvoyer quelqu’un en l’injuriant, aller au diable”.

.... καὶ τὴν κοκώνα κατίνκα διὰ νὰ δώσῃ ἀγωγῇ καὶ νὰ σικτιριτισθοῦν οἱ βλάχοι...” (LXIII — 76);
.... < Să o rog> și pe cocoana Catinca să facă o reclamație și să fie îndepărtați țărani”.

σκαργιάζω = a aranja pentru a vinde.

De la τὸ σκαρῖ și expresia ἡ δουλιὰ εἶναι στὰ σκάρια „afacerea este înghiebată”.

.... καὶ κῆταξε σκαργιάσε τὰ πουθενὰ ἄν ἱμπορούσε περισότερα ἀπὸ 2000 <γρόσια>...” (H.I. XLV—25);și ai grijă aranjează ca să fie vindută, dacă poți, cu mai mult de 2000 de groși.

σοβαῖν(ν) (τὸ) = sevai, suvai, suvaiá, este o stofă albă de mătase și fir; denumire după orașul. care o produce (Scriban).

.... αὐτὸς τὴν ἔκαμεν ἀλλαγὴν μὲ καλαῖ, σοβαῖν καὶ ἄλλα παρόμοια...” (LXV—20); „< Pentru că brobința nu se vindea> acesta a schimbat-o cu coșitor, sevai și altele asemenea...”

σουρδίζω 1) = a vinde.

arom. surdisesc „a da curs, a vinde” <tc. surdurmek „faire vendre”.

.... δὲν ἐδυνήθημεν νὰ τὰ σουρδίσουμεν αὐτὰ...” (H.I. L—58);pe aceștia (este vorba de niște galbeni „cu lipsă” — n.n.) nu i-am putut vinde”

σομδισί, σόμνου δισί (τὸ) = „dinți de pește”

Cf. tc. balik dişi „dinți de pește”, colții unor morse din mările nordului, un fildeș mai gălbui, de calitate inferioară, folosit mai ales la ornarea hangerelor și iataganelor. (Catalogul documentelor turcești, vol. II, Buc., 1965, — Glosar).

.... δὲν ἔξεύρω ἄν τὸν ἐγράφεταν καὶ διὰ ταῖς 100 ὀκ(άδες) σομδισί... XLVIII—13 și L—10);
....nu știu dacă i-ați scris < să aducă de la Moscova> și cele 100 ocale de „dinți de pește”.

σουρδίζω 2 = a) a pierde, în expresia σουρδίζω τὸν καιρόν μου „îmi pierd vremea”.

b) a dura mult, a întîrzia.

a) διὰ τούτου μὴν σουρτζῆς τὸν καιρόν ἀλλὰ στῆλε ἀρβανίτην...” (H.I. XLVII — 87); „pentru aceasta să nu mai pierzi timpul, ci trimite un arvanit”.

b) ἐπειδὴ καὶ ὁ μαδὲς τοῦ μαγέρω ... πολὺ θέλα σουρδίζει...” (H.I. XLVII — 87);deoarece și chestiunea lui Magheru ... va mai dura mult...”

σουμπεές, σουμπεέν(ῆ) = indoială,

arom. şubée, şubei, şubié, şubé „bănuală”, din tc. chubhé „soupon”.

.... ὅτι διὰ τὰς ἐδὼ εἰποθέσεσας μάδαμ καὶ ἐδρέθην μὴν ἔχεται σουμπεέν ὅτι γίνεταὶ κουσοῦρι...” (LXV—151);cît despre afacerile dumneavoastră, de aici, deoarece am găsit <un om>, să nu vă îndoîți că vor rămîne ne rezolvate”.

σοφ(λία) (τά) = minciuni.

.... καὶ γράψε τοῦ φίλου σοφ(λία) ὅτι δίδομαι πέντε καὶ 6 γρ(οσια) πολιτζιάτικα τα %...” (H.I. XLVIII—4);și scrie-i prietenului minciuni, că adică dăm 5 și 6 groși polițiatice la sută”.

σοχηπέτι (τὸ) = înțelegere, convenție.

Cf. tc. solibet, același sens De observat că nu se face diferență între consoanele surde și perechea lor sonoră.

.... διὰ τούτου λοιπὸν ἐκάμαμεν σοχηπέτι μὲ κύρ Κονστ(αντίν) Μαλαῖα...” (H.I. XLI — 75); pentru aceasta deci am făcut o înțelegere cu kîr Constantin Malea...”

Σπανοχότζας (ό) = Spanohogea, un compatriot al acestor negustori, din Negade, care era un om de o răutate neobișnuită, de aici s-a format și verbul έσπανοχότζεψε „s-a înrăi”, care apare des în scrisorile din acest fond. Dăm exemple pentru ambele situații :

a) „... με τὸ νὰ γράζη ένας ὅσαν ὁ σπανοχότζας ἀπὸ τοὺς νεγάδες...” (H.I. XLVI—57); „... deoarece unul se poartă precum Spanohogea de la Negade...”

b) „... ὅς λέη ἡ παριμια... διότι [έσπανοχότζεψε ὁ κόσμος...” (H.I. XLIII—97); „... după cum spune proverbul... deoarece s-a înrăit lumea...”

Strug, Shaştina = părți ale morii de apă.

„Cînd s-au înecat moara s-au fărîmat și shaştina...”, „... fiind shaştina în apă și rămasă strugu cu două blăni aruncate pe marginea Oltului” (H.I. XXXVIII—88).

στουρνάρω, στορνάρω = a restitui, a scădea din socoteală o sumă neprimită.

Conf. arom. tornû „a restitui, a răspunde o sumă de bani”.

„... ὁ ζῶτος εὐθὺς ἄς στορνάρι τὰ γρ(όσια) 800 ἀπὸ τὴν παρτίδαν του καθότῃ καὶ ἐγὼ τὰ στορνάρω ἀπὸ τὴν παρτίδαν σας...” „...” (H.I. XLIX—17); „... Zotu să scadă din socoteală 800 de groși din partida lui, deoarece și eu îi scad din partida dumneavoastră”.

σύρτα-φέρτα sau σύρτα καὶ φέρτα (τὰ) = certuri, neînțelegeri.

„... καὶ ἐπιζῶμαι ... καθὼς μᾶς γράφουν ὅτι νὰ λείψουν εἰς τὸ ἐξῆς τὰ σύρτα καὶ φέρτα...” (H.I. XLII—15 și XLVII—67); „... și sperăm ... după cum nescriu, că vor lipsi pe viitor certurile, zînzania”.

ταμπάκιος, α, ον = (referitor la lină), tabacică; este ultima lină, aceea luată de pe oi înainte ca pielea să fie tăbăcită și era de cea mai proastă calitate. Extras dintr-o socoteală, de la 1815 februarie 10 :

„... (μαλλί) ταβάκιον σακιά ... 1” (H.I. XLIX—66). „... lină tabacică un sac...”.

τακάτι (τὸ) = forță, putere, posibilitate; în expresia δὲν ἔχει τακάτι „nu poate, este imposibil”.

arom. tákate „force, capacitate, disposition”. <tc. táqat, același sens.

„... μόνον τὸ ῥομανάτζι δὲν ἔχει τακάτι νὰ τὸ σηκόρη...” (H.I. XLVIII—72); „... numai Romașii nu poate să ridice <zahereaua>”.

τακάσης, ες = adj. de la substantivul de mai sus, în expresia με έκαμε τακάσι m-a imputernicit.”

„... ὁ λογοθέτης Ἰωάννης ἰὼς τοῦ μακαρίτη κλωτάρ(η) πετρίκα ... με έκαμε τακάσι νὰ λάβω ἐγὼ (3500 γρόσια) ἀπὸ γιάνκων λαγοδάρη...” (H.I. L—1); „... logofătul Ioniță, fiul răposatului clucer Petrică... m-a imputernicit să iau eu 3500 de groși de la lancu Lahovari”.

τακίμι (τὸ) = (aici) grup, gașcă.

Conf. arom. tákime „tacim, echipaj, costum” <tc. taqym „tout ce qu'on porte; ornement; groupe, classe, partisans”.

„... (ἦτον) ἐν τακίμι ἀπ' αὐτοῦ, ἀπὸ τὴν Κραϊώβα ... καὶ ἄλλο τακίμι ἀπὸ Καρακάλον...” (H.I. XLVII—18).

„... era un grup de partizani politici (gașcă) de acolo, de la Craiova și altul de la Garacal”.

τανέδες (οί) = traverse (scinduri).

Pentru text v. ναφέν.

ταξिरάτι (τὸ) = nenorocire.

arom, taxirate, nenorocire, din tc. taqsyrat „défaut, faute, infraction”.

„... τὸ ταξिरάτι μου ... έπεσα ἀπὸ ἕνα ὕψος...” (LXI—23); „... nenorocirea mea (este că) am căzut de la înălțime”.

ταχτάς, -άδος (ὁ) = grindă mare de lemn.

Conf. rom. taftalic „grindă de brad” din pers. tahta „scindură” (Scriban).

„... εἰς τὰς 23 τοῦ ἐνεστῶτος τι έστιλα τὰς ζ ταχτάδαις ναφέδες με τὸν ἐν Βουκουρέσι Μαρίν γουνάριν...” (LXVII—63); „... pe 23 ale lunii în curs ți-am trimis 6 grinzi de lemn blană cu Marin blănarul din București”.

τεδαρίκι (τὸ) = aranjament; în expresia κάμνω τεδαρίκι „aranjez, procur, fac rost”.

„... καὶ νὰ κάμι τεδαρίκι διὰ τὰλα ἀμάξια...” (H.I. XXXIV—132); „... și să facă rost de alte căruțe”....

τεκλιφισζιλίκι (τὸ) = jenă, rezervă; la plural: greutăți.

Cf. arom. ticlif „rezervă, jenă, scrupul” <tc. tekliif „impozit, contribuție”.

„... καὶ νὰ λείψουν τὰ τεκλιφισζιλίκια ὅπου ἡμπορεῖ νὰ κάμη...” (H.I. XLV—76); „... și să lipsească greutățile pe care ar putea să le facă...”

τεκπιρτζής (ὁ) = priceput, cunoscător.

„... καὶ ὅς τεκπιρτζής αὐτὸς εἶναι καλὸς νὰ διορίσῃ θεακίλης ἐκ μέρος μας...” (LIII—48); „... și ca <om> priceput acesta este bine să fie ales vechil de către noi”.

τελέφι (τὸ) = sacrificiu.

Cf. arom. tilefe, invar. „sacrificiu” <tc. télef „perte, ruine”.

„... ἱερεύωντας πόσον ... έκαμα τελέφι...” (H. I. XXXVIII—33); „... știind cit sacrificiu am făcut...”

τεμεσούτι (τὸ) = învoială, înțelegere scrisă.

Cf. tc. temessük „învoială, act mărunț”³. LIX—104 : τεμεσούκι.

τεμπάπι, τιμπάπι (τὸ) = casă, neam, familie.

Arom. tábábie „troupe, bande, volée, harde”, și forma tava(m)bie „ceată”; troupe, suite din tc. tévaby „suite”.

„... έ-τι νὰ ζῇ ὁ κίρ χ(ατζί) Ιανούσης μαζὶ με ὅλο τὸ τιμπάπι του...” (LVII—24); „... așa să trăiască kir Hagi Ianuș cu tot neamul lui”.

τερβένι (τὸ) = defileu.

arom. dirvéne, dirvén'i „defileu”, „détroit, douane”. <tc. dervend „defileu”.

τερβεντζής, -δος (ὁ) = călăuză pentru drum printre defilee.

arom. dirvingi, „vameș”; „gardien des défilés, prévost des routes; douanier”.

„... ἀπὸ τὴν Κλισσοῦραν ἕως εἰς τὴν Σόφγριαν εἶναι τερβένια καὶ έπερνα ἀπὸ τρεῖς τερβεντζίδες ἀπὸ ἕνα εἰς ἄλλον...” (H.I. LI—13); „... de la Clissura și pină la Sofia sint defilee și am luat cite trei călăuze de la unul la altul”.

³ Catalogul documentelor turcești, vol. I, București, 1960. Glosar. s.u.

τέρτι (τò) = grijă, supărare, suferință.

arom. dertă, derte „păs, grijă, supărare, suferință” <tc. derd „suferință”.

„... ἐγὼ σὰς ἐγγραφα τὸ τέρτι ὅπου μοῦ εἴμνε καὶ ἐγὼ μεγάλη ἀδυναμία...” (H. I. XLIV – 46); „... eu v-am scris despre suferința care mi-a rămas și am o mare slăbiciune...”

τερτλῆς, ες = adj. de la substantivul de mai sus; „ingrijorat, în suferință”; în expresia γίνομαι τέρτλης „sufăr, sint în suferință”.

„... ἐπειδὴ καὶ ἐδὼ ἐγίνηκα τερτλῆς καὶ δὲν ἤμπορῶ πλέον νὰ ὑποφέρω...” (H. I. XLI – 75); „... deoarece și aici sufăr și nu pot să mai suport...”

τυπιζῶ = 1) a pune mina; 2) a prinde de veste, a afla. Este verbul românesc „a dibui”, „grecizat” cu sufixul –ίζω.

„... καλὰ ἦταν ἀπὸ τὸρα ναρχήσομαι νὰ σινάζομαι πρότου (νὰ) τυπύουσιν ἄλλ...” (H. I. XLVIII – 36); „... ar fi fost bine de pe acum să începem să stringem, înainte să așteptăm...”

τζαμπουνάω = 1) a gresi...

2) a amîna (?)

„... ἰδὲ ὁ τζακίρογλου τζαμπουνά ὁ γαῖδαρος ὅπου προτηνδέρη ἔνα καὶ ἕνα μερδιν...” (H. I. LI – 119).

„... iar Ceachiroglu greșește, măgarul, cînd pretinde cîte o parte pentru fiecare”.

τζαπάρι (τò) = galon, șiret.

Cf. arom. çipare „galon”; „tresse, soutache”; çupare „panglică”; 1) „ruban, soutache (sud)”; 2) „couvre-chef des femmes des Fărșeroț (<alb. kipare); Dintr-o socoteală:

„6π(ή)χ(ε)ς τζαπάρι... 180 ζ(σπα).” (H. I. LII – 23). „6 coți de șiret... 180 de aspri”.

τζάπια (τὰ) = răspunsuri

Cf. arom. çuiupe „răspuns <tc. djevâb „răspuns”. „... στίλε ἄνθρωπον μὲ αὐτὲς νὰ τὲς γράζι διατί τις μεγάλης χόρας τὰ τζάπια δὲν ξέρεις...” (H. I. XLIV – 39);

„... trimite un om cu acestea, să le dea (=să le vîndă), pentru că nu cunoști răspunsul de la „Marea Țară”.

τζαρσί (τò) = în exprsia κάμνω τζαρσί „răscolesc, caut”.

Cf. arom. çirşec „caut, răscolesc, caut stăruior”. „... τζαρσί ἔχε κάμη ὅλα τὰ φορέματα δαιμικά, καὶ οἱ ἄλλοι ἦτον...” (H. I. XXXVIII – 6); „... am răscolit toate; hainele, argintăria și toate cîte erau...”

τζατιλῶ = a bate la cap.

De la τζάταλον (τò) („lovitură de baston”.

„... τὸρα μοῦ τζατίλισεν καὶ ὁ γεροχριστόδουλος εἴθελε νὰ τοῦ γένει ἐγκιετίς.” (H. I. XLII – 64); „... acum m-a bătut la cap și bătrînul Hristodul, voia să-i fie garant”.

τζατίρι (τò) = cort.

Cf. arom. çedrà, çidire „cort”. În general cidirile apar în viața aromânilor oieri trshanmanîi toamna și primăvara în popasurile lor spre șau sau spre munte Cidirea propriu-zisă este o țesătură de lînă amestecată cu păr de capră, pentru ca ploaia să nu răzbată prin ea. <tc. tchadyr „cort”.)

„... καὶ τὸρα εἶρθε καὶ τὸ τζατίρι τοῦ εἰς μαρικούτζα...” (H. I. XXXIV – 128); „... și acum a sosit cu cortul lui la Măricuța...” (aici în sens de bagaje).

τζαφατζῆς (ὁ) = spălător de lînă la coșară.

„... ἐγὼ λέω νὰ στίλο τὸν στεφανὴν τζαφατζῆν, αὐτὸς εἶναι καλὸς διὰ αὐτοῦ”, (LIII – 36 și 48); „... eu zic să-l trimiteți pe Ștefan spălător de lînă, <căci> acesta este bun pentru asta”.

τζάχτι (τò) = dorință, efort, în expresia κάμνω τζάχτι „a se strădui” și a îndeplini o dorință”.

arom. gēachte „désir ardent” din tc. djehd „effort”. „... θέλο νὰ μοῦ κάμης τζάχτη νὰ μου ἐρῆς...” (LXII – 9); „... vreau să te străduiești pentru mine să-mi găsești...”

τζεκεμετζῆς (ὁ) = birou comercial, agenție comercială. arom. cîcmigē „sertar”, „tiroir, comptoir” din tc. tchekmédjé „tiroir”; cf. și alb. cîxmexhë „casetto”.

„... τὸ τζεκεμετζῆς ἀπὸ τὴν τζεκεμετζῆν ἀκόμα δὲν τὸ εὔγαλα...” (LXIII – 68); „... scrisoarea dumneavoastră nu am scos-o încă de la agenția comercială”

τζερκατούρα (ῆ) = cercătură, taxă plătită pentru oi, atunci cînd treceau pe la control.

Dintr-o socoteală:

„... ὅσα εἰς τὴν τζερκατούρα... 600 γρ(όσια)...” (H. I. LXIII – 78). „... cîți <bani> pentru cercătură... 600 groși...”

τζεστὲ τζεστὲ = adverb. în rate, puțin cite puțin.

Cf. tc. geste ḡ, s. „parte, porție”, adverb. geste geste „treptat, puțin cite puțin, în diverse reprize, încetîtor”.

„... καὶ τοὺς κάμνω καὶ ἐγὼ μουπασιρέοι ὅπου νὰ στελίσουν αὐτὰ τὰ γρόσια τζεστὲ τζεστὲ” (H. I. XXXVIII – 115). „... și le fac și cu <acestora> bumbașiri, ca să trimită ai acești bani încetul cu încetul.”

Τζεχρίς (ὁ) = aspect, mină, față.

Cf. arom. çeahrê „aspect, mine” <tc. tchehrê „vi-sage, mine”.

„... ὅτι ἡμέρα τῇ ἡμέρα γαλνᾷ ὁ τζεχρίς τοῦ...” (H. I. XLIII – 26); „... pentru că din zi în zi se schimbă <mai mult> fața lui...”

τζίμερον (τò) = cameră.

Cf. germ. Zimmer „cameră”.

„... ἂν ἔῃ σκῖνον καὶ διὰ ἐπτότος εἰς τὰ λούτρα νὰ διαρσίωσιν ἐν τζίμερον...” (LIX – 8 a); „... dacă are de gînd și pentru anul acesta la băi să-i orînduiesc o cameră...”

τζιμέν (ὁ) = (?) cimbru (thym).

Polihronie trimite pentru zalhana...” 4 ὀκᾶδες τζιμέν ταζέτινο ... 16 (γρόσια)...” (H. I. XLIII – 91 (3); „... 4 ocale de cimbru proaspăt... 16 groși”

τζιρχλαδίω = a proteja, a ocroti.

„... ἡμεῖς γρορίζοντας τὴν προθυμίαν τοῦ ἀρχ(οντος) σεργ(άρη) πολυχρόνην καὶ τὴν προαίρεσιν τῆς, φιλοθυμίσμεν νὰ τὸν τζιρχλαδίσωμεν καὶ εἰς κάθε καιρὸν νὰ σὰς συντρέξωμεν”. (H. I. XLVII – 88); „... noi, cunoscînd zelul boierului sardar Polihronie și preferința lui, ne bucurăm să-l putem ocroti și să vă ajutăm în orice împrejurare”

⁴ Tache Papahagi, Dicționarul dialectului aromân (macedo-român), Edit. Acad. R.P.R., 1963.

⁵ Catalogul documentelor turcești, vol. II, București, 1962, Glosar, s.u.

τζιρακλίχι (τὸ) = protecție.

„... καθὼς δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι προβλέπη καὶ διὰ ἐμένα κανένα τζιρακλίχι...” (H.I.XX XVII—65); „...după cum nu mă îndoiesc că va avea în vedere și pentru mine ceva protecție (adică; mă va proteja și pe mine de acum în colo)”.

τζογιέν (τὸ) = săpunariță.

Cf. rom. ciuien(Munt.) și cuin (Mold.) din turc. cüien, cogan (Scriban); și forma soian.

„...Πρόσταξε νὰ μοῦ ἀγοράσουν 100 δρ(αμια) τζογιέν. (LXIV—51); „...Poruncește să-mi cumpere 100 de dramuri de săpunariță”.

Τζοραβία (ή) = denumirea convențională a Olteniei, după cum pentru Craiova foloseau Μαύρα. (v. cuvîntul).

„... καθ(ὸς) βλέπομαι τὴν τζοραβία εἰς μίαν κλοστήν κρέμεται καὶ ἀκατάπαντες περιστάσεις δὲν παύουν μάλιστα ἡ μαύρη πάντα περικουλάρη.” (H. I. LI—119/5)

„...după cum vedem Oltenia, <aceasta> atîrnă de un fir de ață și necontenitele adversități nu încețază, mai ales Craiova mereu este în pericol”.

τζόρικα = advb. de-a valma, amestecat.

Cf. arom. ёioră: „1. ficelle; 2. relation; 3. raport; 4. licence; pèle-mêle; dévergondage”, Cf. și ёioră-boară, ёiora-bora, invar, „talmeș balmeș”.

„... καὶ δύο ἀμπέλια τοὺς ёдоσα ντζόρικα ἀπὸ ἐδῶ διὰ γρ. 250 (LVI—121); „... două vii le-am dat amestecat (la un preț nediferențiat), cu 250 de groși”.

τζουνίζω = a fura, a șterpeli.

arom. ёiun și ёiunare „a fura, a șterpeli”.

„... τζουνίζοντας τὸ πράγμα τῆς ὀρδινίας μας...” (LIII—65); „...furind marfa la ordinul meu...”

τουμακλίνδες (οί) = dj. lacomi.

Cf. arom. tāmah „lacom”, tāmăkear „lacom”, <tc. tamăkiar „avar, lacom”

„... εἰ κασάπιδες εἶνε τουμακλίνδες κίρ χ(ατζή).” (H. I. XXXIX—30); „...casapii sînt lacomi, kîr Hagi.”

τούφα (ή) = casă.

τουφίζει = locuiește.

„... ὃ ἀνέψιος τοῦ χαλασίου ἐρεύνησεν διὰ τὸν ἀγᾶ ὅπου εἰς τὴν τούφα του τουφίζει...” (LIII—44)
 „... nepotul lui Halasios (?) a întrebat despre aga care locuiește în casa lui...”

τραπάτζο (τὸ) = altă formă pentru στραπάτζο, pentru care v. Glosarul grecesc p. a II-a. Forma apare în LIV—76, LIII—36 și altele.

τριμεντίνα (ή) = terebentină, rășină lichidă care se scurge din terebint și alți copaci; termentin, trementin, (Scriban).

„... 2 ὃκ(α)δ(ε)ς τριμεντίνα εἰς τὸ τζουκάλι... 9 (γρόσια)...” (LXIV—58); „...2ocale de terebentină într-o sticlă... 9 groși”.

φαλιρῶ = a da faliment, a fi falit.

„... ἀδεται ἕνας λόγος ὁ(τι) ἤλθεν σταφέτα ἀπὸ Κονστ(αντιν)πολῆς εἰς ἐὺ πραγματευτὴν καὶ λέγουσιν ὅτι... K. Μαλαῖας ἐφαλρίσεν.” (H. I. LII—106); „...circulă zvonul că a sosit ștăfeta de la Con-

stantinopol la un negustor și se spune că... C. Malea a dat faliment...”

φερμέλα (ή) = fermene (tc. fermena, pop. fermene) un llic îmblănit pe care-l purtau boierii mai de mult și-l mai poartă și azi țărani în Muntenia (Scriban).

„... τοῦ παρόντος πέτρου ἀρβανίτη τοῦ χρία ναγοράση ἐν μιτάνι καὶ μία φερμέλα.” (H. I. XLIX—52); „...Petru arvanitul, care vine la tine, are nevoie să-și cumpere o haină îmblănită și un ilic...”

φεσφεσιλῆκι (τὸ) = irascibilitate.

arom. fesfesé, invar. artăgos „grincheux, irascible” din tc. vesvécé „tentation”, soupçon; inquietude”.

„... τὰ κακὰ φερσίματα ... τοῦ ἀδέλφου μου ὅπου μὲ τὸ σερσεμλίκι καὶ φεσφεσιλῆκι του...” (LVIII—135); „...relele purtări... ale fratelui meu, care cu zăpăceala și irascibilitatea lui...”

χαβάς (ὁ) = climă, aer.

Cf. arom. hăvae, s.f.pl. hăvâi „climă, aer”. <tc. hava „air; climat”; alte forme arom. hlvă și avăe.

„... ὅμως στὸ ζαλχανά θαρῆς χαβάς (εἶναι)...” (H. I. LIII—36); „...însă la zalhana este un aer greu...”

χακόβι (τὸ) = hacov, unitate de măsură pentru liche, (?) 100 de funți.

„... τὸ ὁποῖον παρακάτο ἀπὸ f. 30 τὸ χακόβι δὲν ἡμπαρώ νὰ τὸ δῶσω...” (H.I. L—14); „...pe care mai jos de 30 de florini hacovul nu pot să-l dau...”

χακαλίτης (ὁ) = binefăcător (aici, în sens ironic).

Cf. arom. halal(e), halane, halal „bine făcut culva”.

<tc. halâl „lucru permis, licit”.

„... Μαλαῖα μεγάλος προθυμούνται διὰ τὰ ἐντερеса μας εἰς τιοῦτους χακαλίτες τους...” (H.I. XXXIX—17).

„... Malea are trecere în mod deosebit, pentru interesele noastre, la asemenea „binefăcători”

χαλταρίζω = a desconsidera, a se juca cu... a nu lua în serios.

De la χάτιν (τὸ), „mlnciună”.

„... διότι δὲν εἶμαι ἀπ’ ἐκεῖνη, δὲν χαλταρίζω παρόμια πράγματα ἐγῶ...” (H.L. XLV—55);

„...deoarece nu sînt din aceia, nu mă joc cu asemenea lucruri eu...”

χάλτ = etîm = expresie : sînt vinovat, este vina mea că...

„... πλὴν καὶ ἐγῶ χάλτ ἐτίμ ὅπου δὲν τὸν διόρθησα ἀπὸ ἐδῶ, ἀλλὰ τὸν ёσθηλα ὀπήσω...” (LII—91);

„...dar și eu sînt vinovat că nu l-am orlîndut de aici, ci l-am trimis înapoi”.

χάσι (τὸ) = domeniu, regiune.

Tc. hass (pl. havais) feudă mare, care aduce sultanului sau vizirilor săi un venit anual de peste 100 000 de aspri (Catalogul documentelor turcești, vol. I, Buc., 1960).

„... τὸ χάσι τοῦ γκηουργκίοδου εἶναι πιαζμένω ἀπὸ σακελάριον μάλιστα καὶ τὰ μέρη πχετροσάνι...” (LVIII—174); „... regiunea Giurguiului este în mîna lui Sachellarie și mai ales părțile Petrosaniului”.

χασλίχι (τὸ) = fln, provenit din uscarea orzului coșit.

Cf. arom. hāsillu „orz” <tc, hācil „orze verte fauchée comme păturage”.

„... νὰ τοῦ δόσι καὶ ἐν ἄλογον νὰ τὸ πάνου στίτι του νὰ στίλην καὶ τίποτας χασλίχι...”

(H.I.XXXIX—52). „...să-i dea și un cal ca să meargă la casa lui, să-i trimită și ceva fln...”

χατάλης (δ) = păcătoș.

Cf. arom. hătae „greșeală” din tc. khală „faute, pèche”.

„... ὅτι δὲν φτάνει ὅπου ἔχει τὴν χάρη τοῦ μεθιοῦ, ὁμος εἶναι καὶ χατάλης...” (LVII—122); „... că nu ajunge că are darul beției, dar mai este și păcătoș...”

χερεκέτι (τὸ) = 1) lipsă, pl. abuzuri. 2) motiv.

Cf. arom. heră „lipsă”.

„... διὰ τὶ νὰ τὸν ἀφίση νὰ κάνει αὐτὰ τὰ χερεκέτια...” (H.I. XLVI—82); „... de ce să-l lase să comită aceste abuzuri?... ”

χιμμέτι (τὸ) = servicii, ajutor, bunăvoință.

tc. hidmet, hizmet „slujbă, serviciu”⁶.

„... τὴν φανερώνω ὅτι κεγώ ... μέ τὸ ἐλεός τοῦ θεοῦ καὶ μέ τὸ χιμμέτι σας...” (H. I. XLV—92). „... νὰ anunt <dumneavoastră> că și eu... cu mila lui Dumnezeu și cu ajutorul dumneavoastră...”

χίστια χίστια = advb, încetul cu încetul, treptat, în rate. Aceeași formație gramaticală, la τζεστέ.

„... που εἶλεγε χίστια χίστια νὰ τὰ πλερόσι ἐός τὸ χρόνο...” (H. I. XLIII—10); „... deoarece a spus; încetul cu încetul o să-i plătească pînă la anul...”

χουνέρι (τὸ) = (aici) festă.

Cf. arom. huneră, hunere „pățanie”, „malaventure, desaventure, embarras, desagrément; art, dextérité”. <tc. huner „science, savoir; art, dextérité”. „... ὁ ἄρχον σλούτζερ μπουζέσκος ὅς φίλος μὰς ἐπέξε τὸ χουνέρι...” (H. I. XLI—55); „... boierul sluger Buzescu, ca un prieten, ne-a jucat festa <aceasta>”.

χουσάφ τασιά (τὰ) = compotiere.

Compuse din două cuvinte: 1) arom. hușafe, cușafe „specie de compot care se mănincă la cișlegi” <tc. khochaf „specie de compot”... și 2) tas, tasuri „vas, farfurie <tc. tas „vas de metal cu fundul rotunjit”.

„... τὰ δύο χουσάφ τασιά δὲν τὰ ἐπαρήγγειλα...” (H.I. XLI—37); „... cele două compotiere nu le-am comandat...”

χουσεῖνια (τὰ) = huseine, mărgele mici.

„... 22 1/2 δράμ(α) χουσεῖνια κύτερνα με σήρμα...” (Fond „I. Panu” — II — 1); „... 22 1/2 dramuri de mărgele mici cu fir”.

χοφκριγσρατ (δ) = Consiliul aulic de război.

Cf. germ. Hofkriegsrat „Consiliul aulic de război”. „... πρέπει νὰ υπάγει εἰς διέννα πρὸς τὸν χοφκριγσρατ.” (LIV—74); „... trebuie să meargă la Viena la Consiliul aulic de război”.

ψαρόδοντον (τὸ) = lit., „dinți de pește”, V. σμυδιό.

„... καὶ σὰς ἀγόρασα 60 πούττια κύκαλον ψαρόδοντον τὰ ὁποῖα εἰς 12 κολέτα ἐστάλθησαν...” (H.I. XLIX—57); „... și v-am cumpărat 60 de puduri de oase „dinți de pește”, care au fost expediate în 12 colete...”

ῶφοιχιάλος (δ) = (aici) ofițer.

„... καὶ ὁ αὐτοκράτωρ μέ ἔκαμεν εἰς θαμόν ῶφοικιάλων δηλ(α)δ(η) καπετάνιον (H.I. XLVI—26); „... și împăratul m-a avansat în rîndul ofițerilor, adică căpitan...”

În încheiere trebuie să semnalăm un interesant fenomen de limbă; se afirmă că, în general numele proprii articulate ca: Bălcescul, Goleșcul etc. nu s-au folosit în vorbire decît pînă acum aproximativ 200 de ani. sub această formă (adică cu articol hotărît enclitic). Sigur că ele nu au dispărut decît treptat. Documentele grecești ale fondului, din care am extras prezentele cuvinte, au păstrat nume proprii articulate de genul celor arătate mai sus, deci la începutul secolului al XIX-lea ele mai circulau în limba vorbită, căci documentele pe aceasta o reflectă. Exemplele sînt destul de numeroase și apar sub forma substantivelor masculine de declinarea I-a în -ας, cu acuzativul în -α, ex. Γολέσκούλα (H.I. LV—1) sau: ‘Ο Στ. Μούργουλας ὅπου τὸν εἶχαμεν χάμει ἐπίτροπον...” (H.I. LII—106); „... Ștefan Murgul pe care l-am făcut epitrop...” sau: „... μέ τὸν κήρ Δημήτριον τζουπίτουλα θέλω σὰς πληρώσει...” (H. I. XLVII—108); „... cu kir Dimitrie Ciupitul am să vă plătesc <banii>...” „... καὶ παήσαμεν εἰς τὸν μαλδαρέσκουλα πλὴν δὲν ἡμπορέσαμεν...” (H.I. LIV—94); „... și ne-am dus la Măldărescul, dar nu am putut...” Fenomenul apare numai la numele proprii românești; există și nume proprii nearticulate, cum a fost mai sus; Buzescu, v. cuvîntul χουνέρι.

⁶ Catalogul documentelor turcești, vol. II. București, 1962, Glosar, s.u.

ARHIVA EPISCOPIEI CATOLICE DE ORADEA. ISTORIC, SISTEME DE ARHIVARE, IMPORTANȚA DOCUMENTARĂ. II.

IOAN PUȘCAȘ

B. Sisteme de arhivare

În cadrul celor 19 serii de acte ale arhivei capitulare se constată o mare varietate a criteriilor de ordonare a actelor, a înregistrării lor, a formării pachetelor și a folosirii semnelor de arhivare, chiar și la protocoale, mai ales că acestea au fost alcătuite ulterior creării actelor. Dat fiind această situație nu ne vom opri asupra sistemelor de arhivare folosite la fiecare serie în parte, ci doar asupra celor care prezintă un interes deosebit nu numai prin modul în care au fost arhivate actele ce le constituie, ci și prin conținutul lor.

Instrumenta litteralia jura capituli concernentia.

Seria nu este cea mai mare, în schimb conține actele cele mai vechi ale capitulului, iar ca valoare documentară, prin bogăția și varietatea datelor, este seria cea mai importantă din arhiva capitulară.

Anii de constituire ai seriei sînt 1694—1824, iar anii de ordonare și întocmire a instrumentelor de evidență 1797—1799, 1816—1818, 1835. Actele seriei au fost ordonate în 54 fascicule, care au fost legate în 20 de pachete, cîte 2—3 fascicule la un loc.

Denumirea seriei nu a fost aceeași de-a lungul anilor, și anume „Archivum domesticum” în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, „Litteralia instrumenta in sacristia interiori existentia”, „Archivum domesticum venerabilis capituli M(agno) Varadinensis L(atini) R(itus)”, „Acta juridica”, „Litteralia instrumenta V. Capituli cathedralis ecclesiae Magno Varadinensis latini ritus pro defensione jurium, peculiari scrinio illata” și „Instrumenta litteralia jura capituli E.C.M.V. concernentia” în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Istoricii vechi care au cercetat arhiva, Antonius Ganoczi și J. Kereszturi, întrebuintează denumirea „Archivum capitulare”, cei moderni și contemporani dintre care amintim pe Vincențiu Bunyitay și Sigismund Jakó „Archivum domesticum”¹.

Studiul documentelor conduce la concluzia că nici una din denumirile date seriei nu acoperă în întregime conținutul actelor. „Archivum domesticum” este o denumire improprie întrucît a fost utilizată nu numai pentru această serie, ci pentru toate seriile create de capitol în calitate de stăpin feudal.

Celelalte denumiri în care se găsesc termenii „juridica”, „Defensio jurium” dar mai ales aceea care este scrisă pe cămășile de protecție „Instrumenta Litteralia jura capituli concernentia” nu acoperă conținutul din două motive: nu toate actele referitoare la drepturile capitulului se găsesc în această serie, ci și în „Actele vechi”, în „Miscellanea” și în „Actele administrative”, pe de altă parte au fost incluse aici și acte care nu se referă la drepturile capitulului, ci ou totul la alte probleme: drepturile episcopiei, corespondența a episcopilor, cronologia evenimentelor din Transilvania, actele Dietei de la Sebeș din anul 1556, acte economice pentru care există o altă serie, testamente ale canonicilor, fundații capitulare, probleme școlare etc.

Studierea fiecărui fascicol în parte arată că nici în constituirea acestora creatorul de fond n-a fost consecvent.

„Fasciculus”, în accepțiunea medievală, „prezintă o serie de acte grupate la un loc după principiul activității diferențiate a creatorului de fond sau a problemelor asemănătoare” și „în fascicule actele sînt grupate după criteriul problemelor asemănătoare la care se referă actele respective”². În cazul seriei la care ne referim documentele sînt legate în fascicule care se încadrează parțial în aceste limite (fasciculele V, VI, XXVIII, XXXIII, XXXIV etc.) majoritatea însă nu se încadrează. Astfel, în fasc. I se găsesc acte diverse de proprietate, de hotărnicie, hotărîrile dietelor din Ardeal; în fasc. II: acte de proprietate, procese, hotărnicii, scrisori ale episcopului Benkovich; în fasc. XXI socoți și procese etc. Criteriile de ordonare în fascicule, în acest caz, au fost vechimea actelor și așezarea lor în despărțămintele dulapului de arhivă (loculi). Nici ordonarea actelor în fascicule nu s-a făcut cronologic, cum ar fi fost normal, ci la voia întîmplării. De exemplu: în fasc. I. cu anii extremi 1737—1824, ordinea actelor este: 1771, 1808, 1737, 1771, 1810, 1811, 1823, 1822, 1756, 1772 etc.

Instrumentele de evidență ale seriei au fost întocmite la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Inventarele sumare întocmite mai înainte nu pot fi considerate instrumente de evidență, fapt pentru care au și fost arhivate de către creatorul de fond în diferite fascicule.

Înainte de a prezenta, însă, instrumentele de evidență, trebuie să ne oprim asupra semnelor de arhivare ale actelor.

Cele mai vechi semne de arhivare se leagă de așezarea fasciculelor în despărțămintele

¹ Antonius Ganoczi, *Episcopi Varadinensis*, I—II, Viena, 1776; Iosephus Kereszturi, *Compendaria Descriptio fundationis ac vicissitudinum Episcopatus et Capituli M. Varadinensis*, I—II, Oradea, 1806; Bunyitay V., *A Várdi püspökség története*, I—III, Oradea, 1883—1884; Jakó Zsigmond, *Bihar megye a török pusztítás előtt*, Budapest, 1940.

² I. Mărcuș, *Probleme de terminologie a materialelor documentare create pe teritoriul Transilvaniei*, în „Revista Arhivelor”, nr. 2, 1963, p. 72.

dulapului (loculi scrinii) care au fost indicate cu litere mari și de numerotarea actelor în cadrul fasciculei cu litere mici. De exemplu „a.Loc.A.fasc.I”.

Acest sistem de arhivare, utilizat fără instrumente de evidență, a fost înlăturat ca necorespunzător în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea.

În perioada 1797—1799 semnele de arhivare au fost simplificate. Fasciculele au fost numerotate cu cifre romane iar actele cu litere mici, care au fost dublate sau triplate în cazul unui număr mai mare de documente. De exemplu: „Fasciculus XX, a”; „XX, cc”; „XXX, iii”. Aceste semne de arhivare se găsesc atît pe actele din fasciculele constituite pe timpul lui Leopold Vizer, cît și pe fasciculele formate sub notariatul lui Iosif Tokodi. Excepție fac transumpturile cuprinse în fasciculele XLVII pe care se găsesc înscrise litere mari (A, B... W) și fascicola LIV, constituită în 1835 ale cărei acte nu au semne de arhivare.

În anul 1835 capitulul a însărcinat pe doi canonici și pe notarul capitular să reordoneze documentele (...noviorem elenchisationem et registrationes... optima quam judicabunt modalitate praesuscipere)³. Noul sistem de arhivare preconizat era mai bun decît anteriorul, dar aplicarea sa a rămas neîncheiată, stricîndu-se seria întocmită și regestrată anterior.

În primele trei fascicule s-au arhivat acte scoase din alte fascicule ale seriei. Numeroase documente provenite din „acta antiqua” „politico-juridica”, „economica”, cît și acte nou create au fost intercalate între actele din fasciculele I—VI*. Vechile semne de arhivare au fost șterse cu cerneală neagră și actele din fasciculele I—XIV au fost numerotate cu cifre arabe. Actele transcrise în condicile de documente au fost numerotate document cu document. În fasciculele VI—XXIV o parte din actele vechi au fost așezate la sfîrșitul fascicolului, fără nici un fel de numerotare.

Dintre sistemele de arhivare folosite, al treilea era cel mai simplu și mai corespunzător, însă inconsecvența creatorului de fond în aplicarea unor măsuri stabilite a generat numeroase dificultăți.

Primul instrument de evidență al seriei a fost întocmit de Leopold Vizer, fiind intitulat „Repertorium actorum capitularium(m) in sacristia existentium”. Paginile pentru regestrare au 5 rubrici: 1) litera documentului; 2) localitatea, numele persoanei sau obiectul documentului; 3) rezumatul pe scurt în formă de regest al actului; 4) anul și 5) numărul fasciculei.

³ Arh. St. Oradea, fond Capitlul, Registre, nr. 94, p. 107.

* Fascicolul I, după vechia ordonare, cuprindea 7 documente cu semnele de arhivare „Fasciculus I, a—g”. După reordonare fascicola a fost constituită din documente numerotate de la 1 la 114. Documentul nr. 1 a fost luat din actele vechi, nr. 2 din actele publico-juridice, nr. 3 din Instrumenta litteralia, nr. 4 din actele vechi, numerele 4 și 28 sînt anexele la procesul capitlului cu senatul orașului Oradea, nr. 50—81, „Transumpta Posoalensia”, din „Instrumenta litteralia” etc.

Littera	Repertorium Litteralium Instrumentorum in Sacristia interiori existentium	Annus Fasciculus
---------	---	------------------

r.	Arx Varadinensis	Declaratio V. Capituli comen- danti porrecta	—	II
----	---------------------	--	---	----

Al doilea, întocmit de Iosif Tokodi, este poate cel mai științific instrument de evidență dintre toate repertoriile actelor capitlului.

Acesta are numai 4 rubrici: 1) Numărul unghiular sub care sînt înregistrate unul sau mai multe documente referitoare la aceeași persoană, problemă sau localitate; 2) rezumatul detaliat al documentului cu indicarea persoanei, problemei sau localității la care se referă și a anului emiterii; 3) numărul fascicolului; 4) litera documentului.

Numeris angu- laris	Repertorium o Littera- libus Instrumentis V. Capituli E.C.M. Varad. L. R. pro defensione iu- rum peculiari scrinio illatis confectum A ^o 1818	Numerus Signatura fasci- culi documenti
---------------------------	--	--

1	Arx Varadinensis Elenchus actorum pla- gam subarcensem res- picientium	I	C
---	---	---	---

La rubrica a 2-a se menționează felul actului: pignoratîo (zalogire), inhibitiîo (opreliște), instructiîo (îndrumare), metales (hotărnicii), inquisitiîo originalis (cercetare), par (copie), minutum (concept), privilegiales, rationes (socoți) etc. Documentele în copie erau totdeauna menționate ca atare. Transumpturile au fost asimilate originalelor.

Repertoriile lui Vizer și Tokodi au fost întocmite pentru al doilea sistem de arhivare, creat, pare-se, de Vizer și utilizat fără modificări de către Tokodi.

Repertoriul din 1835 „secundum novam regestrationem” s-a întocmit pentru al treilea sistem de arhivare și se referă numai la primele 24 fascicule ale seriei. Rubricile sale sînt în număr de trei: 1) persoana, problema sau localitatea la care se referă documentele, rezumatul lor și anul emiterii; 2) numărul fasciculei; 3) numărul actului în cadrul fascicolei.

Repertorium ex actis jura venerabilis capituli Magno Varadinensis tangenti- bus confectum	Continetur Fasciculis Numerus
--	----------------------------------

Abramfalva Transactio inter Catherinam Abránffy et Annam Parlághy quoad jura in Abramfalva Vide Abránffy nr. 3	I	100
--	---	-----

Ce ar fi adus nou repertoriul din 1835 față de repertoriul Tokodi? În afară de numero-

țarea documentelor și a actelor din tran-sumpturi, toate problemele care se referă la un nume de bază ar fi fost trecute în ordinea cronologică a fasciculelor într-un singur loc, în timp ce în repertoriul Tokodi, numele de bază în cadrul aceleiași litere revine de mai multe ori, deoarece s-a registrat aparte fiecare document. De asemenea, repertoriul din 1835 prezintă mai sistematic și mai explicit problemele din diferite acte.

Modificarea sistemelor de arhivare și neaplicarea celui din 1835 la toate fasciculele, cit și întocmirea parțială a repertoriului corespunzător celui din urmă a creat o serie de dificultăți în momentul când s-a pus problema refacerii unuia din vechile sisteme de arhivare în vederea adoptării unui singur sistem pentru întreaga serie.

Primul sistem nu putea fi luat în considerare. Al doilea fusese deranjat în mare măsură în 1835, iar aplicarea celui de al treilea n-a fost încheiată.

În această situație, s-a apreciat că soluția cea mai potrivită era utilizarea combinată a celor două sisteme de arhivare. Primele 14 fascicule au fost păstrate în forma cum au fost reordonate în 1835, ca instrument de evidență putând fi folosit repertoriul din acest an. Fasciculele XV—XXIV au fost refăcute după al doilea sistem. Pentru acestea și pentru fasciculele XXV—LIII, rămase nearanjate, putând fi utilizat repertoriul Tokodi.

Documentele incluse ulterior în fasciculele seriei, dar necuprinse în instrumentele de evidență, au fost inventariate separat, inventarul lor fiind atașat la repertoriul Tokodi.

Acta antiqua.

La moartea notarului Leopold Vizer (31 decembrie 1799) capitulul a hotărât ca actele găsite printre scriptele acestuia sau în alte locuri și care nu puteau fi încadrate în cele cinci serii constituite ale arhivei capitulare să fie legate în fascicule, să fie repertorizate, urmând să constituie a șasea serie de acte sub denumirea de „Miscellanea”⁴.

După douăzeci de ani, la 10 aprilie 1820, notarul capitular raporta capitulului că actele fuseseră ordonate și constituite în 82 fascicule, iar în luna iunie fusese întocmit și verificat repertoriul actelor⁵. La această dată seria nu mai era însă denumită „Miscellanea” ci purta denumirea de „Acta antiqua”, denumire primită, probabil, între anii 1816—1820. Ulterior, s-au mai adăugat încă 30 de fascicule, numărul total al lor ajungând la 112.

Documentele seriei sînt de o mare varietate: socoți (rațiuni) ale caselor capitulului, succesiuni testamentare, protocoale ale sesiunilor juridice, procese, intimitate, hotărnicii, conscripții, registre de decimă, corespondență, copii de acte privilegiale etc. Din această cauză cu ocazia constituirii fasciculelor doar în cazul

rațiunilor, proceselor, succesiunilor testamentare au fost alcătuite fascicule pe probleme, în rest ele cuprind acte privind două, trei și mai multe probleme. Nu este vizibilă nici o încercare de ordonare cronologică a actelor. În fascicola I se găsesc acte dintre anii 1701—1771, în fascicola II de la 1699 la 1786, în fascicola XXX dintre 1802—1811, în fascicola LXXIV de la 1577 la 1784 etc. După constituire fasciculele au fost notate cu cifre romane, iar documentele din interior, de asemenea, cu cifre romane. Din acest punct de vedere seria se deosebește de celelalte, în care documentele erau notate cu litere sau cu cifre arabe.

Seria are ca instrument de evidență un repertoriu întocmit în 1820 pe un formular cu 6 rubrici, tipărit, care putea fi folosit și pentru alte serii. În prima rubrică erau trecute numele de bază în ordinea alfabetică și rezumatul fiecărui document. Rubrica a doua era rezervată anului. Rubricile 3 și 4 nu erau completate. În rubrica 5 se menționa numărul fascicolului iar în rubrica 6 numărul documentului. Numele de bază reprezentau denumiri de localități, persoane, instituții, servicii etc. (Arx Vărad, Apafi, Aerarium regium, Aedificiaria cassa, Archivum) care se repetau de fiecare dată când se registra un act referitor la problema reprezentată de numele respectiv.

Deși creată în mod artificial, seria prezintă interes din punct de vedere arhivistic prin sistemul de arhivare folosit, respectiv semnele de arhivare, constituind un caz aparte față de restul seriilor.

Miscellanea.

După ce vechea serie denumită „Miscellanea” a devenit „Acta antiqua” capitulul a constituit o nouă serie cu acest nume, în care a înglobat inițial actele rămase după moartea prepozitului Caietanus Sauer (1811) și a prepozitului Ladislav Csáky (1828). Ulterior au fost adăugate diverse documente, începând din anul 1829 pînă în 1916.

O parte importantă a seriei o formează documentele referitoare la posesiunile prepoziturii mari, fapt explicabil prin funcția de mare prepozit indeplinită de Sauer și Csáky, dar pe lângă acestea se găsesc aici numeroase documente privind activitatea capitulului în ansamblul său și la administrarea întregului domeniu capitular.

Din punct de vedere arhivistic seria nu s-a bucurat de o atenție prea mare din partea capitulului. S-a încercat o ordonare pe probleme a documentelor, dar fără a fi dusă pînă la capăt. Au fost grupate separat documentele referitoare la probleme speciale ale capitulului și documente vechi privind privilegiile acestuia, actele economice și juridice ale posesiunilor prepoziturii mari, actele referitoare la succesiunile testamentare și fundațiile unor canonic, dar fasciculele și documentele cuprinse în ele n-au fost înzestrate cu semne de arhivare și cu instrumente de evidență.

⁴ Arh. St. Oradea, fond Capitlul, nr. 188, p. 25—29.

⁵ Ibidem, nr. 200, p. 88—89, 145.

Eforturile pe care capitolul episcopiei catolice de Oradea le-a făcut pentru reconstituirea și organizarea arhivei sale evidențiază importanța pe care o acorda acestei laturi a activității, recuperării și păstrării documentelor care-i atestau drepturile și privilegiile. Se observă, însă, că odată refăcută arhiva, ea nu s-a mai bucurat, în ansamblu, de aceeași atenție. Unele serii au fost continuu în vederile capitolului, s-a perfecționat organizarea, arhivarea și evidența lor, iar altele, considerate ca având mai puțină importanță, au fost neglijate. Dar și în aceste condiții arhiva capitolului reprezintă un moment important în dezvoltarea arhivisticii din țara noastră, ea oglindește concepțiile despre arhive din perioada de sfârșit a evului mediu și începutul epocii moderne.

Arhiva episcopiei.

Paralel cu refacerea arhivei capitulare a început și constituirea unei arhive aparte a episcopiei. Se poate considera că bazele ei le-au format actele cu care a venit Benkovich de la Lelesz și cele găsite de delegații episcopiei și capitolului la diferite locuri de adevărate și autorități regnicolare. Erau actele probatorii ale drepturilor de posesiune, ale privilegiilor și prerogativelor episcopiei, ale „drepturilor sale inalienabile”.

Restaurarea episcopiei și exercitarea, de la sfârșitul secolului al XVII-lea, a atribuțiilor ca for eclesiastic, cât și refacerea treptată a domeniului episcopal, au determinat apariția documentelor create în activitatea eclesiastică și de administrare a domeniului și conturarea noii arhive.

Răscoala condusă de Francisc Rákóczy II a dus la întreruperea activității episcopiei, iar în timpul desfășurării ei actele create anterior au fost distruse sau transportate în alte localități. După 1711 refacerea arhivei a trebuit reluată aproape de la început.

În cursul secolului al XVIII-lea arhiva episcopiei nu s-a bucurat, însă, din partea creatorului său de atenția acordată arhivei capitulare. Problemele sale n-au constituit obiectul unor discuții și hotărâri, astfel că cunoașterea evoluției arhivei, modul de constituire și ordonare se poate face mai mult pe baza studierii formelor de păstrare a documentelor și a semnelor de arhivare și mai puțin în baza unor măsuri consemnate în protocoalele episcopiei.

Sistemul de organizare al arhivei episcopale, la mijlocul secolului al XIX-lea, sistem care n-a suferit ulterior modificări importante, împreună cu unele instrumente de evidență întocmite la începutul acestui secol, indică faptul că poate chiar de la formare, arhiva episcopiei era constituită în două grupe mari de acte: cele create de episcopie în calitate de stăpîn de pămînt și cele create ca for eclesiastic. În cadrul acestor grupe nu se poate sesiza o încercare de ordonare a documentelor după anumite criterii, nici chiar imediat

după 1790, cînd se introduce sistemul de registratură.

Abia în jurul anului 1800 actele create de episcopie ca stăpîn de pămînt au fost ordonate pentru prima oară pe probleme. Registrele indicii alfabeticii, întocmite începînd din 1800, atestă crearea a șapte grupe în care au fost împărțite actele juridice. Actele economice au fost ordonate în 36 de serii, pe baza provenienței lor: oficiile domeniului (casa generală, provizorate, clavigenate, frumentariate), manufacturile episcopiei etc. În cadrul fiecărei serii au fost create mai multe probleme, numerotate de fiecare dată de la 1.

Între 1800—1820 în indicii alfabeticii au fost înregistrate în ordine cronologică cele mai vechi documente juridice, pe verso-ul lor trecîndu-se semnul de arhivare format din numărul problemei și numărul poziției în indice, iar actele economice au fost grupate în seriile stabilite.

Cum acțiunea se pare că se desfășura încet, prin 1820 s-a renunțat la completarea indicilor, la semnele de arhivare folosite și la seriile de acte economice. Pentru simplificarea operațiunilor de ordonare pe probleme a fost alcătuit un „clavis”, o schemă pentru ordonarea pe probleme atît a actelor juridice, cît și a celor economice. Primele șapte poziții au fost rezervate pentru actele juridice, iar pentru problemele referitoare la arendarea posesiunilor episcopiei poziția a opta. Următoarele patru poziții au rămas libere, iar la pozițiile de la 13 la 144 au fost cuprinse problemele economice. Noile semne de arhivare au devenit foarte simple, cifre romane pentru documentele din primele opt poziții și cifre arabe pentru celelalte.

Introducerea clavisului a lăsat aproape nemodificat sistemul de ordonare a actelor juridice. În primele două poziții au intrat cele mai vechi acte privind drepturile și privilegiile episcopiei (începînd din anul 1336), în grupa următoare cauzele orfanale, apoi cauzele civile (2 grupe), hotărînicile (2 grupe). A fost în schimb modificată radical ordonarea actelor economice. Acestea au fost regrupate pe probleme indiferent de proveniența lor. De exemplu: poziția 45 cuprindea toate actele referitoare la delictele silvice, poziția 53 pe cele referitoare la robotele cu animalele și plîngerile urbariale în legătură cu această problemă; 105 — testamentele iobagilor; 119 — vînzarea pe timp limitat a vinului de către iobagi etc.

„Clavisul” a constituit o inovație remarcabilă în privința sistemului de ordonare și arhivare a actelor create anterior adoptării lui, permițînd o orientare mai rapidă în multitudinea de documente ale episcopiei. În același timp, el a fost un precursor al nomenclatorului modern pentru constituirea dosarelor. Un mare avantaj al clavisului îl constituia și posibilitatea de a fi completat operativ cu noi poziții în funcție de problemele ce apăreau. Este semnificativ în acest sens că într-un exemplar al clavisului din 1850, prin-

tre ultimele poziții adăugate figurează cele referitoare la evenimente sau situații din timpul sau după revoluția de la 1848: „Evidența pagubelor pricinuite de muscali și alimentația lor“, „Despre așa numitele bancnote ale lui Kossuth“, „Despre jandarmii austriei și maghiari“.

Tot în jurul anului 1820, în orice caz nu mai târziu de 1825, au fost ordonate în cinci serii și în cadrul lor pe probleme actele create de episcopie ca for eclesiastic. Problemele constituite inițial au fost ordonate în cadrul fiecărei serii alfabetic, cele create ulterior fiind adăugate la urmă.

Prima serie, denumită *Publico-eclesiastica*, cu cele mai vechi documente, începând din anul 1694, cuprinde actele de interes public (intimate sau decrete) emenate de la înaltele oficii și cele create în legătură cu problemele la care se refereau actele respective. Tot în această serie erau clasate bulele și brevele papale, scrisorile cu îndrumări generale ale primatului de la Strigoniu sau ale mitropolitului de la Calocsa.

Seria a doua, *Religionaria* (acte începând din 1711), cuprinde problemele în legătură cu alte religii decât cea catolică, de asemenea, actele privind schimbarea religiei, convertirea, educația copiilor din căsătorii mixte etc.

Următoarea serie, *Fundationalia*, a fost împărțită în două, prima parte cuprinde problemele fundațiilor eclesiastice (pentru biserici, parohii, cruci, liturghii etc.), iar a doua a fundațiilor seculare sau laice (pentru azile de bătrâni, orfelinate, spitale, internate etc.).

A patra serie, *Litteraria*, se referă la problemele de studiu, de școală, cultură și educație (instituții de învățământ, cadre didactice, planuri de învățământ, manuale, cenzura cărților, tipografii etc.).

În ultima serie, *Dioecesana*, intră toate actele care privesc dieceza (eparhia) și se referă la persoanele, lucrurile și localitățile din dieceză, problemele supuse jurisdicției episcopului, precum și problemele de contencios (judiciare). Pentru ca problemele seriei să nu fie prea numeroase, documentele au fost grupate pe probleme mari (proces și acte rezolvate în consistor, testamente, dispense etc.) și pe parohii și filii.

O caracteristică a actelor eclesiastice o constituie modul de numerotare a problemelor în cadrul fiecărei serii. Pentru a nu se face confuzii, deși pe acte se trecea inițiala seriei (P, R, F, L, D) numerotarea începea cu numere diferite: *Publico-eclesiastica*, de la 1, *Religionaria* de la 1000, *Fundationalia* eclesiastica de la 1501, *Fundationalia* saecularia de la 2000, *Litteraria* de la 2501, iar *Dioecesana* de la 3000. Numerele rămase libere se acordau problemelor create prin apariția unor instituții, activități sau situații noi. Ca instrument de evidență s-a întocmit un clavis, care se completa în funcție de noile probleme.

Creșterea considerabilă a actelor create în a doua jumătate a secolului al XIX-lea a determinat modificări importante în sistemul de

arhivare și de evidență a actelor. Deși se continuă gruparea unei părți a actelor în problemele din cele două clavisuri (socotelile caselor, problemele silvice și ale viilor, construcțiile, problemele școlare, căsătoriile mixte, convertirea acatolicilor etc.) începând de la 1887 majoritatea corespondenței a fost ordonată în baza numerelor de înregistrare, ca instrumente de evidență fiind folosite registrele de intrare și ieșire. Aceste registre erau utilizate în cancelaria episcopală încă din anul 1790, odată cu introducerea sistemului de registratură, dar în sistemul de evidență, respectiv în arhivarea actelor, nu avuseseră nici un rol.

Fără a prezenta varietatea de sisteme de arhivare și de instrumente de evidență existentă în arhiva capitulară, arhiva episcopală se remarcă din punct de vedere arhivistice prin modul diferit de rezolvare a ordonării și evidenței actelor, apropiindu-se mult de concepția modernă de constituire a arhivelor.

Importanța documentară.

Arhiva Episcopiei catolice de Oradea, atît cea capitulară, cît și cea episcopală, trecută prin numeroase vicisitudini în cursul veacurilor se prezintă azi văduvită, în mare măsură, de partea veche a sa, în urma repetatelor distrugerii și înstrăinări de acte.

Cu toate acestea, prin varietatea și vechimea documentelor, ea constituie în prezent cea mai bogată și mai valoroasă sursă informațională internă pentru cunoașterea istoriei țării noastre, îndeosebi după eliberarea Orăzii de sub stăpînirea turcească.

Cele mai vechi documente originale care s-au păstrat din arhiva veche datează din anii 1318 și 1329. Ambele sînt emise de locul de adevăritare al conventului din dealul Orăzii și se referă la probleme de proprietate asupra unor posesiuni din comitatul Bihor, unele în localități dispărute⁶.

Documentele originale anterioare secolului al XVII-lea sînt puține la număr. Majoritatea lor sînt acte privilegiale ale episcopiei și capitulului, ale unor localități de pe domeniile acestora, acte de proprietate, hotărînicii etc. Multe din ele au fost cunoscute istoricilor vechi, mai ales celor care s-au ocupat cu istoria diecezei orădene, ca: Ganóczi, Pray, Fejér, Rómer, Bunyitay ș.a. Menționăm diploma privilegială emisă de regele Ladislau V la Praga în 1454 prin care se cerea oficialilor din comitate și orașe ca locuitorii tîrgului episcopal Beiuș și ai tuturor satelor din districtul Beiuș, care călătoresc pentru procurarea celor necesare traiului, să nu fie arestați, judecați sau jefuiți⁷. Amintim, de asemenea, actele privilegiale emise în secolul al XV-lea de episcopi de Oradea pentru tîrgul Beiuș și iobagii din localitate și din district, prin care Beiușul era declarat oraș liber, cu dreptul de a-și alege jude și 12 jurați, care să constituie

⁶ Ibidem, *Instrumenta litteralia*, fasc. XVI, b.

⁷ Ibidem, fasc. XIV, nr. 19.

scaunul de judecată, scos de sub jurisdicția castelanilor⁸.

În schimb, în arhiva capitulară există un considerabil număr de transumpturi emise de locuri de adevărire sau de alte instituții laice și eclesiastice, care cuprind documente începând din secolul al XIII-lea. În transumpturile capitului episcopiei din Alba Iulia sînt transcrise 97 de documente (1281—1668), în cele ale capitului din Bratislava 32 (1318—1528), în cele ale magistratului din Brașov 8 (1224—1586), ale conventului din Cluj-Mănăstur 104 (1355—1667), ale conventului din Lelesz 68 (1372—1692) etc.

Între documentele transcrise de la capitolul din Bratislava se găsește și cel emis de capitolul din Oradea la 6 decembrie 1342. Acesta a fost publicat în „Documente privind istoria României” după textul publicat de Fejér și se referă la moșia Zeben din apropiere. Față de textul lui Fejér în transumptul de la Bratislava mai apare un text adăugat după 1345, privind o hotărnicie a moșiei, cerută de episcopul Andrei. Elementul important din textul adăugat constă în faptul că între martori figurează incasatorul banilor de la *mina de aur din Beiuș*, Iacob Albar („... executor pecuniarum auri fodinae de Belényes”), ceea ce reprezintă prima mențiune privind existența unei mine de aur în exploatare pe domeniul episcopiei⁹.

În condica „Transumpta ex Archivo V Case referă la moșia Zeben din apropiere de Oradea. Față de textul lui Fejér în transumptul de Wep. fondatorul spitalului de pe lângă școlile din Oradea¹⁰, amintit și mai târziu de documente din 1452 și 1514¹¹.

Între transumpturile obținute de la conventul din Cluj-Mănăstur figurează și diploma lui Ioan al II-lea, din anul 1570, prin care erau confirmate privilegiile breslei fierarilor, pînțenarilor și armurierilor din Oradea, reconstituite de capitolul din Oradea în 1481 în locul celor pierdute cu prilejul invaziei turcești din 1474¹².

Transumptul redă textul integral și exact al diplomei lui Ioan al II-lea, cît și al privilegiatului dat de capitol, fapt deosebit de important, întrucît diploma din 1481 a capitului este dispărută, iar cea a lui Ioan al II-lea a fost foarte grav deteriorată într-un incendiu.

Transumpturile autentificate sînt importante nu numai prin bogăția informațiilor pe care le cuprind, ci și prin faptul că pe baza lor pot fi corectate greșeli făcute cu ocazia editării unor documente al căror text a fost publicat după copii simple sau după originale deteriorate.

⁸ Ibidem, nr. 22.

⁹ Documente privind istoria României, Transilvania, vol. IV, p. 111—112; Arh. St. Oradea, fond Capitolul. Instrumenta litteralia, Transumpta Posoniensis, nr. 55, p. 13—18.

¹⁰ Arh. St. Oradea, fond Capitolul, Instrumenta litteralia, fasc. III, b, Transumpta ex archivo V. Capituli Albensis, p. 2.

¹¹ Ibidem, p. 4, 11.

¹² Ibidem, fasc. LII C. Transumpta ex conventu B.M.V. de Kolos-Monostra 1769, p. 21—31.

Un exemplu în acest sens îl constituie actul de donație din 1 mai 1342 al episcopului Andrei, prin care este înzestrată mănăstirea de călugărițe din ulița Veneției (Oradea).

Documentul a fost publicat de Fejér în 1852 și apoi de Bunyitay în 1883. Editorii colecției „Documente privind istoria României”, Seria C, pregătind includerea lui în volumul IV și-au dat seama de deosebirile existente între textele apărute anterior, deosebirii datorate faptului că unul din editori a folosit originalul deteriorat iar altul o copie simplă, și au încercat stabilirea textului corect, fără a reuși pe deplin. Transumptul documentului, emis la 1772 pe baza originalului nedeteriorat existent la capitolul din Bratislava, dă rezolvarea problemei, reproducind exact textul original, perfect lizibil la data respectivă¹³.

Documentele pînă în secolul al XVII-lea, importante prin vechimea și conținutul lor, se referă, în general, la aspecte variate, fără să redea imaginea de ansamblu a unui eveniment istoric sau a unei probleme pe o perioadă mai îndelungată.

Documentele de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, mai ales cele din secolele XVIII și XIX, acoperă o largă arie teritorială și au o mare densitate în timp.

Actele economice create de episcopie de la 1633 pînă în secolul al XX-lea pot fi considerate ca cele mai valoroase.

Un interes deosebit îl reprezintă, mai ales din punct de vedere demografic și economic, diferitele conscrieri întocmite pentru localitățile de pe mările domeniului episcopal. Conscrierile sesiilor iobăgești, începînd din anul 1715 pînă la mijlocul secolului al XIX-lea se referă la 104 localități, majoritatea din comitatul Bihor; pentru 89 localități se păstrează conscripțiile urbariale dintre anii 1742 și 1848, iar tabelele centralizatoare ale conscripțiilor urbariale, pe domenii, provizorate și șpanate, însumează datele din toate posesiunile episcopale între anii 1748 și 1848.

Surse informaționale de o valoare excepțională reprezintă, prin complexitatea lor, conscrierile bunurilor episcopiei, întocmite cu ocazia vacanțelor scaunului episcopal, cel din 1733 constituind unul din cele mai elocvente exemple.

Întocmită de doi consilieri ai Cămării regale din Scepusium după moartea episcopului Emeric Csáky aceasta este prima conscriere completă a domeniului episcopal după refacearea sa în urma acțiunilor și proceselor din primele decenii ale secolului al XVIII-lea¹⁴.

La data întocmirii conscripției, domeniul era împărțit în două mari provizorate (al Orășii și al Beiușului) și cuprindea 6 ȕrguri, 169 de posesiuni și 43 de predii. Datele înscrise în

¹³ Documente privind istoria României C. Transilvania, vol. IV (1341—1350) Edit. Acad. R.P.R., București, 1955, p. 76—78; Bunyitay, A Váradí püspökség története, II, p. 488—491; Instrumenta litteralia, fasc. I, Transumpta Posoniensis, nr. 56, p. 18—24.

¹⁴ Arh. St. Oradea, fond Domeniul episcopiei române unite de Oradea, nr. 1, p. 1—522.

punctele și rubricile conșcrierii se referă la locuitorii întregului domeniu, la bunurile lor, veniturile episcopiei provenite din obligații feudale, prestațiile locuitorilor, veniturile din monopoliuri feudale, de pe pământurile alodiale, din arenze, diferite taxe, amenzi etc. Punctele și rubricile conșcrierii sînt următoarele: numele și prenumele iobagilor și numărul fraților și fiilor care locuiesc cu ei sub același acoperiș, sesiile folosite; bunurile mobile și imobile ale iobagilor (cai, boi, vaci, oi, capre, stupi, cazane de fierț țuică, mori, vii); numele jelerilor și bunurile lor; pământurile lucrate de străini; viile nou plantate; pământurile alodiale și bunurile imobile de pe acestea (mori, circiuni, manufacturi); curiile nobiliare și numărul nobililor și scutiților; robotele cu animalele și brațele, dijmele și nonele din vin, cereale și hamei; censul anual sau taxele de Sf. Gheorghe și Sf. Mihai; taxele pentru ghindărit și pășunatul porcilor, plata paznicilor, banii creștinătății, ai secerișului; veniturile din crișmărit, măcelărit, morărit, băi termale, manufacturi de bere (braxatorii), vama tirgurilor și podurilor, cuptoare de ars var, topitorii de fier, răscumpărarea pieilor de vulpe și jder, mori de scinduri, arenze de predii și circiuni; taxe de pescuit, amenzi etc.

Analiza datelor conșcrierii permite concluzii deosebit de interesante. În provizoratul de Oradea se aflau la 1733 circa 12 000 de locuitori, iar în cel de Beiuș, numărul lor abia depășea cifra de 10 000 ceea ce era extrem de puțin. Foarte scăzut era și numărul animalelor aflate în proprietatea iobagilor, în provizoratul Oradea 753 de cai, în cel de Beiuș 702, boi 1943, respectiv 2064, vaci 1168 și 1701 ș.a.m.d. Se observă, însă, un început al dezvoltării producției manufacturiere și industriale, pe posesiunile urbariale și alodiale ale domeniilor funcționând 114 mori, 2 manufacturi de bere (braxatorii) 5 pive pentru postav, 2 topitorii de fier, 2 mori de scinduri și un mare număr de cuptoare de ars var.

Constatări interesante permit și veniturile realizate de episcopie. Evaluate în bani, veniturile în natură și prestațiile din obligații feudale sînt apreciate la suma de 35 643 florini și 15 cruceri, iar sumele realizate din monopoliurile feudale, de pe pământurile alodiale, din taxe, arenze etc. se cifrează la 64 699 florini și 4 cruceri.

Valoarea acestor venituri se poate aprecia dacă se are în vedere că la 1733 totalul salariilor slujbașilor de pe întregul domeniu se ridica doar la 4 070 florini, din care 978 florini constituind salariul inspectorului domeniului, iar 26 florini suma cuvenită unicului învățător plătit la acea dată de episcopie. În această perioadă prețul unui cal de rasă era de circa 60 florini¹⁵.

Dintre documentele privind manufacturile care au funcționat pe domeniul episcopiei menționăm pe cele provenind de la manufactura de sticlă din Beliu, fierăria de la Vascău și braxatoria de la Seleuș. Din anul 1741 până în 1890 pot fi urmărite, în socoile manufacturii și apoi ale fabricii de sticlă, veniturile și cheltuielile, activitatea de organizare a producției, procurarea materiei prime și a utilajelor, forța de muncă utilizată, construcțiile ridicate și în final arendarea și vânzarea fabricii. Pentru o perioadă de două secole (1720—1922) există actele privind fierăria din Vascău. Între ele remarcăm cele referitoare la ridicarea construcțiilor fierăriei și repararea lor, utilajele și materia primă folosită, producția realizată și desfacerea sa. În aceste acte se găsesc referiri la fierăriile din Briheni și Săliște, minele de cupru din Vărzarii de Sus și casa de ajutor a muncitorilor de la fierăria din Vascău. Dezvoltarea manufacturii de bere din Seleuș este prezentă în documente începînd din 1727 pînă în 1880.

De o valoare informațională deosebită pentru cunoașterea dezvoltării culturale a Bihorului sînt actele rezultate din exercitarea de către episcopie a drepturilor de patronat. Ele se referă la construcțiile de școli românești în 39 de localități din Bihor, construirea și repararea bisericilor românești, ajutoarele acordate preoților și învățătorilor români.

Documentele provenite de la tirgurile de pe domeniul episcopal oglindesc dezvoltarea acestora. Cele ale tirgului Oradea-Olosig dintre anii 1738—1864, reflectă organizarea politică a tirgului, stabilirea hotarelor sale, procesul cu episcopia româno-catolică (1808—1830), sistematizarea străzilor, construcții de case particulare, clădiri publice, drumuri și poduri, regularizarea apelor, activitatea meșteșugărească și a breslelor, obligațiile feudale ale locuitorilor, activitatea comercială, stabilirea impozitelor ș.a.

Problematica documentelor care formează arhiva episcopiei româno-catolică de Oradea este, desigur, mult mai largă. Ea îmbrățișează toate aspectele vieții economice, sociale, politice, culturale, religioase etc. ale teritoriilor care au intrat în componența Partiumului și în primul rînd a comitatului Bihor.

Prin informațiile oferite cercetării științifice și prin etapele parcurse de arhiva Episcopiei romano-catolice, cît și prin faptul că timp îndelungat ea a fost inaccesibilă cercetătorului, această arhivă poate fi apreciată ca o adevărată mină de aur, care așteaptă meșteri pricepuți în fața cărora să-și dezvăluie tainele.

¹⁵ Arh. Naț. Magh. P. 102, 1 cs., 1 t, nr. 1.

OPINII PRIVIND ARHIVELE ECONOMICE *

IONEL GAL — director general
al Arhivelor Statului.

Direcția generală a Arhivelor Statului, răspunzând unor cerințe actuale și de perspectivă ale dezvoltării economico-sociale și științifice a țării noastre pe calea progresului, a construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, a inițiat această „Masă Rotundă” având ca tematică documentele cu caracter economic. Tema ne-a fost sugerată de impetuoasa dezvoltare a României într-unul din sectoarele cheie ale progresului: cel economic.

Arhivele Statului, cu vechi tradiții în păstrarea și conservarea tezaurului documentar național, are menirea de a se îngriji, conform hotărârilor de partid, a legii ocrotirii patrimoniului cultural-național și legislației arhivistice în vigoare, ca valori de interes pentru activitatea socială curentă și cele devenite izvoare cu caracter istorico-documentar să fie astfel administrate încât să reflecte veridic epoca în care au fost create, să redea în întregime procesul revoluționar pe care-l străbatem.

De aceea, este firesc, credem noi, ca pe planul atribuțiilor și al rolului Arhivelor Statului în cadrul frontului științific al țării, să abordăm o problemă de strictă actualitate. Pentru aceasta am solicitat participarea specialiștilor: cercetători științifici, cadre didactice universitare, juristi, reprezentanți ai instituțiilor și întreprinderilor creatoare de documente economice, arhiviști etc. Am considerat că prin opiniile și propunerile ce se vor exprima vom avea prilejul să inițiem acele măsuri menite să asigure transmiterea valorilor documentare certe generațiilor viitoare.

Invitația noastră s-a bucurat de o bună primire din partea dumneavoastră, ceea ce ne dă garanția unui schimb fructuos de păreri, atât pentru creatorii cit și pentru cercetătorii izvoarelor economice.

După cum vedeți, tematica propusă de noi pentru dezbateră este orientativă, ea suportând completări sau modificări. Ne-am gândit să ne prezentăm câteva aspecte legate de aplicarea și respectarea legislației arhivistice reliefând direcții ale colaborării cu Arhivele Statului.

Același interes îl au: sistemul de evidență și termenele de păstrare stabilite documentelor economice în raport cu valoarea lor științifică și practică, raportul existent între documentul economic și alte domenii de activi-

tate, prelucrarea automată a informațiilor din documentele economice etc. Fără a ne propune să rezolvăm într-unul conceptul de document economic, opiniile dumneavoastră în această direcție prezintă un interes deosebit.

O altă mențiune se cuvine cantității de documente economice ce se creează în prezent având în vedere spațiile de depozitare existente. Trebuie, așa dar, să ne gândim ce păstrăm și cât păstrăm, care categorii de documente dau dimensiunile reale epocii în care au fost create, societății românești în general și ceea ce este specific micronucleelor sociale pe care le reprezentăm cei de față.

Instituția noastră a efectuat un studiu asupra arhivelor existente la organizațiile socialiste din toată țara. Datele obținute ne-au dus la concluzia că o cantitate însemnată de documente se găsește la ministere și instituții centrale iar procesul de prelucrare este extrem de diferit de la organizație la organizație. Cantitatea uriașă de materiale existente implică intensificarea procesului de selecționare, care este de strictă actualitate și pe plan internațional. Nu s-au stabilit criterii unice în selecționarea documentelor. Multe țări folosesc instrumente de lucru cu caracter orientativ, cum sînt îndrumătoarele cu termene de păstrare.

Arhivele Statului din România au fost preocupate de-a lungul anilor de acest aspect al muncii arhivistice și au inițiat o serie de măsuri. Astăzi, pe baza legislației arhivistice, funcționează peste 10 000 comisii de selecționare care au responsabilitatea de a se exprima asupra valorii documentelor, de a stabili care categorii de documente trebuie să intre în circuitul economic deoarece sînt creatorii acestor documente. Opiniile diferite care s-au exprimat ne-au îndemnat să reluăm discuția în sensul revederii nomenclatoarelor împreună cu reprezentanții instituțiilor.

Acestea sînt numai câteva aspecte ale vastei problemă pe care o ridică documentele economice. De aceea, am apelat la economiști, istorici, alți specialiști, creatori și beneficiari ai documentelor economice pentru ca, împreună, să găsim soluția de rezolvare. Mulțumindu-vă pentru participare vă rog să vă exprimați opiniile și sugestiile pe care le așteptăm cu viu interes.

VIRGIL TATOMIR — directorul filialei
Municipiului București a Arhivelor Statului

Creșterea producției agricole și meșteșugărești, lărgirea pieței interne și creșterea exportului de produse agricole, pe măsura angrenării Principatelor Române în circuitul economic și cultural european și a afirmării relațiilor de producție capitaliste, au dus concomitent cu creșterea volumului investițiilor în agricultură la apariția băncilor, la efectuarea a tot mai numeroase operațiuni și evidențe comerciale necesare funcționării sistemului eco-

* După cum am anunțat în numărul precedent, publicăm opiniile exprimate de participanții la Masa Rotundă privind arhivele economice, organizată în ziua de 5 octombrie 1979.

nomic care în final s-au manifestat în constituirea numeroaselor documente de arhivă.

Pînă la actul istoric de la 23 August 1944, documentele economice erau constituite, indiferent de creatorul lor, după regulile stabilite de normele financiar-contabile și de planificare, reglementate de legislația existentă, ce privea acest domeniu, continuându-se acest mod de aplicare a regulilor de întocmire a documentelor economice pînă la actul naționalizării din 11 iunie 1948.

Cercetarea fondurilor economice constituite de diferite instituții și depistarea, în special, a celor care au funcționat pînă în anul 1948, trebuie să stea cu prioritate în atenția noastră, cunoașterea și aprecierea importanței arhivelor respective fiind de mare interes pentru activitatea de cercetare a istoriei economiei naționale.

Cunoașterea componentei acestor fonduri, ne servește în primul rînd la ordonarea și organizarea documentelor economice care urmează să fie preluate de către Arhivele Statului, iar prelucrarea lor științifică va scoate în evidență bogăția informațiilor care le dețin.

Cantitatea și genul acestor documente au fost condiționate de natura economico-financiară a creatorilor, rînduirea lor pe profile ne dă posibilitatea în multe cazuri să urmărim pînă în zilele noastre dezvoltarea fiecărei instituții în parte, putîndu-se aprecia gradul și situația economică în raport cu alte instituții similane.

În ceea ce privește cantitatea documentelor se constată că acestea crește în raport cu importanța instituției și a gradului de afirmare pe plan economic, a volumului de lucrări efectuate, a vechimii și dezvoltării activității instituției.

Deși sînt întreprinderi economice care creează un volum mai mare de acte economice decît un trust, centrală sau minister, raportul valoric îi este defavorabil. Întrucît cu cît urci spre vîrfurile ierarhice, acestea sînt mai centralizate, cuprinzînd date sintetice ce pot fi introduse pe calculatoare în programe speciale.

În precizarea și delimitarea importanței documentelor economice trebuie să ținem seama și de legăturile ce le poate avea un document cu alte genuri de acte, date ce se împletesc și se condiționează reciproc.

Existența unui mare volum de documente economice cu date de importanță primară sau secundară ne obligă să dimensionăm la justa valoare aceste cantități, folosind criterii științifice de analiză economică și istorică, care, în final, să satisfacă nu numai cerințele imediate ale activității practice a instituției respective dar și viitoarele preocupări ale activității științifice.

Un document economic, oricare ar fi natura sau destinația lui, are însușiri numeroase, din care numai o parte îi determină calitatea, gradul nivelului de informații.

Criteriile de apreciere a valorii economice se stabilesc din conținutul său, precum și prin nomenclatoarele și indicatoarele cu termene de păstrare întocmite de ministerele de resort. Termenele de păstrare stabilesc durata cît

un document îndeplinește în decursul existenței sale anumite condiții specifice potrivit destinației sale.

În aprecierea valorii trebuie să avem în vedere existența unor informații parțiale, specifice, care dau temporar girul păstrării lui. Altele conțin informații generale de sinteză, amănunte care măresc în mod normal importanța lui prin aprecierea unor termene de păstrare P, 10 sau 15 ani. Coeficientul de apreciere a valorii documentului economic se stabilește în funcție și de volumul documentelor care ne-au mai rămas. Pentru fondurile vechi unde există cantități minime de material va trebui să le păstrăm, deși nu au valoare deosebită, întrucît sînt singurele surse de informare asupra acestei instituții.

Sînt cazuri cînd din documente disparate, care la prima vedere nu ar prezenta interes se pot trage concluzii importante asupra unor probleme sau aspecte din activitatea instituției. De aceea baza științifică a aprecierii valorii documentului o constituie și modul cum am putut analiza în perspectivă satisfacerea cerințelor de cercetare, ținînd seama de preocupările viitoare ale specialiștilor din domeniul economiei și istoriei naționale.

Deci, trebuie să stabilim gradul în care documentul se integrează cerințelor activității științifice și în ce măsură poate satisface o temă de cercetare.

Obiectivele principale spre care trebuie să ne îndreptăm atenția în viitor sînt următoarele: depistarea tuturor fondurilor economice, constituite de vechile instituții sau întreprinderi și cunoașterea amănunțită a valorii documentelor respective; preluarea de către Arhivele Statului a fondurilor constituite de vechile instituții pînă în 1948; mai multă atenție în executarea operațiunilor de selecționare, factorul cantitativ fiind unul din criteriile de bază în păstrarea acestor documente; păstrarea fondurilor mai vechi în totalitate; întrucît indicatoarele ministerelor au termene diferite de păstrare pentru aceleași genuri de acte să se procedeze la uniformizarea lor.

IONESCU RADU — șeful Serviciului acte economice din Direcția generală a Arhivelor Statului.

Serviciul pe care-l conduc deține cca 20 000 m.l. arhivă creată de ministerele cu caracter economic, înființate în număr mare după anul 1948. De aceea, una din problemele actuale pe care o supunem atenției dumneavoastră este valoarea documentelor economice, ce categorii de documente slujesc cercetarea științifică actuală și viitoare, istoria poporului nostru. La consfătuirea din 22 iunie 1979 cu aceeași temă au rezultat unele propuneri. Noi am făcut un studiu și sîntem în curs de elaborare a unei liste cu documentele care au caracter permanent. Vă rugăm să vă exprimați opiniile în legătură cu valoarea documentelor create de instituția sau întreprinderea dumneavoastră, ce categorii trebuie păstrate permanent.

În strînsă legătură cu aceasta este selecționarea. Ministerele dețin peste 200 000 m.l. arhivă pe care trebuie s-o selecționeze cu ajutorul comisiilor de selecționare, conform nomenclatorului termenelor de păstrare. Numai astfel Arhivele Statului pot prelua documentele cu păstrare permanentă pentru a oferi generațiilor viitoare acele izvoare istorice care să redea veridic dezvoltarea societății românești.

În cadrul colaborării cu instituțiile creatoare, o însemnătate deosebită o are încadrarea posturilor destinate muncii de arhivă cu personalul calificat în acest sens. Fluctuația mare a personalului care lucrează pe linie de arhivă nu permite desfășurarea în condiții corespunzătoare a activității arhivistice, eficiența muncii este scăzută. De aceea, dorim ca sprijinul între noi să fie reciproc în interesul tuturor factorilor.

NICOLAE MARCU, profesor — Academia de studii economice.

Am mai participat la dezbateri de acest gen organizate de Arhivele Statului. Tema supusă atenției noastre nu este nouă, încît nu trebuie să insistăm asupra însemnătății ei. Apreciez că Arhivele Statului pe drumul pe care a mers a fost cel just și s-au rezolvat lucruri importante. Dacă ar fi să comparăm Arhivele Statului cu cele dinainte de 1944, ar trebui să arătăm că s-a făcut un adevărat salt în ceea ce privește păstrarea documentelor, în cazul de față, a celor economice, s-au întocmit instrumente de lucru — nomenclatoare — care s-au trimis întreprinderilor pentru a avea un îndreptar asupra a ceea ce trebuie păstrat din punct de vedere arhivistic. Instituțiile însă sînt singurele care trebuie să cunoască ceea ce trebuie păstrat. Acum există un cadru legal cu privire la păstrarea unor fonduri de documente (exemplu cele privind gestiunea economică a unităților) în care noi nu putem interveni, e o disciplină contabilă. Problema scurtării termenelor la unele categorii de documente economice privește strict unitatea economică, pe noi ne interesează documentele de importanță istorică arhivistică, iar nomenclatoarele și indicatoarele cu termene de păstrare, tocmai la aceste documente se referă. S-ar putea să fie nevoie de o nouă revizuire a acestora pentru micșorarea termenelor de păstrare, însă aceasta trebuie să se facă cu multă grijă de către niște comisii organizate aici, la Arhivele Statului. Dar mai întîi ar trebui să clarificăm ce este important și ce nu este din documentele economice.

Pe noi cercetătorii arhivelor economice ne interesează, în primul rînd, documentele de decizie în întreprinderi, tot ceea ce privește luarea acestor decizii economice, acesta este fondul cel mai important și nu trebuie să dispară sub nici un motiv. Aici munca de revizuire a nomenclatoarelor trebuie să fie foarte prudentă. Pentru noi ca arhiviști, ca

cercetători are foarte mare importanță hotărîrea prin care s-au luat aceste măsuri de gestionare. S-a arătat că există arhive economice încă din 1948 nepreluate. Acestea trebuie preluate la Arhivele Statului deoarece termenul de 30 de ani deja e depășit.

Doresc să ridic două probleme în legătură cu ceea ce ne preocupă azi. În primul rînd aceea a informaticii moderne în domeniul arhivistic unde am constatat că sîntem cam în urmă. Știu că s-a făcut ceva, dar nu există o bază proprie a Arhivelor Statului. Trebuie creată o bază proprie modernă de calcul. Dacă nu înțelegem că tehnica modernă trebuie să pătrundă în Arhivele Statului este inutil să discutăm despre cantitatea uriașă de documente care se creează. Trebuie creat un program de informații și un centru de calcul al Arhivelor Statului. Fac această propunere pentru că sînt întreprinderi care au asemenea centre și Arhivele sînt obligate să dispună de acestea.

Tot pe această linie a folosirii mijloacelor moderne trebuie apelat mai mult la microfilmare dacă vrem să păstrăm pentru generațiile viitoare fonduri importante cu documente economice. Microfilmele prezintă avantajul că într-un volum restrîns se păstrează o cantitate mare de documente. Este adevărat că toate acestea necesită cheltuieli financiare. Trebuie însă să avem în vedere că aceste probleme sînt de interes național.

De asemenea, publicațiile Arhivelor Statului trebuie înmulțite, să se editeze permanent.

VALENTIN SORESCU, inginer — Institutul de îmbunătățiri funciare.

În cadrul Institutului îmi desfășor activitatea în sectorul de programare-informatică. Avînd în vedere rolul Arhivelor Statului în frontul științific ar fi necesar ca cercetarea istorică să fie inclusă în sistemul național. Pentru aceasta în situația că Arhivele vor dispune de o bază proprie prin dotarea cu un calculator „Felix” se impune pregătirea cadrelor cu cel puțin doi ani înainte. Montarea calculatorului durează un an. De asemenea, programul actual cu care se lucrează nu e compatibil cu calculatorul Felix, trebuie revizuit.

În acest sens apreciez că dotarea Arhivelor Statului cu un calculator nu va rezolva prea mult, este necesară o rețea de teletransmisie, teledrepturare în cadrul căreia informațiile să se transmită direct pe benzi magnetice.

În ce privește microfilmarea o consider o acțiune modernă și necesară. Privită în perspectivă se impune efectuarea unui studiu elaborat în colaborare de catedra de informatică din cadrul Academiei „Ștefan Gheorghiu” și Arhivele Statului, să se facă o încercare de regăsire cu cîteva sute de fișe.

Tov. prof. Marcu N. propune ca la experimentul preconizat să participe și Catedra de informatică din cadrul A.S.E.

CRISTIAN DUMITRESCU, procuror — Procuratura generală.

Discuțiile ce s-au purtat la această masă rotundă ne-au sugerat o serie de concluzii care vor fi aduse la cunoștința conducerii Procuraturii generale precum și unele propuneri în legătură cu păstrarea documentelor în cadrul Procuraturii și în unitățile subordonate. Am reținut problemele abordate de tov. prof. Marcu N. și sint de acord cu propunerile. Prin excelență instituția noastră nu are caracter economic, dar avem și noi o direcție de contabilitate, plan, deși nu voi discuta din acest punct de vedere. Mă voi opri asupra revizuirii nomenclatorului, în sensul că această operațiune creează posibilitatea comisiei de selecționare să reducă termenele iar dosarele să fie date la topit. După cutremurul din 1977 noi am redus substanțial termenele: spre exemplu registrele de evidență se păstrează numai 10 ani; dosarele care creează drepturi și obligații se păstrează 30 de ani, este o concepție greșită; dosarele civile am spus că trebuie păstrate 30 ani pentru că oricând se pot ivi litigii. În ce privește dosarele penale, am ajuns la concluzia că am trecut în nomenclator ca termen de păstrare a unor dosare prescripția pedepsei, dar acest lucru nu este valabil pentru Procuratura generală. Deci, concluzia pe care am tras-o a fost necesitatea revizuirii nomenclatorului și a face propuneri cu multă prudență. Se mai păstrează, încă, dosare care nu sînt necesare.

Tov. director general I. Gal: termenul de 15 ani la documentele economice se poate reduce?

Tov. procuror Dumitrescu C.: documentele contabile trebuie păstrate, depinde de delapidare, de valoarea pagubei, de calificarea în sine a faptei. Spre exemplu bonurile de vinuri, nu trebuie păstrate 20 ani, dar trebuie să existe o evidență a valorii lor.

NICOLAE LEONĂCHESCU, prof. univ. dr. ing. — Institutul de construcții, București.

Conferim arhivelor cel puțin două funcții: una pasivă — MEMORIZAREA, mesaj în atenția generațiilor viitoare și alta, activă — INSTRUMENT de lucru cotidian, pentru generația actuală. Ambele funcții trebuie exercitate la nivelul problemelor și dotării anilor noștri.

Pentru memorizare, creatorii, în colaborare cu specialiștii în arhivistică, trebuie să selecționeze din ceea ce produc, arhiva care le definește creația și fenomenul ce merită a fi consemnat pentru istorie. Apreciem că în selecție, deciziile pluridimensionale — acte de ordin zero, fundamental — și faptele cu caracter de geneză au prioritate absolută. Evident, în funcție de posibilități, se pot selecta și conserva și acte de ordinul unu, doi etc. a căror importanță este din ce în ce mai redusă.

Criteriul de selecție trebuie să rămână valoarea istorică, creația de istorie, nu alte cri-

terii cum ar fi: fraudă, infracțiunea, penumbra socială mărunță etc.

Calificarea celor ce selectează, gospodăresc și conservă arhiva este fundamentală în succesul acțiunii. Se impune ca DGAS să asigure, în limita posibilităților, reciclarea periodică a personalului ce gospodărește arhivele la nivelul diverselor instituții și întreprinderi.

Cum se memorizează? este o problemă specială. Diversificarea contemporană a mijloacelor de comunicare și a activităților umane desfășurate într-un singur loc de muncă impune Arhivelor Statului o dotare tehnico-materială adecvată. DGAS trebuie să dispună, chiar și la nivelul unităților sale teritoriale, de tehnici adecvate de conservare și reparare a: benzilor de magnetofon, discurilor, filmelor, fotografiilor, documentelor pe hirtie obișnuită, desenelor tehnice în tuș pe calc, diapozitivelor pe sticlă, tablourilor în ulei etc. Conservarea, spre exemplu, a arhivelor tehnice, inclusiv selecționarea și prelucrarea lor, ridică probleme particulare care diferă substanțial de cele ale arhivei unei judecătoriai. În acest sens, introducerea copiilor autentificate în circuitul de lucru reprezintă o cale de apărare a originalilor.

Propunem ca „Revista Arhivelor” să-și mărească numărul de pagini al fiecărui număr, să grupeze și să publice în numere tematice articole pe genuri de arhive: tehnice, economice, juridice, cinematografice etc.

Funcția activă a arhivelor este necesară pentru deservirea generației actuale, în evenimente ca: pensionarea, succesiunea, stabilirea infracțiunii etc. Accesul la arhive și prelucrarea acestora de diverși cercetători, inclusiv de istorici, impun utilizarea unor tehnici perfecționate pe măsura imenselor depozite de arhivă existente și care cresc continuu.

Se impune, în aceste condiții, dotarea D.G.A.S. și a filialelor sale teritoriale cu ordinatoarele de mare capacitate de memorizare și prelucrare. A consulta azi filă cu filă, spre exemplu, condicile Divanului domnesc spre a denista o informație despre Stroesci-Argeș, echivalează cu construcția Canalului Dunărea-Marea Neagră în secolul 20 tot cu sapa și lopata ca și acum 2000 ani. Cîștigul de timp prin folosirea ordinarilor în unitățile Arhivelor Statului are în primul rînd aspect economic și în al doilea rînd aspectul de exactitate și probitate. Ordinatorul — iată un postulat ce se cere acceptat și onorat în activitatea arhivelor noastre.

COSTIN FENEȘAN, arhivist — Direcția generală a Arhivelor Statului.

În activitatea economică se creează documente economice și tehnice în mai multe exemplare. Problema este, care exemplar îl păstrăm, mai păstrăm și documente intermediare? Aceste probleme trebuie rezolvate la nivelul național. Unde se păstrează documentul, la forul de decizie?

Cine păstrează documentul? În ceea ce privește introducerea documentelor în circuitul științific, cele cu conținut primar pot fi realizate pe microfise și introduse în calculator.

PANFIL ȘTEFĂNESCU, economist — director adjunct la Întreprinderea 23 August

În cadrul întreprinderii „23 August” activitatea arhivistică s-a organizat conform Decretului nr. 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național al R. S. România și Legea nr. 12/1971.

Ținând cont de importanța deosebită a documentelor ce se creează și de faptul că se lucrează și arhiva Centralei Industriale de Utilaj Tehnologic și Material Rulant pentru soluționarea problemelor în cadrul serviciului Administrativ din Direcția Administrativă s-a organizat un birou de arhivă, încadrat cu 10 persoane (un șef birou și 9 arhivari). Documentele sînt ordonate pe ani, compartimente și termene de păstrare pentru documente secrete și documente obișnuite.

În munca de arhivă se respectă legislația arhivistică în vigoare, indicatorul termenelor de păstrare editat de M.I.C.M. privind termenele de păstrare ale materialelor documentare create de întreprindere. Corespondența este inventariată pe termene și compartimente de lucru pînă în anul 1968.

În prezent se lucrează la documentele create în anul 1969.

Între noi și Arhivele Statului există o colaborare strînsă ce se realizează prin instrucțiunile ce se organizează periodic de Arhivele Statului și participarea lor la unele ședințe de lucru ce se țin la biroul arhivă: indicații și consultații ce ne sînt date de Arhivele Statului, telefonic sau prin prezența lucrătorilor noștri la Arhive.

În cadrul întreprinderii noastre actele economice sînt create de Direcția economică a centralei prin serviciile sale: plan-dezvoltare-organizare, centrul de calcul, contabilitate, financiar, postcalul, prețuri analize economice, contractări, programare-lansare, colaborări ca și toate fabricile și sectoarele din întreprindere.

Actele mai importante ce se creează sînt: deciziile date de conducerea întreprinderii și a centralei, regulamentele cu specific pentru problemele de planificare și evidență statistică, dispoziții — normative, lucrări privind definitivarea planurilor de perspectivă, planul de producție, bugetul de venituri și cheltuieli, planificări financiare, analize economice pe centrală și întreprindere, dări de seamă, rapoarte periodice, facturi și dispozițiile de plată etc.

Toate documentele economice au o valoare mare ținînd seama de importanța economică, pentru compararea periodică a datelor înscrise, pentru importanța lor la raportare în planurile economiei naționale.

Toate documentele economice se înregistrează în sistemul de evidență al serviciului

respectiv, iar la predarea lor la arhiva generală a întreprinderii sînt însoțite de un tabel cu termene din nomenclator — indicator M.I.C.M. cu termene de păstrare.

La biroul arhivă se inventariază și se păstrează în pachete, separat pe servicii, cu numere ce se înregistrează în procesul verbal anual.

Seleționarea se face anual, în funcție de termene, de către biroul arhivă cu aprobarea comisiei de seleționare numită prin decizia directorului general. La seleționare se are în vedere valoarea documentară și cea practică a documentelor.

Ținînd cont că indicatorul întocmit de M.I.C.M. în anul 1973, cu unele modificări aduse ulterior nu mai corespunde nevoilor actuale, este necesar să fie modificat în sensul micșorării termenelor de păstrare a documentelor.

De asemenea, opinăm ca la Registratura întreprinderii să nu se mai oprească un exemplar din lucrările ce se trimite la alte întreprinderi, întrucît copiile acestor lucrări se clasează la arhiva generală. În prezent și biroul registratură trimite anual sau periodic cite un exemplar la registratura întreprinderii, eliminîndu-se astfel practica să se predea la arhivă cite 2, 3 exemplare din același material.

Seleționarea anuală a documentelor se efectuează de biroul arhivă cu aprobarea Arhivei Statului.

Comisia de seleționare este constituită prin decizie și este formată din șefii serviciilor contabilitate, tehnic-dezvoltare, investiții, organizarea producției, programare-lansare, registratură, financiar, aprovizionare, juridic, contractări, Service.

Activitatea comisiei constă în faptul că studiază materialele cu termenele de păstrare propuse de biroul arhivă, modificînd termenele acolo unde este cazul, răspunde de activitatea arhivistică și aprobă listele de seleționare ce se trimite periodic spre aprobare la Arhivele Statului.

Conform legislației în vigoare, organizațiile socialiste sînt obligate să păstreze documentele asigurîndu-le împotriva degradării, distrugerii sau sustragerii.

În cadrul întreprinderii noastre documentele sînt păstrate în depozite care sînt dotate cu mijloace adecvate de păstrare și prevenirea incendiilor.

Cele trei depozite corespunzătoare, totalizează 1900 m.l., amenajate cu rafturi metalice în care se păstrează materialele arhivistice.

Pînă în prezent, în cadrul arhivei avem material prelucrat din anul 1924 pînă în anul 1968.

Documentele sînt studiate frecvent în procesul de producție, pentru stabilirea vechimii în muncă și a retribuției în vederea pensionării și pentru alte nevoi.

PETRE ION — centrala A.D.A.S. din Ministerul Finanțelor.

Sînt de acord cu problemele ridicate de antevorbitori, însă doresc să ridic cîteva aspecte.

Termenul de păstrare la unele imprimări, dosare de daune care au termen de păstrare 7 ani se pot reduce. De aceea, este necesară revizuirea indicatoarelor și a nomenclatoarelor care este foarte necesară, mai ales la actele de gestiune.

La A.D.A.S. se găsesc acte cu caracter istoric de peste 100 de ani vechime și solicităm sprijinul Arhivelor Statului pentru a le prelucra. Avem acte de ani și ani de zile pe care nu le verifică nimeni. De asemenea, sînt registre care practic nu mai au valoare. Avem compartimente care multiplică acte în multe exemplare și în fiecare zi crește volumul documentelor. Greutatea provine din faptul că nu avem prevăzut în schemă personal care să lucreze pe linie de arhivă.

ADAM IOSIF, arhivist principal — D.G.A.S.

Preocuparea Arhivelor Statului pentru arhivele economice este binevenită pentru că noi știm că în arhivele unor întreprinderi lipsesc unele categorii de documente, ceea ce creează greutatea în cercetarea perioadei respective. Problema categoriilor de documente economice ce se păstrează pentru viitor are o importanță deosebită. Părerile și concluziile sînt diferite dar trebuie să se solicite și opinia specialiștilor din economie. În acest sens propun ca în acțiunea de revizuire și definitivare a nomenclatorului și indicatoarelor, Comisia științifică pentru probleme arhivistice să constituie comisii pe ramuri de activitate cu rol consultativ în luarea deciziilor.

În ce privește definirea noțiunii de document economic nu trebuie abordată în mod arbitrar ci trebuie pornit de la aprecierea că documentele economice sînt acelea care ajută la reconstituirea vieții economice. O importanță majoră o au monografiile întreprinderilor economice, care, din păcate, sînt foarte puține. În viitor se impune elaborarea mai organizată a monografiilor economice avînd în vedere numărul lor mic în raport cu necesitățile.

Pentru aceasta propun înființarea unei comisii pe linia Arhivelor Statului, în colaborare cu instituțiile de specialitate în scopul îndrumării scrierilor monografice.

În altă ordine de idei, apreciez că Arhivele Statului trebuie să acorde un sprijin mai mare învățămîntului economic universitar.

ION VLĂDESCU — Comitetul de Stat al Planificării

În vederea aplicării prevederilor Decretului 472/1971 Comitetul de Stat al Planificării a luat măsuri și a obținut unele rezultate bune pe această linie, respectînd legislația în vigoare și avînd în vedere specificul documen-

telor create în activitatea Comitetului de Stat al Planificării ca: fundamentările planurilor de stat, diferite variante ale acestora, studii, propuneri etc., care fac obiectul întocmirii și definitivării elaborării planurilor anuale, cîincinale și de lungă durată (prognoze) privind dezvoltarea economiei naționale a Republicii Socialiste România.

Compartimentul arhivei Comitetului de Stat al Planificării a folosit în activitatea sa indicatorul termenelor de păstrare și nomenclatorul, întocmit potrivit prevederilor Decretului nr. 472/1971 și specificului de activitate al serviciilor, birourilor, grupelor și unităților în subordine existente în structura C.S.P. Subliniem că aceste instrumente de lucru ne-au fost de un real folos mai ales în orientarea Comisiei de selecționare. În acest sens Comisia a selecționat 46 000 de dosare, din anii 1948—1957 din care 39 000 însumînd o cantitate de 45 tone au fost preluate circuitului economic. Aceasta a permis eliberarea unui spațiu însemnat care a fost ocupat de arhiva creată în anii 1972—1978 (cca. 25 000 dosare).

Considerăm că preocuparea permanentă de a supune Comisiilor pentru selecționarea documentelor este cheia succesului obținut de către fiecare organizație socialistă și reprezintă pentru fiecare dintre noi o sarcină permanentă.

Trebuie să menționăm o problemă deosebită pe care o supunem atenției și dezbaterii dv. și anume, găsirea unor soluții cît mai eficiente în vederea rezolvării problemei spațiului de depozitare, care devine din ce în ce mai acută.

Întrucît spațiul afectat devine din zi în zi mai neîncăpător pentru fiecare organizație socialistă facem propunerea, pe care o socotim de o deosebită importanță pentru organizațiile socialiste, ca D.G.A.S. să studieze posibilitatea microfilmării documentelor mai importante și, eventual, găsirea altei soluții. În acest sens ar fi util să se supună discuției publice această problemă în paginile „Revistei Arhivelor”.

Un alt aspect îl constituie condițiile necorespunzătoare de depozitare a documentelor la C.S.P. Depozitul este amplasat în subsolul clădirii unde sînt instalate conducte de apă, canal, gaze etc., care străbat depozitul și prezintă un pericol permanent de degradare sau distrugere a documentelor existente în fondul arhivistic al C.S.P. În acest sens facem propunerea pe care o socotim actuală și pentru celelalte organizații socialiste ca Arhivele Statului să interzică păstrarea fondurilor arhivistice în subsoluri și magazii insalubre, șopronuri etc. De asemenea, Direcția generală a Arhivelor Statului să studieze posibilitatea ca documentelor celor mai importante deținute de toate organizațiile socialiste să li se asigure condiții deosebite de păstrare. Menționăm în acest sens colecția planurilor de stat pe economia națională care se găsește în arhiva CSP care vor fi necesare posterității și vor constitui obiectul unor studii pentru istoria economiei naționale a R. S. România.

Considerăm că noțiunea de „permanent” ar trebui înlocuită prin altă denumire de „termen de păstrare îndelungată”. Susținem propunerea, deoarece nu toate documentele care în momentul de față sînt cu termene de păstrare permanente, sînt veșnice. Un exemplu îl constituie statele de plată a retribuției personalului care se păstrează permanent, pentru motivul că au imortalizat semnăturile persoanelor din instituția respectivă. Pensionarea persoanei respective într-un interval de 30—40 ani stinge valabilitatea documentelor. De aceea, se impune o revizuire în acest sens.

IONEL GAL — În încheierea acestei dezbateri doresc să vă mulțumesc pentru participare și pentru problemele abordate. Apreciez că a fost un schimb de opinii bun în ceea ce privește viitorul și starea arhivelor. Ideile exprimate aici converg în totalitatea lor și sperăm să realizăm lucruri utile. Un prim pas va fi o lucrare cuprinzînd genurile de documente cu termen de păstrare permanent care urmează să fie introdusă în calculator, pentru a avea o oglindă a tuturor documentelor cu caracter permanent. Este necesară, de asemenea, revizuirea indicatoarelor cu termene de păstrare. În ce privește procesul de modernizare al arhivelor prin prelucrarea automată a informațiilor documentare vom cere sprijinul celor două instituții științifice: Academia „Ștefan Gheorghiu” și Academia de Studii Economice în vederea elaborării unui studiu raportat la cerințele actuale ale cercetării științifice.

Se va avea în vedere sistemul de raționalizare în sensul celor discutate.

Vă informez că instituția noastră are un plan de publicații pe perioada 1980—1985 care va putea fi îmbunătățit cu propunerile făcute de dumneavoastră în cadrul discuțiilor. Eventual, se va solicita colaborarea Academiei de Studii Economice.

Dorindu-vă succes în activitatea dumneavoastră vă mulțumesc pentru participare și pentru fructuosul schimb de idei.

PRIMUL SEMINAR DE PALEOGRAFIE ȘI DIPLOMATICĂ SLAVĂ DE PE LINGĂ CIBAL (SOFIA, 10—15 SEPTEMBRIE 1979)

În perioada 10 septembrie—25 septembrie 1979, în capitala R. P. Bulgaria, a avut loc seminarul de paleografie și diplomatică slavă organizat sub egida Centrului internațional de informare asupra surselor istoriei balcanice și mediteraneene (CIBAL).

Seminarul și-a început lucrările la Universitatea din Sofia. Cuvîntul de deschidere a fost rostit de Gheorghios Kornutos (Grecia), președintele centrului, care, după ce a anunțat scopul seminarului — pregătirea temeinică a

tinerilor specialiști în domeniul paleografiei și diplomatiei slave — și-a exprimat convingerea că la această întrunire, avînd în vedere lucrările anunțate, se vor aduce date noi și interesante în ceea ce privește istoria țărilor balcanice.

Din partea țării gazdă, participanții au fost salutați de cunoscutul profesor bulgar Ivan Duicev, după care seminarul și-a continuat lucrările la Biblioteca națională „Chiril și Metodiu”.

Printre participanți s-au numărat tineri specialiști istorici, arheologi, lingviști și arhiviști din: Bulgaria, U.R.S.S., Ungaria, Polonia, Iugoslavia, Grecia, România, Anglia, Belgia, R.F.G., Austria.

Programul de lucru al seminarului a constat în prezentarea de comunicări și referate, pe marginea cărora au avut loc discuții interesante, ca și în desfășurarea de lucrări practice, respectiv citirea și studierea de fotocopii de pe manuscrisele slave.

În cursul celor două săptămîni cit a durat seminarul au fost audiate circa 80 de comunicări și referate cu o tematică variată: începuturile scrierii slave în Balcani, probleme de codicologie, textologie, epigrafie, ortografie și lingvistică, filigranologie, prezentarea unor colecții de manuscrise, datarea, ornamentarea și ferecătura manuscriselor, notația manuscriselor muzicale.

Înaltă ținută de desfășurare a seminarului a fost conferită atît de nivelul științific ridicat al lucrărilor, cit și de participarea unor pricepuți profesori, cum au fost Ivan Duicev, Cuiu Cuiev (R. P. Bulgaria), D. P. Bogdan (R. S. România); Olga Cneazevska (U.R.S.S.); Ieji Rusec (R. P. Polonă); Imre Tot (R. P. Ungară).

Bine documentate și bogate în informații au fost referatele susținute de Bojidar Raicov „Ornamentarea manuscriselor bulgare din secolele XV—XVIII”, Boriana Velceva „Probleme noi în paleografia slavă”, Cazimir Constantinov „Criterii noi în inscripțiile din NE Bulgariei”, Liliiana Mavrodinova „Ornamentarea vechilor manuscrise bulgare”, Ieji Rusec „Triodul din Bitolia”, Liuba Vasilev „Ornamentarea ca element de datare a manuscriselor chirilice din secolul XV”, Olga Cneazevska „Probleme de paleografie chirilică în manuscrisele slave”, August Fencac „Manuscrisele chirilice din colecțiile vechi și contemporane din Polonia de sud-est”.

România, afiliată la CIBAL din 1979, a fost reprezentată la acest seminar de prof. dr. D. P. Bogdan și de doi arhiviști de la D.G.A.S.-București.

Profesorul dr. D. P. Bogdan, cunoscută personalitate în domeniul paleografiei slave, a avut o contribuție deosebită la lucrările seminarului, atît prin comunicările susținute cit și prin numeroasele intervenții pe care le-a avut în cadrul discuțiilor. Dintre comunicările sale cităm „Din istoria paleografiei și diplomatiei românești”, „Aportul savanților români la studiul codicologiei”, „Aportul savanților români

la studiul filigranologiei", „Influența diplomaticii bulgare și sud-slave asupra paleografiei româno-slave" etc.

Ca urmare a recunoașterii meritelor sale științifice mai ales după apariția Tratatului de paleografie slavo-română (scos sub egida D.G.A.S.) unde sînt pe larg soluționate cele mai importante probleme de paleografie, i s-a propus participarea în Biroul Centrului, în Comisia de manuscrise.

Delegația D.G.A.S. — a susținut un referat cu tema „Cartea manuscris — mărturie de veche cultură românească”.

Comunicarea a evidențiat frumusețea vechilor manuscrise de pe întreg teritoriul României, bogăția motivelor, izvoarele de inspirație ale acestora, influențele exercitate de alte culturi din aceeași perioadă, precum și influența școlii românești asupra celorlalte centre de cultură din țările învecinate. Lucrarea a subliniat originalitatea școlii românești, ca dovadă a unei vechi culturi ce nu se poate crea de la o zi la alta, ci numai în perspectiva timpului și a spațiului.

Subiectul tratat s-a bucurat de un interes deosebit atît în timpul prezentării, cît mai ales în numeroasele referiri care au fost făcute de specialiști cum au fost Olga Cneazevska, Elena Tonceva, Nina Constantinova etc.

Ținînd seama de dorința participanților de a vedea măcar o parte din frumusețea ornamentațiilor de pe manuscrisele românești (lucru realizat la alte delegații prin existența unor diapozitive color), credem că este bine ca, pe viitor, lucrările — acolo unde este cazul — să fie însoțite de un asemenea material documentar.

Desigur, în cadrul seminarului au fost prezentate numeroase probleme care au stîrnit un interes viu, prin angajarea unor intervenții din partea tuturor participanților.

Dintre acestea, considerăm demnă de amintit, aceea care se referă la precizarea apartenenței unor manuscrise, în sensul că de multe ori este foarte greu să stabilești cărei redacții (bulgară, română, sîrbă) îi aparține documentul.

Dintre propunerile prezentate s-a bucurat de atenție inițiativa delegației Greciei, privind alcătuirea unui atlas al documentelor slave, în care să fie precizat numărul și locul unde se află acestea. În vederea efectuării acestei lucrări s-a arătat necesitatea furnizării materialului de către specialiștii din țările deținătoare de documente și centralizarea acestui material de către o comisie internațională.

Partea practică a seminarului a constatat în citirea și recunoașterea unor manuscrise, vizitarea unor lăcașe de cultură, deținătoare de vechi valori culturale.

Printre obiectivele vizitate s-au numărat: cripta de la Biserica Nevski din Sofia, unde se află un frumos muzeu de artă feudală, Biblioteca Ivan Vazov din Plovdiv — secția manuscrise și mănăstirea Rila — deținătoare a unei bogate și vechi colecții de cărți și manuscrise vechi, printre care se află și citeva românești.

Întreaga perioadă cit a durat seminarul ne-am bucurat de atenția și grija organizatorilor seminarului, dintre care în mod deosebit vrem să amintim pe Boriana Velceva — directoarea seminarului și ajutorul său Crasimir Stancev.

Participarea delegației Direcției generale a Arhivelor Statului la acest seminar a constituit un prilej util pe lînia schimbului de experiență, teoretic și practic, privind metodele tehnice noi de cercetare a manuscriselor (hîrtie, cerneală, filigrane etc.) precum și a modalităților de studiere a manuscriselor din punct de vedere al limbii, ornamentării, datării etc.

A fost subliniată marea importanță a manuscriselor pentru cultura și istoria popoarelor balcanice, precum și pentru studiul evoluției limbilor vorbite în această zonă.

Seminarul a servit la o mai bună cunoaștere a preocupărilor existente în acest domeniu în diferite țări, a noilor probleme ridicate de studiul paleografiei și diplomaticii slave. Au fost evidențiate strînsele legături existente din cele mai vechi timpuri între popoarele din această zonă a Europei, influențele exercitate reciproc, modul cum fiecare și-a creat o cultură originală conform condițiilor istorice proprii fiecărei țări, a spiritualității fiecărui popor. Aceasta a contribuit la o cunoaștere mai bună între popoare, la întărirea prieteniei și a respectului reciproc.

În încheierea lucrărilor s-a apreciat că problemele abordate și propunerile făcute au contribuit la realizarea scopului propus de organizatori, reprezentînd un moment rodnic în colaborarea țărilor balcanice și mediteraneene și în acest plan, al istoriei obiective a popoarelor din sud-estul Europei, hotărîndu-se, pentru început, publicarea într-un singur volum a lucrărilor prezentate la acest seminar.

CORNELIA POPESCU
SILVIA VATAFU-GAITAN

ACȚIUNI ORGANIZATE DE ARHIVELE STATULUI ÎN CADRUL SĂPTĂMINII INTERNAȚIONALE A ARHIVELOR

În perioada 26 noiembrie — 2 decembrie 1979, în întreaga țară s-a desfășurat „Săptămîna internațională a arhivelor”, manifestare inițiată de Consiliul Internațional al Arhivelor, sub auspiciile UNESCO.

Conform planului de manifestări elaborat de Direcția generală a Arhivelor Statului împreună cu Academia de Științe Sociale și Politice și aprobat de Secția de Propagandă a C.C. al P.C.R. s-au organizat multiple acțiuni culturale-științifice care s-au înscris în contextul amplului program al aniversării a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent condus de Burebista.

Bucurîndu-se de participarea unor reprezentanți de prestigiu ai istoriografiei românești, cadre universitare, cercetători științifici, activiști de partid, muzeografi, bibliotecari, arhiști, studenți și elevi, gama amplă de manifestări s-a concretizat în desfășurarea a cca. 50 de sesiuni științifice și simpozioane, 30 mese rotunde, 35 consfătuiri, 35 expuneri, 44 expoziții, 40 emisiuni radio și televiziune și peste 50 articole apărute în presa centrală și locală.

De asemenea, cu sprijinul Studioului „Al. Sahia” s-a realizat un film documentar de scurt metraj intitulat „Din istorie, pentru istorie”.

Menite să realizeze un dialog viu și convingător asupra importanței documentelor și a rolului instituției care le conservă, să evidențieze valoarea tezaurului arhivistic ca expresie a conștiinței naționale și ca izvor de simțăminte patriotice, să trezească interesul general față de documente, atrăgînd atenția opiniei publice asupra necesității ocrotirii izvoarelor scrise ca parte a memoriei națiunilor, astfel încît valorile create de fiecare popor și transmise din generație în generație să demonstreze lumii întregi contribuția popoarelor la progres și civilizație, manifestările desfășurate în cadrul Săptămîinii internaționale a Arhivelor au reușit să asigure o mai bună cunoaștere a activității arhivistice, să popularizeze tezaurul documentar aflat în arhive și să impulsioneze valorificarea fondurilor și colecțiilor arhivistice în interesul dezvoltării științei istorice și al sprijinirii procesului instructiv-educativ.

În București, suitea manifestărilor desfășurate sub genericul „Săptămîna internațională a arhivelor” s-a deschis cu simpozionul *Rolul arhivelor în istoria civilizațiilor. Arhivele naționale în sprijinul cercetării istoriei românești* desfășurat în ziua de 26 noiembrie 1979 la Muzeul Arhivelor. După cuvîntul introductiv rostit de profesor dr. docent Mihnea Gheorghiu,

președintele A.S.S.P., au fost susținute comunicările: *Arhivele naționale — realizări și perspective* (Ionel Gal, director general al Arhivelor Statului); *Arhivele pămîntului românesc* (prof. dr. docent Dumitru Berciu, directorul Institutului de tracologie); *Fondul arhivistic național — parte integrantă a patrimoniului cultural național* (profesor universitar Tamara Dobrin, vicepreședinte al CCES); *Arhivele în slujba istoriei naționale* (acad. Șt. Pascu, președintele Secției de istorie a Academiei R. S. România); *Arhivele și educația patriotică a tinerii generații* (prof. dr. Petre Constantin, adjunct al ministrului educației și învățămîntului); *Rolul arhivelor în istoria civilizațiilor* (profesor dr. Ștefan Ștefănescu, decanul Facultății de istorie și filozofie, directorul Institutului de istorie „N. Iorga”); *Contribuția arhivelor la dezvoltarea prieteniei și colaborării între state* (profesor dr. Virgil Cîndea, secretarul Asociației „România”).

De asemenea, Direcția generală a Arhivelor Statului a organizat, în ziua de 27 noiembrie, consfătuirea cu cercetătorii săilor de studiu pe tema *Contribuția arhivelor la cercetarea istoriei*. La 28 noiembrie la Facultatea de istorie a Universității București a avut loc întîlnirea cu cadrele universitare și studenții Facultății de istorie și filozofie; la 29 noiembrie 1979, la Muzeul literaturii române, s-a desfășurat masa rotundă pe tema *Arhive, biblioteci, muzee*, iar la 30 noiembrie, la Muzeul Arhivelor, consfătuirea intitulată *Izvoare speciale, dovezi ale permanenței și continuității poporului român în vatra strămoșească*.

Se cuvine a reliefa faptul că acțiunile organizate în Capitală s-au bucurat de participarea unui mare număr de cadre didactice universitare, specialiști cu renume din domeniul științelor sociale și politice, conducători ai instituțiilor de cultură și științifice de profil și au constituit un fericit prilej de reliefare a bunelor relații și a colaborării statornice pe care o au cu D.G.A.S. concretizată în forme numeroase de valorificare a F.A.N.

S-a subliniat, totodată, necesitatea amplificării acestei colaborări în vederea realizării unor ediții de documente, unirii eforturilor pentru îmbogățirea patrimoniului arhivistic, conservării și păstrării acestuia, pregătirii specialiștilor în domeniu.

La nivel teritorial, toate filialele au organizat simpozioane și sesiuni de comunicări, în cadrul cărora arhiști, muzeografi, cercetători din domeniul istoriei și al științelor sociale, în general, activiști de partid și pe tărîm cultural au susținut referate și comunicări, subliniindu-se rolul arhivelor în dezvoltarea cercetării istorice, contribuția arhivelor la intensificarea muncii de propagandă și a educației socialiste, s-au abordat probleme ale ocrotirii și restaurării bunurilor din patrimoniul cultural național.

Dintre acțiunile deosebit de reușite menționăm pe cele organizate de filialele Arhivelor

Statului din Arad, București, Brăila, Cluj-Napoca, Craiova, Iași, Oradea.

Mesele rotunde care au abordat aspecte ale colaborării dintre Arhive, Muze și Biblioteci, organizate de filialele Arhivelor Statului Alba, Arad, Bacău, Bihor, Gorj, Ialomița, Mureș, Sălaj, Sibiu au prilejuit vii dezbateri și interesante schimburi de opinii în legătură cu necesitatea continuării acțiunii de completare a patrimoniului documentar cu noi și valoroase izvoare, intensificarea și permanentizarea colaborării în vederea valorificării acestora la un nivel superior și în mod concret, pentru editarea unor volume de documente care să illustreze lupta poporului român pentru libertate și dreptate socială, pentru independență, contribuția arhivelor la îmbogățirea tematicilor muzeelor județene, introducerea metodelor tehnice avansate în păstrarea, conservarea și restaurarea documentelor deținute de arhive, biblioteci și muze etc. A fost reliefată necesitatea studierii posibilităților și aflării unor soluții pentru perfecționarea pregătirii profesionale și pentru specializarea în comun a cadrelor din domeniile respective, îndeosebi pentru descifrarea paleografiilor slavă, gotică, latină, osmană, greacă etc.

În ansamblul manifestărilor, merită a fi evidențiate și întâlnirile realizate cu cadre universitare și studenți ai facultăților de istorie și ai altor facultăți cu profil umanist, ca și cu elevi ai liceelor de specialitate, cum au fost cele realizate de F.A.S. Bacău, Bihor, Brăila, Cluj, Maramureș, Mehedinți, Prahova, Suceava.

Întîlnirile organizate cu cercetătorii ce frecventează sălile de studiu ale arhivelor, așa cum au fost cele de la Bistrița, Deva, Iași, București (F.A.S. Ilfov) au oferit prilejul dezbaterii unor probleme legate de cercetarea izvoarelor arhivistice, subliniindu-se eforturile Arhivelor Statului de a-și îmbogăți tezaurul, dar mai ales de a pune la îndemîna specialiștilor lucrări arhivistice și de informare științifică.

O altă formă de manifestare, deopotrivă de eficientă, au constituit-o expozițiile organizate de Arhivele Statului și filialele sale dintre care amintim: *Donații și donatori* (Iași), *Din tezaurul Arhivelor* (Caransebeș), *Valori ale culturii naționale în patrimoniul Arhivelor Statului din Cluj-Napoca*, *Documentele arhivistice — sursă de cercetare științifică și mijloc de educație patriotică* (Cluj), *Ediții de documente și publicații arhivistice*.

Cu ocazia tuturor acțiunilor, participanții la dezbateri au scos în evidență atenția deosebită și sprijinul acordat de partidul și statul nostru, personal de Secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, dezvoltării științelor social-politice, ocrotirii și dezvoltării F.A.N., parte integrantă a patrimoniului cultural național și principal izvor de cunoaștere și scriere a istoriei naționale. Astfel încît considerăm că desfășurarea Săptămîinii internaționale a Arhivelor s-a constituit într-un prilej de evaluare a realizărilor obținute în conser-

varea și valorificarea fondului arhivistic național și totodată, a preocupărilor menite să asigure perfecționarea continuă a activității în acest domeniu.

ELENA GHEORGHE

CONSĂTUIRI CU CITITORII „REVISTEI ARHIVELOR” LA PITEȘTI ȘI SLATINA

În ziua de 1 decembrie 1979 la Casa corpului didactic din Pitești a avut loc întâlnirea conducerii D.G.A.S. și a redacției „Revistei Arhivelor” cu cadrele didactice și cititorii revistei din municipiul Pitești, în scopul permanentei îmbunătățiri a conținutului și orientării tematicii și profilului său, satisfacerii într-o măsură tot mai mare a cerințelor cercetării științifice actuale. Înscriindu-se într-o mai veche preocupare a redacției, inaugurată cu mai mulți ani în urmă, această nouă consfătuire a marcat și încheierea manifestărilor prilejuite de „Săptămîna internațională a Arhivelor” organizate la recomandarea UNESCO. Amplele acțiuni științifice, organizate pe plan central și local, s-au bucurat de o participare de prestigiu și de o bună apreciere din partea publicului larg.

Consfătuirea a fost prezidată de Ionel Gal, director general al Arhivelor Statului. După scurte alocuțiuni rostite de tovarășii Radu Virgil, directorul Casei corpului didactic și Petru Mavrodin, directorul Filialei Arhivelor Satului din județul Argeș, în care au arătat scopul organizării acestei acțiuni și larga participare de care s-a bucurat din partea cadrelor didactice, lucrările au continuat cu ampla expunere făcută de directorul general al Arhivelor Statului. Tovarășul Ionel Gal a evidențiat, la început, că întâlnirea de față se desfășoară în cadrul Săptămîinii internaționale a Arhivelor, inițiată ca urmare a hotărîrii luate la Lyon de secretariatul Consiliului Internațional al Arhivelor din cadrul UNESCO. La noi în țară Săptămîna Internațională a Arhivelor s-a organizat în perioada 26 noiembrie—2 decembrie 1979 sub genericul sărbătoririi a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent condus de Burebista.

În continuare tovarășul director general Ionel Gal a prezentat dezvoltarea Fondului Arhivistic Național, ca parte integrantă a patrimoniului cultural național, prin preluări sub formă de achiziții și donații de la organizațiile socialiste, persoane fizice și culte. În ultimii ani s-au preluat de la organizațiile socialiste fonduri arhivistice și fragmente de fonduri totalizînd mii de m.l., create de organele centrale și locale ale administrației de stat, instanțe judecătorești, întreprinderi industriale și comerciale, unități agricole, societăți culturale. Orga-

nizațiile de cult au depus la Arhivele Statului documente istorice din secolele XIV-XX cu o problematică amplă. De la persoanele particulare DGAS și filialele sale au achiziționat numeroase documente variate ca gen, din epocile feudală, modernă și contemporană. Remarcăm înalta atitudine civică, perfectă înțelegere a spiritului legii din partea unor posesori de documente care au optat pentru calea donației. Amintim printre aceștia: urmașii acad. C. I. Parhon, prof. univ. Ion Ionașcu, istoricul Dan Berindei, scriitorul Camil Baltazar ș.a.

Preocuparea înaintașilor de a investiga arhivele, bibliotecile și muzeele din străinătate cu scopul de a afla noi izvoare documentare cu privire la istoria poporului român, a cunoscut în ultimul timp o substanțială creștere ca arie geografică și fonduri cercetate. Documentele achiziționate din străinătate sub formă de microfilme, fotocopii și xerografii conțin prețioase informații referitoare la istoria poporului român sub aspect economic, social și politic.

Prin vechimea, multitudinea și varietatea lor, documentele păstrate și conservate de Arhivele Statului constituie o sursă de informare de o excepțională valoare. Astăzi, ele sînt puse la dispoziția cercetătorilor prin cele 42 săli de studiu ale rețelei Arhivelor Statului și sînt accesibile datorită perfecționării sistemului de evidență: de la inventarele primare s-a trecut la instrumente de lucru științifice-indrumătoare, cataloage, indici, corpusuri de documente, bibliografii, repertorii. Activitatea științifică a instituției cunoaște noi împliniri prin întocmirea unor lucrări fundamentale de teorie arhivistică și de interpretare istorică. Documentele de arhivă au o mai largă folosire și în acțiunile cultural-educative de masă. De asemenea, au fost organizate expoziții, emisiuni radio și televiziune, sesiuni științifice, au fost publicate articole în presa centrală și locală.

Toate acestea au fost posibile datorită dezvoltării unei baze tehnico-materiale puternice. Amintim construirea de noi localuri de arhivă în județele Iași, Mureș, Galați, Cluj, Arad ș.a. intensificarea procesului de microfilmare a documentelor, cercetarea tematică a documentelor în vederea prelucrării informațiilor cu ajutorul calculatorului etc.

Utilizarea documentelor din Fondul Arhivistic Național va avea loc în forme multiple și variate de folosire pentru a răspunde într-o măsură mai mare noilor cerințe ale propagandei de partid, ale frontului ideologic al patriei.

Arhivele Statului desfășoară, totodată, o bogată activitate pe plan extern. În prezent avem relații de colaborare cu 58 de instituții din peste 20 de țări.

Avem astfel, convingerea că instituția noastră își va îndeplini și în viitor cu cinste nobila misiune de conservare și valorificare a tezaurului arhivistic național.

În continuare tovarășul Tudor Mateescu, arhivist principal în DGAS, a prezentat temeiurile și structura lucrării „Permanența și continuitatea românilor în Dobrogea” al cărei autor este.

Lucrarea are ca obiect reconstituirea, sub toate aspectele, a trecutului românilor din Dobrogea din cele mai vechi timpuri și pînă la 1878, anul reintegrării acestei provincii la România. Se arată, mai întîi, cu argumente temeinice, faptul că, în antichitate, Dobrogea a fost locuită de aceeași populație ca și teritoriile de la stînga Dunării, așadar de geto-daci și deci a făcut parte din aria de formare a poporului român. Se subliniază, de asemenea cu dovezi autentice, persistența populației românești în acest teritoriu, în ciuda pustiirilor pricinuite de popoarele migratoare și a altor vicisitudini ale istoriei, permanența și continuitatea ei, ceea ce a făcut ca românii să constituie elementul etnic autohton și, totodată, cel mai numeros al provinciei.

Un loc aparte se acordă situației românilor din Dobrogea în timpul stăpînirii otomane, perioadă insuficient studiată pînă în prezent. Se utilizează o gamă largă de izvoare, dintre care unele inedite, care permit să se urmărească evoluția demografică a populației românești, viața ei social-economică, evenimentele politice mai de seamă, legăturile neîntrerupte care au existat, pe toate planurile, cu românii de la stînga Dunării etc. În două capitole aparte, dedicate bisericii și școlii, se reconstituie viața spirituală a românilor din Dobrogea în timpul stăpînirii otomane și trezirea conștiinței lor naționale după 1800. În capitolul final se arată situația românilor dobrogeni în ajunul, în cursul războiului pentru independență și aportul lor la actul unirii Dobrogei cu țara.

Lucrarea se adresează nu numai specialiștilor, ci și publicului larg, dornic să cunoască trecutul pămîntului românesc dintre Dunăre și Marea Neagră. Un grupaj de ilustrații facilitează înțelegerea unor părți ale lucrării, evidențiind, totodată, unele aspecte mai importante.

Tovarășa Ioana Burlacu, șef de serviciu în DGAS, a făcut o amplă prezentare a culegerii de documente intitulată „Documente străine despre români”. Volumul înmănunchează documente depistate în străinătate referitoare la istoria poporului nostru și este realizat de un colectiv de arhiviști. Au fost alese documente semnificative pentru istoria noastră națională în scopul popularizării lor într-un public cit mai larg și axate pe momente semnificative ale permanenței și continuității noastre pe acest teritoriu. Pentru a ilustra, în mod convingător, valoarea și semnificația pieselor cuprinse în volum, s-a dat citire unor fragmente din documente care ilustrează: impresiile unui călător din secolul al XVI-lea care a circulat foarte mult în Europa, raport al lui Czermin, din 1784, către Maria Tereza care dovedește preponderența populației românești în Transilvania, alegerea lui Alex. I. Cuza în 1859 văzută de consulul belgian la București. Suita de citate a fost încheiată cu documente despre 1 decembrie 1918.

Mioara Tudorică, redactor principal la „Revista Arhivelor” a supus atenției participanților unele probleme abordate în paginile „Revistei Arhivelor”. În decursul celor peste 50 de

ani de existență „Revista Arhivelor“ a reușit să participe în mod efectiv atât la afirmarea științei arhivistice și la îmbogățirea cunoașterii în domeniul științelor auxiliare cit și la dezvoltarea creației istorice. În etapa actuală „Revista Arhivelor“ își definește programul și tematica prin prisma obiectivelor ce revin DGAS și a legislației arhivistice. Pornind de la rolul de excepțională însemnată pe care îl are actuala legislație arhivistică, respectiv Decretul 472/1971 cu modificările sale ulterioare, pentru activitatea prezentă și viitoare „Revista Arhivelor“ a inserat în paginile sale articole de directivă și a inițiat acțiuni de presă pentru cunoașterea acestora. Elementul esențial și constant al aplicării legislației arhivistice care a fost prezent număr de număr îl constituie îmbogățirea tezaurului documentar al DGAS și al filialelor sale prin achiziții și donații de documente. Este locul să amintim că o serie de persoane au înțeles sensul noilor prevederi și au donat o seamă de documente importante, realizând prin gestul lor un act civic, patriotic. Pe lângă scurtele informări cuprinse în rubrica „Achiziții Noi“ au fost publicate studii de interpretare istorică pe baza informațiilor oferite de noile documente achiziționate sau documente grupate tematic.

Prin materialele publicate „Revista Arhivelor“ a slujit neîntrerupt știința istorică românească. Articolele de analiză istorică publicate au fost elaborate pe baza unor documente inedite și oferă prin conținutul lor, o gamă largă de răspunsuri date unor probleme importante ale istoriei noastre naționale.

„Revista Arhivelor“ a găzduit, de asemenea, articole de istorie locală cum e cel referitor la satul Stroești, semnat de tovarășul N. Le-onăchescu. Prin specificul ei de revistă care se ocupă cu studiul izvorului istoric „Revista Arhivelor“ servește în cel mai înalt grad știința istorică și implicit, procesul de învățămînt. Grupajele de documente, studiile, prezentările de fonduri pot fi utilizate cu succes în fixarea cunoștințelor sau la reliefarea unor aspecte importante ale evenimentelor istorice supuse atenției elevilor în cadrul lecțiilor de istorie. Dorința noastră este ca „Revista Arhivelor“ să devină tot mai mult un util instrument de lucru la îndemîna profesorului de istorie care să-l ajute în munca de educație politică și patriotică a elevilor.

Revenind, în final, la valorificarea izvoarelor istorice cei prezenți au fost informați asupra unei culegeri tematice, editate de redacția „Revistei Arhivelor“ din inițiativa conducerii DGAS cuprinzînd semnalările tematice și prezentările de fonduri și colecții de documente aduse din străinătate. DGAS a oferit cercetătorilor interesați să cunoască tematica acestor documente un nou instrument de lucru intitulat „Cercetări în arhive străine“. Volumul, prefăcut de tovarășul Ionel Gal, directorul general al Arhivelor Statului, este structurat în

trei părți: informările publicate în „Revista Arhivelor“ în ultimii patru ani asupra cercetărilor efectuate în arhivele străine, în ordinea alfabetică a țărilor; prezentările tematice tot alfabetic, ale colecțiilor de microfilme publicate pînă în prezent, ultima parte o constituie prezentarea unui util instrument de lucru apărut în trei volume. Este vorba de Ghidul microfilmelor care facilitează cercetarea colecțiilor de microfilme ale DGAS. În încheiere s-a exprimat interesul față de opiniile și sugestiile legate de problematica supusă atenției participanților la consfătuire.

Discuțiile au exprimat dorința cadrelor didactice ca acțiuni similare să se organizeze la nivel județean, periodic, anual dacă este posibil, în vederea realizării unei informări actuale asupra problemelor activității arhivistice și ale cercetării istorice.

Exprimînd mulțumiri pentru organizarea unei astfel de întîlniri, vorbitorii au reliefat importanța problematicii abordate de reprezentanții DGAS și au făcut propuneri de colaborare Arhivelor Statului pentru editarea unor volume de documente privind istoricul viticulturii și pomiculturii în România.

În încheierea consfătuirii, reprezentanții DGAS au oferit participanților prilejul de a viziona două filme documentare-culor de scurt metraj, realizate de Arhivele Statului, intitulate „Comori inestimabile“ și „Din istorie, pentru istorie“ care au fost primite cu viu interes.

MIOARA TUDORICĂ

Sub genericul „Săptămîna internațională a arhivelor“, în ziua de 30 noiembrie 1979, la sediul Filialei Arhivelor Statului din Slatina s-a organizat o masă rotundă cu cititorii „Revistei Arhivelor“, activiști de partid, arhiviști și profesori care predau științele sociale în municipiul Slatina.

Menită să reliefeze sarcinile trasate de Congresul al XII-lea al P.C.R. slujitorilor științelor sociale, îndeosebi profesorilor de istorie, rolul acestora în formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste și pentru a răspunde indicațiilor cuprinse în Raportul secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la înaltul forum comunist, potrivit căruia „activitatea politico-educativă trebuie să ducă la formarea omului nou, cu larg orizont de cunoaștere a legităților dezvoltării lumii, a cuceririlor culturii și științei moderne, militant activ pentru transformarea revoluționară a lumii, pentru idealurile nobile ale comunismului“, manifestarea s-a desfășurat sub egida Secției de propagandă a Comitetului județean Olt al P.C.R.

Gheorghe Mihai, directorul Filialei Arhivelor Statului județul Olt, a prezentat auditoriu-

lui importanța și semnificația organizării „Săptămânii internaționale a arhivelor” atât pe plan internațional cât și în țara noastră, respectiv evidențierea valorii tezaurului arhivistice și a rolului instituției care asigură conservarea documentelor create de-a lungul anilor.

Desfășurându-se la scurt timp după încheierea lucrărilor Congresului al XII-lea al P.C.R. — a arătat în cuvîntul său *Valeriu Boteanu*, șeful Secției de propagandă a Comitetului județean Olt al P.C.R. — acțiunile din cadrul „Săptămânii internaționale a arhivelor” se înscriu în aria largă a preocupărilor permanente ale partidului nostru pentru analizarea profundă a fenomenelor sociale. Aceste acțiuni au o semnificație deosebită pentru cercetătorii din domeniul istoriei cărora le revin sarcini sporite pentru antrenarea conștiință a tuturor oamenilor muncii în vederea transpunerii în practică a programului stabilit la Congresul al XII-lea, pentru a face cunoscut cine au fost strămoșii noștri, cum au fost apărute vatra străbună și ființa națională, cum s-a dezvoltat civilizația românească în spațiul carpato-danubiano-pontic, cum s-a realizat ascensiunea poporului nostru pe culmile înalte ale orinduirii socialiste.

Istoricii, cercetătorii în domeniul științelor sociale — a continuat vorbitorul — sînt chemați să răspundă vibrantei chemări a Secretarului general al partidului, de a face ca oamenii să cunoască și să înțeleagă adevărul istoric. În acest sens, lucrătorii Arhivelor Statului își aduc o binecunoscută contribuție pentru ocrotirea izvoarelor istorice și punerea lor în valoare, iar „Revista Arhivelor” reprezintă una din publicațiile de specialitate care consacră cea mai mare parte a paginilor sale punerii de noi documente la îndemîna cercetătorilor științifici și, deopotrivă, cititorului interesat de a cunoaște adevărul istoric cu privire la istoria poporului român și a legăturilor sale milenare cu alte popoare.

Avem datoria patriotică, a subliniat *V. Boteanu*, ca orice act sau document cu valoare istorică să-l depunem spre păstrare la Casa Arhivelor, instituția care probează cu argumente de necontestat că istoria noastră este istoria oamenilor care au locuit din todeauna meleagurile unde s-au născut strămoșii lor.

Din partea redacției „Revistei Arhivelor”, *Elena Gheorghe* a prezentat profilul specific, de specialitate al organului de presă al Arhivelor Statului, precizînd locul ocupat de această publicație în cadrul revistelor de istorie. Menționîndu-se că revista publică cu precădere articole întemeiate pe mărturii inedite, studii privind științele auxiliare ale istoriei, prezentări de fonduri și colecții arhivistice din țară ori depistate în arhivele de peste hotare, s-au reliefat preocupările colectivului redacțional de a se înscrie în efortul general de îmbogățire a patrimoniului istoriografic

național, acordînd atenție în egală măsură materialelor de istorie națională și locală.

S-a relevat, de asemenea, că redacția a avut în permanență în vedere sporirea valențelor educative și instructive ce le oferă revista, prin abordarea în paginile sale a unor teme majore din istoria patriei, pentru care noi și semnificative dovezi să asigure creșterea eficienței educației patriotice, în spiritul respectului neîntălmurî față de mărturiile scrise ale istoriei neamului.

În procesul de învățămînt „Revista Arhivelor” poate fi de ajutor atât profesorului de istorie cât și elevului, fie în realizarea cercetării de specialitate, fie în predarea și însușirea cunoștințelor la clasă, pentru ca lecția să fie mai convingătoare. Ceea ce a urmărit și a reușit să facă în acest sens „Revista Arhivelor” poate fi încă îmbunătățit, astfel încît sugestiile și opiniile cititorilor și colaboratorilor săi sînt așteptate cu interes.

Opinia exprimată de prof. *Gheorghe Matache* s-a axat pe sublinierea sarcinilor care stau în fața cercetării istorice și anume tratarea în lucrări de sinteză a problemelor fundamentale ale istoriei patriei, astfel încît să se ia poziție, prin intermediul argumentelor documentare, față de unele puncte de vedere denaturate, neștiințifice.

Referindu-se la „Revista Arhivelor” a apreciat ca pozitivă contribuția acestora în rîndul publicațiilor de specialitate atât prin structura ei specifică, cât și prin publicarea *Suplimentelor* tematice. De asemenea, a subliniat aportul revistei în sprijinul profesorului de istorie și a propus ca, în limita posibilităților să se încerce realizarea apariției periodice în șase numere, continuarea editării unor *Suplimente*, ca și o ilustrare mai bogată, prin mai multe reproduceri de documente care să fie utilizate la lecții, în acest sens sugerînd o prealabilă stabilire a conținutului numerelor și în funcție de Programa școlară.

În cuvîntul său, prof. *Aglaia Mateescu* a relevat buna colaborare existentă între profesorii de științe sociale din municipiu și Filiala Arhivelor Statului-Slatina, iar în ceea ce privește revista, a arătat că deși cadrele didactice nu sînt posesori ai „Revistei Arhivelor” număr de număr, din lectura paginilor ei aceștia nu au decît de cîștigat, atît din studiile și articolele publicate cât și din informațiile semnalate la rubricile „Viața științifică” și „Cronică”. Între redacție și Secția de perfecționare a cadrelor didactice este de dorit să existe o strînsă colaborare — a propus în continuare prof. *Aglaia Mateescu*. Totodată, ar fi bine dacă s-ar publica crestomații de documente pe diferite perioade istorice care să permită susținerea afirmațiilor teoretice cuprinse în manualele școlare, precum și culegeri de documente pentru istoria locală.

Prof. *Gaiță Alexandru* a sugerat ca „*Revista Arhivelor*” să acorde mai mare atenție publicării materialelor din domeniul științelor auxiliare ale istoriei, ca de exemplu articole privind paleografiile slavă, chirilică, greacă, turco-osmană, heraldica, cronologia ș.a.

Pentru viitor ar fi bine ca revista să se găsească și la chioșcurile de difuzare a presei, pentru a fi mai ușor procurată de către profesori.

Desigur, — a arătat în cuvîntul său prof. *Maria Cantaragiu* — prin întreaga gândire științifică revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, prin indicațiile teoretice și metodologice de excepțională însemnătate, prin înaltul exemplu pe care îl oferă în prospectarea istoriei și în descifrarea experienței și a mesajului acesteia, istoriografia noastră beneficiază de un teren sigur și luminat pentru a aborda în modul cel mai fructuos obiectivele ce îi stau în față, pentru a-și materializa eforturile în lucrări de specialitate. Profesorii de istorie

trebuie să elaboreze diferite lucrări pentru obținerea gradelor didactice și în acest sens colaborarea cu Arhivele Statului se impune cu necesitate. Totodată, a făcut propunerea ca în paginile „*Revistei Arhivelor*” să se insereze și indicații metodice pentru folosirea cît mai eficientă la lecții a textului documentului.

În încheierea discuțiilor, tov. *Valeriu Boteanu* a apreciat manifestarea ca un util și reușit schimb de opinii în legătură cu sarcinile ce stau în fața slujitorilor științelor istorice.

Acțiunea a fost apoi urmată de vernisajul expoziției *Congresul al XII-lea al P.C.R. despre contribuția documentelor privind trecutul, prezentul și viitorul poporului român, la îmbogățirea și valorificarea științifică a patrimoniului cultural național din țara noastră* și de vizionarea filmului documentar de scurt metraj *Comori inestimabile*.

ELENA GHEORGHE

SOMMAIRE

CONTENTS

Page		Page	
	DOCUMENTS DE NOTRE TEMPS		NOWADAYS DOCUMENTS
	VIBRANT HOMMAGE, HAUTE CONSIDERATION A NOTRE AIMÉ DIRIGEANT DU P.C.R. ET PRÉSIDENT DE LA ROUMANIE		A BURNING HOMMAGE AND HIGH HONOURING TO THE BELOVED LEADER OF ROMANIA AND OF THE R.C.P.
	M. MUŞAT — La pensée scientifique profondément créatrice de Nicolae Ceauşescu en ce qui concerne l'histoire de la Roumanie et du P.C.R.	10	M. MUŞAT — Nicolae Ceauşescu's scientific and profound creative thought on history of Roumania and R.C.P.
10	I. ARDELEANU — 1965—1980, années des grands accomplissements dans l'édification du socialisme	14	I. ARDELEANU — 1965—1980, Years of great accomplishments in the up-building of socialism
14	2050 ANNÉES DES LA CREATION DU PREMIER ÉTAT DACE CENTRALISÉ ET INDÉPENDANT	18	2050 YEARS SINCE THE SETTING UP OF THE FIRST CENTRALIZED AND INDEPENDENT DACIAN STATE
	M. VOICULESCU — Les Anciens au sujet des combats livrés par les daces pour la liberté et la patrie	18	M. VOICULESCU — Ancient authors on Dacians struggle for defending their liberty and country
	ÉTUDES ET COMMUNICATIONS		STUDIES AND PAPERS
	G. IONESCU — Nouvelles preuves attestant l'ancienneté et la continuité des roumains de la vallée de Bîsca Chiojdului	33	G. IONESCU — New evidences as regards Romanians seniority and continuity in the valley of Bîsca Chiojdului
	V. BOBOCESCU — La lutte contre le fascisme menée par le P.C.R. pendant les élections parlementaires de décembre 1937 (I)	37	V. BOBOCESCU — The struggle against fascism during the parliamentary elections of December 1937 (I)
	THÉORIE ET PRATIQUE ARCHIVISTIQUE		ARCHIVAL THEORY AND PRACTICE
	E. DIMA — Documents imprimés	44	E. DIMA — Printed records
	P. CONSTANTINESCU, V. SORESCU — Le traitement systématique des méthodes servant à enregistrer et retrouver les informations	47	P. CONSTANTINESCU, V. SORESCU — Systemic approach of the computerized data processing techniques
	F. OPREA — Recherches concernant la restauration des parchemins et des reliures en cuir	56	F. OPREA — Researches concerning restoration of parchments and leather bindings
	LÉGISLATION		LEGISLATION
	P. ENDRE — Certains aspects de l'expérience accumulée dans le travail archivistique par le Conseil Populaire du département Covasna	59	P. ENDRE — Aspects on the experience of the People's Councils in Covasna district concerning the archival work
	D. BLĂNARU — Les conseils populaires du département Vaslui se souciant d'appliquer les actes normatifs qui réglementent l'activité des archives	60	D. BLĂNARU — Concerns of the People's Councils in Vaslui district for applying standards to the archival work
	NOUVEAUX ACCROISSEMENTS		NEW ACCESSIONS
	N. CHIPURICI — Documents inédits du XVI ^{ème} siècle à la F.A.E. de Mehedinţi	64	N. CHIPURICI — Unpublished records of the 16th century kept in the State Archives of Mehedinţi district
	V. CĂPILNEAN — Lettres inédites de George Bariţiu aux archives du district Maramureş	66	V. CĂPILNEAN — Unpublished letters of George Bariţiu kept in the Maramureş Archives
	DOCUMENTS		RECORDS
	Cr. FENEŞAN — Une source ottomane relative à l'expédition d'Osman Pacha contre la Valachie (1595)	75	Cr. FENEŞAN — An Ottoman source related to Osman Pasha's expedition in Wallachia (1595)
	A. ANDONE, M. SPIRIDONEANU — Documents émanant des membres de la famille Bonaparte	84	A. ANDONE, M. SPIRIDONEANU — Records of Bonaparte family
	N. MOCIOIU — Quelques documents inédits caractérisant l'activité de Ioan Murgescu	96	N. MOCIOIU — Unpublished records concerning Ioan Murgescu's activity
	E. BANŢEA — Les perspectives de la guerre de 1939—1945 vues par certains forums de l'occupation nazie dans la zone des Balkans	102	E. BANŢEA — Prospects of the Second World War (1939—1945) in the vision of some Nazi occupants in the Balkans
	SCIENCES AUXILIAIRES		AUXILIARY SCIENCES
	A. C. HALICHIAS — Au sujet du latin de rédaction roumaine dans les documents du XVI ^{ème} siècle	109	A. C. HALICHIAS — Some remarks on the Latin used in the Romanian documents in the 16th century
	INSTRUMENTS DE RECHERCHES		FINDING AIDS
	N. TRANDAFIRESCU — Glossaire de mots grecs (III B.)	114	N. TRANDAFIRESCU — Greek words glossary (III B.)
	PRÉSENTATION DES FONDS ET COLLECTIONS		PRESENTATION OF FONDS AND COLLECTIONS
	I. PUŞCAŞ — L'archive de l'archevêché catholique d'Oradea (II)	123	I. PUŞCAŞ — Archives of the Catholic Diocese in Oradea (II)
	LA VIE SCIENTIFIQUE		SCIENTIFIC LIFE
	*** — Vues sur les archives économiques	130	*** — Some views concerning the business archives
	C. POPESCU, S. VĂTAFU-GAITAN — Le premier séminaire de paléographie et diplomatique slave tenu dans le cadre du CIBAL (Sofie, 10—25 septembre 1979)	136	C. POPESCU, S. VĂTAFU-GAITAN — The first seminar on Slavonic paleography organized by CIBAL (Sofia, 10—25 September, 1979)
	CHRONIQUE		CHRONICLE
	E. GHEORGHE — Actions des Archives d'État pendant la Semaine Internationale des Archives	138	E. GHEORGHE — Actions organized by the State Archives on the occasion of the International Archives Weeks
	M. TUDORICA, E. GHEORGHE — Délibération avec les lecteurs de la „Revue des Archives” à Piteşti et à Slatina	139	M. TUDORICA, E. GHEORGHE — Round Tables with readers of Revista Arhivelor in Piteşti and Slatina

ERATA

La numărul 4/1979 al Revistei Arhivelor cititorii sînt rugați să citească în felul următor :

- la pag. 383, rîndul 1 din coloana 1 se va citi după ultimul rînd din coloana 2 ;
- la pag. 383, rîndurile 1 și 2 din coloana 2 se elimină ;
- la pag. 384, rîndurile 1 și 2 din coloana 1 se vor citi la începutul coloanei 2 ;
- la pag. 443, rîndul 8 din coloana 2 se va citi : „România oficialităților Marii Britanii care se“.

DOKUMENTE UNSERER ZEIT

INNIGE WÜRDIGUNG, HOHE ANERKENNUNG DEM GELIEBTEM LEITER UNSERER PARTEI UND UNSEREN STAATES

M. MUŞAT — Das wissenschaftliche tiefkreative Denken des Generalsekretärs der Partei die Geschichte des Vaterlandes und der Partei betreffend

I. ARDELEANU — 1965—1980, Jahre grossartiger Errungenschaften im Aufbau des Sozialismus

2050 JAHRE SEIT GRÜNDUNG DES ERSTEN DAKISCHEN ZENTRALISIERTEN UND UNABHÄNGIGEN STAATES

M. VOICULESCU — Antike Autoren über die Kämpfe der Daker für Freiheit und Vaterland

STUDIEN UND MITTEILUNGEN

G. IONESCU — Neue Beweise über das Alter und die Kontinuität der Rumänen im Bisca Chiojdului-Tal

V. BOBOCESCU — Der Kampf der RKP gegen den Faschismus während der Abgeordnetenwahlen vom Dezember 1937 (I)

ARCHIVTHEORIE UND -PRACTIS

E. DIMA — Gedruckte Dokumente

P. CONSTANTINESCU, V. SORESCU — Systemische Einführung in den Aufspeicherungs- und Wiederfindungsmethoden der Informationen

F. OPREA — Untersuchungen zur Restaurierung der Pergamente und Ledereinbände

GESETZGEBUNG

P. ENDRE — Aspekte der Erfahrungen des Kreisvolkstrates Covasna auf dem Gebiete der Archivtätigkeit

D. BLANARU — Bemühungen der Volksräte aus dem Kreis Vaslui um die Anwendung der Normvorschriften auf dem Gebiet der Archivtätigkeit

NEUE ERWERBUNGEN

N. CHIPURICI — Unbekannte Dokumente aus dem XVI. Jahrhundert bei der Archivzweigstelle Mehedinţi

V. CAPILNEAN — Unbekannte Briefe von George Bariţiu in den Archiven aus der Maramureş

DOKUMENTE

Cr. FENEŞAN — Eine osmanische Quelle über den Feldzug des Sinan-Pascha in der Walachei (1595)

A. ANDONE, M. SPIRIDONEANU — Dokumente der Familie Bonaparte

N. MOCIOIU — Unbekannte Dokumente über die Tätigkeit von Ioan Murgescu

E. BANTEA — Die Kriegsperspektiven 1939—1945 in der Sicht einiger nazistischen Besatzungsbehörden von der Balkanhalbinsel

HILFSSWISSENSCHAFTEN

A. C. HALICHIAS — Bemerkungen zum Latein rumänischer Redaktion der Dokumente aus dem XVI. Jahrhundert

ARBEITSHILFSMITTELN

N. TRANDAFIRESCU — Glossarium griechischer Wörter (III B.)

VORFÜHRUNGEN VON ARCHIVBESTÄNDEN UND -SAMPLUNGEN

I. PUŞCAŞ — Das Archiv des röm. kath. Bistums Oradea (II)

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

*** — Meinungsäusserungen über die wirtschaftlichen Archive

C. POPESCU, S. VATAFU-GAITAN — Das Erste Seminarium für slawische Paläographie und Diplomatik, neben der CIBAL (Sofia, 10—25. September 1979)

CHRONIK

E. GHEORGHE — Veranstaltungen der Staatsarchive im Rahmen der Internationalen Archivwoche

M. TUDORICĂ, E. GHEORGHE — Beratungen mit den Lesern der „Revista Arhivelor“ in Piteşti und Slatina

ДОКУМЕНТЫ НАШИХ ДНЕЙ
ГОРЯЧИЙ ПРИНОС, ВЫСОКИЙ ПОЧЁТ ЛЮБИМОМУ ВОЖДЮ НАШЕЙ ПАРТИИ И НАШЕГО ГОСУДАРСТВА

М. МУШАТ — Глубоко творческое научное мышление Генерального секретаря партии об истории отечества и партии

П. АРДЕЛЭАНУ — 1965—1980 — годы великих осуществлений строительства социализма

2050 ЛЕТ ОТ СОЗДАНИЯ ПЕРВОГО ЦЕНТРАЛИЗОВАННОГО И НЕЗАВИСИМОГО ДАКИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА

М. ВОЙКУЛЕСКУ — Античные писатели о борьбе даков за свободу и родную

СТУДИИ И СООБЩЕНИЯ

Г. ИОНЕСКУ — Новые свидетельства о древности и непрерывности жизни румынов на долине Быска Клождулу

В. БОБОЧЕСКУ — Борьба против фашизма во время парламентских выборов в декабре месяца 1937 г. (I) А

АРХИВНАЯ ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Е. ДИМА — Напечатанные документы

П. КОНСТАНТИНЕСКУ, В. СОРЕСКУ — Системный подход к методам ввода и поиска дат

Ф. ОПРЕА — Исследования по реставрации пергамин и кожаных переплетов

ЛЕГИСТАЦИИ

П. ЕНДРЕ — Опыт архивной деятельности в парсонах уезда Ковасна

Д. ВЛЭНАРУ — Применение нормативных документов в архивной работе парсонах Васлуйского уезда

НОВЫЕ АКВИЗИЦИИ

П. КИПЮРИЧ — До сих пор неопубликованные документы XVI-го века, находящиеся в Мехединцеском филиале госархивов

В. КЭПЫЛНИП — Неопубликованные письма от Г. Баричу в архивах Марамурешской области

ДОКУМЕНТЫ

Кр. ФЕНЕШАН — Отманский источник о походе Османов наши в Цара Ромыневескэ (1595 г.)

А. АНДОНЕ, М. СПИРИДОНЕАНУ — Документы семьи Бонапартов

Н. МОЧОЮ — Неизданные документы о деятельности Иоана Мурджеку

Е. БАНТЕА — Перспективы войны 1939—1945 гг. по данным нацистских оккупационных начальств на Балканах

ВСПОМОГАТЕЛЬНЫЕ НАУКИ

А. К. ХАЛИКИАС — О латинских румынской редакции в документах XVI-го века

РАБОЧЕ СРЕДСТВА

Н. ТРАНДАФИРЕСКУ — Греческий глоссарий (ч. III Б.)

ФОНДЫ И КОЛЛЕКЦИИ

Н. ПУШКАШ — Архив Орденского католического епископства

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

*** — Об экономических архивах

К. ПОПЕСКУ, С. ВЭТАФУ-ГЭЙТАН — Первый семинарий по палеографии и славянской дипломатии при ЧИБАЛ (Сofия 10—25 сентября 1979.)

ХРОНИКА

Е. ГЕОРГЕ — Припятия Госархивами мероприятия в рамках Международной недели архивов

М. ТУДОРИКА, Е. ГЕОРГЕ — Советания в Питештах и Слатине с читателями журнала „Ревишта Архивелор“

CĂTRE AUTORI

„**Revista Arhivelor** publică studii și comunicări de teorie și practică arhivistică, de paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică, izvoare, instituții și alte științe auxiliare ale istoriei, studii și articole de de istorie bazate pe materiale de arhivă, documente, prezentări de fonduri și colecții arhivistice, recenzii și prezentări de reviste și cărți de specialitate, cronici, note și informații bibliografice.

Autorii sînt rugați să trimită materialele, în două exemplare dactilografiate la două rînduri, cu trimiterile infrapaginale numerotate în continuare și cu un scurt rezumat.

Articolele nepublicate nu se restituie.

Abonamentele pentru străinătate se fac prin :

I L E X I M

Departamentul export-import presă P.O. Box
136—137—telex 11 226, București,
str. 13 Decembrie nr. 3

R.M. ISSN 0034—7043

Articles appearing in this journal are abstracted
and indexed in **HISTORICAL ABSTRACT** and
AMERICA HISTORY AND LIFE

Machetare și
Tehnoredactarea : *Maria Rădulescu*

Dat la cules : 27.XII.1979. Bun de tipar : 26.IV.1980.
Tiraj : 3800 exemplare. Coli de tipar : 9,25.

c. 2010. I. P. Informația
str. Brezoianu 23—25 București
R. S. România

Lei 12